BEATI THEODORITI, EPISCOPI CYRENSIS, IN CANTICVM CANTICORVM EXPLANATIO,

Interiectis Maximi, Nili, Pselliq. notationibus,

PETRO FRANCISCO ZINO *Canonico Veronensi interprete.*

INDEX RERVM ET VERBORVM.

VENETIIS *Apud Hieronymum Polum.*
M D LXXIII.

100.

BEATI
THEODORITI,
EPISCOPI CYRENSIS,
IN CANTICVM CANTICORVM EXPLANATIO,

Interiectis Maximi, Nili, Pselli, notationibus,

PETRO FRANCISCO ZINO

Canonico Veronensi interprete.

INDEX RERVM ET VERBORVM.

VENETIIS Apud Hieronymum Polum.
M D LXXIII.

BEATISSIMO PATRI PIO IIII. PONTIFICI MAXIMO

PETRVS GALESINIVS S. D.

TRVM plus hostium arma, Pater Beatissime, an impiorum hominum scelerata scripta Christianæ reip. obfuerint, diu multumq; mecum dubitaui. Sed cum vel nascẽtis, vel adultæ iam ecclesię vltimã recordor memoriam; animaduertoq; in primis partim aperte, partim occulte quasi quibusdam cuniculis eam fuisse oppugnatam: grauiora multo detrimẽta illa quidem mihi videri solent, quæ Christianæ ciuitati per eos importata video, qui populares homines, pæneq; filii terræ, leuiter tamen eruditi, parum pie de rebus nostris scripserũt; quã per illos, qui nomini populoq; catholico acerrimi hostes armis & gladiatorio quodam animo fidei nostræ summam, & fundamẽta conuellere & studuerunt. Nam cum & fide, & spe, & caritate nostra contineatur religio; atq; in eo virtutum genere suadendo, aut dissuadendo arma parum possint, scripta vero plurimum: non bello, non armis, non tæterrimis cruciatibus, non incredibili Christianorum clade, neq; re alia eiusmodi perfectum est vnquam, vt religionis nostræ vis cum suis concideret auctoribus: sed scriptis & oratione, quæ multum valet ad persuadendum, a pestiferis est hominibus curatum, vt omnia quæcunq; animorum nostrorum parentes apostoli & apostolorum discipuli salutaria nobis pepererũt, ea funditus tollerentur. Nemoque profecto est tam omnis historiæ rudis, aut tam parum veritatis amans, qui, si rem omnem attente animaduerterit, non plane intelligat, nullum vel impietatis, vel crudelitatis exemplum, nullumq; belli genus sub nascentis ecclesiæ initia ab hostibus fuisse in eos prætermissum, qui Christiani & dici, & esse voluerunt. Quid enim in nostros Nerone crudelius? Domitiano atrocius? Diocletiano tætrius? vt omittam Traianum, Aurelium, Septimium, Maximinum, Decium, & Valerianum. quibus imperantibus nihil nisi crudele, nihil nisi atrox atque portenti simile contra nostros est tum cogitatum, tum actum certe. Et quanquam impia illorum audacia omnis eo pertinebat, vt vel oneribus tributorum impositis Christiani homines debilitarentur; vel vinculis exilioq; multarentur, vel multa indicta coercerentur, vel cruciatibus opprimerentur omnino: tamen nulla suppliciorum seueritate, nullis impiis gladiis, nullis hominum concursationibus, nec furoribus illis quasi tribunitiis ad id ventũ est, vt religionis nostræ obrueretur seminarium. sed vt illi Christiano nomini inimici in rei nostræ perniciem incubuerunt maxime; ita splendidissimum factũ est, & maximum Christianæ fidei nomen: illaque impii ferri crudelitas reip. nostræ ad amplitudinem creditur esse suffragata. siquidem maiores nostri incredibili fide & constantia viri, atque ad omne certamen expediti, cum nullum

supplicii mortisve genus Christi Iesu nomine subire recusarint; dolorum & cruciatuum, quos fortissime patiebantur, tolerantia quadam singulari factum est, vt quibus fides nostra persuaderi nullo modo potuisset, aut quia ita educati, aut quia malis opinionibus imbuti, in vetere perfidia consistere maluissent, quam ad veri cognitionē venire; illis tamen eo maxime modo persuasum sit, Christianæ fidei genus eiusmodi esse, in quo positum sit firmissimum veræ salutis præsidium. Hoc pacto Iustinus & philosophus, & martyr, cum nō vnum quempiam e nostris, sed multos admodum fidei causa, animo nō forti solum, sed hilari etiam, gaudentique supplicia ferre, & mortem perpeti animaduerteret; is vt philosophus, qui nullis rationum momentis adduci potuisset, vt diis falsis commentitiisq; repudiatis, nostræ se religioni addiceret: victus hac sola tamen nostrorum constanti fortitudine, ad hanc Christianæ salutis arcem cōfugisse dicitur. Sic multos præterea nobilissimos philosophos, sic Iudæos plerosque, qui nomini Christiano infensissime aduersabantur, fecisse a maioribus accepimus. Nolo cōmemorare Græcos homines, qui de Ioue, Pallade, Mercurio, & ceteris id genus diis deabusq; cum opiniones eas animis insitas haberēt, quæ euelli vix possent; animaduersa tamen nostrorū salutari illa in perferendis tyrannorum iniuriis animi magnitudine, atque admirabilium rerū perspectaui, quæ in illis maxime eluxerat, ab impio cultu ad verum sese Deum contulerunt. Itaque & publice, & priuatim, hostibus vel maxime repugnantibus, ad hanc fidē cōcursum est. Testis est Asia, testis Africa, testis Europa; quas omnes partes ita religio Dei peragrauit, vt abiecto idolorū cultu cunctæ fere illarum partium gētes Deum effectorē, ac moderatorem cæli terrarumq; intelligerēt. Romani vero quamuis sæpe cōtra dignitatē ciuitatis, nempe a Iudæis impulsi, grauiter statuerint in Christianos: Romæ tamē, qua in vrbe de interitu rei Christiane nihil nisi crudelissime cogitatū est, firmissimum sane fundamentum nostræ remāsit religionis. Quare crudelis illa hostiū vis etsi eo spectabat, vt fidei nostræ tolleret & fundamēta, & ornamēta: ab hac re tamen tantum abfuisse videmus, vt aliquo modo, quemadmodū dixi, ad illius propagationē adiumento fuisse videatur. At posteaquā hac nō successit, vt rebus nostris noceretur, aliam aggressus est viam acerrimus ille quidem, & sempiternus salutis nostræ hostis: remq; perniciosissimā induxit, pestem scilicet hæreticorum; qui obiecto quodā falsæ gloriolæ splendore ad id præcipites impellerentur, vt ipsi pararent, meditarentur, scriberent, atque in vulgus eas res ponerent; quarum quidem rerum quasi funesta face incendium in Christiana Rep. excitaretur maximum. Hoc certe animo Arios, hoc Manichæos, hoc Pelagios, hoc reliquos eiusmodi inimicos in res nostras olim inuasisse legimus. prætereo cetera huius generis importuna portenta, ac funera Reip. nā nemo est ita ab omni sensu remotus, quin ex præsenti rerū statu intelligat, quibus artificiis illi, qui ab omni Christiani hominis ratione sese auerterunt, pestifera quæque ausi sint ad insaniam animorum nostrorum atq; interitū non modo excogitare, sed & concionando, & scribendo diuulgare. Scriptis profecto, in quibus summa eorum inest veritatis simula

tio;

tio; cum olim, tum hoc tempore nos illi insidiosissime oppugnãt. quæ sane res vt omnium perniciosissima est, ita maximã in ea ipsa re operam ponunt. nam ad persuadendum arma, veluti cõmemoraui, non satis habent momenti, atque ad paucos certe perueniunt: scriptorũ vero vis in persuadẽdo propria est, neq; vllis cõtinetur finibus: sed quocunque terrarũ peruenit, atque ad intima quæq; penetrat, idq; propterea plus valet ad animorum pestẽ. Itaq; omnes, quotquot fuerunt vnquam hæretici, in eo sunt maxime, vt cum ex impuro illo ore atque sacrilego impietatis suæ virus euomunt; id cum crebris turbulentisq; concionibus, tum scriptis etiã afficiunt. Quo in genere, quoniam homines illi quidem sunt ad fallendũ parati, eam fraudẽ adhibent, quę est hæreticorum propria; vt aut omnia, quæcunq; ab ipsis impie, nefarieq; excogitata sunt, quibus interitũ animis nostris machinari queant, ea scriptis malitiose diuulgent: titulo scilicet aliquo insigni & pulchro; sæpeque sanctissimi alicuius viri nomine inscripto: quemadmodum pleraq; impiorũ hominum impia scripta atq; monumẽta, vel diui Xysti martyris, vel aliorum patrum nominibus falso inscripta vidit antiquitas: aut quæ ad animorum salutem atq; immortalitatẽ a religiosissimis scripta sunt auctoribus; ea ipsa illi, arte adhibita, omnino deprauent. Sic Arium, sic Marcionẽ, sic Saturnilium, sic Augustalium, qui Scribis quattuordecim adhibitis, veteratoria plane quadã, & hæretica sane corrumpendi ratione, Athanasii, Cyrilli, reliquorumq; sanctissimorũ patrum libros mẽdis ita referfit, vt illi ita corrupti, atque ita deprauati sibi ad errores suos satis suffragari viderentur: sic ad vnum deniq; omnes, quicunq; fuerunt veterum seditionum auctores, fecisse litteris proditũ est. Ac ne semper improbos hæreticos & mendaces loquamur: illi etiam, qui res nostras scriptorum quasi telis non minus, quam ipsi hæretici, infense oppugnant Iudæorum Rabini, atque adeo importunissimi homines Thalmudæi, audent quoq; eam sibi licẽtiam sumere, vt punctorũ accentuumq; neglecta ratione, quæ in Hebræo sermone tam pie, tam sancte iamdiu comprobata est; illi quidem quo maiorem somniis suis fidem faciant, hac arte singulos fere sacrarum litterarum locos corrumpant. Impudentissima quidem res, ac iudaica certe. illi enim cum & a prophetis locupletissimis veritatis testibus, & a lege parum momenti causæ suæ putent accedere; ab illis ipsis egregiis tum mẽtiendi, tum corrumpendi magistris adiumenta quærunt, quasi res tota ad triarios redierit. Qui igitur duo hostes nobis acerbissimi sunt, Iudæi & hæretici, hoc falsorum scriptorum artificio in primis nos oppugnant, quãtum possunt; possunt autem cum volunt; volunt certe semper. Cum enim falsæ causæ suæ parum fidant; atque nostræ causæ veritati multum inuideant; ad hæc scriptorum commentitiorum pæne portenta confugiunt, vnde patrocinium petãt. Et quoniam ore durissimo sunt; noua quadam & importuna audacia se cæli quasi æditituos fingunt; quo mendis suis fabulisq; frequẽtior hominum accedat assensus. Quare sæpe factum est, vt illis ipsis falsorum scriptorum blanditiis deprauata multitudo, vt est ad pessima quæque procliuis; & omnium rerum, sacrarumque in primis imperita, a recta religionis via aberrarit, atque ab illa recte

viuendi ratione deſciuerit, quę in ecclesia Dei perfecta eſt ac perpetua: hoſque fines ſemel prætergreſſa, a Deo ipſo longe refugerit: quæ vero perpetuo reip. Chriſtianæ conſenſu, atque eorum omnium, quicunq; vlla vel doctrinæ, vel religionis laude floruerunt, exemplis auctoritateque fuerunt comprobata; hæc non facta, ſed plane ficta putarit. Tanta igitur eſt, ac tam prodigioſa impiorum ſcriptorum vis. vera loquor Pie Pontifex. Neq; putet aliquis, cum hæc a me vehementi quodam, ac pæne ardenti animo dicta ſint; me velle cuiuſquā famam, aut dignitatem lædere. etſi enim paulo incitatior, atque acrior quoſdā offendere ſolet oratio; tamen qui bene eſt animo conſtitutus, is non ſolum iudicabit a me lædi neminem: quoniam neminem nomino: ſed plane ſtatuet me id agere, quod a Chriſtiani hominis modeſtia atque expectatione non eſt alienum. quid enim hominis & Chriſtiani hominis virtuti magis conuenit, quam ſeſe contra eos oſtendere, quorum animus, vt ex eorum ſcriptis animaduertimus, ſanguine noſtro ſatiari non poſsit? Sed ad id iā redeo, vnde digreſſus ſum. Scriptis impiis quaſi occultiſsimis telis, Optime Pontifex, Chriſtiana reſp. ſæpe oppugnata, ſæpeq; iis armis grauius læſa, quam tyrannorum gladiis, nunquam victa eſt tamen. nam ſi hæreſes ſcriptis diuulgatæ, nō prouinciam modo aliquam, ſed vniuerſum pæne orbem aliquo multitudinis plauſu peragrarunt; Dei conſilio tamen ac prouidentia factum eſt, vt viri tum doctrina, tum ſanctitate clariſsimi extarent, quorum virtute, extinctis illis hæreſum facibus, ius ſuum Chriſtiana reſp. recuperaret; atque ita recuperaret, vt hæreticorum ſcriptis omnino ſublatis, ipſorum patrum perpetuo valeret auctoritas. Soleo ſæpe mecum illas reip. tempeſtates mente repetere. potentiſsimus mihi fuiſſe videtur Arius, popularis Dioſcorus, gratioſus Neſtorius, omneſq; denique illatū veterum factionum duces & principum amicitiis, & opibus, & induſtria florētiſsimi illis temporibus apparent: tamen iacent hodie ad extremum omnes. id autem etſi ſumma ipſius cauſæ æquitate perfectum videtur; plurimum tamen ad hoc ipſum eorum omnium valuit auctoritas, quicunque tum in rep. vel ſapientiſsimi, vel eruditiſsimi habiti ſunt; quorumve ſcriptis primum illorum patefacta falſitas, iam nunc tot ſæculorum præiudiciis, tantoq; omnium pæne gentium conſenſu damnata eſt. Illi igitur ſanctiſsimi patres, quorum tanquam de eccleſia bene meritorum apud te memoria maxime valere debet, Pie Pontifex Maxime, qui ad eius gubernacula ſedes; hoc ſperare abs te, atque expectare videntur, vt eorum virtus in rep. maximis cauſis difficillimiſq; temporibus olim cognita, eadem, ſcriptis ipſorum beneficio tuo diuulgatis, in lucem reuocetur. Magna huius rei perficiendæ, non dico iam opinio, ſed ſpes certa bonis omnibus, qui religioni fauent, oſtenditur. hæc enim vna eſt præſtans ac ſingularis quidem oppugnandorum eccleſiæ hoſtium ratio. Siquidem in hæreticorū perniciem omnis patrum conſenſit antiquitas: hocq; maxime illi egerunt, hæc mens, hic ſenſus ſcriptorum ſuorum, vt illorum virtute reprimerētur hoſtium conatus. hoc Irænei, hoc Hippolyti martyris, hoc Epiphanii, hoc ceterorum patrum conſilium fuit, qui contra hæreticos ſcripſere. Hic item eorum ſenſus, qui

Celſum,

Celſum, Porphirium, reliquosq; eiuſmodi minutos philoſophos nomini Chriſtiano inimicos ſcriptis oppugnarunt. Hoc denique illis propoſitum fuit, qui impiam Mahumetis doctrinam, & ſceleratam Iudæorum perfidiã tollere ſcriptis ſtuduerunt. Certe multi e veteribus patribus noſtri contra Iudæos defenſores; plurimi contra philoſophos; longe autem plures, ac pæne infiniti contra hæreticos: ſed contra hos tamen omnes ſunt pauci admodum: in quibus eſt vnus Theodoritus, qui vt diuinus noſtræ religionis interpres, rerumque noſtrarum acerrimus defenſor, contra Iudæos, philoſophos, atque hæreticos ſuſcepta dimicatione egregia edidit ſcripta. Huius igitur eruditiſsimi viri, & Pſelli item, Maximi, ac Nili monachi commentarium in Salomonis ſapientiſsimi viri librum, quem nos, eccleſiæ imitati conſuetudinem, appellamus Canticum canticorum; Petrus Franciſcus Zinus in hoc interpretandi genere egregie verſatus latine reddidit: idq; tũ ſuadentibus quattuor illis Cardinalibus, quorum fidei patrocinioq; hæc Romanæ librorum impreſsionis cura cõmiſſa eſt: tum quia is, vt homo bene a natura informatus, beneq; de rep. ſentiens, libẽter in iis rebus operam ponit, in quibus aliquis Chriſtiani hominis ſplendor eſſe poſsit. Et quoniã Sanctitatis tuæ ſempiternæ gloriæ tam is fauet, quam qui maxime: voluit librum hunc nomini tuo inſcriptum in aſpectum omnium atque lucem emitti. Quamobrem ego & illius ſumma voluntate adductus, & clariſſimorum quorundam virorum, quibus negare nec potui, nec debui, auctoritate permotus, hæc præfari, atque huic commentario adſcribere non dubitaui. Acceſsit præterea ipſius Theodoriti non ſolum doctrina, verum ſingularis etiã animus erga Eccleſiam Romanam: cui, pro eo ſane ac debuit, quantum ille tribuerit, id cum ex multis intelligi liceat; tum maxime ex litteris, quas ad ſanctiſsimum Pontificem huius nominis primum Leonem pie diſerteq; exarauit. Deinde conſideranti mihi materiam quam tractat, & in qua hic liber verſatur; optimum factu viſum eſt, vt in nomine tuo, qui eccleſiæ clauum tenes, liber is appareret, in quo eccleſiæ ſtatus, reique publicæ Chriſtianæ forma & quaſi facies ſuaui quadam varietate exprimitur; atque is adumbratur amor, quo præcipuo ſponſus Chriſtus ſponſam diligit eccleſiam. ex quo animaduerti poteſt vnum corpus eccleſiæ, vna fides, vnus ſponſus eius Chriſtus: idq; contra illos, qui alienæ poteſtati inuident, noluntq; eccleſiam per eum regi, cui ſe ipſa commiſſerat. nolo cetera. Sed quam vere aureus ſit hic liber, myſteriorũq; plenus; diligentiſsimæ patrum & Hebræorum, & Græcorũ, & Latinorũ explicationes ſatis indicant. nam in Hebræis ſane laudatur is, quem Aben Eſdram vulgo nominant. exploſa eſt enim illorum Rabinorum ſententia, qui nihil in hoc Cantico niſi delicias atque amores loquuntur in hæreticis autem habetur Theodorus ille, qui Mopſueſtiæ dicitur; cum præter ceteros, in quibus verſatus eſt, opinionis errores, nihil ſincere de hoc ipſo ſentiat. Illi vero tres in latinis chriſtianarum rerũ religioſiſsimi auctores, Auguſtinus, Ambroſius, & Gregorius occultiſsima quæque eiuſdem myſteria accuratiſsime depromunt. atque Hieronymus quidem in primis libera voce ſæpe fatetur, ſingula huius Cantici verba,

ſingula

singula esse mysteria. Origenis autem quàm exquisita fuerit in indagandis huius libri occultis rebus industria, patet ex eo, quod vulgo de ipso dici solet; se ipsum in hoc explicando superasse. neque vero Theodoritus in hoc genere vlli cedit: neque contemnendus est Nysenus, neque ceteri, quos me commemorare piget. consultoq; prætereo Carpathium Philonem, Aponium, Casiodorũ monachum, religiosissimum patrem Bernardum, ac reliquos nostræ fidei interpretes. iam enim ex horum patrum multitudine, qui ad hoc Canticum explicandum doctores adhibentur, colligi licet, quam vere admirabile sit, ac plane diuinum. Sin autem titulus spectatur, res quædam supra modum est. ex hebraica enim consuetudine Canticum canticorum cælesti quodam titulo inscribitur. Multa quidem alia Cantica in sacris leguntur litteris; Mosis, Esaiæ, Annæ; compluraq; Dauidis; & Salomo Canticorum millia & amplius cecinisse legitur: tamen quia hoc vno diuiniora plane mysteria, quam ceteris, breuiter complexus est; titulo ipso ostendit hoc præstare omnibus. Multæ igitur causæ sunt, hæque maximæ, cur suauissimum Canticum, mysteriisq; refertissimum, eruditissimi viri Theodoriti commentariis explicatum, nomini tuo commendatum, Pater Beatissime, in publicum proponatur. sed non minima tamen causa ea est, cur ipse benigne accipias; quod hoc ipsum confecit vir incredibili sapientia, diuinoq; numine afflatus Salomo; & is Salomo, quem frequenti patrum consensu interpretamur pacis, atque omnis concordiæ auctorem Christum; a quo nos lucem accepimus, hausimus, expressimus; cuiusue vicario munere ipse in terris fungeris. Accipe igitur, Pie Pontifex Maxime, quod datur, eo, quo soles, animo. non enim mihi dubium est, quin tua sponte ad optima quæque satis inflammatus, huius etiam Cantici vocibus incitatus, ea agas atq; perficias, quæ instituisti, quæve boni omnes abs te maxime expectant. Ego vero tum precibus, tum omnibus pietatis officiis illud a Deo contendere nõ desinam, vt summo hoc reip. tempore, cum constituendæ illius firmandæque ea sit abs te informata ratio, quam prudentissimis & sapientissimis viris maxime placere video; te isto præclaro animo Pontificem diu incolumem conseruet. Cum enim diu vixeris gloriæ, reliquus vitę tuę actus ad id reseruatus est, vt hæc reip. Christianæ nauis multos ab hinc annos tot fluctibus agitata, te diu gubernante, ad pristinæ tranquillitatis portum perueniat.

A BEATI THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS IN CANTICA CANTICORVM INTERPRETATIO.

Petro Francisco Zino Canonico Veronensi interprete.

Dei amantissimo Episcopo Ioanni Theodoritus S. D.

B

IVINARVM scripturarum expositio cum animum purum, atq; ab omni macula alienũ requirit; tum mentis oculos acres, qui & res diuinas queant perspicere, & in penetralia spiritus ingredi audeant; tum linguam eiusmodi, quæ menti deseruiat, eiusq; sensum explicet pro dignitate. Mihi vero & animus magno peccatorũ onere premitur: & mẽtis acies negotiorũ, quæ mihi commissa sunt, curis ita præstringitur, vt humi affixa sacras litteras accurate nequeat contẽplari: & lingua mente etiam est inferior, ac tardior. Verum,
C quoniam tu, Ioannes carissime, præcepisti, vt Cantici canticorum librũ interpretarer, & quæ obscure ac mystice dicta sunt, perspicue ac plane declararem, ea, quæ vires nostras superant, aggressi sumus. Ac quamuis innumerabilibus tũ domi, tum foris, tum militaribus, tum ciuilibus, tum ad ecclesiã, tum ad remp. pertinentibus occupationibus distracti simus: vasto tamen pelago nos cõmisimus, vt in litteræ profunditatem descẽdentes, tibi intelligentiæ margaritã extraheremus. Neq; vero oleũ ore sumpsimus, cuius auxilio tanquam factitio lumine vteremur: sed orationem ac preces, quarũ præsidio potissimum egent ij, qui ad sacrosanctæ scripturæ cognitionem cupiunt peruenire. sic enim dicere nos docuit beatus Dauid: Reuela oculos meos, & considerabo mirabilia de lege tua. Dei igitur gratiam, quæ nobis huiusce li
D bri sensum atq; intelligentiã aperiat, imploremus. Ceterum, quia pleriq; ex ijs, qui Canticum canticorum calumniantur, ac spiritalem esse librũ negant, fabulas quasdam ne aniculis quidem delirantibus dignas contexunt: alij nimirum, quod sapiens Salomon de se ipso, deq; Pharaonis filia cõscripserit: nonnulli autem eidem affines stultitiæ pro Pharaonis filia sponsam esse Abisai Sunamitidem confinxerunt: quidã vero prudentius considerantes, sermonem hunc regium appellarunt, vt sponsæ nomine populus, sponsi autẽ rex intelligatur: operæpretiũ nos facturos puto, si interpretationis initio prius falsas ac perniciosas istorum opiniones confutemus; deinde verũ ac dilucidum scriptoris propositum ostendamus. Atqui debebant isti, se longe vel sapientia vel spiritu præstantiores agnoscere sanctos Patres, qui librũ hunc in
E ter diuinas scripturas collocarunt, eumq; vt spiritu refertũ cõprobantes ecclesia dignum censuerunt. neq; enim si aliter sensissent, sanctarũ scripturarũ numero intemperantiæ ac libidinis argumentũ adscripsissent. Sed quid necesse est, Patrum auctoritatẽ adhibere, cũ ipsius diuini spiritus vti liceat testimonio? Nam cũ sacra volumina partim a Manasse, qui omnes, qui & ante, & post ipsum fuerunt, scelere atq; impietate superauit, cõbusti essent; partim captiuitatis tempore, templo a Babylonijs incenso, euersaq; ciuitate, & populo in seruitutem abducto, penitus interijssent: Beatus vir Esdras, excellenti virtute præditus, & Spiritu sancto plenus, vt res ipsa declarat, multis post annis, cum populus esset reuocatus, necessarias nobis ac salutiferas

scripturas restituit: nec solum Mosis libros, sed & Iosue, & Iudicum, & Regum hi F
storiam, & strenui Iob monumenta, & Ecclesiæ lætitiam, sacros Dauidis cantus,
& sexdecim Prophetas, & sapientis Salomonis tum Prouerbia, tum Ecclesiastem,
tum Canticum canticorum. Si igitur Esdras nullo adiutus exemplari, sed diuino
spiritu afflatus, hæc ad omnium hominum vtilitatem conscripsit, qui fieri potest,
optimi viri, vt liber hic argumentum illud contineat, quod affirmatis? Impudica
scripta non a spiritu diuino, sed diabolico proficiscuntur. Fructus enim spiritus, vt
inquit beatus Paulus, caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas,
benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Si diuini spiritus
fructus est continentia, & castitas; diabolici profecto est incontinentia, & impudi
citia. Impudicitiæ autem argumentum sententia vestra complectitur Canticum cā- G
ticorum. Cernitis, quo maledicta vestra perueniunt? contumelia, qua librum afficitis,
tendit in Spiritum sanctum. Huius enim gratia repletus beatus Esdras librum
amissum, vt dicimus, renouauit. Quod cum beati Patres non ignorarent, eum in
sacrarum scripturarum numerum retulerunt. Quin etiam multi ex veteribus illum
commentarijs & interpretationibus illustrarunt. Et qui non sunt interpretati, eius
tamen sententijs scripta sua decorarunt: nec solum Eusebius Palæstinus, & Orige
nes Aegyptius, & martyrij corona redimitus Cyprianus Carthaginiensis, & his an
tiquiores, apostolisque propinquiores: verumetiam qui post in ecclesijs excelluere,
magnus ille Basilius Prouerbiorum principium exponens, & vterque Gregorius,
quorum alter sanguine, alter amicitia Basilio coniunctus fuit, & fortis ille H
pietatis propugnator Diodorus, & Ioannes, qui ad hunc vsque diē doctrinæ fluen
tis irrigat vniuersum orbem terrarum, & denique, vt paucis rem complectens con
sulam breuitati, qui postea fuere, librum hunc omnes spiritalem esse censuerunt.
Quæ cum ita se habeant, consideremus, an æquum sit, vt tot, tantisque viris despectis,
contemptoque ipso Spiritu sancto, proprias opiniones consectemur, non
audientes eum, qui præclare dicit: cogitationes mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ
nostræ: & beatum Paulum de quibusdam ita loquentem: euanuerunt in
cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor ipsorum. Nos igitur cum beato
Petro ita clamemus: obedire oportet Deo magis, quàm hominibus. Dicamus
item ad illos: an iustum sit in conspectu Dei, vos potius audire, quàm Deum, iu- I
dicate: nos enim non possumus, quæ vidimus per Spiritum sanctum, & audiuimus,
non loqui. Verum, ne nobis tantum consulere, aduersarios autem negligere
videamur, age vnde morbi occasionem arripuerint, vestigemus, & curationem
ipsis, quoad fieri potest, ex sacris scripturis depromamus. Legentes, vt arbitror,
hoc volumen, animaduertentesque in eo vnguenta, & oscula, & femora, & ventrem,
& vmbilicum, & genas, & oculos, & lilia, & mala, & nardum, & stactem,
& myrrham, & his similia, cum propriam diuinæ scripturæ consuetudinem ignorarent,
noluerunt ingredi, & litteræ velum transilire, atque intus spiritum intueri,
ac reuelata facie gloriam domini contemplari: sed quæ dicta sunt, carnaliter intel
ligentes, in hanc blasphemiam prolapsi sunt. Oportebat autem eos considerare, K
hunc esse etiam in veteri testamento diuinæ scripturæ morem, vt multa figurate
dicat, & sub alijs vocabulis alia significet. Nam cum de Babyloniæ rege loqueretur,
nec proprium illius, nec commune naturæ nomen posuit: neque enim illum
Nabuchodonosor, neque hominem appellauit; sed, Aquila, inquit, grandis, magnarum
alarum, longo membrorum ductu, vnguium plena, cui voluntas fuit,
vt intraret in libanum, & tulit medullam cedri, & summitatē frondium eius auulsit:
nec quisquam tamen vnquam per aquilam, aquilam; neque per libanum, libanum;
nec per cedrum, cedrum intellexit. Sed pro aquila, quæ regium est animal,

A regem ipſum: pro alis autem, amplitudinem regni: pro vnguium
dine, copias militum. Porro voluntas dixit, quia nutu diuino fereba
que geſsit, perpetranda. Per libanum autem Hieruſalem ſignificauit,pro
ta ac magna illius munera ſpiritalia.Nam medulla cedri innuit homines delicijs ac
voluptatibus deditos, & in dignitatibus conſtitutos. Atque hæc quidem ſic intel-
liguntur non ſolum a pietatis alumnis, verum etiam a Iudæis,qui craſsius & carna
lius diuinas ſcripturas ſolent interpretari. Et beatus Zacharias, Aperi, inquit, Li-
bane,portas tuas: & comedat ignis cedros tuas. Vlulet abies, quia cecidit cedrus.
Per libanum non intelligimus libanum: neque per cedrum, cedrum: neque per
ignem, ignem: neque per abietem, abietem: ſed ignis rurſus regem Babyloniæ
B deſignat, quem Ezechiel aquilam nominauit: Libanus Hieruſalem: Cedrus homi-
nes diuitijs & honoribus ſuperbos atque inſignes: Abies vero his abiectiores.
iccirco ſubiicit: Vlulet abies, quia cecidit cedrus. Quoniam proceres vehementer
afflicti ſunt. Verum non eſt neceſſe, cuncta commemorare, quæ per translationem
diuina dicit ſcriptura.Omiſsis igitur reliquis,oſtendamus omnium Deum cum Iu
dæorum gente tanquam cum muliere colloquentem, atque iiſdem vtentem mem-
brorum vocabulis, quibus de hac ſponſa ſcribens vſus eſt Salomon. Sic igitur vni-
uerſorum Deus Ezechielem alloquitur: Fili hominis notas fac Hieruſalem abomi-
nationes ſuas,& dices: Hæc dicit dominus Deus Hieruſalem: Radix tua, & gene-
ratio tua de terra Chanaan. Pater tuus Amorrhæus,& mater tua Chetæa. Et quan-
C do nata es, in die ortus tui, non eſt præciſus vmbilicus tuus, & non vinxerunt vbe
ra tua, & in aqua non es lota in ſalutem, neque ſale ſalita, nec inuoluta pannis.
Non pepercit tibi oculus, vt faceret tibi vnum de his, miſertus tui: ſed abiecta es
ſuper faciem terræ, in abiectione animæ tuæ, in die, qua nata es. Tranſies autem
per te, vidi te conculcari in ſanguine tuo. Et dixi tibi, cum eſſes in ſanguine tuo:
Viue. Dixi, inquam, tibi: in ſanguine tuo viue. Multiplicatam quaſi germen agri
dedi te. Et multiplicata, & grandis effecta, & ingreſſa es, & perueniſti ad mũdum
muliebrẽ. Vbera tua correcta ſunt, & pilus tuus germinauit, & eras nuda, & con-
fuſione plena. Et tranſiui per te, & vidi te: & ecce tempus tuum, tempus aman-
tium: & expandi alas meas ſuper te, & operui ignominiam tuam. Et iuraui tibi, &
D ingreſſus ſum pactum tecum, ait dominus Deus. Et facta es mihi. Et laui te aqua.
Et emundaui ſanguinem tuum ex te: & vnxi oleo. Et veſtiui te diſcoloribus: & cal-
ciaui te hyacintho: & cinxi te byſſo: & indui te ſubtilibus. Et ornaui te ornamẽto:
& dedi armillas in manibus tuis, & torquem circa collum tuum: & dedi inaurem
ſuper os tuum, & circulos auribus tuis, & coronam decoris in capite tuo. Et pau-
cis interiectis, ſimilam, inquit, & oleum, & mel meum comediſti. Et facta es pul-
chra valde,& exijt nomen tuum in gentibus propter pulchritudinẽ tuam.Et paulo
poſt rurſum:Et accidit poſt omnem malitiam tuam, ædificaſti tibi lupanar, & feci-
ſti tibi proſtibulum in cunctis plateis. Ad omne caput viæ ædificaſti ſignum proſti-
tutionis tuæ, & abominabilem feciſti decorem tuum: & diuiſiſti pedes tuos omni
E tranſeunti, & multiplicaſti omnes fornicationes tuas. Et fornicata es cum filijs
Aegypti vicinis tuis magnarum carnium:& multiplicaſti fornicationes tuas ad irri
tandum me.Et rurſus poſt pauca:Nec facta es quaſi meretrix quæſtus colligens,ſed
quaſi mulier adultera, quæ ſuper virum ſuum inducit alienos. Omnibus meretri-
cibus dantur mercedes.Tu autem dediſti mercedes cunctis amatoribus tuis:& do-
na donabas eis,vt intrarent ad te vndique ad fornicandum tecum. Factumque eſt
in te contra conſuetudinem mulierum in fornicationibus tuis, & poſt te non erit
fornicatio.In eo enim,quòd dediſti mercedes,& mercedes nõ accepiſti,factum eſt
in te contrarium.Et quæ ſequuntur, ſunt eiuſdem generis. Quidnam dicent ij, qui

A 2 Cantici

...corum ſcripta carpunt,& tanquam impudica interpretari minime ve F
... in veteri teſtamento non diſsimilia dici de gente Iudæorũ inuenerint?
... & hic vbera, & vmbilicum, & pedes, & manus,& os,& aures, & com-
plexum,& coniunctionem inuenimus, eaque dicta a Deo omnipotente, neque ta-
men,vt legimus ſic intelligimus.Neq; occidenti adhæremus litteræ,ſed interius pe
netrantes ſpiritus ſenſum inueſtigamus,eiuſq; lumine illuſtrati,quæ ſpiritalia ſunt,
ſpiritaliter intelligimus. Et cum Deum audimus hic verbis Hieruſalem alloquen-
tem:Pater tuus Ammorrhæus,& mater tua Chethęa:non naturę,ſed mentis cogna
tionem conſideramus. Natura enim erant filij Abrahæ,qui ex Sem genus ducebat:
morum autem improbitate erant ex genere Chanaan. Ideo patrem appellat Amor
rhæum,matrem autem Chethæam,qui Chanaan erant filij. Quorum enim ſcelera G
imitabantur, eorum erant ſortiti genus. Quamobrem & beatus Ioannes Baptiſta
exeuntibus ad ſe dicebat: genimina viperarum, quis oſtendit vobis fugere a ven-
tura ira? Facite fructus dignos pœnitentiæ,& ne velitis dicere intra vos patrẽ habe
mus Abrahã:Qui ſe filios Abrahæ iactitabant,eos propter malitię cognationem vo
cauit genimina viperarum. Quinetiam ipſe dominus dicentibus habere ſe patrem
Abraham reſpondit:Vos ex patre veſtro diabolo eſtis. Et cauſam afferens, ſubijcit:
Et opera patris veſtri vultis facere.Quæ autẽ ea ſint opera,declarans,ille,inquit,ho
micida erat ab initio.Eodem modo & hic omniũ Deus, radix, inquit, & generatio
tua ex Chanaã.Pater tuus Ammorrhæus,& mater tua Chethæa. Tum abiectam ac
neglectam in Aegypto declarans viuendi rationem & diſciplinã,in qua, inquit die H
genita es, non vinxerunt vbera tua. Per tranſlationem vbera & vincula nominat.
Mos enim eſt virginibus ab ipſa pueritia, vt vberum curam gerant. Ex quo Deus
etiam per Hieremiam prophetã, numquid obliuiſcetur,iniquit,virgo ornamẽti ſui
aut ſponſa faſciæ pectoralis ſuæ? Hæc autem virgines curant, vt placeant ſponſis
ſuis. Quoniam igitur populus Iudeorum, quamdiu Aegyptũ incoluit, nullam ha-
buit vitæ diſciplinam, nec virtutis partes excoluit, merito ait: In qua die genita es
non vinxerunt vbera tua;hoc eſt partem,qua animus alitur,vnde lac,quod nutrien
di vim habet, gignitur, minime coluerunt in tempore liberis diſciplinæ papillas
exhiberet. Et in tranſlatione perſiſtens in aqua, inquit, non es lota: Id eſt, ab Ae-
gyptiacæ idololatriæ ſordibus non es mundata.Sed ex ſeruitute exeundo tanquam I
in lucem edita,adhuc partus ſigna retines,cum abluta non ſis,ſed maternas ſordes
circumferas. Huc ſpectant,& que ſequuntur. Neque ſale ſalita es,quod obſtetrices
ſolent infantibus adhibere. Hoc item ex allegoriæ legibus intelligemus vt ſal ſpiri
talem prudentiam ſignificet,& diuinam doctrinam,qua ea,quæ corrumpi poſſent,
a putredine integra conſeruantur.Quamobrem & dominus dicebat diſcipulis:ha-
bete ſal.Et rurſum:vos eſtis ſal terræ. Et in veteri teſtamẽto reperimus,nullum ſine
ſale ſacrificiũ fieri.Sic illud item intelligendum eſt:nõ eſt precíſus vmbilicus tuus.
Etenim,quoniã vmbilicus(vt tradunt ij,qui hæc profitentur)eſt velut radix quædã
embrionis: per ipſum enim fetus nutritur,augetur,atque perficitur: iccirco Hie-
ruſalem non eſſe præciſam ait, quippe quæ, cum ex Aegypto eſſet genita, adhuc K
Aegyptiacam idololatriam hauriret, & ex materno vtero fœdum illum cibũ attra-
heret.Et tranſiens,inquit, per te, vidi te conculcari in ſanguine tuo. Sacrificia illa
ſignificat,quæ idolis immolabantur. Et dixi tibi:viue in ſanguine tuo. Iudæis enim
conceſsit,vt immolarent, ſed ſibi, cum ipſe tamen ſacrificijs eorũ minime egeret,
ſed infirmitati ipſorum indulgeret. Victimis,inquit, & ſanguine delectaris? victi-
mas igitur macta,non dæmonibus,ſed mihi.Quamuis ego victimis non indigeam,
tamen vndique conſulam ſaluti tuæ.Viue igitur ex ſanguine tuo,multiplicare. Ad
eundem modum intelligendum eſt illud: Vbera tua correcta ſunt. Quæ enim præ
nimia

A nimia lasciuia, atque idolorum insania intumuerant, atque pendebant, diligentia & curatione mea correcta sunt,& ad virginum redacta modum. Ostendit mutationem in melius,& impetum ad superiora, & temperantię studium. Et pilus tuus, inquit, germinauit, hoc est, cum esses omni ornatu spoliata, repente capillos, qui comi & componi possent, extulisti. Nuda autem eras,& confusione plena. Nondum enim lex data fuerat, neque constructum tabernaculum, nec missa dona sponsalia. Itaque subijcit: Et transiui per te,& vidi te. Et ecce tempus tuũ, tempus amantium. Nubilis effecta es, & ad coniugium idonea. Quapropter expandi alas meas super te, & operui ignominiam tuam. Per alas varia genera munerum intelligit: nempe, sacerdotium, prophetiam, rempublicam, regnum, miracula,& alia dona, quæ ver-
E bis nequeunt explicari. Et iuraui tibi. Hoc in magni Mosis scriptis perspicue cernitur. Tollo, inquit, in cœlum manum meam. Et iuro per dexteram meam. Et dicam, viuo ego in sæculum. & rursum: Viuo ego,& viuit nomen meum. Et implebit manus domini vniuersam terram. Iuraměta igitur sua illi commemorat, iuraui inquiens, tibi, & ingressus sum pactum meum tecum, ait Dominus Deus. Legitimum, inquit, connubium contractum est, inita sunt pacta, dotales tabulæ confectæ sunt,& hac legali ac voluntaria condicione confirmata, vt si pacta violaueris, domo sponsalibus exuta muneribus eijciaris, & nuda, quemadmodum veneras, reuertaris. Nihil enim ad nuptias attulisti. Ego autem te sordibus inquinatam abstersi, salis expertem sale condiui, nudam indui, dissolutam colligatis vberibus composui.
C Quamobrem addit: Et ingressus sum pactum tecum, dicit Dominus Deus. Et facta es mihi. Et laui te aqua. Et emundaui sanguinem tuum ex te. Et vnxi te oleo. Et vestiui te discoloribus: & calciaui te hyacintho: & cinxi te bysso. & quæ deinceps sequuntur. Hæc autem ex diuinissimi Mosis scriptis facile licet colligere. Ille enim & sacra constituit ornamenta,& sanctum vnctionis oleum: quemadmodum ab omnium Deo fuerat edoctus. Sic manuum armillas, & colli torquem, & inaurem super os, & circulos aurium, & coronam decoris capiti impositam intelligamus. Per manuum enim armillas, virtutes morales significat: per circulos aurium, diuinarum scripturarum intelligentiam, qua vt circulis aures, sic animus est ornandus: per colli torquem, prudentiam in principali parte splendentem, quæ in corde,
D quo pendet ornatus ille, quiescit: per inaurem vero super os, legum diuinarum frenum, a tauris sumpta metaphora, qui sic a bubulcis aguntur. Siquidem & per Oseam prophetam talia loquitur Deus; sicut vacca lasciuiens declinauit Israel.& per Hieremiam, audiui, inquit, Ephraim quærentem: castigasti me domine, & eruditus sum quasi iuuenculus indomitus: freno eiusmodi egebat omnino, vt ab imposito gressu cohiberetur. itidem & lupanar, & prostribulum, templa dæmonum intelligamus. Nam cũ esset Deo coniuncta, eumq; virum appellaret, improbos dæmones adamauit, atque illis templa construxit. Et quæ a Deo acceperat munera, ea dæmonibus est elargita. Iccirco subijcit: ad omne caput viæ ędificasti signũ prostitutionis tuæ: & abominalem fecisti decorẽ tuum: & diuisisti pedes tuos omni trãseunti.
E His verbis exprimit vim libidinis incredibilem. Non cum familiaribus solis habebas consuetudinem, sed ardore libidinis furens cũ omnibus adeuntibus impudice commiscebaris. Mixtionem hic rursum figurate nominat cultũ idolorum. Animaduertendum est autem, quibus vocabulis vtatur Deus, vt immensum idololatriæ studium explicet. Diuisisti, inquit, pedes tuos omni transeunti: & multiplicasti fornicationes tuas: & fornicata es cum filijs Aegypti vicinis tuis magnarum carnium. His quoq; verbis nimium idolorum atque impietatis ardorem ostendit: Nec facta es quasi meretrix quæstus colligens, sed quasi mulier adultera, quæ super virum suum inducit alienos. Omnibus meretricibus dantur mercedes. Tu autem dedisti

mercedes cunctis amatoribus tuis:& dona donabas eis,vt intrarent ad te vndiq; ad F
fornicandum tecum. Factumque est in te contra consuetudinem mulierum in fornicationibus tuis,& post te non erit fornicatio.Per hæc item significauit quod cum a Deo & frumentum,& vinum,& oleum, & oues, & boues,& vitulos accepissent, ea contempto Deo,cuius erant dona, idolis offerebant, a quibus nihil vnquam nisi perniciem acceperant; ac mercedem quidem non ab adulteris exigebant, sed ipsis dilargiebantur. His similia sunt apud Hieremiam prophetam: Nunc autem, inquit,mœchata es cum lapide & ligno. Leua oculos tuos indirectum, & vide, vbi non prostrata sis. In vijs sedebas,expectans eos, quasi latro in solitudine, & polluisti terram in fornicationibus tuis.Et beatus Esaias, quo modo, inquit, facta est meretrix ciuitas fidelis,plena indicij. Iustitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ. G
Et rursum,Quis est,inquit,hic liber repudij matris vestræ,quo dimisi eam,aut quis est creditor meus,cui vendidi vos? Ecce enim in iniquitatibus vestris venditi estis, & in sceleribus vestris dimisi matrem vestram. Sed quid opus est, singula, quæ per prophetas a domino dicta sunt, persequi? cum ex ijs, quæ commemorauimus,discere possimus,ita tractandas esse diuinas scripturas,vt non litteram sequamur solum,sed mentem ac sensum illius aperiamus? A veteri igitur ad nouā sponsam accedentes,hac ratione Cantica canticorū interpretemur, reiectisque falsis ac perniciosis opinionibus,sanctos imitemur patres, atque vnam sponsam cum vno sponso colloquentem agnoscamus, & qui sit sponsus, quæq; sit sponsa, e sanctis discamus apostolis. Id enim docet nos & diuinissimus Paulus, ita scribens: Despondi enim H
vos vni viro virginem sanctam exhibere Christo. Sponsam ex multis conflatam dicit. Nam,despondi,inquit,non te, sed vos,hoc est, animas pias & in virtute perfectas. Sponsam enim diuina scriptura ecclesiam intelligit:sponsum autem Christum appellat. Et magnus ille Ioannes, qui legis finem, & gratiæ principum ostendit, quique inter pædagogum & sapientem magistrum medius fuit, quatenus vmbra corpus accepit,Qui habet, inquit, sponsam sponsus est. Amicus autem sponsi, qui stat, & audit eum, gaudio gaudet propter vocem sponsi. Quid? quòd ipse dominus se sponsum appellat? Cum enim pharisæi sanctos apostolos vti non ieiunantes accusarent, refellit eos, numquid possunt, inquiens, filij sponsi lugere, quamdiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc I
ieiunabunt. sponsam igitur ecclesiam,sponsum Christum intelligamus.Adolescentulas vero, quæ sponsam sequuntur, animas rudiores, quæ sponsæ virtutem ac perfectionem nondum sunt consecutæ. Quamobrém sequuntur quidem sponsam, sed sponsæ non appellantur. Habet præterea textus & alios quosdam cum sponso versantes, quos siue angelos quispiam dixerit, domini mandatis obsequentes, & sponsam exornantes:siue prophetas hæc multo ante prænūciantes:siue apostolis angelico & ipsos more domini nutibus inseruiētes:a veritatis proposito nō aberrabit. mihi vero magis placet,angelos intelligere. Nam animas in virtute perfectas sponsam agnoscere docet diuinæ scripturæ. Nihil autē apostolis & prophetis perfectius præter angelos.His de causis,qui sponso deseruiunt, & sponsæ obsequi student,mihi potius angeli videntur esse. Quandoquidem & sponso statim genito chorū ange K
licum inuenimus gaudentē, atq; exultantem, & iucundius cantibus conclamātem: Gloria in excelsis Deo,& in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Præterea in ipsa conceptione Gabriel archangelus minister fuit.Ad hæc angelus ipsi Ioseph tum fugam in Aegyptum,tum ex Aegypto reditum cernitur præcepisse.Et post certamina cum diabolo confecta, accedentes angeli faustis cum acclamationibus, ac laudibus, atque omni obsequio ministrabant ei, qui pro imbecillitate nostra depugnauerat,& aduersarium uicerat. Nec non & passionis tempore præsto fuerunt angeli huma-

A humanitatem confirmantes. Ad sepulcrum etiam assidentes angeli resurrectionem ipsius nunciabant. Ac denique cum assumptus est in cælum, angeli ad apostolos dixerunt: Viri Galilæi, quid statis suspicientes in cælum? hic Iesus, qui assumptus est a vobis in cælum, sic veniet iterum. Mihi ergo cum sponso videntur esse ordines angelorum, qui & illius obseruent nutus, & sponsam omnibus officijs ac studijs prosequantur. Illud etiam præfari necessarium est tria Salomonis esse volumina; Prouerbia, Ecclesiastem, & Canticum canticorum. Ac Prouerbia quidem vtilem de moribus disciplinam complecti: Ecclesiastem autem, eorum, quæ sensibus percipiuntur, naturam indicare, vitæque præsentis docere vanitatem, vt ea fluxa & fragilia cognoscentes tãquam fugacia ac prætereuntia spernamus, & quæ futura sunt,
B vt firma atque æterna permanentia concupiscamus: Canticum vero canticorum mysticam sponsæ & sponsi necessitudinem & coniunctionem continere. Vt vniuersa Salomonis doctrina sit veluti scala quædam, quæ tribus gradibus constet, morali, naturali, & diuino. Principio igitur qui ad pie recteq; viuendi disciplinam accedit, necesse est, vt bonis atque honestis actionibus & operibus animum purget: atq; ita deinceps fugacem rerum prætereuntium, quæ sensu iucundæ videntur, vanitatem despiciat, vt inde postremo se se explicans, sublimis euolet ad sponsum, perpetua ac sempiterna bona pollicentem, amandum & complectendum. Iccirco tertio etiam loco hic constitutus est liber, vt ratione & via ad perfectionem contendamus. Arbitror autem sapientem Salomonem a patre (vtpote propheta, ac magno
C quidem propheta) edoctum hæc conscripsisse. Audierat enim omnino illum ita canentem: Astitit regina a dextris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate. & alibi: audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere domum patris tui: & concupiscet rex decorem tuum: quoniam ipse est dominus Deus tuus. Huius quidem libri lectione adolescentibus atque ætate adhuc imperfectis prorsus interdicunt. Solis autem viris perfectis qui recondita & arcana percipere valeant, & spiritaliter intelligere, quæ scripta sunt, legendum præbent. Omissa igitur disputatione vtrum prophetice scriptus sit, an quæ a patre didicerat Salomón, ea litterarum monumentis mandarit, ad interpretationem aggrediamur, rogantes eos, quorum ad manus ea peruenerit, ne furti nos insimulent, siquid, quod a patribus dictum sit,
D in his commentarijs offenderint. Fatemur enim & nos ab illis explanationis occasionem accepisse. Hoc autem non furtum appellari debet, sed paterna hereditas. Quanquam ad illa, quæ ab eis accepimus, adiunximus, quæ nostra non sunt. & quod latius a quibusdam explicatum est, nos contraximus: quod autem diligentiam requirebat, dilatauimus. Laborem denique suscepimus, lectoribus, vt arbitror, haud inutilem. Quamobrem, qui sine labore laborum nostrorum fructum sunt percepturi, rogatos volumus, vt nobis pro laboribus nostris orationes ac preces impertiant suas. Quod si minus accurata videbitur explicatio, laborem saltem boni consulant, & quæ desunt, ipsi doceant.

E *Alia Cantici canticorũ per paraphrasim interpretatio, collecta ex sancti Gregorij Nyssæ Pontificis, & sancti Nili, & sancti Maximi commentarijs.*

QVONIAM & Prouerbia & Ecclesiastem cecinit Salomon, in Prouerbijs quidem deterrens a vitijs, & ad virtutes cohortans, atque moraliter instituens: In Ecclesiaste autem declarans rerum præsentium vanitatem, easq; despiciendas suadens, ac naturaliter docens, ex quibus caritas in Deum proficiscatur, quæ nimi-

rum ab eo, quod bonum videtur, ad id, quod vere bonum est, animos nostros incitet atque inflammet. & reliqua. F

Alia expositio in Canticum canticorum a Psello versibus ciuilibus explicatum.

CVM animus tuus discendi cupidus, Stephephore, eo desiderio teneatur; vt canticorum Canticum noua & varia explanationis atque intelligentiæ ratione declaretur: en voluntati ac studio tuo obsequimur, Imperator; atque domini vniuersorum auxilio freti, totam Canticorum expositionem simplici & vulgari oratione concinnatam afferimus. G

Sapientissimus ille propheta Salomon, Dauidis filius ex ea, quæ fuit Vriæ, tria quædam in vita volumina conscripsit. Vnum prudenter ab omnibus Prouerbiorum nomine nuncupatur, quod morum continet disciplinam, perturbationum animi emendationem, recteque viuendi rationem, ac diuina præcepta: alterum Ecclesiastes ab hominibus appellatur, quod vitæ præsentis aperit vanitatem: tertium, domine, quod continenter sequitur, est ipsum Canticum Canticorum, quod quidem tibi eleganter admodum, & sub specie ac figura quadam nuptiarum tradit humanæ animæ perfectionem. Sapienter enim proponit Christum sponsum, sponsamque itidem animam sponsi amore languentem, atque inflammatam, & ad illius gratias & munera velociter peruolantem. Continet etiam dicta quædam Ecclesiæ congruentia. Sed iam, adiuuante Deo, verba incipiamus interpretari. H

Beati Theodoriti Episcopi Cyrensis in Canticum canticorum interpretatio.

QVONIAM diuina gratia confisi librum hunc suscepimus explicãdum, age primum omnium inscriptionem ipsius expẽdentes planam ac dilucidã reddamus.

Canticum canticorum, quod Salomon cecinit. I

CONSIDEREMVS, cur nam librum hunc non Canticum inscripserit, sed, Canticum Canticorum. Nihil à diuino spiritu temere frustraque fieri, apud homines prudentes ac pios minime dubium est. Quod cum ita sit, explorandum est, qua de causa Canticum Canticorum, non autem Canticum volumen hoc fuerit appellatum. Multa igitur Cantica, & Psalmos, & hymnos, & odas tum à beato Dauide, tum à prophetis, qui ante, & post ipsum Dauidem extiterunt, dicta & inscripta fuisse non ambigimus Ac Moses quidem ille magnus primum cecinit Canticum, cum mare diuisum Israelitis quidem iter aperuit, Aegyptijs autem sepulturam. Alterum super puteo, cum pro aqua inuenta gratias egit. Tertium vero in quo diuina munera commemorans ingrati animi populũ arguit. At beatus Dauid carmina composuit, quibus & victorias, & vindemias, & diei tum ortum, tum occasum, celebrauit. Sapiens autem Salomon cantionibus suis non victorias, non diei ortum, sed nuptias describit. Cantica, quæ vocant Epinicia, hostium interitum ostendunt, & excussum seruitutis iugum. quale est illud: Auferens bella vsque ad fines terræ. Arcum conteret, & confringet arma, & scuta comburet igni. Vacate, & videte, quoniam ego sum Deus: exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra. significat enim, se hostibus deuictis & profligatis, diutino dominatu oppressos K

in

A in libertatem vindicasse,regno eiusmodi constituto, in quo sibi omnes æquo ac libenti animo deseruirent.Iccirco,exaltabor,inquit,in gentibus, exaltabor in terra. Eiusdem generis & illud est:Omnes gentes, plaudite manibus:iubilate Deo in voce exultationis. Quoniam dominus excelsus,terribilis,rex magnus super omnem terram.Et rursus:Accingere gladio tuo super femur tuum potentissime:specie tua, & pulchritudine tua intende,prospere, procede, & regna.Et alibi: Attollite portas principes vestras : & eleuamini portæ æternales & introibit rex gloriæ. Dominus fortis,& potens,Dominus potens in prælio. His igitur carminibus regis victoriam celebrant prophetæ,eumque laudibus efferunt, quod captiuos vindicarit in libertatem. At Canticorum Canticum nuptias illius describit, & sponsæ amorem expli-
B cat, sponsam autem appellat eos, qui in superioribus canticis e seruitute liberati commemorantur,& libertatem consecuti ad regis partes se applicuerunt, eiusque beneficia immortali memoria complectentes, magnam in illum beneuolentiam atque amorem declarantes, ipsum assidue sectantur. Tum cælestibus potestatibus quærentibus, & quis sit iste rex gloriæ, ipsi quoque simul esse concupiscunt, ac ne exiguo quidem temporis momento ab eo,per quem salutem acceperunt,se disiungi patiuntur. Hac de causa Canticum canticorum hic liber inscribitur, quoniam reliqua cantica propter hoc Canticum facta sunt,& ad hoc illa perducunt.Hoc est enim bonorum caput, diuinæ benignitatis summa, ineffabilis bonitas, incredibilis misericordia, immensa clementia,inenarrabilis caritas,quòd auctor ipse,& effe-
C ctor,& procreator,& dominus,& Deus, & princeps, atque idem semper, luteum hoc animal,mortale,& corruptibile,& ingratum,atque inutile a morte, & seruitute diabolica eripuerit, atque ita libertatem largitus sit,vt non solum nos liberos cõstituerit,sed in filios adoptarit,neque solum tribuerit adoptationis munus, verum etiam sponsam & vocarit & fecerit,eodemq; numero sponsum habuerit, atque innumerabilia dona sponsalia dederit, & cubile, & thalamum adornarit, & nudam induerit,& denique factus ipse sit sponsæ & amictus, & panis, & potus, & via, & ostium,& vita,& lux,& resurrectio. Sed ego arenam,& aquæ guttas enumerare cõtendo,& cyatho dimetiri,qui diuinæ humanitatis magnitudinem verbis conor explicare. Canticum igitur canticorum hic liber inscribitur, propterea quòd maiora
D Dei bonitatis genera nos edocet & maxime recondita atque arcana & sanctorum sancta diuinæ nobis humanitatis mysteria patefacit.

Ex tribus Patribus.

A SALOMONE inscriptum est canticorum Canticum, in quo sponsæ ecclesiæ in Christum ipsius sponsum amor ostenditur. Nam post Prouerbiorum ad virtutes cohortationem,& dehortationem a vitijs,& post rerum humanarum atq; mortalium contemptum, quem ab Ecclesiaste didicerat, canit ipsi sponso Christo
E pacifico,quod & nobis a Deo factus est pax, & per se ipsum nos patri suo reconciliauit. Qua quidem caritate fidelium ecclesiam despondit sibi, diuina ratione, ac lege spiritali, & reuelatione mysteriorum quæ de ipso tradita sunt,erudiens illam, quam prius per Prouerbia & Ecclesiastem moraliter & naturaliter exornatam instituerat. Ecclesia igitur Christo desponsata, quæ per legem tum scriptam tum naturalem,quarum vires in Prouerbijs & Ecclesiaste Salomon expresserat, perq; totius scripturæ & creaturæ notas, quasi tyrocinio & rudimentis quibusdam ea didicit, quæ ad prouidentiam & creationem pertinent,atque ex ijs,incredibilem sponsi erga se amorem intellexit, vult hæc ab ipso Dei verbo per eius in carne dispensatio-

nem

nem, lege spiritali, sine vllo medio perdiscere, vt per caritatem ipsi coniuncta, atq; F
vnus effecta spiritus, ex sponsi sui ore vocem eius exaudiat.

Osculetur me osculis oris sui.

Theodoriti.

HAEC loquitur sponsa, obsecraris sponsi patrem: Audiuit enim & promissa, quæ facta sunt Abrahæ patriarchæ: Et quæ prædicta fuerunt ipsi Iacob in benedictionibus: Audiuit & Mosem de sponso suo vaticinantem: Et Dauidem in Psalmis pulchritudinem eius, & potentiam sic enarrantem: Speciosus forma præ filijs homi G
num: diffusa est gratia in labijs tuis. Propterea benedixit te Deus in æternum. accingere gladio tuo super femur tuum potẽtissime. Specie tua & pulchritudine tua intende, prospere, procede, & regna. Propter veritatem, & mansuetudinem, & iustitiam. Didicit, hunc ipsum speciosum ac decorum sponsum & Deum esse; & filium sempiternum. Sedes enim tua Deus, in sæculum sæculi. Virga directionis, virga regni tui. Et Esaias clamat: Quis est iste, qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra, iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ? Cum igitur sponsi pulchritudinem, robur, diuitias, regnum, quod in omnes habet, vim eius æternam, incorruptibilem, nullum habituram finem intellexerit: eum videre concupiscit, & in complexum ipsius ruere, atque illi oscula dare spiritalia. At H
ne quis osculorum vocabolo perturbetur, consideret, quemadmodũ mystico sponsi tempore sponsi corpus suscipientes, complectimur, & osculamur, atque oculis cordis imponimus, & animo ac cogitatione quasi complexus quosdam, & congressus nuptiales effingimus, atque ipsum, caritate timorem foras eijcientes, nos amplexari putamus, & suauiari. Auet igitur sponsa ab ipso sponso deosculari, tantum non hisce verbis patrem ipsius compellans: Mitte mihi vnigenitum filium tuum o domine, & pater (quando tu patris appellatione magis, quàm domini delectaris) nimium diu iam illum expecto, illum desidero. Laboraui epistolas eius accipiens per patriarchas, per legislatores, per prophetas. Amplius ferre non possum amoris flammam. Ignis est ardens, atque vrens in visceribus meis: Per omnes prophetas I
mihi se venturum promisit. Neque ad hunc vsque diem promissa perficere voluit. Pollicitus est per Dauidem, per Hieremiam, per Esaiam, per Ezechielem, & Zachariam, & Danielem, & reliquos prophetas, se venturum, ac nuptias confecturum. Nescio cur differat, cur procrastinet, cur me desiderio ardentem despiciat. Dixit mihi per Oseam: sponsabo te mihi in sempiternum: & sponsabo te mihi in iustitia, & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus: & sponsabo te mihi in fide. Et scies, quia ego dominus. Dixit mihi per Esaiam. Lætare, sterilis, quæ non paris. decanta laudem, & hinni, quæ non pariebas quoniam multi filii desertæ magis, quàm eius, quæ habebat virum. Expecto per singulos dies, vt mihi promissa persoluantur. Hæc innuit, dicens. K

Osculetur me osculis oris sui.

Ex tribus Patribus.

SPONSVS igitur ipse per se optimam suam erga me voluntatẽ doceat, verbisque, & rationibus, quid expediat, ostendat.

A ## *Theodoriti.*

AC, ne ex sensu nostro interpretemur, eorum, quæ dicta sunt, testem Paulum adducamus. Hic ad Hebræos scribens,& de fide sermonem institutum prosequés, hæc de Abraham loquitur: Fide demoratus est in terra repromissionis,tanquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac,& Iacob cohæredibus repromissionis eiusdem.Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem, cuius artifex & conditor Deus. Et post pauca: Iuxta fidem defuncti sunt omnes illi, non acceptis repromissionibus, sed a longe eas respicientes, & salutantes, & confitentes, quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt, significant, se patriam inqui-
B rere. Et si quidem ipsius meminissent, de qua exierunt, haberent vtique tempus reuertendi. Nunc autem meliorem appetunt, id est, cælestem. Ideo non confunditur Deus,vocari Deus eorum: parauit enim illis ciuitatem. Et de magno Mose, magis elegit, inquit, affligi cum populo Dei, quàm temporalis peccati habere iucunditatem, maiores diuitias existimans thesauro Aegyptiorũ improperium Christi, aspiciebat enim in remunerationem: Fide reliquit Aegyptum non veritus animositatem regis. Inuisibilem enim tanquam videns sustinuit. Et de omnibus simul sanctis,qui in veteri testamento illustres extiterunt,hæc dicit: Et hi omnes testimonio fidei probati non acceperunt repromissionem, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur. Quin & dominus in sacris euan-
C gelijs hæc ad apostolos ait: multi prophetæ, & reges, & iusti cupierunt videre, quæ videtis,& non viderunt: & audire, quæ auditis, & non audierunt. Vestri autem beati oculi, quia vident: & aures vestræ, quia audiunt. Et cum Iudæis disputans, dicebat: Abraham pater vester exultauit, vt videret diem meum: vidit, & gauisus est.Et Simeon senex responsum acceperat a Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum domini. Itaque genitum, & allatum ad templum accepit in vlnas suas, & benedixit Deum, & dixit: Nunc dimittis seruum tuum domine,secundum verbum tuum in pace. Quia viderunt oculi mei salutare tuum,quod parasti ante faciem omnium populorum, & reliqua. Constat igitur, eos credentes diuinis promissis ea ad finem perducta videre concupiuisse. Itaque
D Canticum canticorum sponsam inducit dicentem: Osculetur me osculo oris sui. Osculum autem intelligimus, non oris cum ore, sed animæ piæ cum diuino verbo coniunctionem. Vt sponsa tale quidpiam dicere videatur: verba per litteras audiui; cupio autem & vocem ipsam exaudire. Cupio sine medio ex ore ipso sacram doctrinam percipere, eamque mentis meæ labijs deosculari. Osculetur me osculo oris sui.Hæc sponsæ dicenti sponsus apparet,atque implet promissum illud:Adhuc loquente te,ecce adsum. Sponsa vero sponsum optatum intuita,obstupescit, atque vbera,& suauitatem odoris admiratur, & clamat.

Bona vbera tua super vinum, & odor vnguentorum tuorum
E *super omnia aromata.*

Trium Patrum.

VBERA rursum hic vocat lactis receptacula, quod imperfectis adhuc & infantibus præbere nouit beatus Paulus, Lac vobis, inquiens, potum dedi, non cibum; nondum enim poteratis.Neq; vero hac solum de causa vberum sponsa mentionem fecit, sed etiam quia propinqua sunt cordi, in quo præcipua mentis est sedes, vnde doctrinæ fontes emanant. Sponsi igitur vbera vti bonorum fontes admiratur,

ratur, ex quibus commode tum infantes adhuc, tum etiam perfecti nutriuntur. F Eaque dicit esse meliora vino, quod diuinæ scripturæ testimonio cor hominis exhilarat. Figurate enim vinum lætitiam appellauit, vt cunctis humanis voluptatibus præstare declararet lætitiam illam, quæ ex ipsius donis ad pios proficiscitur. Quòd si vbera mystice etiam vis intelligere; per vbera illa admiranda, & vino præstantiora, cogita ineffabiles illos altaris fontes, ex quibus omnes nos pietatis alumni nutrimur. Tum ingentis desiderij sui, & dilectionis erga ipsum animarum, quæ rerum fluxarum cupiditati non succubuerunt, causam exponit, dicens: Quoniam vbera tua meliora sunt vino: & odor vnguentorum tuorum super omnia aromata, vnguentum effusum nomen tuum: Ideo adolescentulæ dilexerunt te. Si natura rerum & scriptura sunt bonæ, dum veluti signa & notæ veritatis accipiuntur: atque G instar vberum tuorum simplicem nobis fidei in te cibum subministrant: &, tanquã odor quidam vnguentorum tuorum, indicant nobis, spiritali nos suauitate conspergentes optimas voluntates tuas, quarum præscripto facta sunt omnia: non autem ad se trahunt, atque instar vini, desciscere faciunt a fide in te: neque vt aromata quædam, dum naturalem videntur ex se ipsis habere suauitatem, ad ea, quæ in carne & mundo sunt, perfruenda nos alliciunt: Natura, inquam, & scriptura, veluti vnguentorum odor, tuas declarant voluntates. Nam bonitas tua, instar vnguenti effusi, in omnes creaturas per participationem ex vi sparsa demõstrat te rerum omnium auctorem, ex nominibus indicans ea, quæ communicas vniuersis, cuiusmodi sunt, ens, vita, sapientia, & similia. Cum igitur natura & scriptura, si H hoc modo accipiantur, bonæ sint; ideo animæ dolum, & fraudem, quæ ex rerum visibilium specie, & ex literæ sono prouenit, euitantes, diabolo & perturbationibus superatis, ex quo & adolescentulæ sunt appellatæ, dilexerunt te. Te autem diligentes, quem ex lege tum scripta, tum naturali esse sponsum Christum intellexerant, e paterno sinu traxerunt te, qui propter illos, qui salutem sunt adepturi, in carne venisti. Deinceps, inquit, in odorem vnguentorum tuorum curremus. Sequemur igitur te, morem atque institutum imitantes, quo nos ad sensum optimæ voluntatis tuæ perduxisti, idest, vt animam ponamus pro salute multorum, quod est perfectæ caritatis indicium, omnia diuina mandata complectentis.

I

Et odor, inquit, tuus super omnia aromata.

Theodoriti.

NOTA, inquit, sunt mihi vnguenta, quæ Moses confecit, & oleum vnctionis, & thymiama compositionis. sed omnium illorum aromatum vnguentum tuũ est suauissimum. Vnguentum hic vocat gratiam spiritalem, qua ille refertus, ex plenitudine sua nobis omnibus impertiuit. Quamobrem clara voce beatus Paulus, Christi bonus, inquit, odor sumus in ijs, qui salui fiunt, & in ijs, qui pereunt. Alijs quidem odor mortis in mortem; alijs autem odor vitæ in vitam. Vulturibus K enim cadauera deuorantibus suauitatem exhibent fœda corpora; vnguentum vero, pernitiem. Sic hominibus impijs seque in fœditate peccati volutantibus tæter libidinis odor est suauissimus, grauis autem ac molesta Christi disciplina: quapropter & voluntariam ipsis mortem affert. Hoc enim est, inquit, iudicium, quia lux venit in mundum, & dilexerunt magis homines tenebras, quàm lucem. Merito igitur ait sponsa: Et odor vnguentorum tuorum super omnia aromata. Non dicit: Vnguenti tui: sed vnguentorum tuorum: indicans, multa esse munera gratiarum. Alij enim per spiritum, teste beato Paulo, datus est sermo sapientiæ, alij autem sermo

A ſermo ſcientiæ ſecundum eundem ſpiritum, alij fides in eodem ſpiritu, alij gratia ſanitatum in vno ſpiritu, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij diſcretio ſpirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio ſermonum. Propterea non dicit: odor vnguenti tui: ſed, odor vnguentorum tuorum. Oſtendens multa, & varia dona, ac munera, docet ea ab vno eodemque fonte profluere. Ideo ſubijcit.

Vnguentum effuſum nomen tibi.

MVLTIPLICES, inquit, hi ac varij fontes, qui totum orbem terrarũ odoris ſuauitate repleuerunt, vnicam habent venam, & originem vnguentum tuum.
B In eo namque inhabitauit omnis plenitudo diuinitatis. Et ipſe cuncta ſimul ſpiritus dona, vt homo ſuſcepit. Quocirca clamat etiam Eſaias: Egredietur virga de radice Ieſſe: & flos de radice eius aſcendet: & requieſcet ſuper eum ſpiritus domini; ſpiritus ſapientiæ, & intellectus; ſpiritus conſilij, & fortitudinis; ſpiritus ſcientiæ, & pietatis: & replebit eum ſpiritus timoris domini. Ideo dicit: Vnguentum effuſum nomen tibi. Non, vnguentum ait ſimpliciter, ſed effuſum. Quemadmodum enim vnguentum in vaſe concluſum incluſam continet & ipſam odoris fragrantiam; ſin autem effundatur, ipſum quoque replet aerem: ſic dominus Chriſtus ante paſsionem paucis notus erat: at poſteaquam crucem mortemque ſuſtinuit, ac veluti corporis vas aperuit, continuo beati apoſtoli ſuauitate illa repleti ſunt, terram percur
C rentes, & maria traijcientes, omnibusque euangelium nunciantes, odoris ſuauitate mundum vniuerſum compleuerunt. Ob id ait ſponſa:

Vnguentum effuſum nomen tibi.

SATIS eſt enim Chriſti nomen ad piorum animas vnguentis quodammodo imbuendas, atque omni odoris ſuauitate conſpergendas. Quòd ſi magis etiam myſtice vis intelligere, ſacri baptiſmatis myſterium recordare, in quo qui initiantur, poſt ſatanæ abnegationem, & Dei cõfeſsionem, veluti ſigno ac nota quadam regia, ſpiritalis vnguenti chriſmate inuncti, ſub ea viſibili vnguenti ſpecie inuiſibilem ſanctiſsimi ſpiritus gratiam ſuſcipiunt.

D

Vnguentum effuſum nomen tibi.
Ideo adoleſcentulæ dilexerunt te:
Traxerunt te, poſt te in odorem
Vnguentorum tuorum currentes.

HANC, inquit, vnguenti tui, hoc eſt, diuinæ ac ſalutiferæ doctrinæ tuæ fragrãtiam percipientes animæ adoleſcentes ac ſtrenuæ (has enim adoleſcentulas appellat) amore tuo ſic incenſæ ſunt, vt te ad ſe traxerint, & poſt te ita ſecutæ ſint, vt curſu id fecerint, ne relinquerentur, veue ſeiungerentur a dilecto ſuo. curſum hunc
E explicat & beatus Paulus, ſequor, inquiens, ſiquo modo comprehendam, in quo & comprehenſus ſum. & alibi: Sic currite, vt comprehendatis. & alio loco: Bonum certamen certaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui. Animæ igitur ſtrenuo ac virili ſenſu præditæ vitæque voluptatem, & laſciuiam, atque deſidiam fugientes, & laborem delicijs anteponentes poſt ſponſum currunt, vnguenti fragrãtia illectæ atq; attractæ, ac veluti vinculo quodam inexplicabili vinctæ & colligatæ. Sponſa nondũ ad nuptias admiſſa, ſponſi patrem, & ſponſum ipſum ad ſe profectum alloquitur. Ad nuptias autem, & ſponſi thalamum, & cubiculum admittitur, & ad genialem lectum introducitur.

Introdu-

F

Introduxit me rex in cubiculum suum.

IDEST, recondita mihi consilia sua patefecit. Mysterium a sæculis & generationibus mihi indicauit. Thesauros abditos, & absconditos, atque inuisibiles aperuit mihi secundum Esaiæ prophetiam. Et hoc ex sacris euangelijs clarius licet intelligere, vbi Christus ad Iudæos in parabolis loquitur, apostolis autem parabolarum sensum exponit, Vobis, inquiens, datum est, nosse mysteria regni, illis autem non est datum. Porro cubiculum dominus mentem vocat dicens; Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum, & ora ad patrem tuum, qui est in abscundito.

Trium patrum. G

ANIMA ex Christi ecclesia per vtinam perfectam ipsi desponsata, & docendi munus assecuta, atque ideo iam idonea, quæ animas imperfectiores ad perfectionem adducat, sic eas alloquitur: Introduxit me rex in cubiculum suum. Sua nimirum diuina atque arcana mysteria retexit mihi: id quod & magno contigit Paulo, qui vsque ad tertium cœlum sublatus, id est, moralem, & naturalem philosophiam prætergressus ad theologiam usq; peruenit, & audiuit arcana verba, quæ non licet homini loqui.

Theodoriti.

INTRODVXIT me rex in cubiculum suum, propemodum dicens cum beato Paulo: Oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se. Nobis autem Deus reuelauit, per spiritum suum. Nos enim sensum Christi habemus, in quo omnes sunt thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Introduxit me rex in cubiculum suum. Non alienum est, quærere, cur sola sponsa introducatur, adolescentulæ autem non item. Foris enim stantes, sponsam ingressam opperiuntur, eaque egrediente, atque enarrante, quo modo rex ipsam introduxerit in cubiculum suum, adijciunt: H

Exultemus, & lætemur in te.
Amabimus ubera tua super uinum. I
Rectitudo dilexit te.

Omnes, qui crediderunt, in eodem quidem habentur fidelium numero, non tamen sunt in eodem dignitatis gradu. Multæ enim mansiones apud pátrem meum, dicit dominus: hoc est multæ dignitatum differentiæ. Nam alius est ordo patriarcharum, alius prophetarum, alius apostolorum, alius martyrum, alius virginitatis decore præstantium, alius matrimonij iugum legitime subeuntium, alius inter diuitias Deo seruientium fideliumque dispensatorum, alius paupertatis ærumnas fortiter sustinentium, alius ciuilem excolentium virtutem, alius in montibus degentium, ac soli diuinæ vacantium contemplationi. Atque in his ipsis vitæ generibus multa discrimina reperiuntur, cum ardentius alij, alij remissius: alij accuratius, alij negligentius munera obeant sua. Quod quidem vel in domini parabola facile possumus intueri. Cum enim decem virgines introducat, quinque ex illis prudentes, & quinque fatuas nominat. Atque illas quidem ad nuptias introducit: his autem occludit fores. Respondet tamen ipsis, virginitatem honorans, sed reijcit propter inertiam in reliquis virtutibus excolendis. His ita constitutis, per sponsam accipiamus animas illas, quæ virtutibus sunt omnibus expolitæ: per adolescentulas vero, quæ sponsam comitantur, eas, quæ sponsum quidem diligunt, atque illum sequi student, sponsæ tamen perfectionem nondum sunt assecutæ. Hæc autem ita se K

habere

A habere testatur Spiritus sanctus in psalmo quadragesimo quarto. Cum enim sponsi pulchritudinem, & gratiam in labijs diffusam, & benedictionem æternam, & formidabilem armaturam, & hostium internecionem, & populorum, qui iam erant captiui, obseruantiam, atque adorationem, regiumque ipsius solium, ac sempiternum, & regni insignia illa, iustitia & æquitate decorata, atque humanam præterea virtutem, quam excoluit, cum forma Dei existens, non rapinam arbitratus est, esse æqualem Deo, sed semet ipsum exinaniuit, formam serui accipiens, itemque vnctionem illam more humano confectam, & munera a Magis oblata commemorasset, subijcit: Astitit regina a dextris tuis, in vestitu deaurato, circumdata varietate. Reginam vocat animas in virtute perfectas. Quandoquidem & Paulus ait: si
B sustinemus, & conregnabimus. Vestitus deauratus & varius sunt ipsa spiritus diuersa dona. Tum ipsi consilium dat: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui: & concupiscet rex decorem tuum. Neque vero solum ostendit, se illi necessitudine cõiunctum propter humanitatem, sed etiam dominum ac principem ipsius esse propter absconditam diuinitatem: eamque admonens immensæ benignitatis suæ, Quoniam ipse est, inquit, dominus & Deus tuus, & adorabis eum. Illi haud ita multo post prædicit fore, vt a regibus & principibus adoretur. Vultum tuum, inquit, deprecabuntur omnes diuites plebis. Ecclesiæ facies specie quidem ipsa est dignitas sacerdotalis, intelligentia vero est ipse sponsus, qui caput ecclesiæ fieri dignatus est, vt testatur apostolus. Omnis
C enim gloria filiæ regis abintus. Quoniam, vt beatus Paulus ait, vita nostra abscondita est cum Christo in Deo: in hac autem vita omnes, qui pie viuere volunt in Christo persecutionem patientur. ex quo idem apostolus clamat: Si in hac vita sperantes sumus in Christo tantum, miserabiliores sumus omnibus hominibus. propterea dicit: omnis gloria filiæ regis abintus est, in fimbrijs aureis, circumdata varietate: fimbrias rursus aureas, & varias, diuersa intelligens gratiarum dona. Itaque subiungit: Adducentur regi virgines post eam. Proximæ eius adducentur tibi. Adducentur in lætitia, & exultatione: adducentur in templum regis. Ex ijs, quæ dicta sunt, declaratur, eos, qui euaserunt in virum perfectum, ad mensuram ætatis, vt beatus ait apostolus, quique virtutis perfectionem adepti sunt, sponsam
D appellari. Qui vero nondum perfectionem sunt consecuti, atque illis sunt inferiores, eos tanquam adolescentulas quasdam sponsam comitari, omnem beneuolentiam atque amorem tum erga ipsam, tum erga sponsum indicantes.

Trium patrum.

RESPONDENTES igitur, vt dictum est, animæ, quæ ducebantur, sponsæ ducenti, quoniam, inquiunt, vt ipsa ais introduxit te rex in cubiculum suum, in quo thesauri sapientiæ sunt absconditi, atque huius diuitias ostendit tibi, exultabi-
E mus, & lætabimur in te. Quo modo diligemus vbera tua? super vinum, id est, plusquam naturam vini a veritate mentem auertentis, plusquam rerum visibilium speciem, plusquam legis litteram diligemus ea, quæ a te in ecclesia traduntur rudimenta, quibus, vt lacte disciplinæ, potas infantes in Christo, & nutris ad pietatẽ. Quid ita? Quia rectitudo, qui est Christus, dilexit te. Ipse enim, vt est veritas, sic etiam est rectitudo. Diligens autem te, aperuit tibi mysteria sua, vnde sine errore nos ducis ad veritatem præceptis illis, quæ tradis in ecclesia. Quamobrem ea nos, magis, quàm litteram, rerumque visibilium speciem, quæ auocant a veritate, diligere profitemur.

Theodoriti.

F

INTRODVXIT me rex in cubiculum suum. Exultabimus & lætabimur in te. Non obtrectant, non æmulantur, non inuident, dum foris manent, nec in thalamum admittuntur, sed propter honorem sponsæ lætantur, & exultant, & gaudio triumphant, præclareque secum agi putant, quòd iucundissima ipsius voce perfruantur. Itaque diligemus, inquiunt, vbera tua super vinum. Quæ verba sponsa dixit sponso, ea ipsæ dicunt sponsæ, ex sua in illam beneuolentia & amore, sponsi amorem ac beneuolentiam consequentes. Christus enim ad apostolos, qui vos, inquit, suscipit, me suscipit. Et, quicunque dederit calicem aquæ frigidæ vni ex paruulis istis, qui in me credunt, amen dico vobis, non perdet mercedem suam. G
Sponsæ vbera rursus adolescentulæ appellant disciplinæ fontes, ex quibus latices omnibus ætatibus vtiles emanant. Pollicentnr autem se sponsæ vbera magis, quàm omnem humanam lætitiam dilecturas. Id enim allegorice vinum dicitur, quod hominis cor exhilarat. Hæc autem cum in veteri & nouo testamento facta esse nouimus, tum singulis diebus fieri perspicimus. Deus enim in veteri testamento prophetis futura patefaciens, per ipsos, hominibus, qui tunc viuebant rectam viuendi rationem ostendebat. Et prophetæ quidem ipsi rerum occultarum & arcanarum cognitione fruebantur, atque exeuntes mortalibus ea, quæ sibi patefacta declarataque fuerant, indicabant. Quapropter & Dauid, incerta, inquit, & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Qui vero per prophetas diuinæ cognitionis aquis H
irrigabantur, prophetis vt Dei atque hominum internuncijs animum adhibebant. Apostoli quoque diuino numine afflati, pietatis nuncium per omnes homines peruagantes promulgarunt. Atque apostoli quidem domini fruebantur arcanis. Apostolorum autem auditores ex fontibus apostolicis, tanquam ex vberibus quibusdam doctrinam omni vino ac nectare suauiorem hauriebant. Hoc item tempore ecclesiæ doctores diuinos latices populo subministrant tanquam ex reconditis quibusdam cellis. Qui autem auscultant, tanquam ex vberibus spiritale attrahunt alimentum, quod omni humana oblectatione iucundius arbitrantur. Iccirco in Canticis sponsa, introduxit, me rex, inquit, in cubiculum suum. Adolescentulæ vero respondent: Exultemus, & lætemur in te. Et pollicentur, dicentes: diligemus I
vbera tua super vinum. Causamque afferunt: Rectitudo dilexit te: Si enim Christus & rectus dominus, vt ait Dauid, & virga rectitudinis virga regni tui, & ob id te dilexit, decet & nos ex te pendere, & assidue accurrere, & tuis vberibus frui. Tum rursus loquitur sponsa.

Nigra sum, & formosa, filiæ Hierusalem, sicut tabernacula cedar, sicut pelles Salomonis. Ne aspiciatis me, quòd ego sim denigrata, quia despexit me sol.

K

HAEC non adolescentulis arbitror a sponsa dici: sed aduersus illas, quæ in lege gloriantes, & veteri elatæ testamento, sibique placentes exprobrant ei, non solum quòd alienigena sit ac peregrina, verumetiam, quòd dæmones antea misere coluerit, eorumque cultu fœdata nigrum colorem contraxerit. Quamobrem ad eas, nigra, inquit, sum, fateor: sed tamen pulchra. Olim equidem cæcutiebam, sed iam video: laceris quondam obsita pannis, nunc in vestitu deaurato circumdata varietate regiam obtineo dignitatem: & regi assisto, te expulsa, quæ in regem insanisti, atque eum occidisti, & adulterorum multitudine limina deturpasti. Ne

A igitur mihi nigrum colorem obijcias, neque exprobres priora mala. Me nigrā esse
confiteor, sed tamen formosam, & sponso gratam. Mariæ exemplum reformida,
quæ cum Mosi, quod Aethiopissam duxisset vxorem, exprobrasset, leprosa niuis
instar effecta est, & tanquam immunda e castris fuit eiecta, neque prius rediit,
quàm resipisceret, ac contumeliæ pæniteret. Ego quoque sum æthiopissa, sed ta-
men sponsa magni legislatoris, nec filia quidem sacerdotis Madiam, hominis idolo-
latræ; sed oblita sum populum meum, & domum patris mei. Itaque concupiuit
rex decorem meum. Ne despiciatis me igitur, quòd fusca sim, quia decolorauit me
sol. Quæ in præsentia fusca sum, candidissimam estis conspecturæ; & præ admira-
tione conclamabitis: Quæ est ista, quæ ascendit dealbata? Vobis autem & causam
B huiusce nigredinis exponam. Denigrata sum, dum creaturas adoro omisso creato-
re: & solem hunc aspectabilem colo pro sole iustitiæ. Verum, quæ sit inter hunc
atque illum differentia, animaduertens, relicta creatura ad creatorem adorandum
me contuli. Nolite igitur me, quòd fusca nigraque sim, considerare. Me namque
sol aspexit: vel (vt Symmachus interpretatur) attigit me sol. Nigra sum, atque pul
chra, filiæ Hierusalem. Nigra ob superiorem impietatem: pulchra propter pæni-
tentiam. Nigra propter infidelitatem: pulchra propter fidem. Quæ fusca fueram,
sicut cedar, quod significat obscuritatem, ita sum facta formosa, quales Salomonis
sunt pelles. Qualia nimirum sunt Salomonis vestimenta, de quibus dominus ait,
Respicite lilia campi, quæ neque nent, neque texunt: & pater vester cælestis ve-
C stit ea. Amen dico vobis, neque Salomon in gloria sua vestiebatur, sicut vnum ex
his. Ideo paulo post lilium etiam sponsus illam nominat, vt quæ neque neat, neque
texat, sed omnem reijciens sollicitudinem, ab ipso sponso vestiatur, & nutriatur.
Quæ igitur, inquit sponsa, tabernaculis cedar, quod est obscuritas, olim fueram
non dissimilis, tenebris seruiens, ac dæmones colens: nunc repente mutata sum,
factaque similis pellibus Salomonis. siquidem Christi pacifici non solum sponsa,
sed etiam templum effecta est.

Trium patrum.

D

QVONIAM igitur sponsa Christi ecclesia ex gentilibus & Iudæis conflata
est, ac gentiles quidem prius omnino erant obscuri, quippe qui veritatis splendore
per legem & prophetas nō erant illustrati: Iudæi vero, vtpote his illuminati, haud
ita prorsus erant pulchritudinis expertes: iccirco proprias vtriusq; populi partes
innuens, ait: Nigra sum, & formosa, filiæ Hierusalem. Ac nigra quidem propter
populos ex gentibus congregatos, qui plane erant obscuri, atque impietatis tene-
bris circumfusi. Pulchra autem ob eos, qui ex Israel aduenerant per legem & pro-
phetas diuinæ pietatis pulchritudine decorati. Ac rursum similitudine quadam ni
gredinem declarans, & pulchritudinem dicit: sicut tabernacula cedar, sicut pelles
E Salomonis. Nigra sum, inquam, propter electos ex gentibus, vt habitacula tene-
brarum (obscuritatem enim cedar interpretamur) pulchra vero propter eos, qui
sunt ex Israel, quale tabernaculum est pacifici regis. Nam tabernaculum pellis,
pacificum vero significat Salomon. Pacificus autem plane est legis, & propheta-
rum sermo, qui regit Israelitas, quia requirit ab eis in Deum & proximum dile-
ctionem. Porro illud: filiæ Hierusalem; licet ante nigredinis, & pulchritudinis
exempla dictum sit, tamen superlatio est, & solum ad illa verba. Ne aspiciatis
me, quòd nigra sim: secundum intelligentiam referendum. Hæc enim verba
vna ecclesiæ pars dicit ad alteram: ea nimirum, quæ ex gentibus constat, ad illam,

quæ ex Israel. Nam filiæ Hierusalem accipiuntur pro ijs, qui ex Israel crediderunt, qui gentiles nõ admittebant, quod quidem initio contigit inter apostolos, qui aduersus Petrum principem scandalizati sunt, quod Cornelium suscepisset, donec ab ipso Petro lintei declarationem intelligentes, a scandalo destiterunt. Despici enim se ab Israelitis collecta ex gentibus ecclesia propter nigredinem volens, & non ob illam, ab ipsis separari, ab illos, ea, quæ dicta sunt, loquitur. Deinde causam exponit quamobrem euaserit nigra: me sol, inquiens, despexit. Nigrefacta sum vtique quoniam despexit me sol iustitiæ, impietatis tenebris me contegentibus, vt diuinæ cognitionis radijs illustrarer, quemadmodum Israelitæ per legem & prophetas ad Dei cognitionem sunt instituti. F

Præclari Pselli. G

HAEC statim ad angelos sponsa loquitur, qui per filias Sion intelliguntur. Nigra sum, & pulchra, filiæ Hierusalem, sicut tabernacula cedar, sicut pelles Salomonis. His verbis angelos sponsa primum alloquitur. Oportet enim ipsa verba sponsæ præponere, & neutiquam implicare verbibus, & commutare. Audite vocem meam, inquit, o filiæ illius supernæ Hierusalem maxime venerabilis: pariter ego sane pulchra, & nigra sum. Nigra quidem, vt cedar tabernaculum, apparens, nempe ex transgressione præcepti illius primi. Cedar enim obscurus tenebrosusque dicitur. Pulchra nunc rursus existo per pænitentiam cum Christo summe pacifico mortificata. Pacificus enim quisque merito dicitur Salomon. Tu vero ne mireris, quòd H sponsa pariter se & nigram, & pulchram nuncupet. Omnis enim anima, quæ proficit in virtutis studio, sic ad lucem ex tenebris progreditur, vt non repente tota illustris & pura fiat, sed quo propius ad virtutem accedit, eo longius recedat a fraudis obscuritate, atque ita splendidior & clarior euadat. Deinde filias ipsas sponsa alloquitur ad hũc modum: Nolite aspicere me, quòd ego sim denigrata, quia despexit me sol. Ne inquit, existimetis, me ita fuscam, & obscuram, & nigram fuisse procreatam. Tota enim lucida a creatore meo formata sum. Sed ardens sol, tentationum æstus me vehementer exussit, ac denigrauit. Deinde quo modo a iustitiæ sole despecta sit, explicat.

Filij matris meæ pugnauerunt in me. I

A MATRE igitur, vt rerum est omnium causa, sapientia cum defecissent, eorum, quæ sunt rationes, ad eam me non reduxerunt; visibilium enim aspectu decepta sum: sed dum mihi videtur contrariæ, me in opiniones innumerabiles distraxerunt. Atq; hoc quidem pacto me custodem in vineis constituerunt, vt in ipsis perstãs opinionibus, ab ea; & a veritate penitus diffiderem. Quæ quidem mihi propterea contigere, quia vineam meam non custodiui, qui est ille, qui dixit: Ego sum vitis, & vos palmites, vnigenitus Dei filius & verbum, cuius ad imaginem facta natura humana, simul quæ in vniuerso sunt omnes obtinuit rationes, quippe mixtas in se quodammodo creaturas vniuersas continet & comprehendit. Verum K cum vnam propriæ naturæ rationem nõ seruasset, sed in varias distracta opiniones, Deos multiplices coleret, propriam vineam non custodiuit. Neque enim recta per mundum veluti per imaginem ad eius archetypum respexit, hoc est, ex rebus pro creatis ad earum contendit auctorem.

Filij matris meæ pugnauerunt in me.

ME enim oppugnarunt, inquit sponsa, ac defectricem reddiderunt dæmones desertores. Hos enim matris suæ filios dicit, quippe qui cum reliquis rebus a Deo

sint

A ſint procreati. Quandoquidem omnes, quæ ſumus in mundo, creaturæ, ſiue ange-
li, ſiue homines, ſiue dæmones, ſiue lapides, ratione creationis tanquam fratres ſu-
mus; omnes enim rerum omnium opifex Deus fecit & condidit. Deinde belli ra-
tionem declarat his verbis; Poſuerunt me cuſtodem in vineis. Vineam meam non
cuſtodiui; In paradiſo, inquit formata, & collocata, vt obſeruarem mandatum il-
lud ne comederem intempeſtiue, legem non cuſtodiui, mandato non obtempe-
raui. Et hæc quidem cum angelis ita conquerebatur.

Filij matris meæ pugnauerunt in me.

B

Theodoriti.

HAEC pendent ex ſuperioribus. Docet enim filias Hieruſalem, quo modo ni-
gra cum eſſet, atque deformis, pulchra repente facta ſit. Filij enim, inquit, matris
meæ pugnauerunt in me. Filios vocat ſacroſanctos apoſtolos de quibus in XLIIII.
Pſalmo ſpiritus ſanctus ad reginam loquens, pro patribus, inquit, tuis facti ſunt ti-
bi filij, conſtituiſti eos principes ſuper omnem terrã. Matrem autem ſuam, atq; ipſo-
rum cæleſtem appellat Hieruſalem, de qua beatus ait apoſtolus: Quæ autem ſur-
ſum, eſt Hioruſalem, libera eſt, quæ mater eſt omniũ noſtrum. Ergo, filij matris meæ,
inquit, pugnauerũt in me. Bellum apoſtoli in ſingulis auditoribus aduerſus idolola
C tria, & reliqua vitia depugnantes, vt improbos ex animis ipſorũ mores expellerent,
pietatis autem leges infigerent, ſuſceperũt. Vt clarius autẽ intelligamus quo modo
ſancti pietatis præcones in diſcentium animis decertarent, beatum audiamus Ste-
phanum prælìantem, atque dicentem: Dura ceruice, & incircuncisi cordibus & au
ribus, vos ſemper ſpiritui ſancto reſtitiſtis, ſicut patres veſtri, & vos. Et beatus Pau-
lus ad Corinthios ſcribens, omnino auditur, inquit, inter vos fornicatio, & talis
fornicatio, qualis nec inter gentes. Et rurſus: Ne iterum cum venero, humiliet me
Deus apud vos, & lugeam multos ex ijs, qui ante peccauerunt, & non egerunt pæ-
nitentiam. Ad Galatas autem, o inſenſati, inquit, Galatæ, quis vos faſcinauit, non
obedire veritati, ante quorum oculos Ieſus Chriſtus proſcriptus eſt, & in vobis cru
D cifixus? His rationibus increpantes, & admonentes & peccatorum rugas diſcutien
tes, & inueteratos mores abſtergentes, primi illi chriſtianæ pietatis doctores & buc
cinatores, ſponſam domini ex veteri nouam, ex turpi atque deformi pulchram ac
formoſam, ex nigra candidiſſimam reddiderunt. Sponſa igitur, cum vellet oſtende
re, quo modo pulchra decoraqre euaſerit, filij, inquit, matris meæ pugnauerunt
in me. Poſuerunt me cuſtodẽ in vineis. Tradiderunt enim mihi veluti vineas quaſ-
dam, diuina mandata, eaque non ſolum vt colerem & exercerem, verumetiam vt
cuſtodirem, nequa improba beſtia fructum perderet, & labefactaret, ſunt cohorta-
ti. mox addit: Vineam meam non cuſtodiui. Horum verborum duplex eſt ſenſus,
vterque pius, atque vtilis. Aut enim dicit, ſe vineam, quam ante chriſtianam fidem,
E ſibi a maioribus traditã coluerat, ita neglectam, atq; incuſtoditã reliquiſſe, vt prio-
ra inſtituta penitus corrumpi, & obliuione deleri ſineret: aut, vineam ſuam, id eſt,
animæ ſuæ vtilitatem neglexiſſe, & aliorum commoda proprijs commodis prætu-
liſſe. Caritas enim, vt beatus Paulus teſtatur, non quærit, quæ ſua ſunt. & alibi: ne-
mo, inquit, quærat quod ſuum eſt, ſed quod alterius, quiſque. Et de ſe ipſo, non
quæro, inquit, quod mihi vtile eſt, ſed quod multis, vt ſalui fiant. Vtranq; ſenten-
tiam proponere placuit, vt eam lector accipiat, vtra verior ipſi videbitur, & proba-
bilior. Sponſa poſt hæc omittens cum adoleſcentibus loqui, & cum filiabus Hieru-
ſalem diſputare, cõuertit ſe ad ſponſum, & amorẽ ſuum erga illũ his verbis aperit.

Indica mihi, quem dilexit anima mea, Vbi pascas, vbi cubes in meridie, ne, quando fiam veluti circumducta in gregibus sodalium tuorum.

ANXIA atq; sollicita, ne sponso priuetur suo, & in alios incidat pastores, qui non ab illo regantur, sed ab alijs, qui sponsi sodales, non ex dignitate, neq; ex communi sensu, sed ex instituti imitatione, nuncupetur, sponsum supplex appellat, quoniam, inquiens, dilexit te anima mea, indica mihi, vbi pascas horis meridianis, aut vbi oues colloces: ne ignara huc illuq vager, & errabunda in alios incurrã greges, qui tua indigni cura ab alijs pastoribus & bubulcis gubernentur. Illud enim: circumducta apud Symmachum est: errans. Non immerito autem sponsa quærit, G
vbi meridiano tempore sponsus maneat. Qua enim tempestate cognitionis lumen magis fulgebat, hæreses, christianorum quidem præferentes nomen, sed veritatis expertes, pullularunt. Proinde sollicitudinis plena locum exquirit, vbi sponsus cum ouibus meridietur, ne in eorum, qui sodales se sponsi profitentur, greges incidat. Sciendum est autem, quemadmodum prophetæ fuerunt, & his contrarij pseudoprophetæ, & apostoli, atq; ab ijs diuersa sentientes pseudapostoli: sic etiam pseudochristos a scriptura diuina nuncupari. Quamobrem & dominus, surgent, inquit, multi pseudoprophetæ, & multos seducent. Et beatus Paulus non solum, pseudofratres, sed etiam pseudapostolos nominat. Nam hi sunt, inquit, pseudapostoli. In hos sponsa, ne incurrat, precatur. Pastorum enim speciem præseferunt, Et oues si- H
militer habent, atque ouilia, ac duces suos. Quales sunt ij, qui partes Arij, & Eunomij, & Marcionis, & Valentini, & Manetis, & Montani consectantur: qui cum & habitum, & nomen christianum circumferant, & ecclesias ædificent, & diuinas scripturas deceptis ouibus interpretentur, & male pascant, quos falsis opinionibus infeceruut, seq; sponsi sodales & amicos velint existimari: sunt tamẽ impostores perniciosi, & pro salubribus herbis pestifera venena ouibus subministrant. Propterea sponsa sponsum obsecrat, vt indicet sibi vbi pascat, vbi cubet in meridie, ne circumuenta, atque errabunda (secundum Symmachum) vagetur inter eorum greges, qui cum sponsi sint hostes, illius tamen amicos atque sodales se fingunt esse. I

Trium patrum.

IAM vinea mea, a qua me diuulsit multiplex Deorum cultus, & in qua rursus insita sum per fidem, nuncia mihi, quem amore complexa est anima, dum ex rerum, quæ sensu percipiuntur, aspectu, ad earum, quæ mente & cogitatione recte comprehensæ ad veritatem ducunt, intelligentiam tollitur: vbi pascas virtutis cibum ouibus ratione præditis suggerens, & aquæ viuæ potum ex perenni fonte præbens. Tu enim (quemadmodum in euangelijs profiteris) non solum vitis es, sed etiam bonus ille pastor, qui ponis animam tuam pro ouibus tuis. Vbi nam K
pascis in meridie? dum omni falsitatis vmbra discussa, tu qui es iustitiæ sol, oues de veritatis via declinantes, præcipitesque in opinionum perniciosarum barathrum ruentes, cognitionis tuæ lucem perfundis, & a labore nimio recreas? tum, vt causam doceat, quamobrem percontetur, in quo loco pascat, & cubet, vt dictum est, bonus pastor ne quando, inquit, veluti circumuenta deprehendar inter greges sodalium tuorum: hoc est: ne quando procul a doctrina tua remota, mendacis circumscribar inter greges ab ouili seiunctos tuo, veritatis inscitia me ad illos aggregante.

A ## *Pselli.*

SPONSA igitur, cum paulum in pœnitentia progressa sit, magna loquitur, & verbum ac sponsum quærit. Sic enim ipsum, tanquam amore in eum incitata, compellat? Indica mihi, quem dilexit anima mea, Vbi pascas, vbi cubes in meridie. Actutum dic, inquit, mihi, vbi pascis, vbi cubas, verbum, quod ex intima anima dilexi mea. Numquid in meridie quiescis, sponse mi? Persuasum enim habeo, te puriter meridiari, in luce nimirum inaccessa, ab omni prorsus vmbra remota: Vbi oues tuas pascis, Dei verbum, ac vere illustras lumine personæ tuæ, si in illo ad te quiescentem accesserint. Postea pertimescens, ne aberret a semita, quæ ad
B sponsum ducit, hæc item ad illum verba pronunciat: Ne quando oberrans in sodalium tuorum greges incurram, ouium tuarum pascua demõstra mihi. Vereor enim, ne cursus errore prouecta, præter spem in greges & pascua forsitan hædorum feratur: atque ita longius diuellar ab ouibus tuis, & sinistras hædorum partes obtineã, cum tanquam humani generis iudex federis. Hæc anima pudica, & Christo desponsata ad sponsum locuta est, commori celeriter cum ipso cupiens. Tu autem mihi sponsam cogita, vt in argumento, castam animã illam, cum magno Paulo ad tertium cælum, arcana ratione sublatam, supernæ Hierusalem, idest angelos. Sed videamus, quid dicant etiam amici sponsi, quos initio diximus esse filias, & quo modo sponsi cubile demonstrent. His enim verbis puram virginem alloquuntur.
C

Si ignoras te ipsam, o pulchra inter mulieres, egredere tu in uestigijs gregum tuorum & pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum.

O CASTA, inquiunt, anima ac veneranda, si ad ouium greges cupis peruenire, nosce te ipsam, qualis facta sis, cum antea nihil omnino fueris, quo modo domini imagine sis decorata. Omnem mũdi fraudem declina, & vestigia gregum sic explora, vt quæ ad viam amplam latamq; ducunt, despicias, atque oderis: sunt enim hædorum. Quæ vero ad callem angustum, atque asperum tendunt, diligas, & com-
D plectaris: ouium enim sunt. Proinde caue, ne hædorum vestigijs decipiare.

Theodoriti.

SPONSVS igitur sponsæ respondet, & ait: si te ipsam non nosti, o pulchra inter mulieres, exi tu in vestigijs gregum, & pasce hædos tuos in tabernaculis pastorum. Quod autem dicit, eiusmodi est: Te ipsam aspiciens, & dotes tuas considerans, (pulchra enim es fecta, & mulierum omnium formosissima) quæ tui sunt similes, agnosce. Sin te ipsam ignoras, vestigia gregum explora, & sequendo pasce non oues solum, sed etiam hædos tuos, in tabernaculis pastorum. Vult enim
E benignus dominus, vt non modo iustos, verum etiam peccatores omni studio & cura complectamur. Non egent, inquit, qui sani sunt, medico: sed qui male habent. Et, non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. Et per Ezechielẽ prophetam, Numquid voluntatis meæ est, inquit, mors impij? & non, vt conuertatur a vijs suis, & viuat? Et beatus apostolus Paulus de ipso, Qui vult, inquit, omnes homines saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Ideo vult sponsam hædos etiam pascere: Hædorum autem nomine peccatores intelligit diuina scriptura. Hos enim dominus a sinistris ait locatum iri, seiunctos ab agnis, qui dextrum locum obtinebunt. Nam in lege quoque pro peccato non ouis, sed hircus

ex capris mactabatur. Iccirco sponsus ad sponsam, sequere, inquit, gregum vestigia, & sanctorum vitam perscrutare: Et in illorum pastorum tabernaculis, hoc est, in apostolicis ecclesijs hædos tuos pasce, cum in euangelijs audiueris: Videte, ne contemnatis vnum de pusillis istis minimis, qui in me credunt. Amen enim dico vobis, angeli eorum semper vident faciem patris mei, qui est in cælis. F

Ex tribus Patribus.

RESPONDENS igitur ad hanc ex gentibus collectam ecclesiam pastor bonus, & sponsus ipsius, si te ipsam, inquit, non nosti: si ignoras te ipsam, in qua ego, qui circumscribi nequeo, descriptus sum, &, sicut in imagine archetypum, cernor. Et a ratione alienos sensus tuos corrigo: Et comminatione quasi virga, promissisq; tanquam fistula ad æternas te caulas duco, in quibus secundo aduentu meo te faciam conquiescere, cum propter incorruptionem atque immortalitatem nulla te vmbra perturbationum occupabit: O pulchra inter mulieres, ac speciosa propter fidem & caritatem erga me, in omni gente infidelitatis morbo laborante, & carnis voluptatibus inuoluta, egredere tu: Tu, inquam, si tibi es incognita, si mysterium tuum intellectu non complecteris, ex parte mētis interiore ad sensum progredere, tu, quæ ratione prorsus es ornata. Nam si vbi ego pascam, omnino vis discere, ne in hac quidem egressione oportet te a ratione penitus in cōtrarium conuerti. Egredere autem in vestigijs gregum, nempe in diuersarum naturarum re ipsa expressis vestigijs, per quæ sigillatim indagando progrediens ratio definitur. Greges dicuntur rerum naturæ, quoniam earum singulæ factæ sunt dignæ, quas prouidentia sua auctor omnium Deus quasi pastor gubernet, moderetur, ac regat. Et pasce hædos tuos, turbidos scilicet animi motus, vt sinistræ partis retinentes locum. In tabernaculis pastorum: exemplis vtique rerum naturalium, sponte desidiam malorum omnium causam, in diligentiam, quæ vi naturali formicæ atq; api inesse cernitur, conuertens, ac parās ipsa quoq; in præsenti tempore, quod in futuro perfruaris. Quemadmodum & illæ vere atque æstate cibum comparantes hiemi consulunt. Per diligentiam enim ex tribus animæ partibus iustitiæ vindemia, quæ est rerū olim fruendarum comparatio, colligitur. Imprudentiam autem, quæ est rationis recte ex natura constitutæ in statum naturæ repugnantem auersio, ad prudentiam exemplo serpentis ita redigens, vt sicut ille pro capitis defensione, totum corpus offerre nō dubitat, sic tu pro fidei conseruatione te ipsam totam periculis omnibus obijcias. Iracundiam item, quæ est animi commotio rationi minime obtemperans, columbæ exemplo reuocans ad simplicitatem, vt eos, qui te iniurijs afficiunt atque oppugnant, minime persequaris, quando ne columba quidem propter insidias aut pullorum suorum direptionem, ab insidiantibus, ac diripientibus recedit. Intemperantiam denique, quæ est animi appetitus rationi contrarius, ad temperantiam ita traducens turturis imitatione, vt cum opus est, a rebus sensui iucundis abstineas, quemadmodum & illa, amisso coniuge, vidua vitam transigit. Verum & sponsum iam audiamus, sponsam nunc primum alloquentem his verbis: G H I K

Equæ meæ in curribus Pharaonis assimilaui te propinqua mea.

CVM sponsam amoris stimulo percitam, & ad se currere festinātem cerneret, equæ aeripedi similem dixit esse. Sic enim tu virgo, inquit, hostes profligabis, vt olim equitatus mei instructi, hoc est, angelici agminis virtus Pharaonis copias dissipauit. Quod si quæras, cur equitatui sponsus, angelorum ordinem comparet, facilis erit responsio. Qui bellum gerit, si cum sagittario pugnandum est, arcum & sagittas

A sagittas parat: si pedes cum pedite, galeam atque hastam sumit: eques cum equite, imperator cum imperatore congreditur. Quando igitur robur exercitus Pharaonis in equitatu potissimum consistebat, iccirco equitatui eius ex aduerso instructam opponit aciem angelorum. Ac ne forte sponsam affici putes contumelia, quòd perspicue similis equæ dicatur: audi, quid ad eam deinceps sponsus dicat.

Quid pulchræ factæ sunt genæ tuæ, vt turturis? collum tuum sicut monilia?

CVM equo te similem dixerim velocissimo, in maxilla tua non indiges freno.
B genæ enim tuæ sunt ornatissimæ, & freni loco, naturali pudore sunt præditæ, instar pudicæ turturis, turturis, inquam, amantis solitudinem. Collum tuum admirabile, aureum gestans monile Prouerbiorum. Torquem enim mihi cogita, monile, quod dixi.

Trium Patrum.

CVM igitur sponsus ecclesiam ex gentibus collectam, in qua pascit, allegoricè demonstrauerit ex illa responsione: si non nosti te ipsam: nunc idem apertius indicat, equæ, inquiens, meæ in curribus Pharaonis assimilaui te, propinqua mea. Quæ quidem verba vt fiant magis perspicua, sic ordinanda sunt: Equæ meæ assi-
C milaui te propinqua mea, in curribus Pharaonis; hoc est, apostolis meis, in quos celeriter ad euangelium diuulgandum currentes, ego conscendens, omnes orbis terrarum terminos sum peruagatus, te virtute similem dixi. Quia sicut in illis pascere visus sum, sic & in te, quæ mihi per fidem tuam in me, mihi propinqua es, & necessitudine coniuncta. In curribus Pharaonis, id est, in gentibus, quibus insidens Pharao intelligibilis vehebatur. Equus enim plurali numero significat equestres copias. Sunt autem sancti apostoli, iuxta illud: Ascendens super equos tuos, & quadrigæ tuæ saluatio. Currus autem mystici Pharaonis sunt gentium cœtus, ab improbissima ipsius voluntate dependentes. Quibus in cœtibus ecclesia prædicationem apostolorum audiens, & credens in Christum, qui ab ipsis prædicabatur,
D atque ipsius effecta propinqua: quandoquidem fides credentis, & illius, qui creditur, est immediata coniunctio: apostolis assimilata est ab ipso Christo, cum illius mandatis obediret, & apostolicam vitam imitaretur. Iam quo modo ipsam apostolis assimilarit, videamus. Quid, inquit, pulchræ factæ sunt genæ tuæ sicut turturis? Mirum in modum profecto pulchræ factæ sunt genæ tuæ, quæ ad similitudinem turturis verecundiam & continentiam amplecteris, & apostolorum consuetudinem imitaris, nec gentium more, immoderato genarum motu vteris in disputationibus, & nugis, & orationibus, & edacitate in cibis, vnde reliqua omnis nascitur intemperantia: sed eiusmodi potius moderatione, vt conciso compositoque sermone superuacaneam Græcorum sapientiam viceris: in orationibus autem re-
E gnum Dei, & iustitiam eius tantummodo quæras: cibis vero non exquisitis & iucundis vescaris; sed necessarijs contenta sis. Ex quo fit, vt omnibus in rebus temperanter viuas, neque vero hæc referas ad gloriam & ostentationem. quin etiam, quod ad fortitudinem & patientiam spectat, tam leni animo feras, in dextera genæ te percuti, vt percutienti etiam alteram præbeas, ad Christi imitationem æquo animo alapas sustinentis, & mandatum seruari posse re ipsa comprobantis: atque instar turturis volucris solitariæ, secedentis in solitudinem, ibique ieiunantis, atq; ita docentis ostentationem atque humanas laudes esse fugiendas. Atque hoc quidem pacto decoræ factæ sunt genæ tuæ quasi turturis, dum te & in cohibendis per absti-

nentiam cupiditatibus temperantem: & in iracundia' per patientiam moderanda F
fortem ac strenuam præbes. Collum itidem pulchrum effectum est, sicut monilia. Neque enim tibi ferreum est collum, vt propter superbiam flecti nequeat: sed propter modestiam facile verti possit, vt monilia ex auro elaborata: cuius quidem auri probitatem ac puritatem humilitas tua simplicitate non ficta imitatur. Quòd si minime simulatam humilitatem monile significat, vt dictum est, sponsæ Christi collum, tanquam monilia, commendatum, & virtutum indicat multitudinem, & implicitam in singulis virtutibus humilitatem. Quemadmodum enim monile recta figura prius ab artifice conflatur, deinde in circulum accommodate ad vsum circumflectitur: sic homo virtute perfectus, cum absoluta vitæ moderatione rectus fit, ceteris compatiendo per humilitatem flectitur atque demittitur. At collum humilitate G
circumdatum, est animi ratio, quæ, vt collum reliquo corpori caput coniungit, sic ipsa mentem cum sensibus connectit: dum ex virtutum habitu mentem per actiones sensibus applicat: sensusque rursum ex virtutum præscripto ad mentem reducit. Flectitur item per humilitatem, dum non ex propria extollitur dignitate: sed ex pulueris ac materiæ abiectione demittitur. His rationibus ecclesiam ex gentibus coactam per fidem in se sponsus ipsius Christus, apostolorum cœtui ex Israel assimilauit, triplicem animi partem per continentiam, & patientiam, & humilitatẽ ex statu naturæ contrario ad habitum naturæ congruentem redigens, & nigredinẽ ipsius abluens contractam ex infidelitate. H

Theodoriti.

EQVAE meæ in curribus Pharaonis assimilaui te, propinqua mea. Allegorice hic improbum humanæ naturæ hostem Pharaonem appellat. Quem quidem exitiosum & communem aduersarium nostrum non aliter, quàm olim Pharaonem in sanctis aquis baptismatis demersum oppressit. Equa igitur vtens mea demersi atq; obrui Pharaonis currus. Huic te similem iudico, quam mihi caritatis vinculo ac necessitudine propinquam asciui. Formam autem serui quasi currum quendam adhibuit, cum eam indutus exinaniuit semet ipsum, vt vniuerso generi humano salutem pareret. Tali igitur equæ sponsam similem dicit. Cui quidem sententiæ apostolus etiam astipulatur de saluatore Christo loquens in hunc modum: Qui reformabit corpus humilitatis nostræ configuratum corpori claritatis suæ. Et alibi: Nos vero omnes reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginẽ transformamur a claritate in claritatem tanquam a domini spiritu. Ex verbis igitur apostolicis mystica Cantici verba intelligamus, audiamusq; sponsum ita dicentem: Te propinquam meam factam, atque ideo propinquam appellatam, & re ipsa nominis fructum assecutam, equæ dico esse similem meæ, qua ego vtens Pharaonem intelligibilem submersi, tibique largitus sum libertatem. His adiungit: Quid pulchræ factæ sunt genæ tuæ, sicut turturis? collum tuum sicut monilia? Hæc quoque non carnaliter intelligenda, sed ad animum referenda sunt. Verbis enim corpori congruentibus plerunque scriptura vtitur, cum de anima loquatur. Vt cum Hieremias ventrem meum, inquit, ventrem meum doleo. Et tamen, vt intelligas, eum non de ventre loqui, subijcit; sensus cordis mei turbati sunt in me. Et cum beatus Paulus ait: Remissas manus, & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris, vt non claudicans quis erret, magis autem sanetur: non de manibus, neque de pedibus, neq; de corporis claudicatione apostolus admonebat, sed his nominibus animi mores & actiones indicabat. Proinde sic intelligamus & illud: Pulchræ factæ sunt genæ tuæ sicut turturis: collum tuum sicut monilia. Ex multis enim viris & mulieribus

A mulieribus constans ecclesia, quosdam habet in se, qui genarum; quosdam qui oculorum; quosdam qui aurium; quosdam qui oris; alios qui manuum; alios qui pedum partes ac nomen obtinent. Eos igitur laudat sponsus qui grauitate sunt ornati, quiq; verecundiæ pudore sunt insignes, & ait: Pulchræ factæ sunt genæ tuæ sicut turturis. Tradunt autem, qui animalium naturas conscripserunt, turturem non solitudinis solum amantem esse, verum etiam pudicum, ac marem quidem cum vnica coniungi femina: feminam rursus vnico mare contentam esse: & neutrum eorum post mortem alterius, cum vllo alio velle copulari. Quamobrem ecclesiam Christo coniunctam merito similem turturi dixit, quæ aliorum vitat consuetudinem, nec post ipsius mortem, eum relinquit, sed resurrectionem, & secundum eius

B expectat aduentum. At collum illius monilibus asserit simile. Est autem ornamenti genus, quo decoratur collum. Eamque laudat, quod pietatis iugum recte ferat: de quo in euangelijs sponsus loquitur, Tollite, inquiens, iugum meum super vos. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue. Iccirco in Canticis collum, iugum hoc ferens admiratur, quippe quod nullo extrinsecus egeat ornamento, aut adiectitio decore, cum per se adeo sit formosum atque insigne, vt nudum existens, monilibus, quibus colla ornari solent, simile videatur. Post hæc sponsi verba, respôdent etiam sponsi comites ac ministri, & sponsæ dicunt.

Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argen-

C *ti quousque rex in accubitu suo.*

VIDENTVR hic mihi tempus ante aduentum domini Christi significare: sponsam autem consolantes, tecum, inquiunt, erimus semper, quoad rex resurgat, & quocunque ornatu poterimus, te decorabimus, neque ante resurrectionem ipsius te deseremus, sed afferemus tibi similitudines auri & argenti distinctiones. Recte autem non aurum ipsum, sed auri similitudines dixerunt. Maiora namque sunt sponsi dona, quàm ministrorum, quæ parem non obtinent gloriam. Itaq; maiorem honorem diuinis habemus euãgelijs, quamuis & legem, & prophetas, & sanctorum apostolorum scripta veneremur. Quamobrem iure sponsi ministri dixerũt:

D similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, donec rex sit in accubitu suo. Per argenti distinctiones, atque auri similitudines, gratiarum varietatem, & Dei curam circa nos, ac prouidentiam intelligamus. Fruimur enim & angelorũ auxilio. Immittet, inquit, angelus domini in circuitu timentium eum, & eripiet eos. Et angelis suis mandabit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis. Quin etiam lex ipsa angelis ministrantibus data est. Quamobrem apostolus ait, si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus. Quamdiu igitur rex accumbit & resurgit, nos, quæ possumus, afferemus. Accubitum autem mortem eius appellant. Quapropter & Balaam propheta ait: Egredietur homo ex seminibus eius, & dominabitur gentibus multis. Et paulo post: Accubans dormiuit vt leo, & sicut catulus leonis; Quis excitabit eum? Benedicentes te, benedicti sunt: & maledicentes

E te, sunt maledicti. Hæc quoque in prophetia patriarchæ Iacob, qua benedixit Iudam, licet inuenire.

Trium patrum.

AMICI autem sponsi (sint autẽ hi omnino sancti angeli; quippe qui sanctissimæ illius obtemperant voluntati) ea, quæ sequuntur, sponsæ pollicentur: Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quousque rex in accubitu

fuerit

fuerit suo: quasi dicant. Quoniam a nigredine ex idolorum cultu contracta, liberata es, & apostolis per virtutem similis reddita, & cognoscendæ veritatis studiosa; nos naturam quidem diuinam, quæ, vt aurum alia cum materia nulla, sic ipsa nullis cum alijs naturis comparari potest, tradere minime valemus: cum ea nec oculis cerni, nec mente comprehendi queat; simulacra tamen ipsius quædam ex rerum naturalium aspectu & contemplatione, argẽto quasi distincta ac vermiculata faciemus tibi, eorum, quæ in mundo sunt, rationes ostendentes, quoad rerum omnium Dominus, qui est ipsa veritas, in te veluti in accubitu & requie sua, conquiescens, propriam similitudinem suam te ipsam ostendat, vt tutemet ipsius imaginem agnoscas, eumque in te pascentem, &, tanquam sigillum in proprio signo expressum recubantem. G

Pselli.

AMICI igitur sponsi ex ijs, quæ dicta sunt, tum ingentem sponsæ erga sponsum amoris flammam, tum propensam huius erga sponsam voluntatem considerantes, atq; inde rei finem prospicientes, quòd ad eã proculdubio sponsus esset descensurus, ac regio more in illa conquieturus, sponsam iam instruunt, atque auro exornant, vt cum rex voluerit aduenire, eam ad quiescendum aptissimam reperiat. Itaque sic alloquuntur: Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti, quousque rex sit in accubitu suo. Quando, inquiunt, futurum est, vt rex in te, quæ ipsum puriter amas, & quæris, requiescat, age, sine te a nobis instrui atq; exornari. Quamuis enim non, vt aurum, o sponsa, virtutibus fulgeas, sed adhuc, vt argẽtum, splendeas præ nigredine, te ad auri tamen similitudinem decorabimus, similemq; reddemus cherubico, & flammeo, ac venerando solio, in quo rex descendẽs se reclinet, & acquiescat. Superior omnis apparatus, meo quidem iudicio, mirabilem sponsæ & virginis ex argento in aurum mutationem, ab amicis verbi & sponsi accurate conquisitam, id est, decorem & gratiam sponsæ ab angelis Dei adhibitam significat. Hic enim domini amicorum est mos atque institutum, vt cum animam aliquam virginem ad Christum studiose festinantem nacti sint, vndique tanquam custodes illam circumdent, atque adiuuent, & ad rectas & cum virtute coniunctas viuendi rationes incitent, quoad illam domino aptaur gratamque reddant. Sed iam interpretando longius progrediamur, & quæ sponsa amicorum studio ac diligentia exornata, ad amicos ipsos, id est, angelos dicat, audiamus. H I

Nardus mea dedit odorem eius.

ANIMAE virtutis studiosæ progressionis fructum perspicis. Cum enim in recta vitæ ratione virgo profecerit, atq; ita ad verbum & sponsum optatũ appropinquarit, sponsi pulchritudinem se dicit agnouisse, sed per sensum quendam solum: nempe odoratum. Cur autem, inquis, nullum aliud vnguentum, sed nardum duntaxat dominum ait redolere? An quia inter vnguenta nardus obtinet principatum? K An potius diuinius aliquid vult innuere? Si quis enim homo ex præsenti vita, licet omnes labore & industria acquirens virtutes recte viuat, nisi Christum diuino baptismate induerit, nil reuera vitæ æternæ hisce virtutibus consequetur. Arcanum hoc, quod animo complecteris, vnguentariorum exemplo fit manifestum. Cũ enim nardinum volunt conficere, licet alia multa in vnum conijciant, nisi nardum, quæ quidem est herba, simul adhibuerint, frustra operam sumunt. Præterea Christus, qui idem & sponsus est, ad cænam Simonis leprosi vocatus, hoc vnctus est vnguento a peccatrice. Merito igitur nardi mentio facta est.

Theo-

A *Theodoriti.*

HAEC igitur cum a ministris sponsi dicta essent, sponsa rursum, nardus, inquit, mea dedit odorem eius. Fasciculus stactes sororis meæ filius mihi. Quærendum est primo, cur eum sororis filium appellet. Sponsam esse didicimus, collectam ex gentibus ecclesiam: at priorem sponsi vxorem multitudinem Iudæorum, quæ propter impudicitiam repudij libellum in manus suas accepit. Sorores autem sunt, quoniā se ex Adam patre genitas ambæ gloriantur. Sed sponsus, quod ad eius pertinet humanitatem, ex priore natus est. Manifestum est autem, inquit beatus Paulus, quòd ex Iuda ortus sit dominus. Et alibi, Abrahæ, inquit, dictæ sunt repromissiones, & Heb.7 Gal.3.
B semini eius: Non dicit, ex seminibus, quasi in multis: sed, quasi in vno, & semini eius, qui est Christus. Ac de Dauid ait beatus Petrus: Propheta igitur cum esset, & sciret, quia iureiurando iurasset illi Deus, de fructu lumbi eius sessurum super se dem eius, prouidens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem. Itaque cum Iudæorū multitudo, & ecclesia gentium sorores sint, atque illius filius sit Christus, quantum ad carnem attinet, iure ipsum sponsa nepotem vocat, vtpote sororis filium secundum humanitatem. Hic ergo nepos meus & nardus est mihi, & fasciculus stactes. Multis enim nominibus appello fragrantia vnguenti illius delinita. Vnica vti appellatione non possum, cum suauitatis eius vis omnibus nominibus antecellat. Quamobrem amo-
C re ipsius superata, eum & nardum nomino, & stactes fasciculum appello. Nardum quidem, quoniam & vnctus est nardo pistica illa pretiosa, cuius odor repleuit totā domum, quæ mundum significat vniuersum. Obsequium enim a pijs hominibus domino exhibitum orbem terrarum impleuit fidei suauitate. Stactes autem fasciculum voco, quoniam ipse descendit sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram. Et a prophetis etiam vocatus est stilla: Erit enim, inquit, ex stilla populi huius congregatus congregabitur Iacob. Illud ignorandum non est, a Symmacho & Aquila pro stacte myrrham dici. Myrrha autem sponsi mortem, &, quæ inde ad sponsam peruenit, indicat suauitatem. Subijcit autem. Psal.7

D *In medio vberum meorum commorabitur.*

HOC est, in præcipua animæ meæ parte, nempe in corde, quod inter vbera situm est. Quod quidem prophetiæ finem declarat, in qua Deus ait. Inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus: dicit dominus omnipotens. Quin & ipse sponsus ita pollicetur: Veniemus ego & pater, & mansionem apud eum faciemus. Quamobrem & Paulus clara voce, num experimentum, inquit, quæritis Christi in me loquentis? Iccirco sponsa dicit; In medio vberum meorum commorabitur.

E *Trium patrum.*

SPONSA deinceps varijs virtutum cum in agendo, tum in contemplando expolita dotibus atque illustrata, & ad perfectionem progrediens, ad ea, quæ sibi ab amicis sponsi dicta fuerant, respondet, Nardus, inquiens, mea dedit suauitatem eius: id est, efficax ex diuersis agendi speculandique rationibus cognitio conquisita, instar nardi ex varijs aromatibus conditæ præbuit specimen eius, sponsi nimirum, per naturam inaccessi, cuius ego speciem ac notam gero, vt imago ipsius ac similitudo. Cum enim mixtio quædam sit eorum, quæ in mundo vnam illam rerum omnium causam participant: quippe quæ ex intelligibili & sensibili creatura natu-

naturaliter constet, scientiaque rationes rerum ac modos in se complectatur: propterea moribus similitudinem referens, eum in se tanquam in imagine exemplar repræsentat. Verum, quia sensu, vt dixit, sponsum agnouit, quid ipso sensu sit, explicat, dicens: Fasciculus myrrhæ nepos meus mihi. Nexus est, & conseruatio stillæ diuinæ gratiæ, quæ mihi communicata est, dilectus meus, vt Symmachus interpretatur. Per fidem enim acceptus, spiritalia tuetur, atque conseruat ecclesiæ munera, fidelesque confirmat, & corroborat, ne a veritate desciscant. Tum, vbi sponsus in ipsa manens, constantiam hanc sibi largiatur, exponit, in medio, inquiens, vberum meorum commorabitur. Vberum medium obtinet cor, vnde vitalis spiritus in reliquum corpus diffunditur. Præstantem vero animæ partem mentem innuit, in qua dominus habitat, cum eius sponsa perfectione sibi copulata, G vnus spiritus efficitur, virtutis habitum adipiscens per Sancti spiritus operationẽ, vnde vita in Christo abscondita in omnes animæ potentias tanquam in huius membra influens, stabilem ipsis firmitatem ac robur instillat. Atq; ita sponsus erit sponsæ, cum ad perfectionem venerit, virtutum immobile firmamentum.

Pselli.

SED iam & ea, quæ deinde sequuntur, audiamus. Sponsa enim progressu quasi afflata institutum cum amicis sermonem studiose persequitur, & post nardi mentionem, sic ait. H

Fasciculus stactes filius sororis meæ: in medio vberum meorum commorabitur.

ELEGANTIVM virginum mos est, vt non solum exteriori ornatu se decorent, quo celeriter amatores suos alliciant, verum etiam suauia in vestimentis vnguenta gerant. Quoniam igitur canticorum verbis anima, vt pudica virgo, est exornata, & hominum more sponsalibus decora vestimentis ad nuptias adducta: consentaneum est, vt verba quædam muliebria loquatur, licet interius arcanum sensum contineant. Aperte igitur quasi delicias faciens, quamuis, inquit, mulieres quædam ad amorem excitandum alia gestent vnguenta in vestimentis, ego tamen cuiusuis fragrantissimi odoris loco pulcherrimum sponsum, vti suauissimum vnguentorum fasciculum collo suspendens, retinebo. Vel potius hoc significat: Quamuis aliæ animæ mundi curis & negotijs implicentur, ego sponsi mei percipiens voluptatem, eum insculpam in tabulis cordis mei. Vberum enim medium cordis est sedes. I

Theodoriti.

Botrus Cypri sororis meæ filius mihi in vineis Engaddi.

QVO nomine sponsum appellet, hæsitans sponsa, huc illuc se se vertit, atque K illi vndique collectas appellationes imponit. Cum enim amore ad eum vocandum incitetur, neque illo dignum nomen inueniat, eum rursus botrum Cypri, hoc est, florentem nominat. Vitis enim, quo tempore florescit, est odorifera. Addit autem: In vineis Engaddi. Si locum intelligas in Iudæa vitibus eximijs præstantem; per translationem sic accipiendum est, quasi dicat: Vineas illas odoris suauitate superat botrus tuus. Sin vocabuli vim attendens dixit, Engaddi, quod quidem significat oculus tentationis, sic intelligendum est: In tentationibus etiam constituta, & a multis oppugnata, tuam sentio suauitatem; & vineis hoc tempore florescentibus

(allegorice

A (allegorice accipiantur) sed in medio tentationum existentibus (tentatio enim est vita hominis super terram) suauem botri tui florentis odorem antepono. Qui si dum floret, tam est iucundus, qualis nam fore putandus est, eum ad maturitatem accedere? Quòd si maturescens est melior, qualis nam erit, cum plane iam maturus & coctus torcularibus subijcietur? Existimo enim, cum pro spiritalium ætatum ratione alijs quidem floridum esse, alijs acerbum, alijs maturum, sed a perfectis bibi. Calix enim eius inebrians perquam præclarus est. Psal. 22.

Trium Patrum.

B *Botrus Cypri sororis meæ filius mihi in vineis Engaddi.*

QVALIS est vua adhuc florens, quæ vinum cordi lætitiam afferens pollicetur: talis est mihi propter imperfectionem meam dilectus meus in vineis, hoc est, in varijs rerum naturis, quæ perspicuæ sunt oculo tentationis (id enim est Gaddi) oculo nimirum rationis naturas rerum ac veritatem in omnibus explorantis. Hæc enim eas indagans tanquam florentem vuam, ex ipsis colligit veritatem, quæ veluti vinum quoddam a figuris mentem dimouebit, cum diuersas, quæ in mundo sunt, rationes in se ipsa coactas amplectetur.

Pselli.

C EX sponsæ verbis quædam supersunt, quæ quidem nunc pro viribus sunt explicanda, sic enim ipsos angelos alloquitur.

Botrus Cypri sororis meæ filius mihi in vineis Engaddi.

O præclaram progressionis sponsæ mutationem. Quæ enim perspicue paulo ante similis equæ dicta fuerat, nunc amicorum obsequio plane proficiens, se ipsam vt vitem fructiferam agnoscit. Omnis enim anima pura, domini succensa desiderio, operum progressu fit omnia. Nunc quidem sedes cherubim, nunc sedes regis, nunc autem vitis fructifera in aula domini. Quod igitur puriter sponsa dicit, hoc est: Sic agnoui sororis meæ filium, id est, sponsum, sicut botrum, qui nobis distil-
D lauit mustum æternitatis. Haud omnibus virtutes capessentibus animabus est maturus, sed pro virtutum mensura iucunditatem suam subinde mutat. Alijs namq; floret, in alijs nigrescit, in alijs maturus est, in alijs plane coctus ac dulcis est. Sponsa igitur, dum florentem botrum se ferre dicit, ostendit se nondum ad perfectionem peruenisse. Aut tanquam florentis pulchritudinem exaggerans, ita inquit, mihi floret Christus & sponsus, vt odoriferi botri iucunde florent in Gaddi. Quæ quidem regio vitibus abundans vuæ suauitate ceteris omnibus antecellit. Hæc anima casta & pura cum dixisset, sponsus respondet, ita sponsam alloquens.

E *Ecce pulchra es propinqua mea, ecce pulchra es: oculi tui columbæ.*

QVEMadmodum qui aurum tractant & elaborāt, quos aurifices appellamus, si aurum adulteratum velint expurgare, & purius atque splendidius reddere, sæpius illud in fornaces conijciunt: sic animas, quæ nigredinem contraxerunt, curat, expolitque Deus. Cum enim prius sponsam equæ comparasset, ostendissetq; eam adhuc humi repere, virginem ad hanc sublimiorem virtutem incitauit: illa autem amicorum officijs vere proficiens fit ignea sedes regis vniuersorum. Deinde virtutibus rursum altius prouecta, atque iterum ad purū sponsum appropinquans, ab

ab eo præclare commendatur. Ecce enim, inquit, pulchra es propinqua mea: & F
pulchritudinis laudem ingeminans, ecce, inquit, pulchra es, o virgo. Iucundis enim es oculis prædita columbæ virginis. cum oculos tuos ab errore auerteris, & eos in me creatorem tuum intenderis. Columbæ autem oculos memorat, vt purum virginis obtutum significet. Tam mundos enim oculos habet, vt puriter pulcherrimum sponsum aspiciat.

Theodoriti.

HIS dictis a sponsa, sponsus eam rursus alloquitur. Ecce, inquiens, pulchra es propinqua mea: ecce pulchra es: oculi tui columbæ. Eius iterum laudat pulchritudinem, & formam admiratur, ac decore ipsius dupliciter obstupescit. In primis autem oculos ipsius commendat, dicens: Oculi tui sicut columbæ, hoc est, spiritales. Nam sub columbæ specie descendit Spiritus sanctus, & in sponso inhabitauit. G
Idcirco non ait: sicut ipsius columbæ, sed sicut ipsæ columbæ, id est, spiritales, diuina gratia pleni, ab omni caligine liberi, reuelata facie gloriam domini contemplantes, in eandem imaginem transformati a claritate in claritatem tanquam a domini
1.Cor.3. spiritu, vt possint dicere: Nobis autem Deus reuelauit per spiritum suum.

Trium Patrum.

SIC igitur sponsam actionis puritate præstantem, & contemplationis luce splē- H
dentem spōsus aspiciens alloquitur: Ecce pulchra es propinqua mea: ecce pulchra es. oculi tui sicut columbæ. en formosa existis, quia particeps es pulchritudinis meæ: quoniam pristinæ incredulitatis turpitudinem abiecisti: & imitatores meos apostolos imitando ad me per virtutem appropinquasti. Ecce decora es, quippe quæ ab angelis meis species tuas, quæ in mundo sunt, didicisti, atq; ita cognitione etiam & scientia es exornata. Mentis enim oculi tui spiritales rebus sensui iucundis minime decipiuntur, sed in ijs tanquam in speculo reconditas pulchritudines intelligibiles contemplantur.

Theodoriti. I

RVRSVM sponsa respondens ait: Ecce pulcher nepos meus, & plane decorus lectus noster vmbrosus. Tigna nostra cedri, laquearia nostra cupressi. Hactenus sponsi fragrantiam sponsa suspexit: nunc autem oculis illuminata, quos spiritales & sicut columbæ gerit, eius etiam pulchritudinem admiratur, pulcher, inquiens, & decorus nepos meus. Lectum vero, vt arbitror, appellat diuinam scripturam, in qua & sponsus & sponsa conquiescentes mutuo spiritali consuetudine coniunguntur. Ac sponsus quidem præbet verbi semina. Sponsa autem illa suscipiens concipit, &
Esa.26. fert in vtero, & parturit, & clamat cum propheta: Propter timorem tuum, domine, in vtero concepimus, & parturiuimus, & peperimus spiritum salutis tuæ, K
quem gestauimus super terram. Porro lectum vmbrosum, vt a spiritus gratia protectum, & ab ardore peccati defensum vocat. Quod enim nubes erat Israeli, id nobis est spiritus auxilium. Ideo ad lectulum adiungit, vmbrosum. Tigna domus nostræ, cedri. Laquearia nostra, cupressi. Hæc arborum genera posuit, quoniam cedrus incorruptione, cupressus odore præstat: vtrumque autem in diuina scriptura licet inuenire, quæ quidem nobis non modo lectus est, sed etiam domus, & mensa, & cibus: nec solum odoris suauitatem suggerit, verum etiam incorruptionem, & veritatem, & immortalitatem pollicetur. Si quis autem ædes sponsæ,

A quæ vbique gentium in mari terraque sunt, ecclesias velit intelligere, a veritate nõ aberrabit: vt cedri & cupressi allegorice accipiantur: ac tigna quidem cedrina præstantiores viros significent, (tigna enim fastigium sustinent) laquearia vero inferiores. Sponsus a sponsa ita laudatus declarat, eam nondum ipsius pulchritudinem spectasse, sed adhuc in vmbra pulchritudinis immorari.

Trium patrum.

AD hæc sponsa, cum testimonio sponsi spiritales habeat oculos, qui decipi nequeant, sed quod vere pulchrũ est, vnde ipsa quoque fit pulchritudinis particeps, conspiciant Ecce, inquit, es pulcher, sponse mi. Tu solus videlicet, iure pulcher di
B ci potes, dilecte mi, cuius participatione pulchra sunt pulchra. Pulcher, inquam, inaccessa naturæ pulchritudine. Sic igitur pulcher, ad lectum nostrum vmbrosus, in natura nostra nimirum, in qua tanquam in lecto quiescens tu Dei & patris lucidissimus, & sine vmbra radius, per vmbram aspiceris, tanquam in imagine exemplar. Quoniam & domus tua nos, ecclesia nimirum, quæ in te credit, sumus. Tigna nostra cedri, hoc est, pietatis & religionis dogmata, quæ tanquam tigna domum, hoc est, fidelium ecclesiam continent, & quasi cedri fortiter constituta solida in Christum fide innituntur: neque ecclesiam assiduis hæresium & tentationum motibus, veluti varijs vehementium imbrium atque ventorum incursibus oppugnatum labefactari ac ruere patiuntur. Laquearia nostra cupressi. Laquearia variam tecti cõ-
C tingent pulchritudinem, quæ constat ex concinna & fabrefacta contignatione tabularum, quæ quidem si ex cupresso confectæ sint, tum bene olent, tum putredinem non admittunt. His virtutes sunt similes, quibus perturbationum & vitiorum corruptionis expertibus exornatur ecclesia, earumque fragrantia spiritali conspergun tur, qui animæ sensus habent exercitatos.

Pselli.

SPONSAM purus sponsus laudauit: quem nunc vicissim sponsa cõmendat, Ecce, inquiens, pulcher es nepos meus, natura, inquam, es pulcher. Ecce formosus
D es, ac plane decorus & tu, sponse mi. Ac quemdamodũ gemina ille laude sponsam extulit: sic illa duplici laude sponsum effert. pulcher, inquiens, es sponse, atque formosus. Nepotem autem sponsa dominum appellat, eam innuens partem ipsius, per quam illi propinqua est, quæ pertinet ad humanitatem, quam quidẽ infra planius explicabit. sponsum enim sponsa vicissim laudans, sic ad eum statim dicit: Ad lectum nostrum vmbrosus. Ad infimum, inquit, lectum nostrum sic accessisti, vt debita opera diuinitatis fulgorem obumbrares. Nisi eam tu ijs rationibus, quæ tibi soli cognitæ sunt abscondisses, diuino splendore forte consumpti essemus. Quod quidem totum, verbo diuinitatem celante, factum est. Cum enim amici, qui sponsam deducebant, vt supra declarauimus, ex argentea auream reddidissent, &
E tanquam lectulum regium purpura ornatum instruxissent, in eo rex accubuit. Itaq; sponsa admirabunda sic eum alloquitur: Ad lectum nostrum, vmbrosus, vt libuit, accessisti. Verum, quæ deinceps in canticis sequuntur, audiamus. Pergit enim adhuc sponsa sponsum alloqui, tigna, inquiens, nostra cedri: laquearia cupressi. Quando nunc ad nos, o sponse, venisti, nullos amplius horrendos imbres, nullos torrentium impetus, nullos furentis boreæ flatus extimescimus. Me enim, quã tibi domicilium esse voluisti, præclare in te, sponse exædificasti, qui vere lapis es pulcher, & vitæ petra. Cedrina sunt tigna nostra, cupressina laquearia. Quoniam hic domus est facta mentio, de tignis etiam & laquearibus loquitur. Quæ quidem omnia tu

pro virtutibus accipe,quibus eam,verbum adueniens, aduersus ventos,& imbres, F
& flumina, id est, contra tentationes communiuit.

Theodoriti.

Ego enim, inquit, flos campi, lilium conuallium.

HVMANAM, inquit, pulchritudinem meam (nam Deum nemo vidit vnquam) aspexisti. Ego enim flos campi factus sum, hoc est, terrenum corpus assumpsi. Et cum æternus, & excelsus, immo vero, immensus essem, lilium sum factus, non montium, neque collium, neque camporum simpliciter, sed conuallium. Non enim viuentibus modo salutem, sed mortuis resurrectionem nunciauit, descendens in inferiores partes terræ, vt impleret omnia. Iccirco se campi florem appellat, & lilium conuallium, id est, mortuorum, quibus a morte in vitam reditum & promisit, & præstitit. G

Trium Patrum.

Ego flos campi: lilium conuallium.

EGO quidem ecclesia ex Israelitis, & ex gentilibus congregata, quantum pertinet ad Israelitas, qui per legem & prophetas ab incredulitate & malitia ante purgati, atque instar campi exæquati, haud ita multum ab honesto distabant, pluuia cælestis cognitionis irrigata, virtutibus florui. Quantum autem attinet ad gentiles, qui per infidelitatem naturali æqualitate priuati, & vitiorum turbine depressi erant, veluti lilium ex imo in sublime consurgens, & ab radice ad idoneam magnitudinem per calamum ascendens, ne vallium profunditate abscondatur, sed excelsam pulchritudinem suam præferat, fide in Christum innitor, & per purgationem ex confusione vitiorum emersi, atque in contemplationis fastigio, virtutum decore sum exornata. H

Pselli. I

TEMPVS iam est, vt quæ deinceps sponsa dicit, audiamus.

Ego autem flos campi: lilium conuallium.

O præclaram puræ virginis progressionem. Ecce enim te ipsam cum eximium totius campi, naturæ humanæ, florem, tum diuinum conuallium liliũ agnouisti. Omnis enim profecto anima vitæ probitate, ac virtutibus florens, atque excellens, nec mundi sollicitudinibus vllo modo suffocata, redolet. Cuius quidem rei testis est Christus ac sponsus, qui sponsæ sermonem, vt ordine inuenies, ita confirmat. K

Sicut lilium in medio spinarum, sic propinqua mea in medio filiarum.

RECTE, inquit, de te locuta es, sponsa. Sic enim inter animas, quæ curarum & sollicitudinum spinis suffocantur, vt odorifera rosa floruisti. Hanc autem sororem verbum ac sponsus vocat, quoniam diuinæ obtemperat voluntati. Eos enim in euangeliis fratres, & propinquos, & amicos appellat, qui patri sui voluntati parent.

Theodoriti

A

Theodoriti.

DEINDE, cum se his nominibus appellasset, sic ait ad sponsam.

Sicut lilium inter spinas: sic propinqua mea inter filias.

QVANTVM spinis lilium præstat, tantum forma tu filijs antecellis. Dicuntur autem filiæ, quia vocatione dignæ sunt habitæ. Sed quo minus electæ sint, ipsarum culpa factum est. Multi enim, inquit, sunt vocati, pauci vero electi. Hoc autem nomine sponsam vocat etiam Esaias propheta, Lætare, inquiens, desertum sitiens. Exultet solitudo, & floreat quasi lilium. Deserta enim, & solitaria, atque Esa.35.
B infructuosa, & arida erat sponsa, nec lectum vmbrosum habebat, sed ardebat siti sponsi sui, atque ideo clamabat: osculetur me osculis oris sui. Quod quidem videns propheta, erat enim spiritalis, Lætare, inquit, sterilis sitiens, exultet solitudo, & floreat sicut lilium. Ob id & sponsus ad eam, sicut lilium, inquit, inter spinas, sic propinqua mea inter filias. Videtur autem hoc loco hæreticorum ecclesias propter vocationem non propter electionem ipsarum, filias appellare. Atque illas quidem spinis, sponsam autem odorato lilio comparat. Lilium enim cum exteriori decore splendet, tum aureum intus flosculum continet. Talis est anima iustitiæ splendore circumdata, & spiritalem sapientiæ cognitionisque donum in intimis penetralibus gestans.

C

Trium patrum.

ITAQVE sponsus lilio sponsam similē dicit, vt quæ vitæ spinis nō suffocetur.

Sicut lilium, inquit, inter spinas, ita propinqua mea inter filias.

ET hanc quidem lilio comparat, quoniam eorum, quæ ad victum pertinent, nulla premitur sollicitudine, sed rebus obuijs satisfacit corporis necessitati. Quod etiam in euangelijs docens, de vestimento, inquit, quid solliciti estis? considerate lilia agri, quo modo crescunt: non laborant, neque nent. Ostendit, eos, qui tran Matth.6.
D quillam & frugalem viuendi rationem propter regnum cælorum complectuntur, lilijs esse similes, quæ naturalis gloriæ nitore Salomonis purpuram superant. Animas vero carnis voluptatibus effeminatas, ac propterea diaboli filias, vt in euangelijs rursum declarat, vos, inquiens, ex patre diabolo estis, spinis assimulat, quia omnem curam & sollicitudinem in eas conferunt res, quæ ad vitam hanc spectant, vt vndique voluptatum materiam aucupentur. Cum enim omnem suam spem non in eo, qui sapientia sua cuncta moderatur, & rebus omnibus consulit, sed in se ipsis sitam habeant, terrenis sollicitudinibus suffocantur, nec perfectum fructum ferunt.

Theodoriti.

E

SPONSAE respondet Sponsus, & ait.

Sicut pomum inter ligna siluæ, ita nepos meus inter filios.
In umbra illius desideraui, & sedi: Et fructus eius dulcis gutturi meo.

MAGNA est inter pomum & lilium differentia. Hoc enim oculos tantum & odoratum oblectat. pomum autem & spectandi, & odorandi, & gustandi sensus

afficit voluptate, vescum enim est, & esui opportunum. Proinde sponsa quidem lilium nuncupatur, sponsus autem pomum. Hic enim editur, & sponsæ fit cibus. Sponsa vero non comeditur, sed odoris dumtaxat habet suauitatem. Iccirco ait: sicut pomum inter ligna siluæ, ita nepos meus inter filios. Filios hic (vt antea filias) nominat eos, qui cum facti sint vocatione digni, se ipsos electione indignos præstiterunt. Hos sponsa lignis siluæ similes dicit, & arboribus infructuosis. At sponsum appellat pomum, quod quidem & tactu molle est, & gustu dulce, & odoratu suaue, & aspectu iucundum ac venustum, & auditu amabilissimum: simul enim audiendo cunctos orationi sensus accommodamus. Talis est dominus noster, & saluator, & sponsus, qui conuiuio suo sensus omnes nostros explet suauitate. Sub huius vmbra sedere se spôsa dicit concupiuisse, & consedisse, ac mox fructum etiam eius decerpsisse, eumque gutturi suo fuisse dulcissimum. Ardentes malitiæ radios vitare studet, ne iterum nigra fiat. Vmbra autem sponsi sunt ea, quæ nunc, vt beatus Paulus ait, in speculo & in ænigmate conspiciuntur. Videmus, inquit, nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum. Ideo, in vmbra, inquit, eius cupiui, & sedi: & fructus eius dulcis in gutture meo. Etenim sub vmbra sedens, fructum decerpo, & comprehendo. Et testes sunt illi, qui initiati in sponsi membris oblectantur. F G

Trium sanctorum Patrum.

QVONIAM per totum hoc drama sponsus & sponsa quasi mutuis cantibus se vicissim celebrant, assiduis amoris significationibus ostendêtes, alterum alterius ardere desiderio, ita rursus sponsa sponsum alloquitur: Sicut pomum inter ligna siluæ, sic nepos meus inter filios. Certe sicut pomum tum specie decora, tum odore suaui, tum gustu dulci, ac propterea hominibus ad edendum vtili, inter arbores huius qualitatis expertes excellit, in silua, quæ nemorosa est, & fructum ad vescendum non hominibus, sed bestijs idoneum suppeditat: sic dilectus meus inter hominum filios præstat. Pulchritudine enim speciosus est inter filios hominum, non solum vt Dei filius vnigenitus, & verbum, verum etiam vt inter homines solus sine peccato. Odore autem iucundo fragrans propter spiritalia gratiarum munera, quæ in se credentibus dilargitur, ex quibus sensum ipsius percipimus. Gustu H I
Psal. 33. vero suauis est. Gustate enim, inquit, & videte, quoniam suauis est dominus. Nam mellis dulcedo illis solum, qui gustauerunt, cognita est. Quamobrem & hominum cibus est, qui vitam eis tribuit spiritalem. At ceteri hominum filij, quia omnes peccauerunt, & diuina gloria priuati sunt, ad siluæ similitudinem luxuriant, & belluinis voluptatibus nutriuntur. Iccirco, in vmbra, inquit, eius cupiui, & sedi. Vmbra omnino Christi, est christiana respublica, in qua qui desiderio est confirmatus, cupidinum æstu non comburitur, sed sub ea protegitur. Et fructus eius dulcis gutturi meo. Fructus autem ipsius, est fructus spiritus, qui est, vt magnus inquit Pau-
Gal. 5. lus, caritas, gaudium, pax, patientia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas: quorum dulcedinem sentiunt illi, qui experiuntur. nihil enim gaudio spiritali, & tranquillitate, & caritate dulcius. At guttur, quod fructus spiritalis dulcedine fruitur, est vis animæ ratione prædita, sine qua verbum non admouetur, quemadmodum nec cibus sine gutture. K

Pselli.

HAS laudes sponsa cum audiuisset, quibusdam ipsa quoque sponsum laudibus extollit. Dominum enim hisce verbis alloquitur: sicut pomum inter ligna siluæ: sic

nepos

A nepos meus inter filios. Quemadmodum, inquit, inter omnes hominum animas, quas, o verbum & sponse, filias appellasti, ego sola sum tanquam lilium in germine: sic etiam tu arcana ratione cælos inclinans, & descendens super terram in hanc vitam mortalem, & carnem nostram assumens, in hac silua te inter filios hominum conspicuum præbuisti, tanquam pomum suauissimum, & gustu iucundissimum. Cur autem verbum appellat pomum? Quia multiplici gratia hic fructus est prædictus. Etenim si forte a quopiam comprimatur, liquorem sanguineum, & aqueum emittit, & proinde innuit fontes illos salutares, qui ex latere verbi & saluatoris emanarunt. O puræ virginis prudentiam admirabilem. sapienter enim ipsum vere pomum dixit esse. Nam omnis profecto anima humana, licet virtutum præstantia
B ad angelos accedat, flos tantummodo, & lilium conuallium iudicatur, non alens agricola, neque enim herba alit, sed se ipsam speciei pulchritudine exornans. Etenim lucrum ex nobis non quærit agricola, vt quodam in loco sponsum ipsum alloquens, ostendit Dauid: Deus, inquit, meus es tu, quia bonorum meorum non eges. At Christus agricola sponsusque noster, cum carnem humanam induens, vere pomum euaserit, tres nostros, eosque præcipuos sensus oblectat, visum, odoratum, atque in primis gustum. Aspectu enim sane quàm decorus est, quippe cum sit omnium, qui in terra nati sunt, speciosissimus, respicientesque se, clarissimos reddat. Olfactu autem periucundus, est enim vnguento plenus, immo vnguentum ipsum, quod descendit in barbam Aaron. Gustatu vero quàm suauissimus, gustan-
C tibus enim se vitam tribuit immortalem. Nam qui digne manducat corpus eius, vt ipse ait, vitam vere æternam possidebit. Ac de proposito huius carminis hactenus. Ad reliqua Canticorum explicanda pergamus. Sponsa de verbo diuino, in vmbra, inquit, eius desideraui, & sedi; & fructus eius dulcis gutturi meo. Huius, inquit, admirabilis vitalisque pomi sæpenumero vmbram aspicere concupiui, cum ardor tentationum me vehementer exureret. At ecce in ea iam confidens oblector, & gaudeo, atque ardorem tentationum declino. Quandoquidem me in omnibus mandatis domini meditantem verbum ac sponsus meus dulcissimus diuinis suis obumbrans alis procul auertit tentationum faces. Hæc cum veluti lætabunda protulisset, ad amicos sponsi conuertit sermonem suum, hortaturque illos,
D vt progrediantur, & ad formosum sponsum accurrant. Sed verba ipsius mihi sunt expendenda.

Introducite me in cellam vinariam: ordinate in me caritatem: Fulcite me vnguentis: stipate me in pomis, quoniam ego amore sum vulnerata.

SITI vrgeor, inquit, ad sponsum meum, ad vitæ botrum illum maturum, atque diuinum, per crucis mortem dulcedine fluentem. Quamobrem in huius cellam me quoque introducite, vt pure sponsi pulchritudinem conspicata, amoris ignem erga illum adaugeam. Adhuc autem ad maiora contendo. Hæc ad angelos
E loquitur. Fulcite me vnguentis: stipate me in pomis: Quando, inquit, dilexit me abiectam admirandus ille, & metuendus, atque pulcherrimus sponsus, ad eius me caritatem, vos, qui verbi & sponsi amici estis, incitate: qui prius mihi adhibuistis aurum, nunc autem adhibere vnguenta, quæ omnem arceant fœtorem peccati, ne amplius aberrem, aut rursus e via declinem. Tu vero per amicorum vnguenta virtutes intellige. Sed pomis præterea flagitat, vt constipetur. Amicos enim alloquitur anima, modo vt sponsa, & virgo nuptialibus vestimentis exornata: modo vt lectus auro splendidus: modo vt diuinum solium. In vna enim profecto, eademque anima purissima Christus & sponsus nunc quiescit, núc ambulat, & sedet

 sæpissime.

fuerit suo:quasi dicant.Quoniam a nigredine ex idolorum cultu contracta, liberata es, & apostolis per virtutem similis reddita, & cognoscendæ veritatis studiosa; nos naturam quidem diuinam, quæ, vt aurum alia cum materia nulla,sic ipsa nullis cum alijs naturis comparari potest,tradere minime valemus:cum ea nec oculis cerni, nec mente comprehendi queat; simulacra tamen ipsius quædam ex rerum naturalium aspectu & contemplatione,argēto quasi distincta ac vermiculata faciemus tibi,eorum,quæ in mundo sunt, rationes ostendentes, quoad rerum omnium Dominus,qui est ipsa veritas, in te veluti in accubitu & requie sua, conquiescens, propriam similitudinem suam te ipsam ostendat,vt tutemet ipsius imaginem agnoscas, eumque in te pascentem, &, tanquam sigillum in proprio signo expressum recubantem. G

Pselli.

AMICI igitur sponsi ex ijs, quæ dicta sunt, tum ingentem sponsæ erga sponsum amoris flammam, tum propensam huius erga sponsam voluntatem considerantes,atq; inde rei finem prospicientes, quod ad eā procuidubio sponsus esset descensurus,ac regio more in illa conquieturus, sponsam iam instruunt, atque auro exornant,vt cum rex voluerit aduenire,eam ad quiescendum aptissimam reperiat. Itaque sic alloquuntur:Similitudines auri faciemus tibi cum distinctionibus argenti,quousque rex sit in accubitu suo. Quando, inquiunt, futurum est, vt rex in te, quæ ipsum puriter amas,& quæris,requiescat, age, sine te a nobis instrui atq; exornari. Quamuis enim non,vt aurum,o sponsa,virtutibus fulgeas,sed adhuc, vt argētum,splendeas præ nigredine, te ad auri tamen similitudinem decorabimus, similemq; reddemus cherubico,& flammeo,ac venerando solio, in quo rex descendēs se reclinet,& acquiescat. Superior omnis apparatus, meo quidem iudicio,mirabilem sponsæ & virginis ex argento in aurum mutationem,ab amicis verbi & sponsi accurate conquisitam,id est, decorem & gratiam sponsæ ab angelis Dei adhibitam significat. Hic enim domini amicorum est mos atque institutum, vt cum animam aliquam virginem ad Christum studiose festinantem nacti sint, vndique tanquam custodes illam circumdent,atque adiuuent,& ad rectas & cum virtute coniunctas viuendi rationes incitent,quoad illam domino aptam gratamque reddant. Sed iam interpretando longius progrediamur,& quæ sponsa amicorum studio ac diligentia exornata,ad amicos ipsos, id est, angelos dicat, audiamus. H I

Nardus mea dedit odorem eius.

ANIMAE virtutis studiosæ progressionis fructum perspicis.Cum enim in recta vitæ ratione virgo profecerit, atq; ita ad verbum & sponsum optatū appropinquarit,sponsi pulchritudinem se dicit agnouisse, sed per sensum quendam solum: nempe odoratum.Cur autem,inquis,nullum aliud vnguentum, sed nardum duntaxat dominum ait redolere? An quia inter vnguenta nardus obtinet principatum? K An potius diuinius aliquid vult innuere? Si quis enim homo ex præsenti vita,licet omnes labore & industria acquirens virtutes recte viuat, nisi Christum diuino baptismate induerit, nil reuera vitæ æternæ hisce virtutibus consequetur. Arcanum hoc, quod animo complecteris,vnguentariorum exemplo fit manifestum.Cū enim nardinum volunt conficere, licet alia multa in vnum conijciant, nisi nardum, quæ quidem est herba,simul adhibuerint, frustra operam sumunt. Præterea Christus, qui idem & sponsus est,ad cænam Simonis leprosi vocatus,hoc vnctus est vnguento a peccatrice. Merito igitur nardi mentio facta est.

Theo-

A *Theodoriti.*

HAEC igitur cum a ministris sponsi dicta essent, sponsa rursum, nardus, inquit, mea dedit odorem eius. Fasciculus stactes sororis meæ filius mihi. Quærendum est primo, cur eum sororis filium appellet. Sponsam esse didicimus, collectam ex gentibus ecclesiam: at priorem sponsi vxorem multitudinem Iudæorum, quæ propter impudicitiam repudij libellum in manus suas accepit. Sorores autem sunt, quoniã se ex Adam patre genitas ambæ gloriantur. Sed sponsus, quod ad eius pertinet humanitatem, ex priore natus est. Manifestum est autem, inquit beatus Paulus, quòd ex Iuda ortus sit dominus. Et alibi, Abrahæ, inquit, dictæ sunt repromissiones, & Heb.
B semini eius. Non dicit, ex seminibus, quasi in multis: sed, quasi in vno, & semini Gal.
eius, qui est Christus. Ac de Dauid ait beatus Petrus: Propheta igitur cum esset, & sciret, quia iureiurando iurasset illi Deus, de fructu lumbi eius sessurum super se dem eius, prouidens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno, neque caro eius vidit corruptionem. Itaque cum Iudæorũ multitudo, & ecclesia gentium sorores sint, atque illius filius sit Christus, quantum ad carnem attinet, iure ipsum sponsa nepotem vocat, vtpote sororis filium secundum humanitatem. Hic ergo nepos meus & nardus est mihi, & fasciculus stactes. Multis enim nominibus appello fragrantia vnguenti illius delinita. Vnica vti appellatione non possum, cum suauitatis eius vis omnibus nominibus antecellat. Quamobrem amo-
C re ipsius superata, eum & nardum nomino, & stactes fasciculum appello. Nardum quidem, quoniam & vnctus est nardo pistica illa pretiosa, cuius odor repleuit totã domum, quæ mundum significat vniuersum. Obsequium enim a pijs hominibus domino exhibitum orbem terrarum impleuit fidei suauitate. Stactes autem fasciculum voco, quoniam ipse descendit sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram. Et a prophetis etiam vocatus est stilla: Erit enim, inquit, ex stilla populi huius congregatus congregabitur Iacob. Illud ignorandum non est, a Symmacho & Aquila pro stacte myrrham dici. Myrrha autem sponsi mortem, &, quæ inde ad sponsam peruenit, indicat suauitatem. Subijcit autem. Psal.

D *In medio vberum meorum commorabitur.*

HOC est, in præcipua animæ meæ parte, nempe in corde, quod inter vbera situm est. Quod quidem prophetiæ finem declarat, in qua Deus ait. Inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus: dicit dominus omnipotens. Quin & ipse sponsus ita pollicetur: Veniemus ego & pater, & mansionem apud eum faciemus. Quamobrem & Paulus clara voce, num experimentum, inquit, quæritis Christi in me loquentis? Iccirco sponsa dicit, In medio vberum meorum commorabitur.

E *Trium patrum.*

SPONSA deinceps varijs virtutum cum in agendo, tum in contemplando expolita dotibus atque illustrata, & ad perfectionem progrediens, ad ea, quæ sibi ab amicis sponsi dicta fuerant, respondet, Nardus, inquiens, mea dedit suauitatem eius: id est, efficax ex diuersis agendi speculandique rationibus cognitio conquisita, instar nardi ex varijs aromatibus conditæ præbuit specimen eius, sponsi nimirum, per naturam inaccessi, cuius ego speciem ac notam gero, vt imago ipsius, ac similitudo. Cum enim mixtio quædam sit eorum, quæ in mundo, vnam illam rerum omnium causam participant: quippe quæ ex intelligibili & sensibili creatura natu-

naturaliter constet, scientiaque rationes rerum ac modos in se complectatur: propterea moribus similitudinem referens, eum in se tanquam in imagine exemplar repræsentat. Verum, quia sensu, vt dixit, sponsum agnouit, quid ipso sensu sit, explicat, dicens: Fasciculus myrrhæ nepos meus mihi. Nexus est, & conseruatio stillæ diuinæ gratiæ, quæ mihi communicata est, dilectus meus, vt Symmachus interpretatur. Per fidem enim acceptus, spiritalia tuetur, atque conseruat ecclesiæ munera, fidelesque confirmat, & corroborat, ne a veritate desciscant. Tum, vbi sponsus in ipsa manens, constantiam hanc sibi largiatur, exponit, in medio, inquiens, vberum meorum commorabitur. Vberum medium obtinet cor, vnde vitalis spiritus in reliquum corpus diffunditur. Præstantem vero animæ partem mentem innuit, in qua dominus habitat, cum eius sponsa perfectione sibi copulata, vnus spiritus efficitur, virtutis habitum adipiscens per Sancti spiritus operationē, vnde vita in Christo abscondita in omnes animæ potentias tanquam in huius membra influens, stabilem ipsis firmitatem ac robur instillat. Atq; ita sponsus erit sponsæ, cum ad perfectionem venerit, virtutum immobile firmamentum. G

Pselli.

SED iam & ea, quæ deinde sequuntur, audiamus. Sponsa enim progressu quasi afflata institutum cum amicis sermonem studiose persequitur, & post nardi mentionem, sic ait. H

Fasciculus stactes filius sororis meæ: in medio vberum meorum commorabitur.

ELEGANTIVM virginum mos est, vt non solum exteriori ornatu se decorent, quo celeriter amatores suos alliciant, verum etiam suauia in vestimentis vnguenta gerant. Quoniam igitur canticorum verbis anima, vt pudica virgo, est exornata, & hominum more sponsalibus decora vestimentis ad nuptias adducta: consentaneum est, vt verba quædam muliebria loquatur, licet interius arcanum sensum contineant. Aperte igitur quasi delicias faciens, quamuis, inquit, mulieres quædam ad amorem excitandum alia gestent vnguenta in vestimentis, ego tamen cuiusuis fragrantissimi odoris loco pulcherrimum sponsum, vti suauissimum vnguentorum fasciculum collo suspendens, retinebo. Vel potius hoc significat: Quamuis aliæ animæ mundi curis & negotijs implicentur, ego sponsi mei percipiens voluptatem, eum insculpam in tabulis cordis mei. Vberum enim medium cordis est sedes. I

Theodoriti.

Botrus Cypri sororis meæ filius mihi in vineis Engaddi.

QVO nomine sponsum appellet, hæsitans sponsa, huc illuc se se vertit, atque illi vndique collectas appellationes imponit. Cum enim amore ad eum vocandum incitetur, neque illo dignum nomen inueniat, eum rursus botrum Cypri, hoc est, florentem nominat. Vitis enim, quo tempore florescit, est odorifera. Addit autem: In vineis Engaddi. Si locum intelligas in Iudæa vitibus eximijs præstantem; per translationem sic accipiendum est, quasi dicat: Vineas illas odoris suauitate superat botrus tuus. Sin vocabuli vim attendens dixit, Engaddi, quod quidem significat oculus tentationis, sic intelligendum est: In tentationibus etiam constituta, & a multis oppugnata, tuam sentio suauitatem: & vineis hoc tempore florescentibus K

A (allegorice accipiantur) sed in medio tentationum existentibus (tentatio enim est vita hominis super terram) suauem botri tui florentis odorem antepono. Qui si dum floret, tam est iucundus, qualis nam fore putandus est, eum ad maturitatem accedet? Quòd si maturescens est melior, qualis nam erit, cum plane iam maturus & coctus torcularibus subijcietur? Existimo enim, eum pro spiritalium ætatum ratione alijs quidem floridum esse, alijs acerbum, alijs maturum, sed a perfectis bibi. Calix enim eius inebrians perquam præclarus est. Psal. 22.

Trium Patrum.

B *Botrus Cypri sororis meæ filius mihi in vineis Engaddi.*

QVALIS est vua adhuc florens, quæ vinum cordi lætitiam afferens pollicetur: talis est mihi propter imperfectionem meam dilectus meus in vineis, hoc est, in varijs rerum naturis, quæ perspicuæ sunt oculo tentationis (id enim est Gaddi) oculo nimirum rationis naturas rerum ac veritatem in omnibus explorantis. Hæc enim eas indagans tanquam florentem vuam, ex ipsis colligit veritatem, quæ veluti vinum quoddam a figuris mentem dimouebit, cum diuersas, quæ in mundo sunt, rationes in se ipsa coactas amplectetur.

Pselli.

C EX sponsæ verbis quædam supersunt, quæ quidem nunc pro viribus sunt explicanda. sic enim ipsos angelos alloquitur.

Botrus Cypri sororis meæ filius mihi in vineis Engaddi.

O præclaram progressionis sponsæ mutationem. Quæ enim perspicue paulo ante similis equæ dicta fuerat, nunc amicorum obsequio plane proficiens, se ipsam vt vitem fructiferam agnoscit. Omnis enim anima pura, domini succensa desiderio, operum progressu fit omnia. Nunc quidem sedes cherubim, nunc sedes regis, nunc autem vitis fructifera in aula domini. Quod igitur puriter sponsa dicit, hoc
D est: Sic agnoui sororis meæ filium, id est, sponsum, sicut botrum, qui nobis distillauit mustum æternitatis. Haud omnibus virtutes capessentibus animabus est maturus, sed pro virtutum mensura iucunditatem suam subinde mutat. Alijs namq; floret, in alijs nigrescit, in alijs maturus est, in alijs plane coctus ac dulcis est. Sponsa igitur, dum florentem botrum se ferre dicit, ostendit se nondum ad perfectionem peruenisse. Aut tanquam florentis pulchritudinem exaggerans, ita inquit, mihi floret Christus & sponsus, vt odoriferi botri iucunde florent in Gaddi: Quæ quidem regio vitibus abundans vuæ suauitate ceteris omnibus antecellit. Hæc anima casta & pura cum dixisset, sponsus respondet, ita sponsam alloquens.

E *Ecce pulchra es propinqua mea, ecce pulchra es: oculi tui columbæ.*

QVEM admodum qui aurum tractant & elaborãt, quos aurifices appellamus, si aurum adulteratum velint expurgare, & purius atque splendidius reddere, sæpius illud in fornaces conijciunt: sic animas, quæ nigredinem contraxerunt, curat, expolitque Deus. Cum enim prius sponsam equæ comparasset, ostendissetq; eam adhuc humi repere, virginem ad hanc sublimiorem virtutem incitauit: illa autem amicorum officijs vere proficiens fit ignea sedes regis vniuersorum. Deinde virtutibus rursum altius prouecta, atque iterum ad purũ sponsum appropinquans, ab

ab eo præclare commendatur. Ecce enim, inquit, pulchra es propinqua mea: & F
pulchritudinis laudem ingeminans, ecce, inquit, pulchra es, o virgo. Iucundis enim es oculis prædita columbæ virginis. cum oculos tuos ab errore auerteris, & eos in me creatorem tuum intenderis. Columbæ autem oculos memorat, vt purum virginis obtutum significet. Tam mundos enim oculos habet, vt puriter pulcherrimum sponsum aspiciat.

Theodoriti.

HIS dictis a sponsa, sponsus eam rursus alloquitur. Ecce, inquiens, pulchra es propinqua mea: ecce pulchra es: oculi tui columbæ. Eius iterum laudat pulchritudinem, & formam admiratur, ac decore ipsius dupliciter obstupescit. In primis autem oculos ipsius commendat, dicens: Oculi tui sicut columbæ, hoc est, spiritales. Nam sub columbæ specie descendit Spiritus sanctus, & in sponso inhabitauit. Iccirco non ait: sicut ipsius columbæ, sed sicut ipsæ columbæ, id est, spiritales, diuina gratia pleni, ab omni caligine liberi, reuelata facie gloriam domini contemplantes, in eandem imaginem transformati a claritate in claritatem tanquam a domini spiritu, vt possint dicere: Nobis autem Deus reuelauit per spiritum suum. G

1.Cor.3.

Trium Patrum.

SIC igitur sponsam actionis puritate præstantem, & contemplationis luce splẽdentem spõsus aspiciens alloquitur: Ecce pulchra es propinqua mea: ecce pulchra es. oculi tui sicut columbæ. en formosa existis, quia particeps es pulchritudinis meæ: quoniam pristinæ incredulitatis turpitudinem abiecisti; & imitatores meos apostolos imitando ad me per virtutem appropinquasti. Ecce decora es, quippe quæ ab angelis meis species tuas, quæ in mundo sunt, didicisti, atq; ita cognitione etiam & scientia es exornata. Mentis enim oculi tui spiritales rebus sensui iucundis minime decipiuntur, sed in ijs tanquam in speculo reconditas pulchritudines intelligibiles contemplantur. H

Theodoriti.

I

RVRSVM sponsa respondens ait: Ecce pulcher nepos meus, & plane decorus lectus noster vmbrosus. Tigna nostra cedri, laquearia nostra cupressi. Hactenus sponsi fragrantiam sponsa suspexit: nunc autem oculis illuminata, quos spiritales & sicut columbæ gerit, eius etiam pulchritudinem admiratur, pulcher, inquiens, & decorus nepos meus. Lectum vero, vt arbitror, appellat diuinam scripturam, in qua & sponsus & sponsa conquiescentes mutuo spiritali consuetudine coniunguntur. Ac sponsus quidem præbet verbi semina. Sponsa autem illa suscipiens concipit, & fert in vtero, & parturit, & clamat cum propheta: Propter timorem tuum, domine, in vtero concepimus, & parturiuimus, & peperimus spiritum salutis tuæ, quem gestauimus super terram. Porro lectum vmbrosum, vt a spiritus gratia protectum, & ab ardore peccati defensum vocat. Quod enim nubes erat Israeli, id nobis est spiritus auxilium. Ideo ad lectulum adiungit, vmbrosum. Tigna domus nostræ, cedri. Laquearia nostra, cupressi. Hæc arborum genera posuit, quoniam cedrus incorruptione, cupressus odore præstat: vtrumque autem in diuina scriptura licet inuenire, quæ quidem nobis non modo lectus est, sed etiam domus, & mensa, & cibus: nec solum odoris suauitatem suggerit, verum etiam incorruptionem, & veritatem, & immortalitatem pollicetur. Si quis autem ædes sponsæ,

Esa.26. K

quæ

A quæ vbique gentium in mari terraque sunt, ecclesias velit intelligere, a veritate nõ aberrabit: vt cedri & cupressi allegorice accipiantur: ac tigna quidem cedrina præstantiores viros significent, (tigna enim fastigium sustinent) laquearia vero inferiores. Sponsus a sponsa ita laudatus declarat, eam nondum ipsius pulchritudinem spectasse, sed adhuc in vmbra pulchritudinis immorari.

Trium patrum.

AD hæc sponsa, cum testimonio sponsi spiritales habeat oculos, qui decipi nequeant, sed quod vere pulchrũ est, vnde ipsa quoque fit pulchritudinis particeps, conspiciant. Ecce, inquit, es pulcher, sponse mi. Tu solus videlicet, iure pulcher di-
B ci potes, dilecte mi, cuius participatione pulchra sunt pulchra. Pulcher, inquam, inaccessa naturæ pulchritudine. Sic igitur pulcher, ad lectum nostrum vmbrosus, in natura nostra nimirum, in qua tanquam in lecto quiescens tu Dei & patris lucidissimus, & sine vmbra radius, per vmbram aspiceris, tanquam in imagine exemplar. Quoniam & domus tua nos, ecclesia nimirum, quæ in te credit, sumus. Tigna nostra cedri, hoc est, pietatis & religionis dogmata, quæ tanquam tigna domum, hoc est, fidelium ecclesiam continent, & quasi cedri: fortiter constituta solida in Christum fide innituntur: neque ecclesiam assiduis hæresium & tentationum motibus, veluti varijs vehementium imbrium atque ventorum incursibus oppugnatum labefactari ac ruere patiuntur. Laquearia nostra cupressi. Laquearia variam tecti cõ-
C tingent pulchritudinem, quæ constat ex concinna & fabrefacta contignatione tabularum, quæ quidem si ex cupresso confectæ sint, tum bene olent, tum putredinem non admittunt. His virtutes sunt similes, quibus perturbationum & vitiorum corruptionis expertibus exornatur ecclesia, earumque fragrantia spiritali consperguntur, qui animæ sensus habent exercitatos.

Pselli.

SPONSAM purus sponsus laudauit: quem nunc vicissim sponsa cõmendat, Ecce, inquiens, pulcher es nepos meus, natura, inquam, es pulcher. Ecce formosus
D es, ac plane decorus & tu, sponse mi. Ac quemdamodũ gemina ille laude sponsam extulit: sic illa duplici laude sponsum effert. pulcher, inquiens, es sponse, atque formosus. Nepotem autem sponsa dominum appellat, eam innuens partem ipsius, per quam illi propinqua est, quæ pertinet ad humanitatem, quam quidẽ infra planius explicabit. sponsum enim sponsa vicissim laudans, sic ad eum statim dicit: Ad lectum nostrum vmbrosus. Ad infimum, inquit, lectum nostrum sic accessisti, vt debita opera diuinitatis fulgorem obumbrares. Nisi eam tu ijs rationibus, quæ tibi soli cognitæ sunt abscondisses, diuino splendore forte consumpti essemus. Quod quidem totum, verbo diuinitatem celante, factum est. Cum enim amici, qui sponsam deducebant, vt supra declarauimus, ex argentea auream reddidissent, &
E tanquam lectulum regium purpura ornatum instruxissent, in eo rex accubuit. Itaq; sponsa admirabunda sic eum alloquitur. Ad lectum nostrum, vmbrosus, vt libuit, accessisti. Verum, quæ deinceps in canticis sequuntur, audiamus. Pergit enim adhuc sponsa sponsum alloqui, tigna, inquiens, nostra cedri: laquearia cupressi. Quando nunc ad nos, o sponse, venisti, nullos amplius horrendos imbres, nullos torrentium impetus, nullos furentis boreæ flatus extimescimus. Me enim, quã tibi domicilium esse voluisti, præclare in te, sponse exædificasti, qui vere lapis es pulcher, & vitæ petra. Cedrina sunt tigna nostra, cupressina laquearia. Quoniam hic domus est facta mentio, de tignis etiam & laquearibus loquitur. Quæ quidem omnia tu

pro

pro virtutibus accipe, quibus eam, verbum adueniens, aduersus ventos, & imbres, F & flumina, id est, contra tentationes communiuit.

Theodoriti.

Ego enim, inquit, flos campi, lilium conuallium.

HVMANAM, inquit, pulchritudinem meam (nam Deum nemo vidit vnquam) aspexisti. Ego enim flos campi factus sum, hoc est, terrenum corpus assumpsi. Et cum æternus, & excelsus, immo vero, immensus essem, lilium sum factus, non montium, neque collium, neque camporum simpliciter, sed conuallium. Non enim viuentibus modo salutem, sed mortuis resurrectionem nunciauit, descendens in inferiores partes terræ, vt impleret omnia. Iccirco se campi florem appellat, & lilium conuallium, id est, mortuorum, quibus a morte in vitam reditum & promisit, & præstitit. G

Trium Patrum.

Ego flos campi: lilium conuallium.

EGO quidem ecclesia ex Israelitis, & ex gentilibus congregata, quantum pertinet ad Israelitas, qui per legem & prophetas ab incredulitate & malitia ante purgati, atque instar campi exæquati, haud ita multum ab honesto distabant, pluuia cælestis cognitionis irrigata, virtutibus florui. Quantum autem attinet ad gentiles, qui per infidelitatem naturali æqualitate priuati, & vitiorum turbine depresi erant, veluti lilium ex imo in sublime consurgens, & ab radice ad idoneam magnitudinem per calamum ascendens, ne vallium profunditate abscondatur, sed excelsam pulchritudinem suam præferat, fide in Christum innitor, & per purgationem ex confusione vitiorum emersi, atque in contemplationis fastigio, virtutum decore sum exornata. H

Pselli. I

TEMPVS iam est, vt quæ deinceps sponsa dicit, audiamus.

Ego autem flos campi: lilium conuallium.

O præclaram puræ virginis progressionem. Ecce enim te ipsam cum eximium totius campi, naturæ humanæ, florem, tum diuinum conuallium liliũ agnouisti. Omnis enim profecto anima vitæ probitate, ac virtutibus florens, atque excellens, nec mundi sollicitudinibus vllo modo suffocata, redolet. Cuius quidem rei testis est Christus ac sponsus, qui sponsæ sermonem, vt ordine inuenies, ita confirmat. K

Sicut lilium in medio spinarum, sic propinqua mea in medio filiarum.

RECTE, inquit, de te locuta es, sponsa. Sic enim inter animas, quæ curarum & sollicitudinum spinis suffocantur, vt odorifera rosa floruisti. Hanc autem sororem verbum ac sponsus vocat, quoniam diuinæ obtemperat voluntati. Eos enim in euangeliis fratres, & propinquos, & amicos appellat, qui patri sui voluntati parent.

A

Theodoriti.

DEINDE, cum se his nominibus appellasset, sic ait ad sponsam.

Sicut lilium inter spinas: sic propinqua mea inter filias.

QVANTVM spinis lilium præstat, tantum forma tu filijs antecellis. Dicuntur autem filiæ, quia vocatione dignæ sunt habitæ. Sed quo minus electæ sint, ipsarum culpa factum est. Multi enim, inquit, sunt vocati, pauci vero electi. Hoc autem nomine sponsam vocat etiam Esaias propheta, Lætare, inquiens, desertum sitiens. Exultet solitudo, & floreat quasi lilium. Deserta enim, & solitaria, atque Esa.35.
B infructuosa, & arida erat sponsa, nec lectum vmbrosum habebat, sed ardebat siti sponsi sui, atque ideo clamabat: osculetur me osculis oris sui. Quod quidem videns propheta, erat enim spiritalis, Lætare, inquit, sterilis sitiens, exultet solitudo, & floreat sicut lilium. Ob id & sponsus ad eam, sicut lilium, inquit, inter spinas, sic propinqua mea inter filias. Videtur autem hoc loco hæreticorum ecclesias propter vocationem non propter electionem ipsarum, filias appellare. Atque illas quidem spinis, sponsam autem odorato lilio comparat. Lilium enim cum exteriori decore splendet, tum aureum intus flosculum continet. Talis est anima iustitiæ splendore circumdata, & spiritalem sapientiæ cognitionisque donum in intimis penetralibus gestans.

C

Trium patrum.

ITAQVE sponsus lilio sponsam similẽ dicit, vt quæ vitæ spinis nõ suffocetur.

Sicut lilium, inquit, inter spinas, ita propinqua mea inter filias.

ET hanc quidem lilio comparat, quoniam eorum, quæ ad victum pertinent, nulla premitur sollicitudine, sed rebus obuijs satisfacit corporis necessitati. Quod etiam in euangelijs docens, de vestimento, inquit, quid solliciti estis? considerate lilia agri, quo modo crescunt: non laborant, neque nent. Ostendit, eos, qui tran- Matth.6.
D quillam & frugalem viuendi rationem propter regnum cælorum complectuntur, lilijs esse similes, quæ naturalis gloriæ nitore Salomonis purpuram superant. Animas vero carnis voluptatibus effeminatas, ac propterea diaboli filias, vt in euangelijs rursum declarat, vos, inquiens, ex patre diabolo estis, spinis assimulat, quia omnem curam & sollicitudinem in eas conferunt res, quæ ad vitam hanc spectant, vt vndique voluptatum materiam aucupentur. Cum enim omnem suam spem non in eo, qui sapientia sua cuncta moderatur, & rebus omnibus consulit, sed in se ipsis sitam habeant, terrenis sollicitudinibus suffocantur, nec perfectum fructum ferunt.

Theodoriti.

E

SPONSAE respondet Sponsus, & ait.

Sicut pomum inter ligna siluæ, ita nepos meus inter filios.
In umbra illius desideraui, & sedi: Et fructus eius dulcis gutturi meo.

MAGNA est inter pomum & lilium differentia. Hoc enim oculos tantum & odoratum oblectat. pomum autem & spectandi, & odorandi, & gustandi sensus

afficit voluptate,vescum enim est,& esui opportunum. Proinde sponsa quidem lilium nuncupatur, sponsus autem pomum. Hic enim editur, & sponsæ fit cibus. Sponsa vero non comeditur,sed odoris dumtaxat habet suauitatem. Iccirco ait: sicut pomum inter ligna siluæ,ita nepos meus inter filios. Filios hic (vt antea filias) nominat eos,qui cum facti sint vocatione digni,se ipsos electione indignos præstiterunt. Hos sponsa lignis siluæ similes dicit,& arboribus infructuosis. At sponsum appellat pomum, quod quidem & tactu molle est,& gustu dulce, & odoratu suaue, & aspectu iucundum ac venustum, & auditu amabilissimum: simul enim audiendo cunctos orationi sensus accommodamus. Talis est dominus noster,& saluator,& sponsus,qui conuiuio suo sensus omnes nostros explet suauitate. Sub huius vmbra sedere se spõsa dicit concupiuisse,& consedisse, ac mox fructum etiam eius decerpsisse,eumque gutturi suo fuisse dulcissimum. Ardentes malitiæ radios vitare studet, ne iterum nigra fiat. Vmbra autem sponsi sunt ea, quæ nunc, vt beatus Paulus ait,in speculo & in ænigmate conspiciuntur. Videmus,inquit, nunc per speculum in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam, sicut & cognitus sum. Ideo,in vmbra,inquit,eius cupiui,& sedi: & fructus eius dulcis in gutture meo.Etenim sub vmbra sedens,fructum decerpo,& comprehendo. Et testes sunt illi,qui initiati in sponsi membris oblectantur. F G

Trium sanctorum Patrum.

QVONIAM per totum hoc drama sponsus & sponsa quasi mutuis cantibus se vicissim celebrant,assiduis amoris significationibus ostendẽtes, alterum alterius ardere desiderio, ita rursus sponsa sponsum alloquitur: Sicut pomum inter ligna siluæ,sic nepos meus inter filios. Certe sicut pomum tum specie decora,tum odore suaui, tum gustu dulci, ac propterea hominibus ad edendum vtili, inter arbores huius qualitatis expertes excellit, in silua, quæ nemorosa est,& fructum ad vescendum non hominibus, sed bestijs idoneum suppeditat: sic dilectus meus inter hominum filios præstat. Pulchritudine enim speciosus est inter filios hominum, non solum vt Dei filius vnigenitus, & verbum, verum etiam vt inter homines solus sine peccato.Odore autem iucundo fragrans propter spiritalia gratiarum munera, quæ in se credentibus dilargitur, ex quibus sensum ipsius percipimus. Gustu H I

Psal. 33. vero suauis est. Gustate enim,inquit,& videte,quoniam suauis est dominus. Nam mellis dulcedo illis solum,qui gustauerunt,cognita est. Quamobrem & hominum cibus est,qui vitam eis tribuit spiritalem. At ceteri hominum filij,quia omnes peccauerunt,& diuina gloria priuati sunt, ad siluæ similitudinem luxuriant, & belluinis voluptatibus nutriuntur. Iccirco, in vmbra, inquit, eius cupiui, & sedi. Vmbra omnino Christi, est christiana respublica,in qua qui desiderio est confirmatus, cupidinum æstu non comburitur, sed sub ea protegitur. Et fructus eius dulcis gutturi meo. Fructus autem ipsius, est fructus spiritus,qui est, vt magnus inquit Pau-

Gal. 5. lus,caritas,gaudium,pax, patientia, longanimitas,bonitas, benignitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas: quorum dulcedinem sentiunt illi, qui experiuntur. nihil enim gaudio spiritali, & tranquillitate, & caritate dulcius. At guttur,quod fructus spiritalis dulcedine fruitur,est vis animæ ratione prædita, sine qua verbum non admouetur,quemadmodum nec cibus sine gutture. K

Pselli.

HAS laudes sponsa cum audiuisset,quibusdam ipsa quoque sponsum laudibus extollit. Dominum enim hisce verbis alloquitur: sicut pomum inter ligna siluæ:sic nepos

A nepos meus inter filios. Quemadmodum, inquit, inter omnes hominum animas, quas, o verbum & sponse, filias appellasti, ego sola sum tanquam lilium in germine: sic etiam tu arcana ratione cælos inclinans, & descendens super terram in hac vitam mortalem, & carnem nostram assumens, in hac silua te inter filios hominum conspicuum præbuisti, tanquam pomum suauissimum, & gustu iucundissimum. Cur autem verbum appellat pomum? Quia multiplici gratia hic fructus est præditus. Etenim si forte a quopiam comprimatur, liquorem sanguineum, & aqueum emittit, & proinde innuit fontes illos salutares, qui ex latere verbi & saluatoris emanarunt. O puræ virginis prudentiam admirabilem. sapienter enim ipsum vere pomum dixit esse. Nam omnis profecto anima humana, licet virtutum præstantia
B ad angelos accedat, flos tantummodo, & lilium conuallium iudicatur, non alens agricola, neque enim herba alit, sed se ipsam speciei pulchritudine exornans. Etenim lucrum ex nobis non quærit agricola, vt quodam in loco sponsum ipsum alloquens, ostendit Dauid: Deus, inquit, meus es tu, quia bonorum meorum non eges. At Christus agricola sponsusque noster, cum carnem humanam induens, vere pomum euaserit, tres nostros, eosque præcipuos sensus oblectat, visum, odoratum, atque in primis gustum. Aspectu enim sane quàm decorus est, quippe cum sit omnium, qui in terra nati sunt, speciosissimus, respicientesque se, clarissimos reddat. Olfactu autem periucundus, est enim vnguento plenus, immo vnguentum ipsum, quod descendit in barbam Aaron. Gustatu vero quàm suauissimus, gustan-
C tibus enim se vitam tribuit immortalem. Nam qui digne manducat corpus eius, vt ipse ait, vitam vere æternam possidebit. Ac de proposito huius carminis hactenus. Ad reliqua Canticorum explicanda pergamus. Sponsa de verbo diuino, in vmbra, inquit, eius desideraui, & sedi; & fructus eius dulcis gutturi meo. Huius, inquit, admirabilis vitalisque pomi sæpenumero vmbram aspicere concupiui, cum ardor tentationum me vehementer exureret. At ecce in ea iam confidens oblector, & gaudeo, atque ardorem tentationum declino. Quandoquidem me in omnibus mandatis domini meditantem verbum ac sponsus meus dulcissimus diuinis suis obumbrans alis procul auertit tentationum faces. Hæc cum veluti lætabunda protulisset, ad amicos sponsi conuertit sermonem suum, hortaturque illos,
D vt progrediantur, & ad formosum sponsum accurrant. Sed verba ipsius mihi sunt expendenda.

Introducite me in cellam vinariam: ordinate in me caritatem: Fulcite me vnguentis: stipate me in pomis, quoniam ego amore sum vulnerata.

SITI vrgeor, inquit, ad sponsum meum, ad vitæ botrum illum maturum, atque diuinum, per crucis mortem dulcedine fluentem. Quamobrem in huius cellam me quoque introducite, vt pure sponsi pulchritudinem conspicata, amoris ignem erga illum adaugeam. Adhuc autem ad maiora contendo. Hæc ad angelos
E loquitur. Fulcite me vnguentis: stipate me in pomis: Quando, inquit, dilexit me abiectam admirandus ille, & metuendus, atque pulcherrimus sponsus, ad eius me caritatem, vos, qui verbi & sponsi amici estis, incitate: qui prius mihi adhibuistis aurum, nunc autem adhibere vnguenta, quæ omnem arceant fœtorem peccati, ne amplius aberrem, aut rursus e via declinem. Tu vero per amicorum vnguenta virtutes intellige. Sed pomis præterea flagitat, vt constipetur. Amicos enim alloquitur anima, modo vt sponsa, & virgo nuptialibus vestimentis exornata: modo vt lectus auro splendidus: modo vt diuinum solium. In vna enim profecto, eademque anima purissima Christus & sponsus nunc quiescit, nũc ambulat, & sedet

C 2 sæpissime.

sæpissime. Quæ quidem omnia indicat pomorum constipatio. Prorsus autem flagrat sponsa, ac plane ardet desiderio sponsi, qui dicitur pomum e silua, cupitque illum semper hæc sibi esse omnia, cibum deliciasque, & vmbram, & stipationem, & tectum: quemadmodum & ipsa erga illum hæc est uniuersa: sponsa nimirum, & sedes, & cubile, & domus. Tum assiduæ flagitationis suæ causam angelis explicās, ego enim, inquit, amore sum sauciata. Ego uestrā opem imploro. Totam domum meam pomis constipari cupio. Quoniam sagitta amoris istius confixa sum. Per amorem intellige patrem, qui nullum habet principium. Per sagittā uere electam verbum & sponsum. Hanc enim in eos, qui saluantur, conijcere consueuit. F

Theodoriti. G

Introducite me in cellam uini: ordinate in me caritatem.

CELLAM vini, vt arbitror, diuina vocat torcularia, de quibus propheta ait: Quam dilecta tabernacula tua, domine, uirtutum. Concupiscit, & deficit anima
Ps. 138. mea in atria domini. Cum enim psalmum: Pro torcularibus: inscripsisset, hæc verba subiecit, vt doceret, torcularia se Dei ecclesias appellare, in quibus spiritale vinum tanquam prælis expressum piorum animas lætitia perfundit, vt patet ex illa
Psal. 35. prophetia: Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Ideo sponsa in cellam ipsius vinariam ingredi concupiscit: Et sponsi ministros cohortatur, ordinate, inquiens, in me, caritatem, hoc est, docere me caritatis rationem ac modum: ne patrem, aut matrem, aut agrum, aut vineam magis, quàm sponsum diligens, sponso videar indigna. Sic enim ipse sententiam tulit: Qui amat patrem, aut matrem plusquam me, non est me dignus: & qui amat filios, aut filias plusquam me, non est me dignus. Vetus etiam lex, quæ data fuit
Gen. 2. Adam, talia protulit: Quamobrem relinquet homo patrem, & matrem suam, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Ordinate ergo in me caritatem, vt sponso coniungar meo, eumque & patri, & matri, & ceteris rebus anteponam. Fulcite me vnguentis, id est, confirmate me, & communite sponsi suauitate, ne quid me concutiat, & labefactet. Fragrantia illa assidue me cumulate, ne sponsi obliuiscar, & ad alia aberrem. Malis, hoc est, sponsi fructibus me constipata, vt sub vmbra illius sedens & vnguentis eius delibuta, fructuque constipate, perpetuā ipsius memoriam conseruem. Illius enim amore sum saucia. Est enim sagitta electa, quæ animas, quas petit, transfigit. H I

Trium Patrum.

ITA quidem sponsa cognitam sponsi pulchritudinem, suauitatem, domum, dulcidinem prædicat. Ministros autem spiritus, in ministerium missos, propter eos, qui salutis hereditatem sint adepturi, rogat, vt sibi presto sint, ad perennem fruitionem assequendam, introducite, inquiens, me in cellam vini, hoc est, docete me diuinas incarnationis rationes: Deum enim verbum appellat vinum, quod animas gustantium lætitia afficit, ad diuinitatemque perducit. Huius cella caro est ab ipso assumpta: quam quidem in cellam ecclesia introducitur, vna caro cū Christo futura. Sic enim apostolus locum illum: Et erunt duo in carne vna: interpretatur, ego autem, inquit, dico, in Christo & in ecclesia. Fideliū enim ecclesia, dum carnis & sanguinis Christi particeps, atque vnum cum ipso corpus efficitur, incarnationisque rationes ab angelis discit, atque eas moribus comprobat, in vini cellam ingreditur. In me introducta ordinate caritatem: illam scilicet diuinæ gratiæ K

commu-

A communionem, qua vos ordine fruimini, in me quoque, fideles ſingulos pro cuiuſque ratione diuinis myſterijs inſtituentes, ordinate. Fulcite me vnguentis: ſanctiſsimi ſpiritus donis, vnguentorum inſtar fidelium animas odoris ſuauitate conſpergentibus me corroborate, & corporis imbecillitate labantem in diuina pietate confirmate. Stipate me in pomis: implete me Dei cognitione in diuinis ſermonibus, qui pomorum inſtar gutturi meo dulcedinem afferunt. Hæc autem a vobis peto, quia amore langueo. Quia ſcilicet non timore, ſed amore incitata (caritas enim foras mittit timorem) cum Chriſto per fidem coniuncta ſum. Nam vt ante pœnarum formidine purgata, deinde futurorum bonorum ſpe illuſtrata, ita nunc caritate commota feſtinat per ſanctos angelos ad perfectionem adduci. Quamobrem ait:

B

Leua eius ſub capite meo: & dextera illius amplexabitur me.

COMMINATIO ſuppliciorum, quæ a ſiniſtris conſtitutos manent, ſub capite meo, ſub eâ videlicet parte, quæ vt caput in corpore ſic ipſa in anima principatum obtinet, mente nimirum ſenſus ipſi ſubijciente. Itaque dextera illius, vt ſpero, iam amplexabitur me. Promiſsio ſcilicet bonorum, quæ a dextris collocati ſuſcipient, regnum vtique Dei in ſæculo futuro me complectetur, quod cum nec tẽporis initium nec finem habeat, mihi tamen & principium & finis inuenitur, quippe quæ & ortus initium nacta ſim, vt regni cæleſtis cernam hæreditatem, & in eo tandem propter humanitatem illius, tanquam fine ac termino circumſcripta, pro-

C cul ab omni mutatione conquieſcam.

Pſelli.

HIS rurſus ſponſa ſubijcit quædam verba, quemadmodum ordine reperies: Sunt autem hæc.

Leua eius ſub capite meo: & dextera illius amplexabitur me.

VARIETAS hæc in res incorporeas cadit. Ecce enim quæ paulo ante mirabili ſagitta ſaucia erat, nunc ſagitta fit in manibus iaculantis. Id quod animæ con-

D tigit Pauli vulneratæ. Siquidem & ille ex infideli factus fidelis a Chriſto verbo & ſaluatore, confeſtim veluti ſagitta miſſus eſt a diuino ſpiritu in genteѕ remotas atque in errore demerſas, vt prædicationis & doctrinæ verbo animas aberrantes in viam vitæ reduceret. Hæc mea quidem ſententia, Stephephore, ita ſe habent. Te vero minime moueat, quòd cuius ſiniſtra ſub capite ſponſæ ſit, vt ipſa ait, eius dextera illam complectatur: Quandoquidem ad ſimilitudinem volantis ſagittæ emiſſa fuiſſe dicta eſt.

Theodoriti.

Leua eius ſub capite meo: & dextera illius amplexabitur me.

E

CAVENDVM eſt, ne rurſum, leuam & dexteram audientes, in opiniones corporeas incidamus. Etenim de ſapientia, quæ habitus eſt, non autem ſubſtantia, loquens Salomon, Longitudo inquit vitæ, & anni vitæ in dextera eius: in ſiniſtra autem illius diuitiæ & gloria. & de amplexu in Prouerbijs item dictum eſt Pro[illegible]
illud: Dilige eam, & conſeruabit te: Arripe illam, & exaltabit te: Honora illam, vt Ibid
te complectatur. Ex his locis diſcamus etiam ex magis ſecundum ſpiritum intelligere, vt amplexum, diui verbi & piæ animæ coniunctionem credamus eſſe. Leua autem & ſiniſtra a nobis ſumptum conſideremus. Quod quidem ne ſine contem-

platione prætereamus, animaduertendum est, Deum vel beneficia conferre, vel supplicijs afficere, pro cuiusque meritis. Pro dextera igitur beneficium, pro sinistra supplicium intelligamus. Leua eius, inquit sponsa, sub capite meo: hoc est, supplicijs altior sum, neque illis subijcior, quia cum sponso coniuncta sum, atque illum studiose obseruo. Dextera illius amplexabitur me: id est, beneficijs me suis exornabit, ac veluti amplectens, & comprehendens, & desiderium meum explens me illis cumulabit. Hoc autem & beatus Paulus ostendens, sic, inquit, semper cum domino erimus. Atque vtinam nos quoque vltricem eius potentiam minime experiamur, ne supplicia, quæ comminatur, degustemus: sed donis & muneribus, quæ pollicitus est, perfruamur per gratiam atque benignitatem ipsius sponsi Christi domini nostri, cui gloria, & imperium & in sæcula sæculorum. Amen. G

BEATI THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS IN CANTICA CANTICORVM INTERPRETATIONIS LIBER SECVNDVS.

H

ADIVRAVI vos, filiæ Hierusalem, per potentias & fortitudines agri, vt suscitetis, & excitetis caritatem, donec voluerit.

QVI corporum amore capti sunt, eorum vt ipsi potiantur soli, studiose curant, ab amatisque æmulos totis viribus conantur arcere: at qui spiritus amore sunt inflammati, Deique tenentur desiderio, eadem flamma omnes vt homines incendantur, exoptant. Quamobrem & in Cantico canticorum cum sponsa sponsi complexum exposuisset, Leua, inquiens, eius sub capite meo: subiecissetque: & dextera illius amplexabitur me: se in sponsi delicijs solam versari non sustinet, neque satis esse putat, si ipsa sola sacris illis complexibus perfruatur: sed omnes inuitat adolescentulas, neque tantum inuitat, sed cogit, ac iurisiurandi obstringit necessitate, vt suscitent, atq; excitent caritatem, quoad sponsus ipse voluerit. Has autem appellat filias Hierusalem, cælestis illius nimirum, de qua beatus Paulus, Quæ autem sursum est, inquit, Hierusalem, libera est, quæ est mater omnium nostrũ. Agrũ vero mundum vocat. Sic enim & dominus in sacris euangelijs parabolam exponens, ager, inquit, est mundus. At potentias & fortitudines agri, angelicas nominat potestates, quæ Dei iussu mundum obeunt: aut sanctos prophetas, & apostolos, qui diuino repleti spiritu per vniuersum vagantes orbem terrarum, Dei aduersarios atque hostes dæmones expulerunt, pietatisque surculos in animis hominum inseruerunt. Cum igitur sponsa sponso frueretur, experimentoq; delicias eius degustaret, exclamans, Adiuraui vos, inquit, filiæ Hierusalem per potentias & fortitudines agri, vt suscitetis, atque excitetis caritatem, donec voluerit. hoc est, ne caritatem erga Deum in vobis dormire patiamini, sed eam suscitetis, atque accendatis, & memoriam beneficiorum illius tanquam oleum super effundatis: ne de vobis item dicatur: dormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt. Nisi enim nunciaueritis de die in diem salutare eius, & memineritis mirabilium ipsius, quæ fecit, extinguetur caritas, & quodammodo intercidet. Oportet autem vos illam continenter accendere, atque excitare, & flammam eius sublimem tollere, ac modum

I

K

ipsius

A ipsius dimetiri sponsi voluntate. Ne prius ergo hanc excitare desistatis, atq; ignem illius incendere, quoad sponsus ipsam habere modum dicat. His similia videntur da, quæ a beato Paulo Corinthijs, & per Corinthios nobis omnibus scripta sunt: Vigilate, state in fide, viriliter agite, & confortamini, omnia vestra in caritate fiant. 1. Cor. 1 Atque in fine epistolæ, si quis non amat, inquit, dominum nostrum Iesum Christum, sit anathema. Ita amant, qui sic ardenter amant salutis auctorem, vt non amãtes eum, tanquam putrida ac fœtida corpora detestentur. Idem significat beatus etiam Dauid, Nonne, inquiens, odientes te, domine, oderam, & super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos, & inimici facti sunt mihi. At de illis, qui Ps. 138 sponsum diligunt, Mihi, inquit, nimis honorificati sunt amici tui, Deus, nimis con- Ps. 138
B fortatus est principatus eorum. Atque hac quidem ratione amicos ab amicis amandos esse sancti viri didicerunt a rerum omnium Deo, qui primus Abrahæ, Benedi- Gen. 1. cam, inquit, benedicentibus tibi: & maledicam maledicentibus tibi. Inimicus ero inimicis tuis, & persequar eos, qui te persequuntur. Ex his locis didicit Dauid, illa dicere: & beatus Paulus eos, qui non amant dominum, anathemate detestari. Quapropter & sponsa filias Hierusalem obtestatur, vt erga sponsum, quoad ipsi libuerit, suscitent, atque excitent caritatem;

Trium patrum.

C MAGISTRA anima ad rudes, quæ instituuntur, adiuraui vos, inquit, filiæ Hierusalem: Quo autem pacto adiuraui? sponsi minas & promissiones, quæ auditores cogendi, non secus, ac iusiurandum, vim habent, vobis proponens, vt ipsius sponsi tantum metu ac desiderio teneamini. Doceo autem omnino vos, quas genui in Spiritu sancto, qui est visio pacis. vtpote qui nos ducit in omnem veritatem, quæ verbum est, filius vnigenitus; a quo patri reconciliati sumus. Hierusalem enim idem est, quod pacis visio. Per potentias, & fortitudines agri, vt suscitetis, & excitetis caritatem, dum ipse voluerit. Hoc igitur pacto vos adiuraui, vt per animi potentias, & corporis sensus (animæ enim potentiæ in mundo, tanquam in agro, per sensus agunt) in vobis ipsis per virtutem suscitetis, & magis ac magis per
D contemplationem excitetis caritatem; quæ quidem est ille, qui pro salute nostra mortem oppetijt, vnigenitus Dei filius & verbum: donec ipsi placuerit, visione sua nos dignas reddere, & per gratiam prouehere ad diuinitatẽ. Nisi enim caritate sic affectæ fueritis, frustra vobis sponsi minas & promissa proposuero, cum per illa, tanquam per iusiurandum, timorem & desiderium eius in vobis non excitarim, quoad ipse, qui caritas est, quæ nunquam excidit, aduentu suo nobis immutabilitatem largiatur.

Pselli.

E VERVM tempus est, vt quæ sequuntur in Canticis audiamus. Rursus enim angelos obsecrat & obtestatur.

Adiuraui vos, filiæ Hierusalem, per potentias, & fortitudines agri, vt suscitetis, & excitetis caritatem, donec voluerit.

AGER tibi sit mundus: Huius fortitudo potestas domini verbi ac sponsi. Vos, inquit, qui sponsi nuptiarum ministri estis atque amici, assiduis flagitationibus omissis, iure iurando precor ex animo, atque obtestor, ne prius me decorare desi-

ftatis,quàm partibus ac numeris omnibus ornatam, atque expolitam moribus reddideritis,& sponsi voluntas expleta fuerit, cuius quidem hæc est voluntas vnica,vt homines peruelit omnes saluos fieri,meque plane mundam,ac diuino splendore illustrem esse. Sed orationis seriem contemplari pergamus. F

Vox nepotis mei.

TANTVM abest,vt diuinitas comprehendi queat: vt licet virtutibus sit quispiam omnibus exornatus,rectisque viuendi rationibus sublimis tollatur in cælum, ac propterea se proxime ad Deum putet accedere, ab eius tamen natura is distare se sciat quàm longissime. Ecce enim sponsa,quæ proficiendo,ad eam sublimitatem progressa est,vt proxime ad sponsum videretur accessisse, diuinitatis essentiã haud percepit omnino. Tu per vocem sponsi oracula prophetarum accipe,quæ arcanam verbi incarnationem prodiderunt.Quid autem deinceps dicat,est attendendum. G

Ecce hic venit saliens in montibus, transiliens colles.

CVM antea sponsi vocem audire se dixisset,iam,inquit, hic venit saliens super montes.Scite pura virgo philosophatur. Nam verbum Dei,antequam descenderet in terram, præmisit prophetas, qui aduentum suum, & diuinam incarnationem prænunciarent. Mox & ipse de cælo profectus est. Hæc igitur verba Canticorum innuunt diuini verbi incarnationem, per quam animas in tenebris considentes liberauit,iussu solo fugatis dæmonibus vniuersis, quos montes appellat, ac deinde colles vocat. Christus enim edens miracula, atque integras dæmonum legiones eijciens verbo solo, cunctos simul tum maiores tum minores in tartarum detrusit. Quid statim sponsa dicere pergat, expendamus. H

Similis est nepos meus capreæ,hinnuloue ceruorum
in montibus Bethel.

HAEC prope simile quiddam significant ijs, quæ dicta sunt. Declarant enim, verbum & sponsum expulisse dæmones,atque in tartarum detrusisse. Sponsum autem hinnulo ceruorum comparat virgo,ita dæmonas profligantem,vt hinnulus serpentes destruit. Hinnulus hic in montibus foueas habet. Mons enim Bethel cæleste indicat domicilium. Caprea vero allegorice videntem significat. Nam ipse omnium corda intuetur. I

Trium Patrum.

HOC autem pacto cum discentes animas magistra sponsa docuisset, vt tum pœnæ formidine, tum promissorum spe, virtutem excolentes, in se caritatem accenderent, eamque per contemplationem inflammarent,donec sponso placeret ad ipsas aduenire, atque eas in statu immutabili constituere: ne forte sponsi aduentum tardius futurum existimantes, excolendæ virtutis laborem detrectarent, illas confirmat, vox, inquiens, nepotis mei. Nam dilecti vox præcursor est,ille pænitentiæ promulgator,diuinas instruens vias, ac dirigens semitas. Voces sunt minæ, & promissiones, quæ partim auditores ad pænitentiam impellunt: partim vias domini ex virtute constituunt,& rectas per cognitionem in ipsis faciunt semitas eius: Ecce hic venit. Venit profecto,ecce iam adest, si comminationes illius,atque promissa exaudientes a prioribus peccatis per pænitentiam recedamus: & per spem futurorum bonorum illustremur. Venit autem ad nos,vt dictum est,præparatos: saliens super montes, super excelsa videlicet decreta diuinitatis suæ, sublimis, quæ K

A verticis montium instar obtinent. Ex affirmatiua enim ipsum theologia comprehendere conantes, in qua constitutus ex actu præcellius ostenditur, ex hac eum aspicimus in negatiua theologia, quatenus essentia præstantior est transiliens colles. Verum colles item, vt eminentes sunt, dispensationis ostendunt instituta, quæ ipsa quoque nequeunt comprehendi. Super colles autem, quantum ad cognitionem nostram attinet, sponsus transilit, dum ex eo, quòd Deus est, videtur vt homo. Et saliens in id, quòd homo est cognoscitur vt Deus. Quod autem de sponso dixit, salire super montes, & colles transilire: salire & transilire capreæ & cerui lasciuientis est proprium, quibus deinceps assimilans sponsum, similis est, inquit, nepos meus capreæ hinnuloque ceruorum in montibus Bethel. Bethel autem significat domum B Dei, quæ est fidelium ecclesia. Cuius montes intelliguntur propter excellentiam sanctissima vnigeniti diuinitatis atque humanitatis instituta, super quæ hic sponsæ dilectissimus saliens, vt supra diximus, atque transiliens more animalium prædictorum spiritales feras, quæ, veluti venenum, opiniones veritati contrarias, aduersus ecclesiam iaculantur, ab ea procul repellit. Natura enim capreæ ac ceruo insitum, est, vt venenosas bestias insectentur.

Theodoriti.

DVM hæc cum adolescentulis sponsa differit, easque ad caritatem similem co-C hortatur, sponsum audit aduentantem, &, Vox, inquit, nepotis mei. Sanctis enim illius sermonibus assuefacta, vocem eius agnoscit. Quemadmodum & dominus in sacris euangelijs, oues meæ, inquit, vocem meam audiunt. Alienum autem non sequentur, quia non nouerunt vocem alienorum. Nouit ergo sponsa vocem sponsi: nouit, quid inter adulterum, & sponsum intersit. atque adulteros quidem, & lupos, & mercenarios auersatur: sponsi autem & pastoris sermonibus paret. Itaque, simulac aduentum eius præsensit, clamans, Vox, inquit, nepotis mei. Et quietis impatiens, exurgit, atque obseruat, & circumspicit, atque ipsum aspiciens, magna voce, Ecce, inquit, hic venit, saliens super montes, transiliens colles. Similis est nepos meus capreæ, & hinnulo ceruorum in montibus Bethel. Operæ pretium D est, quærere, cur eum capreæ hinnuloque ceruorum similem dicat: & quinam sint montes Bethel. quid salire, quid transilire significet, quid colles, & montes, in quibus hæc geruntur. Capream ex videndi acumine dorcadis nomine vocatam, ferunt. cernit enim quam acutissime. Aiunt & ceruos ferarum serpentium naturali quodam odio teneri, adeo, vt angues, & viperas, & alias eiusmodi bestias non aliter, atque herbas deuorent, cum ex eo cibo nullo afficiantur incommodo. Proinde cum dominus Christus, quatenus homo, sit illa radix, quæ egressa est de radice Iesse, super quem requieuit spiritus Dei, spiritus sapientiæ, & intellectus: spiritus consilij & fortitudinis; spiritus scientiæ, & pietatis; & repleuit eum spiritus timoris Dei: eum sponsa propter eximiam oculorum aciem, ac perspicacem intuendi vim, E & futurorum prouidentiam capreæ similem asserit. Ceruorum autē hinnulo ipsum comparat, vt qui capita draconum confregerit super aquam: & qui capita draconis colliserit: & tanquam gladius sinuosum anguem, & egredientem draconem, qui erat in mari, sustulerit: potestatemq; dederit discipulis suis calcandi super serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici: quique peccatum non fecerit, sed sustulerit peccata mundi, eaque tanquam serpentes profligarit. At hinnulo cerui illum assimilat, quia non solum homo, sed & filius hominis dicitur: nec leo tantū, sed etiā catulus leonis. Accubans enim, inquit, dormiuit vt leo, & quasi catulus leonis. Nec vero alienum est, a sponsa illud significari, quòd cum paruula adhuc

Ioan. 10.

Esa. 11.

Psal. 73.

Esa. 27.

Luc. 10.

Num. 24

huc esset corporis ætatula, diaboli potentiam veluti serpentes quosdam deuorarit, F
cum magos qui diaboli vates erant, confestim, vt natus est, ad adorationem protraxit. Porro inter animalia, quæ munda sunt, caprea & ceruus numerantur in lege. Iam caprea prior, quam ceruus nominata est, quia figuram obtinet fidei, propter excellentem in prospiciendo vim oculorum. Credere enim oportet primum accedentem ad Deum, quod ipse est, & accedentibus ad se remunerator sit. At ceruos quidem nominat diuina scriptura: Et nunc quidem in 17. Psalmo beatus Dauid: Deus, qui præcinxit me virtute, & posuit immaculatam viam meam. Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum. Immaculata, inquit, facta est via mea, posteaquam perfecti sunt pedes mei, tanquam ceruorum. Potui namque calcare super serpentes, & scorpiones, & super omnem virtutem inimici. Nunc autem in G
Psalmo 28. Vox, inquit, domini concutientis ceruos, & reuelabit condensa. Ceruos hic vocat beatos apostolos, quorum pedes speciosi euangelizantium bona, vtpote conculcantes serpentes, qui hominibus insidias struunt, & mortem afferunt: per quos apostolos reuelata sunt condensa siluarum infructuosa: per quos in templo Dei omnis dicit gloriam. His haud dissimilia pronunciat beatus Abacuc propheta, Dominus Deus, inquiens, fortitudo mea, & ponet pedes meos quasi ceruorum. & super excelsa deducet me, vt vincam in cantico eius. Sed tempus est, vt ad propositum reuertamur. Ecce hic venit saliens super montes, transiliens super colles. Similis est nepos meus capreæ, aut hinnulo ceruorum in montibus Bethel. Docet hic sponsa internecionem idolis illatam a sponso suo. Môtes enim & colles H
vocat lucos & delubra dæmonum in montibus olim sita & ædificata, super quæ, verborum sapientia, & miraculorum virtute saliens atque transiliens penitus euertit atque destruxit. Quem quidem sensum Symmachus magis perspicuum reddit, interpretans ad hunc modum: Ascendens contra montes, prosiliens aduersus colles. His sponsa rursum subijcit:

En ipse stat post parietem nostrum respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos.

DOCET autem, quemadmodum sponsus omni monte & colle humiliato, I
Esa. 40. iuxta Esaiam prophetam, ad se, quæ humilis quondam erat, & valli comparabatur, accedit, impletque se, & redigit praua in directas, & aspera in vias planas. Sibique tanquam ciuitati murum circumstruit, ne ab hostibus diripiatur. Et tan-
Psal. 79. quam vineæ, atque horto, & viridario maceriam circumponit, ne a prætereuntibus viam, vindemietur: neue ab apro de silua, vt prior illa, quæ ex Aegypto translata fuerat, dissipetur. Ostendit ergo quemadmodum euersis dæmonum templis & eorum, qui vocabantur dij, nemoribus, & lucis, & fanis (id enim per montes Bethel innuitur: nam Bethel significat domum Dei: falso autem, cum dij non sint, dij tamen ab impijs appellantur) ad se venit. Ac nondum quidem in thalamum ipsius ingressus est: sed stans post parietem respicit per fenestras. Fenestras autem K
sensus vocat. Per sensus enim tanquam per fenestras in animam influunt, atque ex illis vicissim effluunt tum ea, quæ bona sunt, tum etiam contraria. Quamobrem Hie-
Hier. 9. remias propheta, Mors, inquit, ascendit per fenestras. Nam qui vidit mulierê ad côcupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Atque ita mors per fenestras ingreditur. Et qui prauum sermonem suscipit, is per fenestras mortem admittit. At sponsa nunc decore sponsi per fenestras fruitur. Sed quærendû est, quo modo sponsus per fenestras, hoc est, per sensus nostros respiciat. Cum in lege domini meditantes die ac nocte diuinis sermonibus oblectamur, & cû animi compunctione, & scien-

A ſcientia, quæ ſcripta ſunt, diligenter conſideramus, feneſtras aperimus; & ſponſi perſonam ſuſcipimus. Cum autẽ aliqs diuinas ſcripturas interpretantes, ac de Deo diſſerentes, ſtudioſe audimus, per alias rurſum feneſtras ſponſus reſpicit, & propriam nobis oſtendit pulchritudinem. Non ſolas vero per feneſtras reſpicit, ſed etiã ex retibus deſpicit. Neque enim ſponſam ſuam dæmonum inſidijs decipi permittit, & retibus comprehendi, ſed liberat eam de laqueo venantium, & a verbo aſpero. Et in ipſis tẽtationibus proſpicit per retia, ac ſponſam recreat oppugnatam, & ſenſum ipſius dirigit. Idque tam in veteri, quàm in noua ſcriptura ab vniuerſorum Deo factum eſſe licet inuenire, vt ab ipſo homines pij omnem conſolationem acceperint. Cum enim permiſiſſet, vt Sara raperetur a Pharaone, proſpexit per re- Pſal. 90.

B tia; & Abraham Patriarcham recreauit, retibusque diſiectis prædam ipſi ſaluam atque integram reddidit. Capta iterum fuit ab Abimelech; & rurſum per retia proſpexit, & non ſolum prædam ſeruauit, verum etiam beneficio venatorẽ affecit. Idẽ & Iſaac præſtitit, cum eadem illi de Rebeca, quæ patri de Sara contigiſſent. Idem præſtitit & Iacob. Cum enim ſocer eius, vt ipſum comprehenderet, atq; ſpoliaret, ardenti animo perſequeretur, per retia ſe illis proſpicientem exhibuit, ac Iacob quidem bono fortique animo iuſsit eſſe, Laban vero deterruit. Cumque rurſus fratris aduentum formidaret, apparuit ei, metum abſterſit, audaciamq; ſuggeſsit. Necnon & Ioſeph vendito, atque in ſeruitutem abducto, cum in qua ſeruiebat domo, tum etiam in carcere præſto fuit, & vbique per retia proſpiciens ſemper illum con

C ſolatus eſt. Atque vt viros ſanctos, qui in medio interiecti ſunt, ſilentio prætercam, ne longior ſim, eodem modo ex retibus deſpiciens ſanctiſsimum conſolatus eſt Danielem, cum leonibus ad deuorandum obiectus eſſet. Eodem modo cum beatis illis pueris in horrendam illam fornacem coniectis ſimul ingreſſus eſt. Eodem modo ſanctis apoſtolis a Iudæis in cuſtodiam detruſis fiduciam ſuppeditauit, iuſsitque, vt pietatis verbum audacter promulgarent. Eodem modo poſtea beatum Paulum cõprehenſum & mortem expectantem confirmauit, confide, inquiens, Paule, quemadmodum enim Hieroſolymis de me teſtificatus es, ſic te oportet & Romæ teſtificari: Hoc & ſponſa innuens, ait. Act. 23.

D *En ipſe ſtetit poſt parietem noſtrum, proſpiciens per feneſtras, deſpiciens e retibus.*

Trium Patrum.

QVANDO capreæ & ceruo naturalis ea vis eſt, vt peſtiferas beſtias fugent: ecce, inquit, ipſe ſtetit poſt parietem noſtrum. Paries noſter eſt natura creata, poſt quam ſtetit, qui creatus non eſt, ſed creator eſt omnium Deus verbum, vt rerum principium, quæ motum habent ad finem. Quanquam enim & prius eſt ipſe, vtpote initium & finis vniuerſorum, tamen quoniam ipſum ex fine nondum inuenimus: nondum enim in eo, qui finis eſt, ab omni motu conquieuimus: poſt ſtare

E dicitur: proſpiciens per feneſtras. Feneſtræ autem ſunt ea, quæ naturæ creatæ ab increato cõmunicata ſunt: per quæ ipſe ad eã proſpicit, dum prouidentia ſua cuncta moderatur, nobiſque (niſi feneſtras has aduerſus eum motionibus animi naturæ contrarijs occludamus) proſpicit. Reſpiciens per retia, hoc eſt, inſpiciens per mutuam virtutum connexionem. Nam ſi feneſtras, quæ dictæ ſunt, habuerimus apertas illas quidem, ſed tamen ita mutuo virtutum, retium inſtar, recte complicatarum contextu communitas, vt nulla ex volucribus, ex aereis nimirum ſpiritibus nullus furtim ingrediatur; atq; reconditum in nobis diuinæ diſciplinæ ſemen

corrum-

corrumpat: respicit in nos per hæc retia, ipsarum virtutum essentia, ipse videlicet, F
qui factus est nobis a Deo sapientia, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio, vnigenitus eius filius & verbum.

Ecce hic stetit post parietem nostrum, respiciens per fenestras, prospiciens per retia.

Pselli.

ECCE, inquit, verbum & sponsus venit, demigrans ex Bethel e superna domo. Nondum autem sub tectum introiuit: sed foris stans post parietem, per fenestras vult introspicere. Tu autem mihi per parietem legem antiquam intellige, vmbram & errores hominibus inijcientem. per fenestras vero, & retia, oracula prophetarum. Nam ante diuini verbi incarnationem multifariam multisque modis locutus est. Sed quid sponsa deinde dicat, consideremus. G

Respondet nepos meus, & dicit mihi: surge, ueni, propinqua mea, formosa mea, columba mea.

QVONIAM, inquit, venit verbum & sponsus, qui prophetis, tanquam fenestris quibusdam, vsus est, hoc primum dixit introspiciens: Surge de lapsu erroris, & tenebris, & ad me puriter accede, & mihi propinqua efficere. Hæc, inquit, præter alia mihi dixit. H

Ecce hiems transiit, imber abijt, recessit sibi: Flores apparuerunt in terra: tempus putationis aduenit.

QVONIAM, inquit, naturam dæmonum, a quibus humana natura congelatur, & pigra, atque iners prorsus ad recte agendum redditur, profligauit: atque ideo hiems caritatis abscessit, & grauis imber omnis abijt, ac defluxit: & iucundum veritatis exortum est ver: florere cœpit tellus, natura nempe humana. Tempus putationis iam venit. Legendi sunt flores, si vis corollas ex floribus contexere. Hominum enim naturam, quam terram appellauit, idolis, & fraudi ceruicem inclinans, nullam virtutum speciem præbuit: (id enim flos significat) acerbissima ac vehementissima hieme deceptionis in glaciem redacta, ac propemodum perdita. I
Quis enim se in tantis errorum tenebris, pietatis professionem tueri, modestiam seruare, temperantiam amplecti, osculari iustitiam vnquam sperasset? At iam flores apparuerunt in terra nostra. Surge igitur, & coronas tibi ex virtutibus texe. Ac florum testis minime reijciendus est ille præcursor gratiæ, pænitentiam, inquiens, agite: qui multos ex Hebræis baptizauit, cum videret eos florentes in confessione. Huc enim spectant ea verba Canticorum:

Vox turturis audita est in terra nostra.

VOX enim clamantis fuit præcursor iste, qui passeri, turturi, dexteræ comparatur. K

Ficus protulit grossos suos; vineæ florent: dederunt odorem.

EVNDEM hæc forte sensum habent cum superioribus. Ficum enim rursus intellige naturam humanam: grossos inferiores virtutes: vites florentes, animas, quæ in recta viuendi ratione ac via progredi iam cœperunt.

Surge, veni propinqua mea, formosa mea, columba mea.

Theodoriti

A

Theodoriti.

TESTIMONIO suo sponsæ pulchritudinem sponsus commendat: nec formosam simpliciter eam vocat, sed formosam suam: vt doceat, eam sibi admodum placere. Appellat autem ipsam & columbam, hoc nomine spiritus gratiam innuens. Nam sub columbæ specie descendit super eum spiritus sanctus. Eos porro, qui perfecti sunt, spiritales vocare solitus est beatus Paulus. Quamobrem ad imperfectos adhuc scribens. Et ego, inquit, fratres, non potui vobis loqui vt spirita- 1.Cor.
libus, sed vt carnalibus: tanquam paruulis in Christo. Perfectis autem scribit:
Vos autem in carne non estis, sed in spiritu. si tamen spiritus Dei habitat in vo- Rom.
B bis. Merito inquit animam in virtute perfectam sponsus columbam appellat, id est spiritalem & spiritu sancto repletam. Etenim Esaias propheta longe ante prospiciens, & sanctos apostolos tanquam aligeros quosdam vniuersum orbem terrarum peruolantes, eorumq; discipulos, & auditores, quasi pullos quosdam eos sequētes, contemplans, magna voce clamat in hunc modum: Qui sunt isti, qui vt nubes vo- Esa.6.
lant; & quasi columbæ cum pullis suis? Eodem modo sponsus ecclesiam hic suam in tentationibus laborantes recreans atque consolans, & ex fenestris aspiciens, retibusque spectans hortatur, vt surgat, & ad se aduolet. Dedit enim ei columbæ illius pennas, de qua beatus Dauid, si dormiatis, inquit, inter medias sortes, illic Psal. 9
pennæ columbæ deargentatæ: & posteriora dorsi eius in colore auri. Sortes appel-
C lat duo testamenta. Columbam autem spiritus sancti gratiam, pennas habentem deargentatas, orationis scilicet splendorem. Posteriora vero dorsi in pallore auri, hoc est, occultorum mysteriorum illustrationem. Quasi dicat: si in medio duorum testamentorum conquieueritis, & ex vtroque perceperitis vtilitatem, varia illic spiritus sancti dona reperietis. Sponsæ igitur spiritalem accipiens admonitionem, dum in medio sortium requiescit, alas inuenit argento obductas, quibus iubetur ad spōsum aduolare.

Ecce, inquit, hiems transiit: imber abijt, recessit sibi. flores
D *uisi sunt in terra tempus sectionis aduenit: uox turturis*
audita est in terra nostra: ficus protulit grossos suos: uineæ florent: dederunt odorem.

HIS addamus, si placet, & verba domini, quæ sunt in euangelio. Cum enim turbam vndiq; ad se confluentem conspexisset, ad sanctos apostolos, messis, inquit, multa, operarij autem pauci. Et alibi, iam, inquit, & qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam. Et rursum, alius, inquit, est, qui seminat & alius qui metit. ego misi vos metere. Hinc nobis perspicuū fit illud: ecce hiems transijt. Tempus enim, quod præcessit aduentum suum, hiemem vocat: ver au-
E tem, id, quod post aduentum est subsecutum, æstatem vero, sæculum, quod expectatur. Ideo transijt, inquit, hiems, & imber: legis nimirum minæ, & graues peccatorum pœnæ. Et recessit sibi. Cedit enim vmbra corpori: pædagogus sapienti præceptori. Visi sunt flores in terra. Annotanda est verborum subtilitas. neque enim dixit, fructus, sed flores. Absoluta namque bonorum possessio dignis hominibus in futuro sæculo reseruatur. Qui dum hic sunt, beato Paulo dicunt: Nunc video tanquā in speculo, & tanquam in ænigmate: tunc autem facie ad faciem. Sed & tempus, inquit, sectionis aduenit, vel (vt Symmachus & Aquila interpretati sunt) putationis. Nam post domini Christi aduentum hanc purgationem gentes consecutæ

sunt

.15. sunt vniuersæ. Quapropter & dominus, Ego, inquit, sum vitis vera, vos autem palmites: pater meus agricola est. Omnem palmitem in me non ferentē fructū, tollit eum: & omnem, qui fert fructum, purgat eum, vt vberiorem fructum ferat. Iccirco, tempus, inquit, putationis aduenit. Sed & vox turturis audita est in terra nostra. Vocem turturis rursum sacrosancti spiritus doctrinam vocat. Sic enim & beatus Dauid in eo Psalmo, qui, pro torcularibus, inscriptus est, loquitur. Cum enim dixisset: Quàm dilecta sunt tabernacula tua, domine, virtutum: concupiscit, & deficit anima mea in atria domini. Cor meum, & anima mea exultauerunt in Deum viuentem: explicat etiam exultationis causam, & ait: Etenim passer inuenit sibi domum, & turtur nidum sibi, vbi ponat pullos suos; & ostendens, quinam sint, subijcit: altaria tua, domine virtutum. Docetque nos, eos esse pullos, qui regenerationem per baptisma sunt consecuti. Domum autem & nidum, diuina altaria, in quibus nutriuntur, & aluntur, & plumescunt, ac paulatim ad perfectionem perueniunt. Mater vero, a qua geniti sunt, est spiritus gratia, quæ per translationem turtur dicitur, propter volucris huius prudentiam, & solitudinis studium, & nidorum in vmbrosis arboribus constructionem. Vox igitur turturis, inquit sponsa, audita est in terra nostra: ficus protulit grossos suos, id est, præconem fidei fructum, per quem & alter operum fructus firmus ac stabilis gignitur, & non decidit, sed maturescit, & iucundissimus euadit. Vitesque florent: dederunt odorem. Floruerunt, inquit, qui metaphorice dicuntur vites, & odoris effuderunt suauitatem. F G H

Trium patrum.

CVM igitur magistra anima ita se in erudiendis adolescentibus exercuisset, iã, quæ ipsa a sponso didicerit, narrat: respondet, inquiens, nepos meus, qui sermonem videlicet meum ad discipulas profert: respondet dilectus meus, & dicit mihi: surge, veni propinqua mea: docere desine quæ a me per naturalem scriptamque legem mysteria ad me pertinentia didicisti. Ab ijs consurgens, tu, quæ propter perfectionem es propinqua mea; ad ea tradenda te confer, quæ ex lege constant spiritali, & his longe sunt excellentiora. Ego enim, qui sum natura immensus & infinitus, nullis vnquam rerum ex materia constantium terminis comprehendar. Itaque te semper oportet ad vlteriora contendere, formosa mea, columba mea. Formosa quidem mea, quatenus operibus, & præceptis exequendis mundata es, & decorata: columba vero, quatenus illustrata es donis Spiritus sancti. Surge autem, inquit, & veni: Quoniam ecce hiems transijt: quare trahens te ad summæ pulchritudinis communionem præcipio tibi, vt surgas, & a sublimibus cōtéplationibus ad sublimiores exciteris. Quandoquidem perturbationes quæ tanquam hiemis tempestates animam affligunt, & ab itinere prohibent spiritali, sublatæ sunt. Imber abijt, recessit sibi. Vehemens hæresium, a quibus vexabaris procella desijt, cum mutuo inter se conflictus oppresse conciderint. Visi sunt flores in terra: Virtutes, quæ tanquam varij atque odorati flores animam exornat, in carne, dum rectis actionibus & operibus excoluntur, floruerunt. Hæc autem facta sunt, quoniam tempus putationis aduenit: quod quidem tempus est Christi aduentus in carne. Non enim, inquit ipse in euangelijs, veni mittere pacem, sed gladium. Veni enim separare hominem aduersus patrem suum: & filiam aduersus matrem suam, & spōsam aduersus socrum suam. Amputantur enim per fidem & virtutem isti noui, a spiritu renouante, ab ijs, qui in infidelitate & malitia inueterati sunt. Quamobrem aduentus sui in carne testimonium afferés, uox, inquit, turturis audita est in terra nostra. Turturem nominat aduentus sui prophetam & præcursorem, vtpote solitarium, & pudicum, I K

Matth.10

A dicum, cuius uox est pænitentiæ prædicatio, quæ in quibusdam eorum, qui carnales sunt, & terrena sapiunt, audita est, cum illi prædicationi paruerint, & baptismate pænitentiæ baptizati sint. Itaque & ficus, inquit, protulit grossos suos. Ficum illam intellgit. Cui postea Christus, quia fructum non tulerat, maledixit, nempe synagogam Iudæorum; quæ quidem tanquam grossos, qui ante fructum perfectum nascuntur, sed celeriter decidunt, eos protulit, qui Ioannis baptismate baptizati sunt. Hi namque fructum præ se tulerunt, per baptisma in aqua sola, figuram baptismatis in Spiritu sancto & igne præmonstrantes, ad quod tamen ipsi non peruenerunt, quippe qui Ioannis testimonio de Christo non credentes, a fide in Christum exciderunt. Vineæ nostræ florent, dederunt odorem. Vineas vocat ecclesias
B credentium Christo, quæ per ipsins prædicationem in gentibus plantatæ sunt: quarum ecclesiarum flores, fructum ex ipsis per virtutem futurum prænunciantes, extiterunt Magi, qui munera Christo ab orientis partibus aduehentes, ei vt regi, & Deo, & propter nos mortali, aurum, & tus, & myrrham obtulerunt: suauem gentium fidei in ipsum Christum odorem exhibentes ijs, qui a Spiritu sancto scientiæ donum sunt consecuti. Propterea dicit: surge, veni propinqua mea, formosa mea, columba mea. Recede videlicet ab ea docendi ratione, quæ in figuris & vmbris tum naturæ, tum literæ continetur. Et veni ad ea docenda, quæ spiritus sunt, propter tuam ad me propinquitatem Spiritus sancti muneribus decorata. A me enim longius quodammodo recedis, dum in figuris descendis ad discipulas erudiendas,
C eisque nondum ea, quæ spiritus sunt, percipientibus, sensu pulchra videris, non spiritu. Deinde exposita causa, cur ei, vt ad se veniret, præcepisset; aduenisse enim tempus aduentus sui in carne: quamobrem dicebat etiam discipulis suis: surgite, eamus hinc: quanta cum fiducia venire ad se debeat, non declarauit. Quocirca nunc etiam illud exponit,

Et veni tu columba mea in tegmine petræ.

QVANDO te discipulæ non sequuntur, per res sensibiles docentem ea, quæ spiritus sunt; veni tu spiritalis, mea, qui sum immutabilis, euangelica doctrina seruata, sic, vt non abhorreat a præceptorum legis scriptæ obseruatione. Lex enim scri
D pta instar propugnaculi ab actionum vitijs præmuniebat, & figuras dumtaxat veritatis ostendebat: quibus ordine ad perfectionem ita tendebatur, vt actionis quidē vitiorum purgationem, ipsarum etiam cogitationum improbarum ablutio: figurarum autem contemplationem spiritalis ad veritatem prouectio sequeretur. Quæ quidem docet lex spiritus; euangelium videlicet, in quo tegemur a spiritali petra, qui, vt diuus ait apostolus, Christus est. Sic igitur sponsam vocans, quid deinceps velit, ostendit: nimirū, vt vmbræ doctrina relicta, in spiritu & veritate ad se veniat.

Ostende mihi faciem tuam.

TVAM illam, secundum imaginem meam & similitudinem, retege faciem ac
E formam spiritalem, quam vt rudes discipulæ possent aspicere, figuris veritatis & velis contexisti.

Sonet uox tua in auribus meis.

DVM mecum spiritaliter versaris. Vocem enim magistræ animæ spiritus quidem ducit ad aures domini: verba autem & litteram, quibus simplex in spiritu sermo concrescit compositus, perfert ad aures discentium.

Vox enim tua dulcis.

DVLCIS profecto, cum ea pronunciet, quæ ad spiritum pertinent.

Et

Et facies tua decora. F

QVIPPE quæ domini formam seruat,& manibus spiritus est exornata.

Theodoriti.

Surge igitur, ueni propinqua mea, in tegmine petræ.

VOCAT autem ipsam sub petræ tegumentum, ne iterum nigra fiat. Petram appellat fidei pietatem,veritatis professionem. Domino enim ex discipulis quæren ti,quem se filiũ hominis esse homines diceret,tu es,inquit beatus Petrus, Christus
h.16 filius Dei uiuentis.Cui dominus respondit,amen,amen,inquiens,dico tibi tu es Pe trus,& super hanc petram ædificabo ecclesiã meam: & portæ inferni non præualebunt aduersus eam. G Vult etiam illam a præsenti vita remotam esse. Quamobrem &
.13. beatus Paulus ad Hebræos scribens,Exeamus igitur ad eum,inquit,extra castra,im properium eius portantes. Vult illam considerare non ea quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur,temporalia sunt:quæ autem non videntur,æter
or.4. na.Itaq; hortatur eam,vt sit iuxta propugnaculum. Quasi dicat:Mortifica membra tua,quæ sunt super terram.Ea,quæ sunt a carne remotissima,in corpore meditare. Inter perturbationes præsta te a perturbationibus vacuam.Extra præsentem ciuitatem,eiusque muros consistas.Nisi enim iuxta propugnaculum extiteris, consuetu-
or.10 dine mea frui non poteris. Nisi cum Paulo clamaueris:In carne ambulantes, non secundum carnem militamus. Nemo enim militans implicat se negotijs huius vi- H tæ, vt ei placeat, qui se elegit. Nisi in medio præsentium & futurorum constiteris (id enim arbitror per propugnaculum significari) nuptiæ inter nos esse non poterunt. Te vero illuc profectam rogo, ostendas mihi faciem tuam.Decoram tu mentem habes, nullis huius vitæ sollicitudinibus contaminatam. Illic aueo vocem tuã exaudire,pura enim est ipsa quoque ab omni adulatione aliena.Tunc erit mihi vox tua dulcis,& facies tua decora.Meam enim in te tanquam in speculo pulchritudinem agnosco: & vocem tuam meis sermonibus ornatam audio.

Pselli.

I

Surge, ueni propinqua mea, formosa mea, columba mea.

HVIVSCE sermonis significationes sæpe diximus:verba quæ deinceps sequũ tur,interpretemur.O virgo,inquit,anima purissima,surge de lapsu,& huc veni,ala criter tamen,& nulla coacta necessitate,sed volens,ac lubens.Non inuita,inquam, sed vltro veni. Sic enim,omnino ad me accedes,petram vtique Christum vitæ sem piternæ. A propugnaculo,a veteri lege,quæ petræ coniuncta est,transcendens. Venit enim vere,hoc est,appropinquat ad petram propugnaculum.Et disce etiam mo dum.Propugnaculum autem sane dicitur antiqua lex: petra vero solida nouum testamentum. Ac quamuis videantur inter se distare lex mosaica, & euangelium, vir tute tamen consonant atque inter se congruunt. Quid enim his præceptis potest K esse coniunctius? Antiqua lex vetat adulterium: euangelium amputat cupiditatem. Illa,vt a cæde abstineas, iubet: hoc prohibet, ne prorsus irascaris. Quòd si quæris & oues, & sabbata, & pascha, quæ illic secundum carnem: hic secundum spiritum, si attenderis,inuenies.Lapis enim spiritalis,nó autem terrenus,est paries. Sed,quæ sequuntur verba, iam audiamus. Sponsa enim respondet sponso.

Ostende mihi faciem tuam: sonet uox tua in auribus meis: uox enim tua dulcis, & facies tua decora.

NE

A NE mecum amplius, o sponse formose, per libros quosdam propheticos & legales colloquare: sed tanquam mihi videre te liceat, & vocem tuam audire, sonet vox tua in auribus meis; ostende mihi faciem tuam. Nam si vox tua nobis iucundissima fuit atque dulcissima; si vultus tuus pulcherrimus visus est & maxime decorus; cum vox tua per prophetas insonaret, & formam tuam tanquam in speculo cerneremus: quanta nam erit præsentiæ tuæ pulchritudo? quanta vocis ipsius dulcedo, quæ sine vllo medio exaudietur? Sponsæ preces audiuit sponsus, qui vt se ipsum coram magis conspicuum præbeat, venatores ad prædam excitat, dicens:

Capite nobis uulpes paruulas, quæ demoliuntur uineas: &
B *uineæ nostræ florent.*

O imperium verbi terribile ac formidandum: o virtutem omnipotentem: o robur incredibile. Venatoribus enim præcepit, vt vulpeculas quasdam paruulas captu difficillimas peruestigent, comprehendant, superent, vinciant. Totam nimirum desertricem dæmonum potestatem: draconem illum maximum: illum rebellem natura, qui non aliter in nos, quàm leo in greges desæuit, mundi principis satan, principem tenebrarum, infernum tenebrosas fauces suas aperientem, habentem ac ferentem mortis imperium, qui se passeris nidum, orbem scilicet vniuersum, tanquam oua putrida atque abiecta cepisse, & diripuisse gloriatur. qui terræ
C montes, & mare euersurum, & in nubibus sedem collocaturum se iactitat: cuius quidem latera sunt ænea, & dorsum ferreum, viscera autem smyrices lapis: serpentem ipsum grauem, illum senem ingentem illum, & totam eius hostilem manum, virtus veræ potentiæ tanquam vulpeculas paruas & natura fraudulentas appellat. Comprehendite, inquit, mihi, paruas vulpes, quæ animas humanas demoliuntur. Has enim solas vtique vineas vocat.

Theodoriti.

SPONSVS his verbis sponsam allocutus, ministris suis iubet ad hunc modū.

D *Capite nobis uulpes paruulas, quæ demoliuntur uineas.*

INTERPRETES quidam illud: paruulas: ad vineas retulerunt. Sed nihil interest, hoc, an illo modo intelligatur. Vulpes appellat eos, qui animo imbuti fraudulento ecclesias domini, quæ modo florere incipiunt, corrumpunt & vastant. Ideo subijcit: Et vineæ nostræ florent. Per vulpeculas autem hæreticos innuit, qui animas oppugnant ecclesiasticas, & dolis ac fraudibus eos decipere conantur, qui nōdum in fide sunt confirmati. Isti enim orationis suauitate, & laqueis ac retibus argumentorum simpliciores decipientes, vineas demoliuntur. Quamobrem præcipit ijs, qui docendi gratiam & manus sunt consecuti, vt hæreticos persequantur, & ve-
E ris argumentis conuincant, atque ita vineas florescentes ab ipsorum peste tutas integrasque conseruent.

Trium patrum.

CVM autem ad sponsi mandatum magistræ animæ ipsi præsto essent, & cum eo ex doctrina ipsius versaretur, ad eas hæc verba facit: capite nobis vulpes paruulas: obseruantia præceptorū, simul cum vitiorum motionibus astutissimos ipsorum auctores spiritus cohibete: qui paruuli videntur adhuc, cum ipsæ motiones nondum in actū processerint. Nobis autem, dixit, propter finem propositum, qui in illis eru-

diendis expletur. Quæ demoliuntur uineas. id est, animas euertunt, quæ per fidem in me sunt plantatæ. Et vineæ nostræ florēt: Animæ diligenter a nobis ad salutē institutæ iam florent secundū virtutem, fallacissimis vt dictum est spiritibus profligatis. F

Theodoriti.

HIS auditis sponsa statim dicit:

Nepos meus mihi, & ego illi.

SICVT enim ipse me omnibus prætulit, sic ipsum ego omnibus antepono. cū alio coniungi non patior. Ab istis, qui vulpes & fraudulenti vocantur, abhorreo. Absurdum enim est, me quæ tantopere dilecta atque ornata sum, amanti in amore G
pro viribus non respondere. His simile videtur id, quod a beato Paulo ad Corin-
1.Cor.6 thios scriptum est: corpus autem non fornicationi, sed domino: & dominus corpo-
Phil.3. ri. Simile rursus & illud, quod ab eodem dictum est: sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christum detrimenta. Quinetiam omnia arbitratus sum ut stercora, vt Christū lucrifaciam. Eiusdem generis est etiā illud: cū Christo crucifixus sum. Viuo autē nō amplius ego: viuit autem in me Christus. tale id quoq;: Quis nos separabit a caritate Christi? tribulatio? an angustia? an fames? an persecutio? an nuditas? an periculum? an gladius? & quæ sequuntur. Eiusmodi & illud est: Mihi autem absit gloriari, nisi in cruce Christi, per quem mihi mūdus crucifixus est, & ego mundo. His congruere videntur ea, quæ dicuntur a sponsa. Nepos meus mihi, & H
ego illi. Quis autem hic sit, & quid agat, & vbi, & quando, & quamdiu declarat.

Qui pascit, inquiens, inter lilia, donec aspiret dies, & inclinentur umbræ.

ANIMADVERTENDVM est, sponsum primo se ipsum, quantum ad humanitatem pertinet, lilium appellasse. Ego, inquit, flos campi: lilium conuallium. Deinde ipsam, sponsam. Sicut lilium enim, inquit, inter spinas, sic propinqua mea inter filias. Hic vero & herbam ipsam lilia vocat. Qui pascit, inquiens, inter lilia. Quasi dicat: ipse quoque pastus, qui quibus suppeditatur, plenus est suauitate. Et I
hoc quidem modo intelligendum est secundum septuaginta. Symmachus vero sic interpretatur: Pascentes, flores: vt ipsi videlicet, qui pascunt, sint flores, quæ lilia nuncupauit. Donec aspiret dies & inclinentur vmbræ. Vmbras autem vocat
Psal.108 res humanas. Quare beatus etiam Dauid, sicut vmbra, inquit, cum declinat, abla-
Psal.101 tus sum. Et rursum: Dies mei sicut vmbra declinauerunt: Et strenuus Iob, vmbra enim est, inquit, vita hominis super terram. Nihil enim firmum, nihil stabile, nihil constans, nihil perpetuum, ac vere existens habent ea, quæ iucunda videntur in hac vita. Non diuitiæ, non gloria, non imperium, non corporis valetudo, non forma, non denique aliud quidquam, sed inania sunt, & tanquam vmbræ dissoluuntur. Sponsus ergo nos pascit, donec ardor diei prætereat, & ros salutis aspi- K
ret, & moueantur vmbræ, & futura, quæ stabilem ac perpetuam naturam habent, appareant. verum quia tanquam vna sunt animæ perfectæ, & Christo desponsatæ, singulariter ipsi respondentes, dicunt: Nepos meus mihi, & ego illi. Dilectus meus mihi secundum imaginem cernitur, & ego illi. viuo, non autem mihi, vt magnus ait apostolus. Qui pascit in lilijs. Qui per sancta sua præcepta, in animabus illis quæ magistræ sunt, nec sollicitudinibus istius vitæ suffocantur, oues ratione præditas regit, eos nimirum, qui per ipsas instituuntur. Donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ. Quod lucidissimus ille rerum futurarū dies ab omni vmbra remotissimus

A mus adsit: & res præsentes, quæ illarum sunt vmbræ, pertranseant. Quo quidem die gregem suum pastor ille formosus in æternarum sedium quiete collocabit.

Pselli.

SED videamus, quid dicat etiam sponsa & virgo:

Nepos meus mihi, & ego illi.

VERVM morose deinceps sponso loquitur. Qui pascit inter lilia, donec aspiret dies, & inclinentur vmbræ. Reuertere. Similis esto tu nepos mi, capreæ hinnuloue ceruorum super montes conuallium. O pulcherrime pastor ouium, quæ mente sunt præditæ; inquit sponsa ad ipsum verbum & sponsum; qui oues tuas virtutibus, vt lilijs, pascis, rursus te capreæ, aut ceruorum hinnulo simile præbe, vt paulo ante super vallium montes saliebas: atque omnem potentiam aduersantē euerte, & colles nimis elatos exæqua. Sic enim cursibus tuis omnis vallis implebitur; & omnis malitiæ collis humiliabitur: & omnes impietatis vmbræ discutientur: & dies salutis mortalibus aspirabit.

Theodoriti.

C *Reuertere, assimilare tu nepos mi, capreæ, aut hinnulo ceruorum super montes conuallium.*

HIC autem sponsum hortatur, vt superioribus animalibus similis, conscendat montes in vallibus sitos, cupiens omnes ipsius præsentia frui. Montes autem conuallium hic vocat, eos, qui in medio subiectorum atque humilium quorundam mēte sunt elata, & sublimi sensu vtuntur. Et orat, vt ipsi quoque sponsi præsentia perfruantur. Quod quidem sponsus precibus sponsæ adductus fecit.

Trium patrum.

D *Reuertere, assimilare, tu nepos mi, capreæ hinnuloue ceruorum super montes conuallium.*

SPIRITALES feras, animarum corruptrices, quæ contra nos sæuiunt, & serpentium more vitiorum virus in nos effundunt, repelle. Et propterea tu dilecte mi, qui Dei & patris vnius atque eiusdem essentiæ virtus es, te animantibus illis similem exhibe, quæ venenosas feras insectantur, vt procul a nobis improbissimos spiritus auertas. Te, inquam, illis similem præsta, veniens in magistras animas, quæ inter discipulas perturbationum fluctibus depressas, montium instar excellunt: vt ipsarum opera propellas & fuges bestias illas pestiferas, quę naturalem rudium animarum æquabilitatem excauant, in eisque sibi latebras constituunt. Atque ita pristi-
E nam illis virtutum æquabilitatem redde.

Theodoriti.

SPONSA igitur sola relicta angitur & cruciatur, & sollicitudinem suam adolescentulis narrat.

In lectulo meo quæsiui per noctem, quem diligit anima mea: quæsiui, & non inueni. Vocaui eum, & non

audiuit me. Surgam iam, & circuibo in ciuitate per uicos & F
plateas, & quæram, quem diligit anima mea. Quæsiui illum,
& non inueni: uocaui eum, & non audiuit me.

SAEPENVMERO piorum animas exercens Deus vniuersorum, permittit
eas in varias tentationes incidere. Et flagitantibus, vt liberentur, modo affert, mo-
do differt auxilium, vtilitatem dilectis suis vndique comparans. Tale & illud est,
Psal. 12 quod cecinit Dauid. Quousque domine, obliuisceris me in finem? Quousque auer
tis faciem tuam a me? Quamdiu ponam consilia in anima mea, dolorem in corde
meo per diem & noctem? Vsquequo exaltabitur inimicus meus super me. Sæpe G
enim, vt par est, supplicans, & molestiarum finem implorans, non obtinuit, quod
obsecrabat. Quamobrem gemens, & quod sibi optata non contigerint, dolens hu-
Cor. 12 iusmodi verbis vtitur. Beatus item Paulus, Et ne magnitudo, inquit, reuelationum
extollat me, datus est mihi stimulus carnis meæ, angelus satanæ, qui me colaphizet,
Propter quod ter dominum rogaui. Et dixit mihi: Sufficit tibi gratia mea. Nam vir
tus mea in infirmitate perficitur. Rogat Paulus, & non impetrat. Sic enim illi magis
expediebat. Itaque discens, quod nesciebat, lætatur, se id, quod petierat, non acce-
pisse, & clara voce, libenter, inquit, gloriabor in infirmitatibus meis, vt inhabitet in
me virtus Christi. Elias quoque cum Iezabel minas admodum formidaret, in soli-
tudinem aufugit, quærens adiutorem. At sapiens piorum magister, & remunerator H
apparet ei, tanquam ignarus, fugæ causam exquirit, non illudens, sed docens eum,
cur ipsum fugere permisisset, monensque, cum homo esset, & humanis affectioni-
bus tangeretur, vt humanitatem & clementiam coleret. Sed tempus est, vt ad pro-
positum reuertamur. Hic enim sponsa sponso paulisper absente, quærit eum quidẽ
in lectulo, idque non die, sed nocte: verum non inuenit quiescentem, quamuis ip-
sum non solum quærat, sed etiam vocet. Surgit autem, & circuit ciuitatem, fora,
plateas. Desiderium enim vrgebat, nec manere domi sinebat eam amoris flamma:
Incidit autem in eos, qui ciuitatem custodiunt, atque illos percontatur.

Inuenerunt me custodientes, & circumeuntes in ciuitate. I
Vidistisne, quem diligit anima mea? paululum enim
pertransissem eos, inueni, quem diligit anima mea.

IPSIVS per actionem est beneficentia, & per essentiam immutabilitas. Cur
autem, cum natura beneficus sit, & immutabilis, eum inuenire non potui? Quam-
uis enim bonum & veritatem propterea vocauerim ipsum, non audiuit me. Excel-
lit profecto super hæc. Nam eius nomen est super omne nomen. Atque ipsa quidem
dilectum meum, vt dixi inuenire nondum potui. At sancti angeli inuenerunt me,
custodientes, & circumeuntes in ciuitate. Inuenerunt autem me, dum per actionẽ
purgant, & per contemplationem illustrant me, quæ malitia atque ignorãtia perie- K
ram, & spirituum improbitatis discipula quondam extiteram; atque ideo a bonis
his angelis, vt erudirer, non inueniebar, qui obseruant, vt laudent, vel coarguant
in formidoloso die iudicij, tam manifestas, quam occultas motiones meas, & om-
nes cogitationes, & opera. Ac nequid horum relinquant inexploratum, circum-
eunt me, suum in me, tanquam in aliqua ciuitate, circumuagandi munus exequen-
tes. Ad hos igitur ego, cum inuenissent me, num, inquam, quem diligit anima mea,
conspexistis? Is ne, cuius ego comprehendendi teneor desiderio, nec tamen eum
assequi valeo: vos, qui choris & tripudijs vestris, illum, vt spiritus eius ministri, co-

A miramini, perspexistis, quo modo natura se habeat: vt eam me quoque doceatis? Ceterum, quia ne a sanctis quidem angelis sponsus natura cóprehēdi potest: atque ideo quærenti mihi minime responderunt, silentio ipso declarātes, eum ne a se quidem, vt increatum a creatis percipi posse: propterea ab illis discessi, quæ desiderabam, inquirens. Commodum ab ipsis recesseram: cum reperi, quem diligit anima mea: tenui eum. Paululū concesseram a rebus procreatis, mente pertransiens ipsam quoque naturam angelicam, vt increatum dilectum meum, de me optime meritum inuenirem, cum illum fide sola comprehendi: cum res omnes percurrissem, & ab ipsa essem experiētia confirmata, eū, qui rerum est omnium causa, rebus omnibus antecellere: neque in vlla natura vel sensibili, vel intelligibili per essentiā
B perspici posse, cū superessentialis sit. Sic igitur per omnia, quæ sunt, transij, studens in domum meam optatissimum mihi sponsum introducere. Et non dimisi eum, donec introduxi in domum matris meæ, & in cubiculum eius, quæ concepit me: Ergo non destiti quærere dilectum meum, donec illum introduxi in mentem, quæ domus quidem est, tanquā matris, rerum omnium causæ, Dei sapientiæ. Mens enim, huius sapientiæ capax, est veluti domicilium propter similitudinem: & cubile rursus ipsius, quia arcanos eius thesauros propter imaginem in se reconditos seruat. Hæc me sapientia concepit, quippe quæ ante mundi constitutionem, quam optimam in me habuit voluntatem. Quamobrem & propter me naturam (hoc autem totum est) omnino suscepit humanam. In lectulo meo per noctes quæsiui, quem diligit ani-
C ma mea. Quæsiui illum & non inueni. Et cū paululum pertransisset eos, reperisse se dicit illum, nec dimisisse, donec introduceret in domum matris suæ, & in cubiculum eius, a qua concepta erāt. Ciuitatem vocat domum Dei, quam ecclesiam appellamus: Fora, & plateas, diuinas scripturas: Custodes ciuitatis, sanctos prophetas, & sacros apostolos, quos percōtatur, & interrogat anima pia, diuinum verbum desiderans. Post quos inuenit sponsum ministris & comitibus quibusdam constipatum: comprehensumque tenet, nec dimittere vult, donec in domum matris suæ, & in cubiculum eius, a qua concepta est, introducat eum. Porro piorum matrem cælestem esse Hierusalem non ignoramus: de qua beatus Paulus, quæ autem sursum est, inquit, Hierusalem, libera est, quæ est mater omnium nostrum. Sponsa igitur, Gal. 4.
D se sponsum inuentum dimissuram negat, priusquam in thalamum & cubiculum instructum simul ingrediantur.

Trium patrum.

HAEC igitur magistra cum de discipulis sponso disseruisset, ad eas mox sermonem conuertit, & quæ ad se ipsam pertinent, exponit, atque ita studet eas instituere. In lectulo, inquit, meo per noctes quæsiui, quem diligit anima mea. In carne videlicet mea, in qua propter voluptatem per noctes ignorantiæ videbar conquiescere. Quæsiui, quod vere bonum est, (is autem dilectus est sponsus meus) inue-
E nire: Sed ipse propter causam, quam commemoraui, quia nimirum nox me miseri occupabat, non agnoui. Illuminationem enim esse delicias arbitrabar. Quæsiui illum, & non inueni. Vocaui eum, & non audiuit me. Quæsiui scilicet ipsum in carnis voluptatibus, & non inueni. Nam carnis voluptati naturaliter coniunctus est dolor: Corruptionis enim, quæ quidem est dolor, voluptas quæ sensu percipitur, est causa. Quapropter experimento didici dilectum meum abesse a carnis voluptate: in qua cum illum vocassem, vt citra molestiam oblectarer, non audiuit me. Itaque sic hæsitabunda locuta sum: surgam & circuibo in ciuitate in foris, & plateis, & quæram, quem diligit anima mea. Exurgam ab habitu carnali, & contemplabor

primum, atque ita faciam. tum per experientiam perfectius contemplabor. Et tanquam a contemplatione incipiens, atque in eandem desinens, circuibo in me ipsa per actionem quidem, veluti in foris alicuius ciuitatis: labores, quasi argentũ probatum, impendens, & virtutes comparans: per contemplationem autem, tanquam in plateis, percurrens in naturalibus rerum speculationibus, & variam illarum sciẽtiam colligens, atque ita, quem desidero, conabor inuenire. Vocaui eum, & non audiuit me. Per actionem nimirum & contemplationem quæsiui illum imitando. Vocaui eum, & non audiuit me. F

Pselli.

TVA profecto natura, Christe, comprehendi nequit. Ego in lectulo progressionis meæ, qua valde profeceram, me conquieturam sperabam, vtpote quæ iam ad perfectionis fastigium peruenissem: sed posteaquam ad diuinorum mysteriorũ noctem accessi, ardenti studio verbum & sponsum quærens, illic eum nullo modo conspicuum inueni. Cumque rursus illum vocassem, non respondit mihi. Quàm vere sponsa sollicitudinem exaggerat suam. Nulla enim anima, licet ad angelorum perfectionem accedat, & ad rerum penitus arcanarum cognitionem perueniat, se diuinam essentiam inspecturam speret. Quando igitur sponsum, quem quæsiuerat, non inuenit, audiamus, quid ipsa velit. Sic enim ait: G H

Surgam iam, & circuibo in ciuitate, in foris, & in plateis: & quæram quem diligit anima mea. Quæsiui illum, & non inueni. Vocaui eum, & non audiuit me.

EXVRGAM, inquit, & perquiram illum. Naturam, quæ mundo continetur, vniuersam peruestigabo. Hanc enim ciuitatem appellat hoc loco, quemadmodum & per plateas intelligit cœtus angelorum. Ad illius igitur, inquit, inuestigationem me contuli. Atque hoc proposito & consilio naturas angelorum omnes magno labore exploraui, sperans, me illum in angelis assecuturam. Verum cum ipsum inter angelos perscrutarer, vt quis, qualisq; esset, vnde principium haberet, & quo fine concluderetur, intelligerem, custodes supremæ ciuitatis Sion me peruagãtem, atque inquirentem conspexerunt. Sic enim narrationem persequitur suam: Inuenerunt me custodes, qui obeunt ciuitatem. Tum, inquit, percuntata sum illos; I

Num, quem diligit anima mea, vidistis?

SPERABAM enim profecto verbum & sponsum meum in angelis saltem intelligi & comprehendi posse. Verum, cum & hos animaduerterem nihil scire, ab eis hæsitans, inquit, recessi. Ab angelis autem haud ita procul concesseram, cum inueni, quem diligit anima mea. Vt paululum, inquit, ab angelis pertransij, per fidem intelligens, Christum omnipotentem, & verbum Deum atq; hominem nulla ratione comprehendi posse, inueni ipsum in ijs, quæ ingenij rationisque vim atque intelligentiam omnem superant. Diuina enim verbi ac sponsi natura eo tantum, quo non posse comprehendi cognoscitur, fit comprehensibilis. Tenui eum, nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ, & in cubiculum illius, quæ me concepit. Quoniam incomprehensum, inquit, illum inueni, intus eum tenui, & in medio cordis, patrique coæternum esse cognoui. Nos enim domus, & templa, & cubicula sumus Spiritus sancti, vt Paulus ait, qui & genuit nos, & nutrit, quemadmodum ipse nouit. K

Theo-

A

Theodoriti.

HAEC cum ad adolescentulas dixerit, eas ad idem rursus desiderium incitat, adiuro, inquiens, vos, filiæ Hierusalem, per virtutes & fortitudines agri, vt suscitetis & excitetis caritatem, donec velit. Hæc quidem huiusce sermonis initio sunt explicata. Bis enim illis affert hoc iusiurandum, vt sponsi amore eas inflammet. Quæ cum dixisset sponsa, incredibilemque ex sponsi complexu pulchritudinem hausisset, diuinæ virtutis admiratione plenæ.

B *Quæ est, inquiunt, ista, quæ ascendit e deserto, sicut uirgula fumi redolens myrrham, & tus, ex uniuersis pulueribus unguentarij.*

QVEMADMODVM enim sponsum conspiciētes post diaboli stragē mortisque dissolutionem in cælum redeuntem, admirantur, & dicunt: Quis est iste rex gloriæ? audiuntque: Dominus fortis, & potens, dominus potens in prœlio. Et quo clarius intelligant, rursus quærunt: Quis est iste rex gloriæ? rursumque audinnt: dominus virtutum ipse est rex gloriæ: ita hic sponsæ pulchritudinē suspicientes, quæ est, inquiunt, ista, quæ ascendit de deserto. Desertum appellant hominum natu-
C ram ob priorem impietatem. Quapropter Esaias etiam clamat. Lætare desertum Esa.35.
sitiens. Exultet solitudo, & floreat sicut lilium. Ac quemadmodum hic obstupescunt quòd tanta ex deserto pulchritudo germinarit: sic admirantur in Esaiæ prophetia, sponsum aspicientes. Quis est, inquiunt, iste, qui venit de Edom? rubor vestium eius de Bosor. Significat autem Edom terram: Bosor autem carnem. Et eius decorem cum stupore contuentes exclamāt: iste formosus in stola sua, qui vi incedit cum fortitudine: Quare tua rubra sunt vestimenta tanquam ex calcato torculari pleno concnlcato? Et dicunt, & in corpore existens splendet. Stolam corpus appellarunt. Et violentam habet pulchritudinem, quæ vniuersos cogit intuentes. Ita mirantur hoc loco, non solum quod pulchra sit sponsa, verum etiam, quod ascendat
D e deserto, id est, ex profondo in sublime gradiatur, ex humilibus ad excelsa incedat. Et similis, inquit, videtur virgulæ fumi incensæ. Obscura sane compositio. Dum enim Hebræorum linguæ deseruiunt septuaginta interpretes, sententiam non explicarunt. At Aquila, & Symmachus sensum nobis perspicuum reddiderunt, dicentes: sicut similitudo fumi ex suffimento. Imitatur autem & virgulam sæpe suffimenti fumus in aere veluti expressus. Nec immerito ipsam fumo suffimēti similem dicunt, quæ, vt beatus ait Paulus, membra sua constituit hostiam viuentem, sanctā, Deo placentem: quæq; sacrificat assidue laudis hostiam, & membra sua, quæ sunt super terram mortificat, & Christo coniuncta est, & offert se ipsam holocaustum Deo. Declarant autem cuinam ipsam suffitionis fumo compararint. myrrham &
E tus ex vniuersis pulueribus vnguentarij. Tus Deo tribui ex lege mosaica facile intelligitur: nam myrrha condiuntur corpora defunctorum. Quamobrem qui sponsæ pulchritudinem admirantur, eam his nominibus indicant, odoris suauitate fla- grantem, quia & humanitatem & diuinitatem adorat, sponsique tum mortem credit, tum essentiam sempiternam confitetur. Itaque ex vniuersis pulueribus vnguentarij myrrham ipsius, & tus admirantur. Habet enim etiam alias virtutes ex diuina scriptura tanquam ex aromatarij officina depromptas. Sed in ea tamen excellit myrrha & tus, hoc est, sponsi diuinitatis humanitatisque cognitio.

 F

Pselli.

SED præſtãtiorem ſponſa progreſſum aſſecuta, rurſus amicos vrget his verbis:

Adiuraui uos filiæ Hieruſalem per uirtutes, & fortitudines agri, ut ſuſcitetis, & excitetis caritatem, donec uoluerit.

HAEC iam explanauimus; quare pergamus ad reliqua.

Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto ſicut uirgula fumi redolens myrrham, & tus ex uniuerſis pulueribus unguentarij? G

HAEC amici inter ſe colloquuntur: quæ quidem eo ſpectant, quòd cum antea ſponſa virtutibus his, nempe fide, manſuetudine, iuſtitia decorata fuerit; mox autem ad alios virtutum habitus aſcenderit, ieiunij nimirum, vigiliæ, orationis perpetuæ, atque aſperæ humi dormitionis: ſponſæ profectu ſtupentes, &, tanquam ignari, de illa inter ſe conquirentes, quænam eſt, inquiunt, iſta, quæ de ſolitudine in cælos aſcendit, veluti virgula fumi, odorem redolens myrrhæ, & turis eximij? Omnis enim anima, quæ ſtudet eſſe tus, & iucundus odor regi vniuerſorum, neceſſe eſt, vt prius mortificet omnia membra ſua, atque ita myrrha fiat cum Chriſto commortua, alioqui tus domino fieri nunquam poterit. H

Trium Patrum.

CVM igitur has meas aſſentiones perfectiſsimas explicarim: Adiuro vos, filiæ Hieruſalem, per virtutes, & fortitudines agri, vt ſuſcitetis, atque excitetis caritatẽ, donec velit. Quaſi dicat: quemadmodum adiuraui vos per minas & promiſsiones: eodem modo vos rurſum adiuro per eorum, quæ ad me pertinent, expoſitionem, exemplo meo tanquam iureiurando vos obſtringens, atque confirmans, vt perpetuo curſu ad Deum contendatis, quoad diuina præſentia ſua vobis immutabilitatẽ largiatur. At ipſæ admiratione plenæ, atque inter ſe de ſponſa quæ diſſeruerat colloquentes: Quænam eſt, inquiunt, iſta, quæ aſcendit de deſerto, ſicut virgula fumi? I Quæ ex habitu a perturbationibus remoto, per virtutem, & ſcientiã ad Deum ſublata conſcendit, velut ſurculus fumi, qui ab igne ſiluam depaſcente leuis in aera tollitur? Sic enim omnis quoque anima ſpiritu ſuccenſa per actionem quidem carnis craſsitudinem, per contemplationem autem rerum ſpecies extenuans: probis tum moribus, tum ſermonibus leuis ad Deum fertur, nec terreno pondere deprimitur. Hac ratione myrrham, & tus ex aromatibus, atque vniuerſo puluere pigmẽtarij redolens, ad cæleſtem ſponſum prouehitur. Virtute igitur quaſi myrrha, cum carnis ſenſum mortificauerit, fragrat: ſcientia vero quaſi ture, tanquam veritatis notis, ſe ipſam diuinam imaginem oſtendit. Ita rerum naturas pertranſiens ſuauiter olet, ad earumq; tendit auctorem: ex quibus inſtar pulueris earum rationes & K modi excitantur ei; attenuante his veritatis ſemitis exploratricibus, accurato ſermone, qui totum hoc tanquam in igne ſpiritus excoquit.

Theodoriti.

AD hunc modum ſponſæ pulchritudinem admirati, ſponſi diuitias illi declarant. En lectulus Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſsimis Iſrael, omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſsimi. Vniuſcuiuſque enſis ſuper femur eius

a timore

A a timore in noctibus. In primis quærendum est, cur Salomonem sponsum appellent. Salomon pacificum sonat, Idque in Paralipomenon libris licet inuenire. Deus enim, cum vellet Dauid templũ ædificare, ecce, inquit, filius nascetur tibi. Hic erit vir quietissimus, & faciam eum requiescere ab omnibus inimicis suis per circuitũ. Quia Salomon nomen eius. Et pacem, & otium dabo in Israel cunctis diebus eius. Ipse ædificabit domum nomini meo. Et ipse erit mihi in filium: & ego ero illi in patrem: firmaboque solium regni eius super Israel in æternum. Constat autem Salomonem, cum haud ita diu vixisset, mortuum esse. Et solium regni eius habuisse fluxum. Quare Salomonem vocat pacificum dominum nostrum. De quo beatus Paulus, Ipse enim est, inquit, pax nostra, qui fecit vtraque vnum: & medium parie- 1. Paral. 22. Eph. 2.

B tem maceriæ soluens. Quocirca beatus etiam Dauid psalmum 71. in Salomonem inscribit. atque in eo psalmo præclara hæc de saluatore nostro enarrat: Iudicabit, inquit, pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum, & humiliabit calumniatorem. Et permanebit cum sole, & ante lunam, generationes generationum. Atqui Salomon neque cum sole permansit: neque est ante lunam generationes generationum. Sed hæc Iesu Christo conueniunt, qui cum sit ante sæcula, ex Salomone, quantum ad humanitatem pertinet, originem ducens, descẽdit, sicut pluuia in vellus, sicut stilla stillans super terram. Vellus hic beatam virginẽ nominauit. Quemadmodum enim pluuia in vellus sine strepitu descendit: sic beatus ille fetus omnibus hominibus ignorantibus natus est. Deinde subijcit: orietur in diebus eius Psal. 71.

C iustitia, & abundantia pacis, donec auferatur luna. Et dominabitur a mari vsque ad mare: & a fluminibus vsque ad terminos orbis terrarum. Et quæ sequuntur in eandem omnia sententiam. neque enim vacat in præsentia psalmum interpretari. Salomon quidem vsque ad terminos orbis terrarum minime dominatus est: sed, qui ex Salomone duxit originem humanitatis, Iesus Christus, & Salomon nominatur; quia pacificus, & mansuetus fuit, & pacem suppeditauit. Ceterum, quando quis sit Salomon, didicimus, ad interpretandum accingamur. Ecce lectulus Salomonis. Per sponsi lectulum diuinas accipiamus scripturas. In illis enim veluti cubat sponsa cum sponso, & doctrinæ semina suscipiens concipit, atque vterum gerit, & parturit, paritque spiritalem vtilitatem, ita, vt clamet cum propheta: Propter timorem Esa. 26.

D tuum domine in ventre concepimus, & parturiuimus, & peperimus, spiritum salutis tuæ fecimus super terram.

Sexaginta, inquit, fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi. Vniuscuiusque ensis super femur eius a timore in noctibus.

SEXAGINTA numerum hic positum esse existimo, non vt hanc exprimat quantitatem, sed vt indicet viros in veteri testamento sanctitate præstantes. Numerum enim denarium perfectum esse contendunt: senarium autem illis congruere,

E qui erant sub lege. Sex enim inquit diebus facies opera tua. Perfecto igitur in lege lectulum dicunt ambire, genus ducentes ex Israel, qui sint omnium maxime strenui, strictos tenentes gladios, & in bello peritissimi. Ac gladios quidem alios super femora gerant, a timore, inquit, in noctibus. Quod Symmachus clarius reddidit, interpretans: propter timores nocturnos. Hi lectulum ipsius ambiunt, sponsam ab hostium incursibus custodientes. Binos autem gestant gladios, vnum super femur, alterum in manu. Vnum reprehensionis, alterum intelligentiæ. Illum in promptu ad coarguendum; hunc mysticum, & tanquam in vagina reconditum ad mysteria peruestiganda. Exo. 23.

En lectulum Salomonis sexaginta fortes ambiunt ex fortissimis Israel, omnes tenentes gladios, & ad bella doctissimi. Vniuscuiusque ensis super femur suum, a timore in noctibus. F

Pselli.

HAEC amici ad virginem dicunt, lectuli sponsi pulchritudinem explicantes, quo magis succendant sponsæ desiderium. Tu vero mihi ad horum expositionem diligenter attende. Lectulus Salomonis est eorum, qui saluantur, locus. Sexaginta autem fortes, qui illum ambiunt, sunt illi ipsi profecto, qui saluati sunt. Sexaginta G vero dicuntur quicunque diuina gratia vere præstantes, dæmonum, qui per noctes homines oppugnant, agmina formidine repleuerunt. Quemadmodum gladio vir accinctus, imbelles homines, & in prœlijs minus exercitatos perterrefacit. Illi enim signo crucis tanquam gladio ancipiti armati, aduersus principatus, & contra mundi & tenebrarum principem satan constiterunt. Hæc quidem a nobis pro viribus dicta sunt. Quòd si orationis series haud ita continua videatur, ne admireris, o princeps, ne ve commouearis. sic enim pleraque sunt scripta prophetica.

Trium Patrum.

H

DISCIPVLAE igitur, quæ de magistra sua dubitauerant, quæ nam esset, nunc de ipsa dicunt: Ecce lectulum Salomonis, in quo quidem Christus rex pacificus conquiescit, qui nos tum sibi, tum inter nos, tum patri suo reconciliauit. Sexaginta fortes ambiunt: cogitationes nimirum efficaces, quæ diuina virtute vndique tuentur animam ad Dei quietem præparatam, aduersus fallacias spirituum improborum. Ratio enim, quæ quinque sensibus præest, simul cum ipsis sensibus accepta senarium conficit numerum. At cum diuina præcepta, quæ sunt decem numero, is, qui sensibus ratione imperat, perficit, numerum absoluit sexagenarium, ex virtute viuens, vt dictum est. Ex fortissimis Israel. hi sunt omnino veræ mentis Deum videntis, notiones, ex quibus constant efficaces illæ cogitationes ad bonum peragendum. Ambiunt autem animam, in qua Deus requiescit, omnes tenentes gladios, & I ad bella doctissimi. Cogitationes enim, quæ dictæ sunt, ex contemplationis quidē habitu gladios habent ancipites, quibus ea, quæ sunt contraria, diiudicent: ex actionis autem vi vsum atque experientiam obtinent, quo modo possint aduersariæ potestates profligari. Vniuscuiusque ensis super femur suum a timore in noctibus. Singulæ illæ, quas diximus, cogitationes, gladium spiritus, quo vitia conciduntur, aduersus concupiscentem animæ potestatem intentant, propter terrorem, quem nequissimi dæmones dolis suis animæ obijciunt in noctibus ignorantiæ per impetus cupiditatis rationi repugnantes.

K

Ferculum fecit sibi rex Salomon de lignis Libani: columnas eius fecit argenteas, & reclinatorium eius aureum, ascensum eius purpureum, medium eius lapidibus constratum, caritatem a filiabus Hierusalem.

Theodoriti.

FERCVLVM hic rursus sanctos intelligamus apostolos, qui nomen domini in

A in conspectu gentium, & regum, & filiorum Israel promulgarunt. Nam de beato
Paulo Christus ad Ananiam, vade, inquit, quia vas electionis est mihi iste, vt por
tet nomen meum coram gentibus, & regibus, & filijs Israel. Quinetiam diuinus
ipse Paulus clara voce, an experimentum, inquit, quæritis, eius, qui in me loqui-
tur, Christi? Hos etiam equos nominat beatus Abacuc, ascendens, inquiens super Abac. 3
equos tuos. Et quadrigæ tuæ saluatio. Et rursum: Viam fecisti in mari equis tuis,
conturbantibus aquas multas. Mare vocat gentes, quæ tunc apostolis prædicanti-
bus commotæ sunt. Quamobrem & increduli dicebant de illis: Hi qui orbem conci Act. 17
tant, etiam huc venerunt, quos suscepit Iason. Quos ergo Abacuc equos appella-
uit, hos ferculum in Cantico canticorum vocari reperimus. Fecit igitur sibi fercu-
B lum rex Salomon de lignis libani. Libanum sæpenumero diuina scriptura appellat
Hierusalem, & multitudinem Iudæorum: quod in proœmijs sermonis ex prophe-
ticis scriptis indicauimus. Quoniam igitur ex illis beati Apostoli genus duxerunt,
iccirco ferculum de lignis libani constructum dicitur. At columnas eius, inquit, fe-
cit argenteas. Ipsos etiam columnas appellatos inuenimus. Nam beatus Paulus ad
Galatas scribens, Petrus, inquit, & Iacobus, & Ioannes, qui videbantur columnæ es Gal. 2
se, dextras dederunt mihi & Bernabæ societatis, vt nos in gentes, ipsi autem in cir-
cumcisionem. Reclinatorium eius aurium dicunt esse. Est autem euangelica prædi
catio, in qua diuinum verbum conquiescit. Ascensum eius purpureum, rudes enim
regi par est: perfectos autem, vt sponsam, ornari.

C

Et medium eius lapidibus constratum.

MARGARITIS enim & lapidibus pretiosis diuina eloquia sunt similia.
Iudicia domini, inquit Propheta, vera iustificata in idipsum: desiderabilia super au Psal. 18
rum, & lapidem pretiosum multum. Et rursum: ecce concupiui mandata tua su- Ps. 118
per aurum & topatium. Et regnum cælorum, vt dominus ait, simili est homini ne- Matt. 13
gotiatori quærenti bonas margaritas. Et alibi: ne proijciatis margaritas vestras an- Matt. 7
te porcos.

Pselli.

D

Ferculum fecit sibi rex Salomon.

SERMO propositus Cantici canticorum sapientissime ecclesiam ex gentibus
collectam innuit. Rex enim Salomon, id est, sponsus, qui est gentium olim reiecta-
rum. Libanus etiam est venerandus, & sanctus, de quo psalmorum conditor Da-
uid meminit, iustus, inquiens, vt palma florebit: sicut cedrus libani multiplicabi- Psal. 91
tur. Est autem rursum libanus repudiatus in omnibus, cuius quidem optat Dauid
cedros confringi. Per columnas & bases tu mihi apostolos & prophetas intellige,
qui Christi ecclesiam sustinuerunt, & caritatem auxerunt, humanarumque anima-
E rum, quæ reiectæ erant, salutis fuerunt studiosissimi. Hæc igitur sponsa de ipsa
locuta est.

Trium Patrum.

EX his enim, qui ex improba illa radice excisi fuerant, & super Christum fidei
fundamentum ædificati, ferculum sibi fecit ipse Christus rex ille pacificus, cum su
per his ad perfectionem adductis, tanquam in curru, ad erudiendos homines ve-
heretur. Sigillatim autem ferculi apparatum enarrantes, columnas eius, inquiunt,
fecit argenteas, quæ quidem sunt eloquia domini, de quibus Dauid, Eloquia, in- Psal. 11
quit,

quit, domini, eloquia casta, argentum igne examinatum. Super quibus, tanquam columnis quibusdam sponsis sublatam sponsam ad se traxit, proprium ipsam vehiculum constituens, quæ in seipsa ferret veram horum eloquiorum connectionem. Et reclinatorium eius aureum, id est, mentis ipsius tranquillitatem, præcipuam sibi, vbi quiesceret, sedem construit: id enim per aurum ostendit, quod rebus omnibus ex materia constantibus antecellit. Ascensum eius purpureum, regiam nimirum Dei. Nam si Salomon significat pacificum, & Christum indicat, qui in se cuncta pacificauit. Pax autem est animi lætitia ab omni turbatione remota: hæc vero lætitia est Dei regia ab omni seditione aliena. Regia vtique Dei est ascensus animæ, quæ ferculi instar suscipit regem pacificum: Medium eius lapidibus stratũ, caritatem a filiabus Hierusalem: in affectione videlicet animæ, quæ ferculum eius G declarata est, lapis angularis diuina doctrina sua atque exemplis caritatem constrauit, a buccinatricibus suis apostolicis animabus (quæ filiæ quoque Hierusalem dictæ sunt, quoniam quantum ad carnem attinet, inde originem trahunt) incipiens. i.Cor.4 Cum apostoli primi ad Christi imitationem, animas suas pro salute multorum posuerint, præceperintque, vt idem efficerent, quicunque ad perfectionem in Christo cuperent peruenire. Quamobrem magnus apostolus, imitatores, inquit, mei estote, sicut & ego Christi.

Theodoriti. H

CVM eiusmodi esse regis ferculum declarauerint, filias Hierusalem cohortantur, vt ad spectandum sponsum egrediantur, & coronam illi impositam conspiciant, & dicunt:

Egredimini & uidete filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua in die desponsationis ipsius, & in die lætitiæ cordis eius.

Heb. 12 BREVITER & dilucide orationis longitudinem fugientes in explanatione progrediamur. O filiæ Hierusalẽ, & Sion, Sion autẽ rursus cælestem nos docuit beatus Paulus, sed accessistis, inquiens, ad Sion montem, & ciuitatem Dei viuentis Hierusalem cælestem, & multorum millium angelorum frequentiam, & ecclesiam primitiuorum, qui descripti sunt in cælis. Vos igitur, inquiunt, o filiæ Sion, & Hierusalem, egredimini & videte. (Neque enim potestis videre, nisi ab occupationibus huius vitæ recedatis) regem caritate coronatum aspicite. Sic enim dilexit mundum, vt cum in forma Dei esset, non rapinam sit arbitratus, esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuerit, formam serui accipiens. Ita dilexit mundum, vt tanquam ouis ad occisionem ductus sit, & sicut agnus coram tondente se obtumuerit: & redemerit nos a maledicto legis factus pro nobis maledictum. Itaque maiorem hac, inquit, caritatem nemo potest ostendere, quàm vt quis ponat animã suam pro K amicis suis. Sic ergo coronauit eum mater sua. Matrem appellat Iudæam, quantum pertinet ad eius humanitatem, quæ hanc illi inuita coronam imposuit. Spinis enim illum contemptus causa coronauit. Ipse vero per spinas suscepit diadema caritatis. Sponte enim ignominiam pertulit, atque vltro ad mortis cruciatus accessit. Quamobrem desponsationis diem illum vocauit, & diem lætitiæ cordis eius. Tunc enim
Matt. 26 nuptiarum communio facta est. Nam post cœnam, inquit, accipiens panem, & gra-
Matt. 14 tias agens fregit, deditque discipulis suis dicens: Accipite comedite ex eo omnes
Luc. 22 hoc enim corpus meum, quod pro vobis frangitur in remissione peccatorum. Hoc facite

A facite in meam commemorationem. Edentes igitur sponsi mẽbra,& bibentes eius sanguinem, nuptialem ipsius communionem assequuntur. Icciroo sponsi ministri filias Sion & Hierusalem cohortantes, egredimini, inquiunt, & videte caritatis eius diadema, quo decorauit eum præter sententiam suam Iudæa, quæ illum genuit, & coronauit illum in die desponsationis ipsius.

Pselli.

DEINDE omnes hominum animas adhortatur, vt a mundi scandalis, & perturbationibus discedant, & sponsum cum ipsis coniunctum spectent. Sic enim spon
B sa præ lætitia illas alloquitur: egredimini, & videte. O filiæ Sion, inquit sponsa, quoniam ego, quæ prius inuisa fueram, nunc facta sum iucundissimum sponsi ferculum, cupio vos item vniuersas ex hac vita fugere, & puris oculis sponsum diademate ex pretiosis lapidibus contexto redimitum contemplari, qui a matre sua ita coronatus, me sibi hodie desponsauit. Mater vero illius, patris caritas fuit.

Trium Patrum.

QVIA magistra animaduertit discipulas hæsitabundas propter se, atque admiratione plenas, ea, quæ ad se pertinerent, explicare: in sponso Christo vult eas deinceps salutis nostræ modum contueri, & merito dubitare, atque admirari, quo mo
C do ipse salutiferis cruciatibus, ac morte sua tranquillitatem nobis & vitam largitus sit. Proinde, Egredimini, inquit, & videte, filiæ Sion: omittite quæ ad me ancillam attinent; considerare, & in domino pacifico mentis aciem defigite, contemplantes, quo modo salutem hic nobis acquisiuerit. Filiæ speculæ, vt spiritaliter per fidem genitæ. Sion enim speculam significat. Specula autem est, ex qua quis facile potest despicere, spiritalis est generatio, quam qui consecutus non est, cæcus est, & manu viam tentat in veritatis fulgore. Spectate autem, inquit, dispensationis rationem in diademate, quo coronauit eum mater sua in die desponsationis ipsius? In spinea nimirum corona, quam Christi capiti imposuit Iudæorum synagoga, ex qua ipse est secundum carnem? In die salutiferæ mortis eius, in qua proprio sanguine ecclesiã
D sibi desponsauit. Et in die lætitiæ cordis eius, qua quidem salutare pro nobis mortem oppetens, nos ab hostis seruitute liberauit, atque ita patris obtemperans voluntati, lætatus est spiritu, licet carnis cruciatibus vexaretur. His sponsa discipulas est allocuta, diligens id, quod demonstrari non potest, & humanam gloriam fugiens, cupiensque, vt sponsum suum tantummodo omnes admirentur.

Theodoriti.

POST hæc, quæ dicta sunt, sponsus rursum cum sponsa colloquitur.

E *Ecce pulchra es, propinqua mea: ecce pulchra es.*
Oculi tui columbæ: præter silentium tuum.

SPONSAE iterum admirans pulchritudinem, Ecce, inquit, pulchra es. Tum formam eius per singulas partes describit. Atque oculos quidem appellat columbæ, spiritalem eorum commendans contemplationem. Quòd non aspiciunt ad ea, quæ sensibus subiecta sunt, sed quæ sursum sunt, quærant, vbi Christus est, vt inquit Paulus, in dextera Dei sedens. Admiratur præterea silentium eius opportunum, quod quidem etiam a priscis commendatur. Quamobrem & in Psalmis legimus; Posui Psal. 38
custodiam

custodiam ori meo, cum consisteret peccator aduersum me. Et psallentes dicimus? F
Psal. 140 Pone, domine, custodiam ori meo, & ostium circumstãtiæ labijs meis. Et dominum
Esa. 43 apud Esaiam inuenimus non aperientem os suum in afflictione sua. Quippe qui, vt euangelica etiam refert historia, cum a Pilato interrogaretur, nihil respondebat. Laudabat ergo sponsus sponsæ silentium tempestiuum, quo quidem ipse quoque in tempore vsus est.

Pselli.

HIS sponsæ verbis auditis sponsus in eius pulchritudinis laudes excitatur. Ecce, inquiens, pulchra es propinqua mea. Pulchra profecto es, inquit, propinqua mea, cum hominum cunctorum animas salutem assequi cupias. Deinde cum vellet G singulas eius partes laudare, ad ipsam, ecclesiam nimirum, loquens, oculi, inquit, tui columbæ. Quemadmodum in hominis corpore multæ sunt partes, vt pedes, & manus, & vbera, & pectus, & venter: sic etiam sunt in sancto diuinæ ecclesiæ corpore, cuius caput est Christus, qui & sponsus, ab oculis cœpit coronam contexere. Tu ecclesiæ sanctæ oculos intellige scripta prophetarum acutissime intuentium. Cum autem vellet interiores huius oculos collaudare, hæc etiam protulit verba, vt in ipsa serie reperies. Præter silentium tuum. Oculos, inquit, tuos exteriores commendaui: interiorum enim laudes nulla assequi potest oratio.

Trium Patrum. H

ITAQVE sponsus eam vt omnibus partibus formosam suspiciens, Ecce, inquit, pulchra es propinqua mea. Pulchra profecto es, quæ mihi propinqua per imitationem euasisti: quæque pulchritudinem, quam propter imaginem & similitudinem hausisti, efficaci cognitione cumulasti. Ecce pulchra es etiam, quoniam ad reliquas omnes virtutes tuas humilitatem adiungis. Hoc igitur pacto cum eã in vniuersum laudarit, nunc singularum partium laudes persequitur, oculi, inquiens, tui columbæ, præter silentium tuum. Oculi, qui & ea, quæ sub sensum cadunt, percipiunt, & ea, quæ mente sola intelliguntur, vt spiritales, comprehendunt. Quia per ipsos omnia, quæ creata sunt, refers ad laudem creatoris. Sic autem oculi isti tui spiritales sunt, præter tuam de Deo taciturnitatem: (hæc enim magis etiam est spiritalis) nam in Spiritu sancto, id, quod omnem cognitionem superat, cognoscis de Deo, nempe quòd nequeat comprehendi. I

Theodoriti.

LAVDAT autem ipsius etiam crines: admiratur & dentes, atque ait.

Capilli tui sicut greges caprarum, quæ reuelatæ sunt de Galaad. Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de lauacro, quæ omnes gemellis sunt fetibus, & sterilis non est inter eas. K

NEQVE per capillos capilli sunt intelligendi, neque pro dentibus dentes. Sed capilli ea quodammodo significant, quæ in sponsa haud ita sunt necessaria, quæque ad corpus pertinent. Vita enim capilli & sensibus carent. Quasi dicat: In negotijs etiam humanis, in quibus non possumus non implicari, te laudabiliter decoreque geris: caprarumque gregi videris similes, qui pascitur in monte Galaad, & propter montis altitudinẽ insignis est. Hoc autẽ de monte Hieremias propheta,

A Numquid resina, inquit, non est in Galaad, aut medicus non est illic? Et animaduertendum est, ne forte per caprarum gregem intelligantur ij, qui ex peccato resipiscunt, & ad pœnitentiam redeunt, atque idcirco pascuntur in Galaad, medicamentaque salutaria, & curationem consequuntur: vt sponsæ partes abiectæ, postremæque, & quodammodo mortuæ, illius gregis doribus comparentur. Dentes tui adeo puri, & ab omni superflua disputatione, atque iocis, & scurrillitate, & mendacio, verborumque obscœnitate mundi, atque integri sunt, vt similes videantur gregibus tonsarum, quæ eo, quod superuacaneum erat, reiecto, ascenderunt de lauacro. Arbitror autem a sponso per tonsarum greges eos indicari, qui per baptisma recisis peccatis, & lauacro aquæ in verbo, vt beatus ait Paulus, mundati sunt. Sic Hier. 8 Eph. 5.
B enim puris, inquit, dentibus extitisti, & ab omni verborum sorde purgatis, vt eorũ videantur similes, qui recens salutari baptismate digni sunt habiti. Porro greges illi gemellos omnes fetus edunt, & sterilis non est in eis: ne te illis videar comparare, qui post salutiferum baptisma, rursus ad malitiam redeunt, sed qui datam sibi gratiam custodiunt, duplicemque tum contemplationis, tum actionis virtutem pariunt. His ergo sponsæ partibus collaudatis ad reliquas progreditur.

Sicut funiculus coccineus labia tua, & eloquium tuum decorum.

PER funiculum coccineum sponsæ redigis in memoriam Raab meretricẽ, quæ
C figuram eius gerebat in veteri testamento, Etenim cum speculatores missos a Iosue filio Naue suscepisset, per illos æterna salute digna effecta est: habuitque ipsa quoque salutis signum funiculum coccineum, quem e fenestra suspensum demittere iussa est, vt Israelitæ in vrbem ingressi, atque illam euertentes, eo signo commoniti placarentur, & Raab saluti consulerent. Signum hoc sponsus in ore sponsæ, tanquam in fenestra collocatum intuetur. Et sicut funiculus coccineus, inquit, labia tua, & eloquium tuum decorum. Duxit enim colorem ex sanguine meo, & verba profert veritatis, quibus tanquam funiculo quodam capiuntur auditores, & vinciuntur. Nam eloquium tuum eos demulcet, & retinet, nec discedere permittit, sed labijs tuis cogit inseruire. Laudat ipsius etiam genas.

D

Sicut cortex, inquiens, mali punici genæ tuæ, extra silentium tuum.

SIGNIFICAT sponsæ ruborem illi insitum ex verecundia, propter quam tempestiua vtitur taciturnitate, celans opportune arcanas mysteriorum rationes, quemadmodum cortex mali punici grana contegit.

Comæ tuæ sicut greges caprarum, quæ reuelatæ sunt ex Galaad.

E

Pselli.

HAEC tanquam cum muliere cum sponsa loquitur. Quod si vis altius rem indagare: Comæ sponsæ & virginis, hoc est diuinæ Ecclesiæ ornamenta ex gentium grege est multitudo.

Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt ex lauacro, omnes gemellis fetibus, & sterilis non est inter eas.

Dentes

DENTES mihi intelligito diuinos doctores sacrosanctam nobis scripturam F
interpretantes, qui detonsis reiectisque carnis sollicitudinibus, & conscientiæ lauacro mundati tum animæ, tum corporis puritatem quasi gemellos fetus habere dicuntur. Sicut funiculus coccineus labia tua, & eloquium tuum decorum: sponsæ labia rursus commendat: Tu vero per funiculum, silentij dotem accipe: per eloquium vero decorum, diuinam prædicationem. Tu gratia taciturnitatis sic, inquit, excellis, vt nihil superfluum, nihil absurdum excidat e labris tuis. Si quid enim aliquando vis loqui, quæ ad fidei promulgationem doctrinamque pertinent, loqueris. Ecce pulchra es propinqua mea, ecce pulchra es. Geminam hic quoque protulit laudem pulchritudinis. Genis enim vultus eius a purpureo modestiæ decore collaudatis, animæ quoque commendat pulchritudinem, vt taceam, inquiens, silentij G
decus animæ tuæ. Hæc enim extrinsecus quidem iucundum spectaculum præbent, intus autem præstantiam continent singularem.

Comæ tuæ sicut greges caprarum, quæ reuelatæ sunt ex Galaad.

Trium Patrum.

COGITATIONES scilicet tuæ, quæ ad actionem, quique in spiritu ad contemplationem pertinent, sermones, & rerum diuinarum, quæ cognitionem supe- H
rant, studia, ex mente tua (vt ex capite comæ) spiritaliter omnia nascuntur: & ad ea, quæ in carne mundoq; sunt, sensu carent, vti florentes caprarum pili, quæ reuelatæ sunt ex monte inuisibili Galaad; quæ nimirum retectæ sunt ex tenebris malitiæ, & ignorantiæ, & impietatis, ex quibus ad veritatem, & sciétiam, & pietatem quasi demigrarunt, per euangelium, quod fidelibus futurum iudicium attestatur. Galaad enim si interpreteris, testimonij significat migrationem.

Dentes tui sicut greges tonsarum, quæ ascenderunt de Galaad,
omnes gemellis fetibus, & sterilis non est inter eas. I

MEDITATIONES tuæ, quibus tanquam dentibus quibusdam corporea legis tum scriptæ tum naturalis crassitudo in veros sensus extenuatur, & ad esum spiritalem idonea redditur, caprarum tonsarum instar, falsis omnibus opinionibus amputatis, reiectisque, circa veritatem solam immorantur: & quasi lauacro purgatæ a terrenis istis atque carnalibus sublimes ad spiritalia atque cælestia conscenderunt. Omnesque per supradictas leges geminos virtutum fetus tum dictis tum factis edunt. Et sterilis atque inutilis cogitatio non est in eis.

Sicut funiculus coccineus labia tua, & eloquium tuum decorum.

VERVM sermonem, instar funiculi dimensi, atque coccinei, promunt labra K
tua. Quamobrem eloquium tuum omnino decorum est.

Sicut cortex mali punici genæ tuæ, extra silentium tuum.

CORTICI scilicet mali punici similes sunt genæ tuæ, vt seueritatis amantes, atq; ab omni dissolutione remotæ, quando etiam non taces. Licet enim in congressibus mutuisque sermonibus iucunditas inesse soleat, tu tamen propter tuam in illis quoque temperantiam, quod profusum ac dissolutum est reprimis.

Sicut

A *Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata est in Thalphioth.*
Mille clypei pendent super eam, omnia iacula fortium.

Theodoriti.

PRO Thalphioth Aquila posuit, propugnacula: Symmachus autem, altitudinem. Quemadmodum igitur, inquit, turris a Dauid ædificata, superat propugnacula, in quibus constructa est, sublimisq; extat, atq; conspicua: ita collum tuum excelsum est, & sublime, altaq; circumspicit, & contemplatur. Neque enim brutorum more pronum in terram despicit: neque in ventrem vergens, sues imitatur: sed
B erectum atque arduum est, & mille clypeos gerit, atq; fortium omnium iacula. Hic autem numerus pro qualibet multitudine positus est. Habet collum tuum, quod caput tuum, & faciem sustinet, omnes aliorum doctrinas, quibus tanquã iaculis cunctos aduersarios transfigis. Habet item clypeos multos, quibus protegeris, & ignita hostis tela extinguis. Munita enim es spiritus armatura, & facile hostes vulneras, cum omnibus fortium sagittis abundes: Eosque modo per prophetas, modo per apostolos redarguis, atque ipsorum retegis imbecillitatem.

Sicut turris Dauid collum tuum.

C

Pselli.

ET hæc muliebri more cum sponsa loquitur. Cum enim vellet collum eius vehementer laudare, turri illud celsissimæ comparauit, quæ a diuino Dauide in Thalphioth fuerat exædificata ad curruum omnium defensionem, cum externis bellis finem imposuisset. Tu vero mihi, princeps Stephephore, sanctæ ecclesiæ collum magnum Paulum intellige, qui caput omnium Christum gestauit, & si quos alios illi similes didicisti. Ex his enim suspensi sunt ordines corporis expertium, quos hic mille clypeos vocat. Neque vero cur mille dixerit, quæras. Solet enim scriptura eo vocabulo frequenter vti. Sicut, inquit, lex oris tui super millia auri, & argenti. Psal. 118
D Et alibi, millia, inquit, lætantium. Psal. 67

Sicut turris Dauid collum tuum quæ ædificata est in Thalphioth.

Trium Patrum.

SICVT turris Dauid, est interior mentis tuæ tum actione, tum contemplatione maxime præstantis ratio, quæ per virtutem diuinis mandatis ædificata est super propugnacula, id est, super aduersarij tentationes. Tollitur autem per scientiã in altitudinem spiritalis contemplationis. Dauid enim significat, manu strenuus &
E acer visu. Collum autem est ratio, vt dictum est. Nam illud: Quæ ædificata est in Thalphioth, Aquila quidem vertit super propugnacula: Symmachus autem, in altitudinem. Vnde ex ijs quæ dicta sunt patet, sponsæ rationem actione quidẽ hostis consilia superare: contemplatione vero tolli ad veræ cognitionis sublimitatẽ. Mille clypei pendent super eam. Horum videlicet actiones decies diuina præcepta multiplicantes; quæ rursus per legem naturalem decies multiplicatæ numerũ explent millenarium; & tanquam clypei, quibus ab hostis sagittis innulnerabilis cõserueris, ab ea parte, quæ in te est ratione prædita, tanquam e collo dependent: per hanc enim anima quærit bonam Dei voluntatem: ac parti quidem concupiscenti

persuadet, vt eam desideret: irascenti vero, vt pro illa depugnet; & ex rationis F
præscripto ad bonum diiudicandum vtatur: loquendi autem facultatem adhibeat, ad ipsum promulgandum: gignendi vero vim ad idem adaugendum. Ex decem his facultatibus, nempe rationabili, concupiscibili, irascibili, quinque sensibus, pronunciandi, gignendique vi constat lex naturalis, quæ ad bonum peragendum, decem diuinis præceptis id illi suggerentibus, adiuuatur. Atque hæc quidem decem præcepta, quæ lege scripta comprehenduntur, dum ea ipsa factis exequitur, decies multiplicans lex naturalis, numerum centenarium absoluit. Actionesque iterum per subiectas ipsis decem facultates decies multiplicando millenarium implet. Et hoc modo, vt dictum est, mille pendentes clypei significant legem tum scriptam, tum naturalem, quæ sibi mutuo sunt ornamento, dum ex ea sponsæ parte, quæ rationis est compos, tanquam ex collo ipsius dependent, eamq; ab omnibus hostium G
insidijs protegunt. Neque vero clypei tantum pendent super eam, verum etiam omnia fortium iacula, quæ quidem sunt disciplinæ a sanctis & cælestibus virtutibus sponsæ per contemplationem subministratæ, quæ contra spiritus nequitiæ tanquam iacula conijciuntur ad eorum machinas aduersus sponsam instructas euertendas. Sed quia rationis quæstionibus a sanctis angelis edocta est, quo modo insidiantes sibi debeat iaculari, ideo hæ disciplinæ, tanquam ex collo, ex ratione ipsius dicuntur dependere.

Duo ubera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreæ, qui pascuntur in lilijs, donec aspiret dies, & inclinentur umbræ. H

Theodoriti.

HAEC intelligimus eodem pacto, quo superiora: vt per vbera rursum doctrinæ fontes accipiamus, qui singulis ætatibus congruentia subministret, alijs quidem lac, alijs autem solidum cibum. Et iccirco hinnulis capreæ vbera sponsæ dicit esse similia, acute intuendi, & contemplandi vim ipsorum admirans. Hinnulos autem
1. Cor. 13 dicit, & capreæ, quoniam, vt beatus inquit Paulus, nunc cognoscimus ex parte, I
tunc autem cognoscemus, sicut & cogniti sumus. Et quia nunc ex parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, hinnuli capreæ vocantur doctrinæ vbera. Cum autem, quod perfectum est, venerit, tunc destruetur id, quod ex parte est. Pascuntur autem inter lilia, quia herbam odoriferam, id est, spiritus doctrinam percipiunt. At Symmachus dixit, flores pascere. Eos enim, qui facti sunt digni, vt sint spiritus flores, vbera sponsæ, ex quibus doctrinæ latices fluunt, pascunt, & nutriunt, donec aspiret dies, & æstus, hoc est, vitæ labores, desinant: & inclinentur vmbræ, id est, negocia præsentia, quæ vmbris, vt dictum est, comparantur, finem habeant. Ita sponsæ membris collaudatis.

Vadam, inquit, mihi ipsi ad montem myrrhæ, & ad collem turis. K

QVANDO, inquit, adeo decora es, adeo formosa, adeo pulchritudine excellens, & amoris erga me vulnere sauciata, pro te mortem oppetam, & myrrhæ montem sponte conscendam. Sed iterum surgam, & reuertar ad collem turis: vt per myrrham mortem significet: per tus autem naturam diuinam. Quærendum est igitur, cur montem, de morte loquens, dixerit: collem autem de diuinitate. Quia illud tam excelsum, atq; arcanum est, vt ab homine animo & cogitatione nequeat com-

A comprehendi: cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratum esse, se esse æqualem Deo, sed exinanisse semetipsum formam serui accipientem, & in similitudine hominum factum, & habitu inuentum vt hominem, humiliasse semetipsum vsque ad mortem, mortem autem crucis. Vt autem ad propriam gloriam rediret, & clarificaretur ea gloria, quam habuit antequam mundus fieret, id vero nec magnum, nec laboriosum, immo facile admodum fuit. Iccirco montem myrrhæ dixit, collem autem turis, vt hoc sibi facile demonstraret: illud autem arduum in primis propter humanitatem. Itaque cum ad mortis cruciatum appropinquaret, nunc, inquit, anima mea turbata est. Et, Pater, si possibile est, transeat a me calix iste. Et rursum subijcit: Et quid dico? Pater salua me ex hora hac. Sed propterea veni in B horam hanc. Id hoc etiam loco significans, vadam, inquit, mihi ipsi ad montem myrrhæ, & ad collem turis. Vtrumque enim libens facio, nulla vi, nulla coactus necessitate. Potestatem enim habeo ponendi animam meam: & potestatem habeo iterum sumendi eam. Nemo tollit eam a me: Sed ego pono eam a me ipso, vt iterum sumam illam.

Philip. 2

Ioan. 12

Ioan. 10

Duo vbera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur inter lilia.

Pselli.

C ET hoc conuenienter ad mulieris decorem extrinsecus dictum est. Intrinsecus venerabilem continet expositionem, & gratiam. Gemina enim diuinæ ecclesiæ vbera intellige sanguinem & aquam illam sanctam verbi & saluatoris, ex quibus animæ fidelium salutem hauriunt.

Donec aspiret dies, & moueantur vmbræ vadam mihi ipsi ad montem myrrhæ, & ad collem turis.

IN his innuit cruciatus & mortem saluatoris. Hos enim tu per myrrhæ montem intellige. At per collem turis intellige gloriam ipsius, qua pater desuper eum D & solum illustrauit. Totum hoc igitur, quod loquitur virgini, factum est. Age tu mecum, qui cruci affixus sum, crucifigere, vt magna item a patre gloria mecum afficiare. Sponte enim volo ego sane mortem oppetere, vt fidelibus diem salutis aspirem, & vmbras discutiam impietatis. Mihi, inquam, ipsi vadam, hoc est, volens ac libens. Verum quia scit ipsam secum esse crucifixam, & omnibus præceptis suis obtemperasse, rursus eam commendat his verbis.

Tota pulchra es propinqua mea, tota pulchra es, & macula non est in te.

E *Trium Patrum.*

AC tale quidem est collū tuum. Duo vero vbera tua sicut duo hinnuli capreæ gemelli: Moralis videlicet, & naturalis doctrina, ex quibus veluti vberibus lac infantulis adhuc suggerens, eos alis & nutris ad perfectionem, ex te simul fluunt: vtpote quæ nec mores sine ratione doces: nec rationem sine moribus. Quamobrem capreæ assimilata es tum propter acumen in contemplando, tum propter cursus celeritatem in peragendo. Hinnuli, inquit, qui pascuntur inter lilia, quousque dies aspiret, & inclinentur vmbræ. Disciplinæ videlicet moralis & naturalis, quæ in ani-

mabus ab omni vitæ sollicitudine remotis, dum impertiuntur, coalescunt, & in- F
crementum accipiunt; donec clarissimus ille futuri temporis dies illucescat, &
omnia, quæ vmbris sunt inuoluta, pertranseant. Verum, quoniam in carne veniens ego sponsus tuus te ita formosam reddidi, iam vadam mihi ipsi ad montem myrrhæ, & ad collem turis, id est, sponte mea ad mortis, tanquam ad montis myrrhæ, sublimitatem, quæ quidem est crux, proficiscar. Voluntaria enim per crucem mortis susceptio communem omnibus animalibus ab ea abhorrentis naturæ infirmitatem superauit. Et rursum vadam ad me ipsum, ad patrem rediens, a quo exiui, & in mundum veni. Qui sane pater per collem intelligitur, quoniam, vt causa, maior est me vnigenito, & Spiritu sancto, qui sumus illi consubstantiales. Mortalitatis enim symbolum est myrrha; tus autem diuinitatis. Quare illud: vadam G
mihi ipsi: tum voluntarium per crucem ad mortem aditum significat: tum diuinitatis celsitudinem per reditum ab humilitate nostra suscepta ad seipsum Deum verbum, dum ad patrem vadit. Sic autem, inquit, vadam, quoniam opus patris, quod ad te pertinet, perfeci. Etenim

Tota pulchra es, propinqua mea, & macula non est in te.

MENTE nimirum, & anima, & carne pulchra es: carne quidem, vt per actionem a varijs perturbationibus purgata, & virtutum moribus excellens. Anima autem vt ab omni improba cupiditate seiuncta, & sermonibus decorata mandatorũ. H
Mente vero, vt ab exilibus etiam cogitationibus liberata, ac splendida, & per gratiam in Spiritu sancto diuina effecta. Et propterea macula non est in te, quæ mihi ob perfectionem propinqua es.

Theodoriti.

Tota pulchra es propinqua mea, tota pulchra es, & macula non est in te.

I

Eph. 5. HAEC beati Pauli verbis similia sunt; cum de sponso loquens, vt exhiberet, inquit, ipse sibi gloriosam ecclesiam, non habentem maculam, aut rugam, aut aliquid eiusmodi: sed vt sit sancta, & immaculata. Immaculata autem & pulchra euasit, quia propinqua sponsi effecta est, atque ita omnes splendores suscepit, & lu-
2.Cor.3. cida ex ipsa luce reddita est. Vtinam nobis etiam concedatur, vt reuelata facie gloriam domini speculantes, in eandem imaginem transformemur a claritate in claritatem tanquam a domini spiritu, qui cum Patri, & cum Sancto spiritu gloria in sæcula sæculorum. Amen.

A BEATI THEODORITI EPISCOPI CYRENSIS IN CANTICA CANTICORVM INTERPRETATIONIS LIBER TERTIVS.

ORANDVM est nobis; diligenter, inquam, & studiose orandum est, vt ocu-
B li nostri columbæ fiant: quibus spiritaliter intuentes, & litteræ velum transuolantes, mysteria recondita dilucide interpretemur. Neque enim aliter fieri potest, vt diuinæ scripturæ, in primisque Cantici canticorum intelligentiam consequamur; nisi eum, qui scriptoribus illis largitus est spiritum, gratiæ radijs oculos nostros illustret, & sensum reconditum aperiat. Age ergo auxilio illius, qui reuelat mysteria, vt sapiens ait Daniel, implorato, ad institutam interpretationem, scripti sequentes ordinem, accedamus. Dan. In fine superioris orationis sponsum audiuimus sponsæ pulchritudinem sic admirantem, vt singulas eius partes laudibus efferret, & totam ipsam denique vt immaculatam commendaret. Nullam enim habet maculam, neque rugam, aut aliquid eiusmodi, vt beatus inquit Paulus, animarum virtute perfe- Ephe.
C ctarum chorus. Hic autem sponsam appellans, vocat eam de libano.

Veni, inquiens, de libano, sponsa mea: ueni de libano, uenies, & transibis a principio fidei, a capite Sanir, & Aermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum.

HAEC mihi cum illis videntur congruere, quæ in 44. Psalmo ad sponsam dicta sunt: Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuiscere populũ tuum, & domum patris tui: & concupiscet rex speciem tuã. Quoniam ipse est dominus Deus tuus. Nam illic quoque monetur sponsa, eique datur consilium, vt obliuiscatur populum suum; aliter enim sponsum, nisi id fecerit, nulla ratione pulchritudinem
D eius concupiturum. Porro populum eius, & domum patris appellat antiquos mores, de quibus beatus Paulus, Eramus enim, inquit, aliquando & nos insipientes, increduli, errantes, seruientes desiderijs, & voluptatibus varijs, in malitia, & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Tit. 3. Cum autem benignitas, & humanitas apparuit saluatoris nostri Dei, non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suã misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis, & renouationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abunde: & quæ sequuntur. Hic autem de libano vocat eam, & de Sanir, per libanum quidem significans cultum idolorum: per Sanir autem, quod est lucernarum via, legis instituta. Lucerna enim est lex, quæ in nocte fulget. Sol autem Christus, vt qui splendet in die. Quapropter & Deus per prophe- Mal.
E tam, timentibus, inquit, me, orietur sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius. Subijcit autem: Et Aermon montem, per ipsum legem indicans. Nam magnus Dauid in Psalmis, Psal. sicut ros, inquit, Aermon, qui descendit super montes Sion: hoc est, legis præcepta, quæ super montibus Sion tradita sunt. Montes autem virtute perfectos viros debemus intelligere, qui excelsi sunt, & insignes, & diuino sensu præcellunt. Eos igitur sponsus vocat de libano, qui idolorum cultui deseruiebant. Illos autem de Sanir & Aermon, qui legis rorem, & diuinorum mandatorum lumen acceperant. His addit: de cubilibus leonum, de montibus pardorum. Leonum quidem cubilia vocat audacissimos, & furore insanientes Iudæos: Pardos autem gentilium sapien

tes,qui orationis copia,& argumentorum artificio contegentes falsitatem , homi- F
nes rudes ac simplices decipiebant . Cum ita vocasset sponsam, eamque diuersis e
montibus congregasset, ac per fidem illi salutem tribuisset, pulchritudinem illius
inde conceptam intuitus sic ipsam alloquitur.

Vulnerasti cor nostrum , soror mea, sponsa , vulnerasti cor nostrum in vno oculorum tuorum , in vno torque colli tui.

ILLVD, vulnerasti,a Symmacho versum est,excitasti. Hoc autem dicit : Ambo quidem oculi tui sunt admirandi , ac spiritales , & columbæ merito nominati .
Sed alter eorum,qui diuina contemplatur , qui philosophatur de Deo , qui recondita mysteria contuetur , cor meum stupore afficit . Et cum omnia colli tui orna- G
menta suspicio . Per hæc autem virtutes eas intelligit , quæ in actione consistunt ,
collum enim diuinorum mandatorum iugum ferens iustitiæ sulcos infindit ac dirigit.Cum igitur reliqua virtutum ornamenta in collo tuo splendētia suspicio atque
commendo,tum in primis vnum admiror & obstupesco. Ac pulchritudinem suspiciens tum vnius torquis tui,tū oculi diuina hæc intuentis ,amore vulneratus sum
tuo.Quæramus autem,quodnam sit vnum ornamentum illud , quod sponsæ collo
or.13 circumdatum ceteris antecellit,discamusque a sancto Paulo, qui manent , inquit ,
fides,spes,caritas,tria hæc ; maior autem horum est caritas . Et rursum : Plenitudo
m.13 ergo legis est dilectio . Et alibi : vniuersa lex & prophetæ pendent ex eo : Diliges
tt.22. dominum tuum ex toto corde tuo : & proximum tuum sicut teipsum . Torquem H
hunc ergo sponsæ sponsus admiratur . Ipsius quoque oculum vnum ita suspicit,vt
alterum minime contemnat . Iam enim vtrumque collaudauit . Sed rerum intelligibilium contemplationem sensibilium cognitioni longe anteponit . Vulnerasti ergo cor meum, id est, tali oculo prædita , & eiusinodi torque decorata me in amorem ac desiderium tui concitasti .

Pselli.

TVM ad maiorem hanc gloriam inuitat . Veni de libano sponsa. Age de libano
venies . Quando , inquit , venisti ad myrrhæ montem , & ad collem turis mecum
conscendisti : hoc est, mecum passa es,& simul gloriam accepisti,age de libano ad I
sublimiora quædam perfectionis loca celeriter ascende . Nec mecum desinas progredi longius declinatis pardorum leonumque cubilibus . Hoc autem re ipsa & factis cum esset expletum , & sponsa cum Christo puro sponso simul exaltata esset ,
amici progresione virginis obstupefacti,sic eam canentes sunt allocuti .

Vulnerasti cor nostrum soror nostra , sponsa .

DE Deo nos quiddam amplius docuisti , dum oculum animæ tuæ , o sponsa ,
ardenter in verbo & sponso defixum, dumque animæ tuæ collum leui Christi iugo
subditum contuemur . Vere cor uostrum, inquiunt, excitasti,posteaquam ex te di- K
dicimus verbi incarnationem . Atque ad hunc quidem modum amici virginem
collaudarunt .

Trium Patrum.

SED quoniam tota es adeo pulchra,veni de libano sponsa, veni de libano . Ad
me,qui comprehendi nequeo,progredere semper ex fide , (quæ quidem Deo non
aliter actus,id autem est libanus,offertur)per spem proficiens ad caritatē , propter
quam

A quam ego factus sum homo & tu efficeris Deus. Etenim venies, atque peruenies ab initio fidei, a capite Sanir & Aermon: Et venies quidem ad me cum omni caritate: peruenies autem vehementi cum impetu per fornacem variarum tum carnis, tum mundi tentationum spe cõfirmata. Sic autem venies, & peruenies, quoniam ad me, non per incredulitatem, vt primus homo, qui spe diuinitatis deceptus est, iter facere cœpisti, sed per fidem, quę quidem fides, vt caput, principium est ad virtutem du centis viæ, quam indicat Sanir, cuius interpretatio est, lucernæ via. Et per spem vt subleueris & recreeris ab onere atque æstu grauium laborum & molestiarũ. Quod per Aermon intelligitur, quam quidem vocem rorem interpretamur. Atque ita cubilia leonum, pardorumque montes incolumis euitabis: consensum videlicet car-
B nalium voluptatum, quæ leonum instar magno impetu in te, vt a virtute deficias, ruunt: Et tentationes illas quæ ex virtutis præstantia, tanquam ex altis montibus, vt arrogantia efferaris, tibi struunt insidias fraudulenter. Quod quidem pardorum varietas indicat. Venies, & peruenies, & seruaberis, vt dictum est. Quoniam vulnerasti cor nostrum, soror mea, sponsa. Quia scilicet in amorem & desiderium tui concitasti tres vnius diuinitatis personas, cui mente, ratione, & spiritu placuisti, o quæ mihi inter carnis cõiunctionem es soror: propter voluntarium autem caritatis vinculum, atque vnionem spiritus, desponsata es mihi (qui sum vna ex tribus personis) vnigenito nimirum patris filio. Etenim cum sancta scriptura plurali vtitur numero loquens de Deo, sanctissimas illas indicat tres personas, mystice significans modum
C substantiæ sacrosanctæ illius initioq; carentis vnitatis. Quia vnitas in trinitate, & trinitas in vnitate Deus est. Et rursus; vulnerasti cor nostrum. hoc est in tui desiderium inflammasti, tum in vno oculorum tuorum, mente scilicet tua, qua res intuẽs intelligibiles, me veritatem, atque omnium intelligibilium finem cognitione perpetua contemplaris: tum in vno torque colli tui, ratione videlicet tua, qua tu veluti ornamento colli decorata in cunctis actionibus, me summum bonum, & finem omnium, sequeris, & re ipsa benignitatem meam experiris. Sponsus enim Christus est ipsa veritas, & summum bonum. Ac veritas quidem esse intelligitur, quatenus per essentiam est immutabilis: summum autem bonum quatenus ex operibus beneficus demonstratur.

D

Quàm pulchræ factæ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa: Quàm pulchra facta sunt ubera tua a uino. Et odor vestimentorum tuorum super omnia aromata.

Theodoriti.

EX vino enim spiritali, & mystico poculo maiorem hauriunt pulchritudinem vbera tua. Vbera autem esse doctrinæ fontes iam exposuimus. Vestimenta tua sunt ornatissima, eorumque odor omnium fragrantiam aromatum superat. Me enim
E sponsum induisti, idque antea testatus est Esaias, Exultet inquiens, anima mea in domino. Induit enim me vestimento salutis & indumento lætitiæ circumdedit me. Esa. 1
Ista tua vestimenta tantum emittunt suauitatis, vt fragrantia ex illis passim diffusa, virtutem legalem, quæ per aromata metaphorice significatur, antecellat. Vocat autem illam non solum sponsam, sed etiam sororem, quandoquidẽ beatus etiam Paulus, vt sit, inquit, primogenitus in multis fratribus. Et ipse dominus cum resurrexisset, mulieribus ad sepulcrum stantibus, ite, inquit, dicite fratribus meis & Petro: ecce præcedo vos in Galilæã. Ipsius est ergo & soror, & sponsa, & propinqua. Propinqua quidem, iuxta illud. Adhæsit anima mea post te. Sponsa autem, quoniam ab ipso Rom. Matt. Psal.6

ipso doctrinæ semina suscipiens parit pietatis fructum. Soror verò quia, quantum F
attinet ad humanitatem, eadem est natura circumdata. Manet igitur illam, & laudationem prosequens, ait:

Fauum distillant labia tua, sponsa: mel, & lac sub lingua tua: & odor uestimentorum tuorum sicut odor turis.

.12 OPERAE pretium est, his adiungere ea, quæ docet apostolus, Sicut, inquiens
corpus vnum est, & membra habet multa: omnia autem membra corporis vnius
cum sint multa, vnum tamen corpus sunt: ita & Christus. etenim in vno spiritu
nos omnes in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue gentiles, siue serui, si-
ue liberi: & omnes in vno spiritu potati sumus. Nam & corpus non est vnũ mem G
brum, sed multa. Et paulo post: Quòd si essent, inquit, omnia vnum membrum, vbi
corpus? Et rursum: Vos autem estis corpus Christi, & membra ex parte. Ex multis igitur membris constans ecclesia corpus vnum absoluit. Itaque cogitemus, in
ea quosdam oculorum, quosdam aurium, quosdam labiorum locum obtinere.
Quamobrem sponsus, Fauum, inquit, distillant labia tua: mel, & lac sub lingua tua.
Ecclesiæ doctores significat, qui piam tradunt disciplinam, & quasi fauos apum in
labris gerunt, & mellis diffluunt stillis. Nec vero mel tantum habentes, sed etiam
lac, cuique cibum promunt salutarem, & cum infantibns commodum, tum perfectis etiam congruentem. Iam faui mellis, qui in doctorum gestantur labris, sunt di
uinæ scripturæ, quæ continent apes tum ceræ, tum mellis effectrices, sacros nimi- H
rum prophetas, & apostolos, qui per spiritus sancti prata volitantes, & diuinarum
scripturarum construentes cellas, easq; doctrinæ melle ac nectare distendentes vti
litatem ad nos transmiserunt. Ac ceræ quidem littera videtur similis, melli vero
sensus, qui in eo reconditus est. Huius mellis stillæ piorum doctorum e labris ma
nant: eorum item e lingua lac fluit indigentibus lacte. Sed rursus in admiratione
vestimentorum sponsæ commoratur:

Et odor uestimentorum tuorum. sicut odor turis.

SPONSVM ipsum sponsæ factum esse indumentum iam diximus. Testis est
al.3. beatus Paulus, Quicunque in Christum, inquiens, baptizati estis, Christum indui- I
stis. Sponsus autem & Deus est æternus, & homo in extremis diebus ex sancta vir-
gine natus, qui manens id, quod erat, assumpsit quod nostrum est, sponsamque
olim nudam induit. Quamobrem ad eam, odor, inquit, vestimentorum tuorũ sicut
odor turis. Christum enim induta est, qui Deus est, & homo. Diuinitatem autem
indicat tus, quod Deo ex legis veteris instituto offerebatur.

Pselli.

Quàm pulchræ factæ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa: Quàm pulchra facta sunt ubera tua a uino. K

HIC rursum laudat diuinæ ecclesiæ vberum, hoc est disciplinarum incrementum. Cum enim, vt mater liberorum amantissima, eos, populum scilicet ex gentibus enutritum, ad diuinæ ætatis mensuram videat peruenisse, nec amplius in sancta fide balbutire, aut hæsitare, pro lacte vinum effundit quotidie, altiora illis suggerens instituta. Prius enim, vt rudiores, docebat eos, vt patrem, & filium, & spiritum sanctum Deum vnum adorarent. Quod quidem erat veluti doctrinæ lac. Nunc autem monet, vt modestiam, castitatem, temperantiam amplectantur, vt iustitiam diligant. Quæ quidem sunt veluti doctrinæ vinum.

Et

A *Et odor vestimentorum tuorum super omnia aromata.*

QVEM enim ex te vestimentorum amictum gero, ex ijs, inquam, sacrificijs quæ mihi abs te offeruntur, illud arbitror omnibus aromatibus præstare.

Fauum distillant labia tua, sponsa.

DOCTRINA enim, qua nutris filios tuos, fauo & melle dulcior est.

Mel & lac sub lingua tua.

NEQVE enim eadem omnes ratione alis, sed pro sua quemque natura atque
B ætate. Nam imbecilliores lacte pascis, melle autem perfectiores.

Odor vestimentorum tuorum, sicut odor turis.

CVM ecclesiæ vestimentorum odorem superius cunctis aromatibus anteposuerit, nunc turi similem & parem esse pronunciat. Tus autem est omnium aromatum præstantissimum.

Trium patrum.

Quàm pulchræ factæ sunt mammæ tuæ, soror mea sponsa.

C MIRVM in modum profecto diuina sunt pulchritudine decoratæ, speculatio nimirum, & actio, quibus tanquam mammis non præter naturam, nec super naturam, sed secundum naturam verbis & moribus, tanquam infantes, animas ad pietatem alis, quas in his instituendas suscepisti.

Quàm pulchra facta sunt ubera tua a vino.

HAEC quippe tam mirifice effecta sunt pulchra ex diuinitate tibi gratis con-
cessa, a qua tanquam a vino efferuntur ipsa tum per asiduā veritatis cognitionem,
tum per firmam boni effectricem fidem. Hinc etiam diffunditur odor vestimento-
rum tuorum super omnia aromata. Vestimenta autem sponsæ, quæ quidem magnus
D apostolus Paulus electis Dei sanctis, vt induant, præcipit, sunt benignitas & humi- Gal. 3.
litas: quæ primo quoque homini diuinum mandatum assignauit, quo illi præscri-
ptum fuit, vt bonum ageret, idque per humilitatem custodiret. Huius autem trans-
gressio exuit illum spe diuinitatis allectum, & naturam contra se ipsam efferauit.
Hanc vero Deus verbum rursus induit exemplo suo. Humilitatis enim normam
ostendit nobis; nam cum in forma Dei esset, semetipsum exinaniuit, formam serui
accipiens. Benignitatis autem, quia pro salute nostra, qui sontes eramus, innocens Philip. 3
ipse mortem subijt. Quamobrem & odor vestimentorum in illis, qui hæc animo
sunt induti, vtpote qui benignitatem & immutabilitatem Dei præ se ferant, & pro-
pterea diuini sint, quòd eiusmodi amicti sint indumentis, est super omnia aromata.
E Nihil enim comparari potest fragrantiæ diuinitatis, quam Deo desponsata non per
naturam obtinet, sed per gratiam adipiscitur. Ac vestimenta quidē tua talem emit-
tunt suauitatem. Cetera vero quid?

Fauum distillant labia tua, sponsa: mel, & lac sub lingua tua.

DOCENDI rationem ac modum seruant labia tua sic instructum, vt ab apicula fauum confectum cernimus. Neque enim vnica ratione cunctis audientibus affers vtilitatem: sed pro cuiusque modulo te singulis accōmodas, vt & perfectioribus, & rudioribus satisfacias. Ac mentem quidem eorum, qui sunt perfecti diui-

nioribus verbis,tanquam melle,dulcissimam reddis. Qui vero rudes, tyronesque R
sunt,eorum animos tanquam lacte naturalibus exples institutis. Duplex hæc igitur nempe diuinior & humanior docendi ratio ita viget sub lingua tua,vt eas haud intempestiue promas, sed opportune atque accommodate ad eorum, qui instituuntur, vtilitatem.

Et odor uestimentorum tuorum sicut odor turis.

FRAGRANTIA scilicet operum tuorum, quibus tu vires naturaliter promis,tum in agendo ex mentis præscripto mores quasi vestimenta quædam indueris, diuinæ prouidentiæ,quæ cunctis in rebus cernitur,suauitati similis est: cum ad imitationem Dei,salutis multorum curam geras. Propria enim ratione quadam tus ad G
honorem Dei refertur. Ac quemadmodum tus ex proprio odore, sic Deus ex rerum omnium prouidentia, & singulorum animi affectio ex operibus indicatur.Sed cum paulo ante odorem vestimentorum sponsæ super omnia aromata esse dixisset, nec quo modo id esset,declarasset,hic illud ostendit,dum odorem illum turis odori similem dicit esse. Nam sicut tus accenditur ad gloriam Dei: Deus autem sine vlla comparatione est rerum omnium præstantissimus; sic opera, quæ ad diuinæ fiunt bonitatis imitationem, reliquis omnibus antecedunt.

Hortus conclusus soror mea sponsa: hortus conclusus.
fons signatus. H

Theodoriti.

HORTVM nominat sponsam,vt quæ non vnum pietatis virtutisq; fructum, sed multos & varios ferat. Conclusum autem,quòd munitus sit, nec insidijs expositus. Nam portæ inferni, inquit, non præualebunt aduersus eam. Neque enim est sicut illa,quæ ex Aegypto deducta fuit,quam vindemiarunt omnes, qui prætergrediuntur viam,& exterminauit eam aper de silua,& singularis ferus depastus est eã. Sed circummunita est,& muro circumdata,& horto concluso comparata. Itaque multiplices ac diuersos fructus ferens nec furum,aut insidiantium manus reformidat. Fons item est obsignatus; cuius latices non quibuslibet, sed dignis tantum patent. Hoc de fonte dominus quoque locutus est, Qui biberit, inquiens, ex aqua, quam ego dabo ei,non sitiet in æternum,sed fiet in ipso fons aquæ viuæ salientis in vitam æternam. Merito igitur sponsam fontem appellat, vt non omnibus, sed dignis dumtaxat expositam. Neque enim profanis, sed initiatis patent diuina mysteria: non in flagitijs post expiationem se iterum volutantibus, sed ex virtute vitam studiose traducentibus,aut se se per pænitentiam expurgantibus. Nec vero solum dicit,hortus conclusus,& fons signatus, verum etiam.

Psal.79 (margin, beside "situs. Nam portæ inferni")
I (right margin, beside "dat. Fons item")
Ioan.4 (margin, beside "tent. Hoc de fonte")

Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum fructibus nucum, cypri cum nardo, nardus & crocus, K
calamus & cinamomum cum uniuersis lignis libani,
myrrha & aloe cũ omnibus primis unguentis, fons hortorũ, puteus aquæ uiuentis, quæ fluit impetu de libano.

HAEC, inquit, omnia misisti mihi, & tempore nuptiarum attulisti. Et primum quidem paradisum malorum punicorum,quę paradisus nec aliorum fructuũ expers erat. Pro malo punico mea quidem sententia per translationem caritas intelligitur.

A telligitur. Quandoquidem sub vno eiusdem mali cortice multa sunt grana, ita mutuo inter se conserta, vt se vicissim non comprimant, neque corrumpant, sed integra conseruentur, nisi aliqua in medio putredo nascatur. Possumus ex interiectis ipsius septis ac veluti cancellis per medium discurrentibus alium etiam sensum excogitare. Multos enim inter eos, qui saluantur ordines cernimus. Nam alius est virginum ordo, alius continentium, alius matrimonij ferentium iugum, & diuitijs atque opibus affluentium, alius inopem vitam complectentium, alius seruorum piam colentium vitam, alius dominorum recte & legitime imperantium. Eodem modo & mali punici sunt illi tanquam parietes, qui quasi cellulis quibusdam grana distinguunt, & continent. Ideo sponsæ emissiones comparat paradiso malorum punicorum. Primo namq; caritatis ipsius fructum admiratur. tum alijs quoq; virtutum generibus ornatam dicit, cum fructibus nucum. Mox ea sigillatim persequitur. Cypri cum nardo. Cyprus est genus arboris, ex qua calidum oleum cóficitur. Nardus autem est aromatis genus odoratum, vnde oleum fit eiusdem nominis, idem quoque calidum, & corporum curationibus accommodatum. Crocum præterea dicit hac paradiso contineri. Egemus enim non solum calefacientibus nos, & caritatem in nobis erga Deum inflammantibus, sed refrigerantibus etiam, & cupiditates immoderatas comprimentibus. Crocus enim numeratur inter ea, quæ refrigerandi vim habent. Et calamus, inquit, & cinamomum. Sunt autem hæc quoq; aromatum genera, sed allegorice intelliguntur. Per calamum enim scripta diuina significat. Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. Odoratus est autem calamus aromaticus. Lingua enim docentium pietatem omni suauitate referta est. Additur calamo cinamomum, quod in veteri lege Deo offerebatur, vt intelligamus, quæ de Deo monumentis sunt tradita litterarum, tum laudabilia esse, tum odorifera, & his aromatibus comparanda. Ad hæc subijcit: Cum vniuersis lignis libani. Habet etiam, inquit, virtutes, quæ in lege continentur, non secundum litteram, sed secúdum spiritum. Per libanum enim Hierusalem significari, sæpe docuimus. Habet myrrham quoque & aloem, cum omnibus primis vnguentis: id est, mortificationem cupiditatum, myrrha enim mortuorum est propria. Et tentationum amaritudinem, amara enim est aloe. Habet denique omnia vnguenta prima, non quæ secundas, aut tertias, sed quæ primas obtinent partes. Perfectorum sunt ea, quæ perfecta sunt. Habet fonte etiam, & puteum viuentis aquæ, & de libano scaturientis. Neque enim solum doctrinã continet euangelicam, perspicue manantem, sed etiã legis puteum, puteũ, inquam, aquæ viuentis, fluenta quidem abscondita complectentem, sed cũ impetu & sono de libano decurrentia. Hierosolymis enim legalis floruit viuendi ratio, quæ figurate libanus nominatur. Defluxit tamen hic etiam puteus ad domini sponsam ecclesiam, sed est reconditus, & cum strepitu fertur, & rigat ecclesiæ paradisum.

(Margin letters: A, B, C, D)

Pselli.

E *Hortus conclusus soror mea, sponsa. hortus conclusus, fons signatus.*

VARIIS sponsam laudibus sponsus extollit. Hortus enim es, inquit, o sponsa, conclusus, arborum omnium in te ipsa continens decus, & oleam fructiferam, & dulcem ficum. Fons item, inquit, es signatus. Neque enim aquas temere profundis tuas, sed fideles, salutis sitientes, potas.

Emissiones tuæ paradisus malorum punicorum cum fructibus nucum.

HIS

HIS verbis ea sponsus complectitnr omnia, quæ ad fidei nostræ integerrimæ doctrinam spectant, cuius timorem, decorem, fragrantiam, diuinitatem os ecclesiæ nunquam non prædicat. Emissiones enim, inquit, tuæ paradisus existunt malorum punicorum, & omni gratia sunt plenæ. Fons hortorum. Nam latices tuos haud frustra spargis, sed diuinas plantas, fideles nimirum, rigas.

Puteus aquæ viuentis, quæ fluit impetu de libano.

ADEO, inquit, virtutibus insignis effecta es, vt idem, quod ego cognomen sis consecuta. Ego enim omnino viuentis aquæ sum puteus, qui de cælo sicut pluuia in vellus, tanquam ex alto & mirabili monte libano descendi.

Trium Patrum.

AC talia quidem sunt membra, & vestimenta tua. Tu vero qualis?

Hortus conclusus soror mea, sponsa, hortus conclusus: fons signatus.

QVALIS nimirum duplex hortus consitus tum virtutum disciplinis, quantum ad animam pertinet, tum earum moribus, quantum ad carnem: & munitus quodam veluti mandatorum vallo. Quantum autem ad mētem spectat, qualis fons pias erga me ac diuinas fundis cogitationes, & signo meo, vt imago mea, es obsignata, ne inimicus adueniens te non solum diripiat, sed etiam occidat, ac perdat, virtutisque tuæ fructus asportet, & cognitæ veritatis aquam falsis opinionibus contaminet. Neque vero tu ipsa tantum es hortus, sed emissiones tuæ paradisus cum fructibus nucum. Hoc est, disciplinæ tuæ, quibus animas instituis propter fidei plātas quas in illis inseris, sunt tanquam paradisus malis punicis consita, super radices insertis quercuum, & propterea proprium fructum, tanquam earum fructum ferentibus. Quarum qnidem malorum punicarum radices haud facile diuelluntur, cortex autem ipsius fructus austera est, & quæ intus sunt, tuetur. Fructus vero, posteaquam ad maturitatem peruenit, confracto corticis integumento, sese tū gustu dulcem, tum aspectu iucundum ostentat. Eodem pacto sponsæ etiam disciplinæ, tanquā arboris radicibus ita fidei innixæ firmitate difficile ex animabus credentibus auelluntur. Quippe quæ tum incussa suppliciorum formidine, tanquam mali punici cortice, discipulas animas, cohibentes, spiritus fructum in ipsis ab omnibus perturbationibus integrum conseruant: tum promissionum radijs iustitiæ solis eas ad futurorum bonorum desiderium inflammantes, timore, quem caritas expellit, tanquā cortice disrupto, quemadmodum & fructus malorum punicarum gustū oblectat, sic mentis ipsarum guttur, dulcedine perfundunt, gustantium & videntium, suauem esse dominum. Hæ doctrinæ igitur, dum a discipulis re ipsa tractantur & excoluntur, tum pœnarum metu a vitijs purgant, tum spe præmiorum incēdunt illas ad iustitiæ opera complectenda. Cypri cum nardo. Diuersarum videlicet virtutum flores, & mixturæ. hoc est, initia, & commixtiones. Vt initia namque subsistunt in animabus, quæ instituuntur vel comminationum metu, vel desiderio promissionum varia secundum virtutem genera in Deum & proximum caritatis. Vt commixtiones autem, persuadent illis, vt dum propter suam erga Deum caritatem carne patiuntur, mala sustineant, ob caritatem, qua proximum amplectuutur, lætitiamque percipiant ex futura remuneratione. Dum autem propter suam in proximum caritatem mala sustinent, caritatem præ se ferant, qua Deum prosequuntur, eius mandatum seruantes, quo nobis præcipitur vt proximum diligamus. Sic igitur

A sponsæ doctrina fit in discipulis nardus & crocus, fistula & cinamomũ cum vniuersis lignis libani, id est, quattuor virtutes præcipuæ, cum illis omnibus quæ ipsis subiectæ sunt, plantatæq; in sublimitate fidei erga Deum, tanquam in monte libani. Per nardum enim, in qua aromata varia commiscentur, prudentiam intelligimus, in qua virtutum omnium rationes summatim continentur. Per crocum autem, qui mediam inter frigiditatem & caliditatem obtinet vim, & vtriusq; excludit extrema iustitiam accipimus, quæ defectus & excessus in virtutibus fugit. Per dulcem vero calami fistulam, quæ leuis est, & in sublime facile tollitur, temperãtia significatur. Quæ mentem graui corporeæ cupiditatis onere subleuat, eamq; ad spiritalia & cælestia sublimem tollit, eorumq; replet suauitate. At per cinamomum, cuius natura
B est calida atque iucunda, fortitudinis diuino zelo aduersus impietatem atq; malitiam ardentis robur indicatur. Nec vero sponsæ doctrinæ in discipulis hæc fiunt, sed myrrha quoque & aloe cum omnibus primis vnguentis: hoc est, carnalis sensus earum mortificatio cum omnibus primis Spiritus sancti muneribus animas, vnguentorum instar, recreantibus. Nisi enim anima sapiat ea, quæ sunt spiritus, & sanctissima illius dona suscipiat, timoris, inquam, & fortitudinis, & consilij, & scientiæ, & cognitionis, & intellectus, & sapientiæ, carnalis sensus mortificationem, quæ per myrrham, & aloem, quibus aromatibus mortuorum corpora condiuntur, intelligitur, non assequetur. Hæc sponsæ instituta & disciplinæ in animabus illas excolentibus fiunt etiam fons hortorum. Inde enim cognitio defluit, qua variæ in illis tan- Esa. 11
C quam plantæ, insitæ virtutes irrigantur. Et puteus aquæ viuentis, & cum strepitu de libano decurrentis, id est, ex profunditate diuinæ ac sempiternæ sapientiæ resonantis, & docentium more diuina mysteria vulgo inexplicabilia, tanquam de libano, de sublimitate in Deum fidei depromentis. Quoniam autem sponsæ sermones atque præcepta sponsus hortum, vt declaratum est, nuncupauit; hortus vero est paradisus, tanquam diuersarum plantarum locus; hortus sponsæ profecto sunt animæ disciplinis eius consitæ atq; eruditæ, per quas ea, quæ dicta sunt studet perficere.

Theodoriti.

SPONSA superioribus laudibus auditis, lætitiaq;, & gaudio affecta, quòd
D sponsus non modo pulchritudinem suam esset admiratus verum etiam vestimenta sua commendasset.

> *Surge, inquit, aquilo, & ueni auster, & perfla hortum meum,*
> *& fluant aromata eius. Descendat nepos meus in hortum*
> *suum, & comedat fructum nucum suarum.*

INTER ea quæ diuina scriptura damnat, aquilo numeratur. Quamobrem & Deus per Hieremiam prophetam, ab aquilone, inquit, exardescent mala. Et rursum: Malum, inquit, ego adduco ab aquilone. Et alibi: Vox auditionis ecce venit, & Hiere.
E commotio magna de terra aquilonis. Iubet igitur aquiloni, vt surgat, & recedat: Hiere.
vt auster perflet horti aromata, quæ matura sunt, vt nepos suus fructibus vesci possit. Constat autem austrum flare a meridie, & notum appellari, quòd spirans vapore corpora repleat, & humiditate. Maior vero a meridie splendor etiam lucet. Vnde Abacuc a meridie Dominum venturum prædicit. Deus enim, inquit, de Theman veniet. quod & Hebræorum & Syrorum lingua significat vocem. Præcipit igitur, vt ventus abscedat cõtrarius, & gratia diuina spiret, quo maturos aromatum ipsius fructus nepos colligat suus, nec vllus eorum vento corrumpatur, aut decidat ante maturitatem. Hiere.1

Trium

F

Trium patrum.

SVRGE aquilo,& veni auster. Facesse spiritus improbissime, qui animas quæ a me instituuntur perturbationibus,quasi aquilonis flatibus affligis.Et veni sanctissime spiritus,qui eas gratiæ tuæ donis,tanquam auris austri salutaribus calefacis.

Perfla hortum meum, & fluant aromata eius.

ANIMAS perfla,quas ego doctrina præceptisq; meis tanquam hortum instruxi. Et in has per communicationem diuina munera tua infundantur, quibus ego quasi quibusdam aromatibus perfusa sum. Ac tum descendat nepos meus in hortum suum, in animas nimirum illas, quas ego institui, & tanquam hortum diuinis G
Cor.6 mandatis informaui. Propterea in animabus,quas dixi,inhabitat, atque inambulat dilectus meus. Et comedat fructum nucum eius. Satiet se harum animarum salu-
Ioan.4 te,quam ipse suum esse cibum asseruit,meus,inquiens, cibus est, vt faciam voluntatem patris mei,cuius omnino voluntas est,vt homines salui fiant. Fructus autem sponsi nucum est hominum salus, vt finis bonæ ipsius voluntatis, quæ sanctis eius mandatis continetur. quæ quidem mandata per actionem infixa sunt in animabus super fide erga illum, tanquam super quercu radicatis.

Surge aquilo, & ueni auster. Perfla hortum meum,& fluant aromata mea. Descendat nepos meus in hortum meum, & comedat fructum nucum eius. H

Pselli.

POSTEA quàm ecclesia Dei potestatem accepit omnino, vt hortus illius nominata,plantarum omnium decus in se continens,pessimum aquilonis flatum, glacie florum pulchritudinem extinguentem, expelleret: austrum autem saluberrimum acciret, qui spirans in Sion apostolis olim verborum fluxus instillauit: sanctissimum illum spiritum vocat,qui in hortum suum salutis auras infundat,vt omnes filij sui fructum ferant,& Christum verbum & sponsum lætitia afficiant. Cum I
igitur quod iusserat, re ipsa perfectum esset, aquilonemque silentem virgo perspiceret posuisse,pulcherrimumque omnino ac diuinum austrum perflare, filios suos omnes fructiferos ostendentem:admirabilem sponsum suum obsecrat, vt in hortũ suum fertilem celeriter descendat, arborumq; suorum fructus carpat: hoc est, vt bonis filiorum suorum operibus oblectetur. Nisi enim ad nos humiles & abiectos ita descendat,mansuetos suscipiens,vt inquit Dauid,fieri nullo modo potest,vt nos in cælum conscendamus. His sponsa precibus sponsum aduocauit. At ille,qui implet vniuersa,quique adest vbique, & dicit, ecce adsum, inuocantibus, antequam sponsa supplicationem expleret,illam exaudiens, descendit in hortum eius, vt ipsa voluit,& fructus arborum ipsius decerpsit. Sic enim sponsam alloquitur.

K

Veni in hortum meum, soror mea, sponsa. messui myrrham meam cum aromatibus meis. comedi panem meum cum melle meo. bibi vinum meum cum lacte meo.

DESCENDI ego quidem,inquit,in hortum tuum, virgo, & pulchris fructibus tuis cupiditatem meam prorsus expleui. atque ex ardenti filiorum tuorum fide ac pænitentia magnam lætitiam percepi. Totum autem hoc factum est,messis myrrhæ,esus mellis,& lactis potus. Hæc cum dixisset Christus idem & sponsus,vt

pro

A pro mellito conuiuio quasi gratiam aliquam referret, ipsis virginis filijs dat corpus suum. Sic enim illos, sed dignos tantum, quos & propinquos suos ita esse dixit, alloquitur.

Comedite propinqui mei, & bibite, & inebriamini fratres mei.

QVICVNQVE estis, inquit, operibus fratres mei, corpus meum comedite, & sanguinem bibite meum. Deinde inebriamini, inquit, præ lætitia, & propter ebrietatem stupore perculsi, omnino mundi sollicitudinum obliuiscimini.

Theodoriti.

B *Veni in hortum meum, soror mea, sponsa.*

VENI, inquit, in hortum meum, quem tu mihi adornasti, & collegi primum myrrham meam, id est, quam ego in te plantaui. Primus enim ego pro te mortem oppetij. Deinde tu ita mecum commori, atque vna sepeliri concupisti. Consepulta enim es mihi per baptisma in morte, & mortificasti membra tua, quæ sunt super terram. Collegi ergo myrrham meam cum aromatibus meis, & reliquarum virtutum, inquit, quas a me didicisti, fructum percepi. Comedi præterea panem meum cum melle tuo. solidum, & dulcem cibum, qui apud perfectos inuenitur. Bibi vinum meum. Iure addidit pronomen meum. Ipse enim est vitis vera, ex
C qua vinum hoc perfectum est. Bibi vinum meum cum lacte tuo. Nam ne infantes quidem, ac veluti vbera sugentes, & lactentes excludit: sed ab illis etiam, ætati eorum congruentem fructum capit, cumque bonus sit, amicos etiam ad côuiuium inuitat his verbis,

Comedite, propinqui mei, & bibite, & inebriamini, fratres mei.

PROPINQVI sunt ipsius viri perfecti, quique incorruptam seruant imaginem, & cum eo coniungi cupiunt. His non solum præcipit, vt bibant, sed vt inebrientur. Est enim ebrietas, quæ temperantiam, non autem intemperantiam parit;
D quæ membra corroborat, non autem dissoluit: nam calix ipsius inebrians, per quam præclarus est. Et alibi beatus Dauid, Inebriabuntur, inquit, a pinguedine domus tuæ, & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Psal. 22 Psal. 35

Trium Patrum.

SPONSAE preces sponsus exaudiuit, iuxta illud: Adhuc loquente te, dicet; Ecce adsum. Talis enim erat, quæ precabatur, vt despici non deberet. Quamobrem illi respondens: Veni, inquit, in hortum meum soror mea, sponsa. Quem tu nimirum mandatorum meorum doctrina conseuisti, quibus perturbationum procella Esa. 58
E discussa est. Flauit autem Sanctus spiritus meus, & plantæ istius horti, veluti vnguenta varia, virtutum rationes protulerunt, per quas ego quoque in hunc hortũ ingressus sum, in quo voluntates meæ, sancta præcepta mea, plantata sunt. Huius ego fructum omnino decerpsi. Qui sane fructus ipsorum est præceptorum obseruatio. Soror mea, qui natura sum filius Dei, & patris, quippe quæ eius obtemperas voluntati, & ei per gratiam pro filia es adoptata. Sponsa mea, vtpote mihi per caritatem coniuncta, atque vnus effecta spiritus. Ingressus autem in hortum meum, messui myrrham cum aromatibus meis, nempe carnalis sensus discipularũ tuarum mortificationem cum virtutibus, quæ illam consequuntur. Qui enim carni,

ni, & mundo sensum mortificauerunt, eum spiritui dicant, Deoque, veluti quendam aromatum fructum, præceptorum offerunt obseruationem, de qua, comedi, inquit, panem meum cum melle meo: bibi vinum meum cum lacte meo. Ac panis quidem eius est ille, quem, vt antea dictum est ipse declarauit, meus, inquiens in euangelijs, cibus est, vt faciam voluntatem patris mei. Mel autem sunt diuina eius, eloquia, quæ linguam a qua pronunciantur, dulcedine perfundunt. Vinum vero est gratia diuinitatis elargitrix, quæ id, quod naturale est, supra naturam extollit. Lac autem est doli expers simplicitas. Sponsus igitur, in quas, per sancta mandata sua, animas ingreditur, eas tum nutrit, quasi pane quodam cum melle, virtute cum cognitione: tum potat, quasi vino cum lacte, concessa per gratiam diuinitate, cum remota a dolo simplicitate. Horum vero salutem tanquã panẽ quendam cum melle ipse comedit: ac veluti vinum quoddam cum lacte bibit. Itaque ad quos, vt diximus, ingressus est, quosque domicilia sua in Spiritu sancto constituit, ipsos inuitat ad hunc modum: comedite propinqui mei, & bibite, & inebriamini, fratres mei: qui videlicet conuersi estis, & vitia repulistis, & ad me, virtutem cum pura cognitione colentes, accessistis. Bibite autem obstupefaciens diuinitatis vinũ cum doli experte erga me fide: & ab illis, quæ naturalia sunt, ad ea, quæ naturæ præstant, transferimini. Quos ego per gratiam in Sancto spiritu filios adoptaui patri meo. Hæc igitur sponsus cum per sponsæ adhortationes ad eius discipulas dixisset, ipsa se illis exemplum præbens, quo modo audire debeant vocem sponsi sui, eumq; in domum introducere, Ego, inquit, dormio, & cor meum vigilat. Vox nepotis mei pulsat ad ostium. Et dormio quidem ad ea, quæ in hac vita iucunda videntur, cum sensus mei, quasi per contemptum ipsorum, sopiti sint. Vigilat autem mens mea, ne sponsus meus, verbum, verbis inexplicabile, veniens, inueniat eam dormitantem. In quibus autem mens vigilat, audit vocem dilecti mei pulsantis ad eam, per quam, tanquam per ianuam quandam in animam ingreditur.

(Margin: Ioan. 4; F; G; H)

Theodoriti.

SVPERIORIBVS ita pronunciatis, sponsa, Ego, inquit, dormio, & cor meum vigilat. Quamuis enim, inquit, a natura cogar oculos claudere, & somnum capere, mente tamen vigilo, & ignauiæ somnum minime suscipio, cum sponsi aduentum expectem. Quamobrem, & ipsum pulsantem sentio. Vox enim, inquit, nepotis mei pulsat ad ostium. Addamus, si videtur, his, ea, quæ diuinis in euangelijs a bono pastore dicta sunt. Oues enim, inquit, meæ vocem meam audiunt. Et rursum: alienum autem non sequentur, quia non nouerunt vocem alienorum. Quare beatus ille, qui pascitur, & pastoris vocem agnoscit. Beatus, qui in sponsam electus est, atque inter adulteri, & sponsi vocem scit diiudicare. Beatus, qui dicit: non dabo somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationem. Sed vigilat, & sponsam expectat, quemadmodum ipse dominus monet, vigilate, inquiens, quia nescitis qua hora dominus vester venit. Idem consilium affert etiam beatus Paulus, vigilate, inquiens, state in fide, viriliter agite, confortamini, omnia vestra in caritate fiant. Dum vigilat igitur sponsa, licet dormiat somno corporeo, voce fruitur sponsi sui, eumq; ad fores pulsantem exaudit. Quæ autem fores animæ sunt, nisi corporis sensus? per quos sponsa sponsum excipit, non modo pulsantem, verum etiam præcipientem, vt sibi fores aperiantur.

(Margin: I; Ioan. 10; Psal. 31; Matt. 24; 1. Cor. 16; K)

Pselli.

CVM purus dominus, & sponsus se sponte morti pro nobis obiecisse demonstrasset,

A straffet, carnemque, non autem diuinitatem omnia perpessam esse, hæc etiam ad illos, quos propinquos vocauit, loquitur. Ego dormio, & cor meum vigilat. Licet, inquit, carne, quam assumpsi, mortem pertulerim, nihil tamen omnino diuinitas passa est. Aperi mihi, inquit, soror mea, propinqua mea, columba mea, perfecta mea. Quia caput meum plenum est rore, & cincinni mei guttis noctis. Per noctem quidem significat Iudæorum impetum, quo illum nocte adorti fuut: per rorem autem, & guttas trium dierum, mortem, quam cincinni capitis, & non ipse suscepit. Quoniam igitur, inquit, pro te mortem sustinui, & propter te hæc incommoda passus sum, aperi mihi, & suscipe me. Diligo enim pulchritudinem tuam, & in virtute perfectionem. Quamobrem & sororem meam, & propinquam meam, & columbã

B meam, & perfectam meam te nomino. Perfectam quidem, quoniam lege præscriptam tibi a me perfectionem præstas. Ego enim dixi: perfecti estote sicut & pater vester cælestis perfectus est. Et rursum: si vis perfectus esse, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælis, & tollens crucem tuam sequere me. Columbam voco, quia spiritalis effecta es, & veterem hominem exuisti cum vitijs & cupiditatibus, & spiritaliter potes intueri. Propinquam meã appello, quia per vestigia mea incedis, & ad me appropinquare concupiscis. Ego enim dixi: appropinquate mihi, & appropinquabo vobis. Sororem denique dico non solum propter naturæ, quam suscepi, necessitudinem verum etiam propter pietatis coniunctionẽ.

Matth. 5
Matt. 19
Iac. 4

Pselli.

C SED sponsæ Cantica rursum audiamus. Vox nepotis mei pulsat ad ostium. Aperi mihi soror mea, inquit, sponsus meus media de nocte veniens. Cordis ostiũ mihi, inquit, patefacito, vt in te mansionem faciã cum patre meo. virtutibus enim profecto mihi propinqua facta es. quòd si aperueris mihi, dabo tibi munus magnũ rorem capitis mei, & cincinnorum guttas: hoc est, largiar tibi curandorum hominum facultatem. Ros enim meus est hominum medicina.

Trium Patrum.

D *Talis autem est ad me vox sponsi mei. Aperi mihi, soror mea, propinqua mea, columba mea, perfecta mea.*

APERI mihi mentem tuam, vt ego, qui cõprehendi nequeo, per illã in te comprehendar. Soror mea, quatenus facis voluntatẽ patris mei. Propinqua mea iam facta propter mentis tranquillitatẽ. Columba mea, vtpote quæ sancti spiritus mei munera acceperis, quibus tanquam alis per affectionẽ ab omnibus terrenis rebus auolasti, atque in me ab omni materia remoto, atque ineffabili, & mentis captum excedente conquieuisti. Atque ita perfecta mea, vt per actionem purgata, & per contẽplationem in spiritu illuminata, & numeris omnibus per diuinitatis gratiam expolita.

E Aperi autem mihi, quoniam, vt dictum est, caput meum est plenũ rore, & cincinni mei guttis noctis. Et caput quidem ipsius, quod per excellentiam mystice declaratum est verbum mens illa ineffabilis, quæ verbum genuit, quæq; a rebus omnibus, omni ratione infinite distat. Impletur autem, dum tanquam rore perfectam animam implet cognitione suæ diuinitatis per terminos abnegantes, cuiusmodi sunt, supersubstantiale, sine principio, immensum infinitum, & alij eiusdem generis. Huius autem cincinni, ex eo capite sunt bonæ patris voluntates, in Spiritu sancto ab ipso vnigenito ad finem perductæ. Quæ quidem tanquam guttis nocturnis, plenæ sunt iudicijs diuinis, quòd comprehendi nequeant, imperuestigabilibus. Ex

quo noctis guttæ nuncupantur, quasi minuti quidam vapores cognitionis incomprehensæ atque inaccessæ diuinitatis. Per quas quidem guttulas cognitionis mens animæ Deo verbo desponsatæ patefacta & aperta ipsum introducit in domum suam. Quapropter & tanquam causa illius: Aperi mihi: dictum est, Quia caput meum plenum est rore, & quæ sequuntur. Ceterum, o discipulæ, quia sic vocem sponsi mei audiui, & intelligibilem ianuam meam patefeci, atque incolam possedi ipsum, qui innocentiæ est indumentum, in primis veteri mea peccati tunica, quã ex transgressione contraxeram me expoliaui. Quo modo iam induam ipsam splendido depulsam indumento? Laui pedes meos lauacro baptismatis, & sancti spiritus aduentu, & diuinorum mandatorum obseruatione eximie purgata. Quo modo igitur illos, improbæ cupiditatis vestigia sequens, inquinabo? F. G

Expoliaui me tunica mea, quomodo induam illam?
Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos?

Pselli.

EGO, inquit, iampridem fores aperui tibi. Transgressionis enim crassitudinẽ exui, nec sententiam vnquam mutabo, vt eam iterum induam. Terrenas abstersi sordes pedibus meis, eosque in salutis semitas direxi, ne vllo vnquam tempore me retro conuertam, vt inquinem illos. Hæc sponsæ uerba sponsus cum audisset, in interiore eius veluti tabernaculo voluit habitare, sed illum, vt qui comprehendi non potest, minime capiebat. Hoc enim manu sponsi, eaq; sola replebatur, ut ex ipsius sponsæ cantu possumus intelligere. H

Theodoriti.

SVPERIORIBVS igitur verbis auditis sponsa respondet.

Exui, inquiens, tunicam meam.

QVANTVM detrimenti pigritia pariat, & quantum laboris afferat ignauis, hinc perdiscamus. Dum enim excusat se sponsa, nec statim sponso ianuam vult aperire, cogitur paulo post non solum ad ianuam vsque progredi, sed ciuitatem percurrere, & plateas circumire, atque in custodes incidere, a quibus vulnera etiam accipit, & vix sponsum inuenit exoptatum. Quòd si statim vocanti paruisset hæc omnia incommoda euitasset. Nunc autem, Exui, inquit, tunicam meam. Quo modo induam illam? Laui pedes meos. Quo modo inquinabo illos? Atqui hoc illi sponsus non præcipit, neque enim vult, vt depositum veterem hominem iterũ sumat, aut sanctis manibus suis ablutos coinquinet pedes: sed vt sine labore, & inquinatione aperiat sibi vel aurium, vel oculorum fores, quo aut per cognitionem, aut per auditum ingressus, in animabus sanctificatis inhabitat. Verum quia sponsa excusationes afferens, tardior fuit, eam sponsus excitat alia ratione, non amplius pulsans exterius tantum, sed etiam manum per quandam rimam inijciens. Manum autem intelligimus sensum tactus, & diuinam ipsius actionem, quam vbi sponsa persensit, clamat. I K

Nepos meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius. Surrexi vt aperirem nepoti meo: manus meæ stillauerunt myrrham, digiti mei myrrham plenam super manus pessuli. Aperui ego nepoti meo: at

nepos

A *nepos meus declinauerat, atque transierat. Anima mea egressa est, ut nepos locutus est meus. quæsiui eum, & non inueni illum: vocaui eum, & non respondit mihi. Inuenerunt me custodes, qui circumeunt ciuitatem; percusserunt me, & uulnerauerunt me: abstulerunt pallium meum mihi custodes murorum.*

QVIA noluit confestim aperire pulsanti, tangit eam per quendam ex sensibus (quod foramen appellauit) inferens manum, hoc est, actionem. Amorem autem illius
B accendit, atque inflammat. Id enim patet ex illis verbis: venter meus intremuit ad tactum eius: quod Theodotion vertit, calefactus est. Sponsa autem desiderio ebria surgit, & ad ostium currens, manus meæ, inquit, pessulum apprehendentes, vt aperirent, stillauerunt myrrham, & digiti mei myrrham probatissimam. Perfecta enim mortificatione ad extremas vsq; particulas affecta sum. Sed aperto ostio nepotem meum cerno prætereuntem, atque ingredi recusantem. Ego vero amoris stimulo concitata, & sacris illius sermonibus suspensa ad quæritandum me accingo, nec clamare desino assidue vocans. At ille audire dissimulat, nec mihi dignatur respondere. Oberrans igitur, & dilectum meum inquirens, incido in ciuitatis custodes, qui me non modo percusserunt, & verberarunt, sed etiam vulneribus af-
C fecerunt, & pallium abstulerunt. Murorum, & ciuitatis custodes sposa (vt mihi quidem videtur) magistratus, & principes, & tyrannos appellat, qui sponsam ecclesiā quondam oppugnarunt, & victoria illustres martyres ipsius verberibus, & supplicijs excruciatos, animas ipsorum nudantes, & corpus ab illis, vt pallium auferentes necauerunt. Martyres enim ardentes desiderio sponsi, & vbique gentium illum in ciuitatibus, & agris, ad extremos vsq; terrarum terminos prædicātes, has ærumnas omnes pertulerunt. Ex his ergo, quæ dicta sunt, discamus, omni deposita tarditate sponso pulsanti protinus aperire, ne, si discesserit, cogamur passim circumuagari, & desideratum inquirere.

D
Pselli.

Nepos meus misit manum suam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius.

ETSI totum, inquit, ostium meum aperui, vt Christum verbum & sponsum meum susciperem, tamen vix manus eius, eaque sola immissa est. Itaque magnitudinem ipsius magnopere sum admirata. Præclare pura virgo philosophatur. Hominum enim natura minor est, quàm vt diuinam admirandi verbi naturam opinione, aut scientia queat vniuersam comprehendere. Surrexi, vt aperirem nepoti meo. Manus meæ stillauerunt myrrham; digiti mei myrrham plenam in manus
E pessuli. Ego, vt sponsum, inquit, exciperem, aperui. At ille penetralibus meis capi non poterat. Surrexi ad laboriosum & magis diuinum ordinem, vt quem antea capere non potueram, laboribus multis, & carnis mortificatione, latiorem cogitationis portam patefaciens, sponsum comprehenderem. Vnde manus meæ, inquit, cum digitis conniuentes myrrham distillarunt vsque ad pessulum. Quinetiam pessulis omnibus reductis fores aperui, id est, carnis meæ membris mortificatis, animæ sensus omnes patefeci. Pandi fores nepoti meo. At ille declinauerat, atque transierat. Quamuis fores meas patefecerim vniuersas, non tamen verbum & sponsum potui comprehendere. Anima mea egressa est, vt nepos locutus est

meus. Sustuli mentem meam, inquit, ad cælum, vt de dilecto meo aliquid intelligerem. At ille cælo erat sublimior multo. Sic enim deinceps loquitur sponsa & virgo. Quæsiui,& non inueni illum: vocaui, & non respondit mihi. Ecquonam modo inueniri, comprehendique poteritis, qui nihil est eorum, quæ cognitione percipiuntur, non species, non figura, non locus, non quantitas? Inuenerunt me custodes,qui circumeunt ciuitatem: percusserunt me,vulnerauerunt me. O pulcherrimam virginis progressionem. Ecce enim ad angelos vsque progressa est. Hi namque sunt cælestis ciuitatis custodes. Inuenerunt enim me verbum inquirenté, & verbis deterruerunt ac vulnerarunt. Dixerunt enim id nulla prorsus ratione fieri posse,vt incomprehensi comprehensio reperiatur. Abstulerunt pallium mihi custodes murorum. Velum,inquit,abstulerunt ab oculis meis,vt clarius sponsum intuerer, qui ne ab angelis quidem potest omnibus comprehendi. Quamobrem incertior discedens omnino, custodes, id est,angelos etiam auersatur,quòd ne ab illis quidem ingens sponsi desiderium queat imminui. G

Trium Patrum.

QVOMODO autem,inquit sponsa ad discipulas suas, sordidam peccati tunicam deposuerim, atque purissima euaserim, audite. Nepos meus demisit manum suam per foramen,& venter meus intremuit ad tactum eius. Dilectus meus demisit a patre, procedentem ab eo,spiritum ipsi consubstantialem,cuius tanquam manu peragit diuina gratiarum munera per mentem meam veluti per foramen aliquod: & pariente me initium sapientiæ,timorem dilecti mei,tanquam iudicis, gulæ ventrisq; corripitur vitium,vnde genus omne nascitur intemperantiæ. Et statim surrexi ego,vt aperirem nepoti meo: per efficacem contemplationem ab habitus dispositione sum excitata,vt mentis ianuam patefacerem dilecto meo. Manus meæ stillauerunt myrrham. Actiuæ nimirum potentiæ meæ mens & ratio per electioné fuderunt sermones & mores carnalem sensum mortificantes. Digiti mei myrrham plenam in manus pessuli. Passiuæ scilicet potentiæ meæ, (sensus, concupiscentia,& iracundia) quæ menti & rationi,vt manibus digiti cooperantur propriá, per cognitionem & virtutem,mortificationem,probatissimam destillauerunt in affectionum opera,quæ instar pessuli excludunt aditum incredulitatis, tanquá & huius operibus,quæ per translationem manus pessuli vocata sunt, mortificatis vna cú passiuis potentijs, quas memorauimus. Quoniam autem operum incredulitatis mortificatio est perfectio fidei: fides autem corruptio infidelitatis, hæc a me, vti pessulus,quemadmodum diximus, corrupta est. Aperui nepoti meo ego: mentis meæ ianuam dilecto meo per fidei affectionem patefeci. Nepos meus declinauerat atque transierat. Quippe qui menti per essentiam non subiacet, cum per illam sit incomprehensibilis. Anima mea egressa est in sermone eius. Exiuit ab interiori cogitatione ad sensum per naturalem contemplationem, vt inueniret sponsum suum. In sermone eius. eo nimirum,quo illam est allocuta,cum diceret: egredere in vestigijs gregum: vt indicaret ei,vbi ipse pasceret. Atque ita quæsiui eum, & non inueni. In rebus enim creatis,qui est increatus,non inuenitur. Vocaui illum,& non respondit mihi. Eum, qui est, appellaui illum; cum ea quæ sunt, numeris omnibus antecellat. Appellaui substantiam eum, qui est supersubstantialis. Appellaui illum vitam, qui auctor est vitæ, & rerum effector vniuersarum. Non respondit mihi, cum ea vocaretur,quæ ipse per essentiam & naturam suam nó est. Dilectum igitur meum reperire quidem ipsa non potui. At sancti angeli,qui custodes sunt,& ciuitatem circumeunt, inuenerunt me discipulam quondam ipsorum H I K

per

A per ignorantiam oberrantem vacantemq; rerum naturalium speculationi illustrarunt, qui cunctam naturam, veluti ciuitatem quandam per cognitionem rationum eius circumeunt. Termini enim rerum sunt earũ rationes, quibus factæ sunt, quæq; naturas ipsarum circumscribunt. Vnde angeli, qui illas intelligunt, tanquam in terminis creaturam circumeunt. Sic igitur hi me consecuti, Percusserunt me, vulnerauerunt me, abstulerunt pallium meum mihi. Depresserunt me, indicantes mihi, me nondum, vt oportet, Deum comprehendisse. Reprehendentes autem perculserunt conscientiam meam, quæ se increatum comprehendisse arbitrabatur; dum eum rerum, quæ creatæ sunt, nominibus vocat. At dum ostendunt diuinum numen omni esse cognitione præstantius, abstulerunt mihi pallium, id est, rationem meam, qua
B ita rerum cognitio colligitur, vt pallio spicæ comportantur. Deterruerunt que, ne diuinam naturam incomprehensibilem redigere conarer sub comprehensionem. Hæc egerunt in me murorum custodes, hoc est obseruatores perpetui diuinarum voluntatum, quibus tanquam muris rerum naturæ conseruantur. Quo modo hæc essent gesta, cum discipulas suas sponsa docuisset, rursus eas iureiurãdo obtestatur.

Adiuro, inquiens, uos, filiæ Hierusalem per potentias & fortitudines agri, si inueneritis nepotem meum, nunciate illi me caritate esse uulneratam.

C

Theodoriti.

APPARET enim sæpe etiam imperfectis adhuc, & infantibus sponsus, accommodans se eorum imbecillitati, & ad perfectionem exhortans. Neque enim egent, qui sani sunt, medico, sed qui male habent. Adolescentulas igitur iureiurando obstringit, vt, si inuenerint nepotem suum, nuncient illi quanto erga illum amore teneatur, & quòd electa caritatis sagitta sit sauciata. Adolescentulæ nepotis nomen ignorant. Adhuc enim sunt imperfectæ, nec cognitam habent mysteriorum profunditatem. itaque, Mar. 2.

Qualis est; inquiunt, nepos tuus, o pulchra inter mulieres?
D *Qualis est nepos tuus ex nepote, quia sic adiurasti nos?*

FREQVENTER enim, inquiunt, audiuimus te dicentem: Nepos meus, nepotis mei: nec verborum tuorum vim intelligimus. Quando igitur interpositum est iusiurandum, negligere non possumus mandata tua. Nos ergo doce, o pulchra inter mulieres, o adolescentularum & puellarum omnium formosissima, quid sibi velit hoc nomen. Identidem enim resonat in ore tuo, nunc nepotis mei, nunc nepos meus. Nam si ex te qualis iste sit, didicerimus, & quibus insignis sit notis, curabimus te, & capessemus mandata tua.

E

Trium patrum.

PROINDE cum hos meos ad perfectionẽ gradus explicauerim, adiuro vos, filiæ Hierusalem per potentias & fortitudines agri, si inueneritis nepotem meum, Quid? nunciate illi, me caritate esse vulneratam. Exemplo meo tanquam iureiurando corroboraui confirmauiq; vos, discipulæ meæ, quæ in mentis tranquillitate pacem cernitis, vt si per speculatiuas, & actiuas potentias, quę in hac vita scientiam atque virtutem assequi valent, dilectum meum vt veritatem & bonum deprehenderitis, promittatis ei, vos nullo prorsus modo sordidam peccati tuuicam amplius induturas aut inquinationis vestigia secuturas. Sic autem iureiurãdo vos ob-

 stringo,

stringo, quia caritate erga vos sum saucia, & salutem vestram exopto. His sponsæ verbis ad conquirendum sponsum ipsius incitatæ, verentur tamen ne forte speculando agendove deceptæ pro luce tenebras amplectantur, itaque magistram interrogant hunc in modum. Qualis est nepos tuus ex nepote, o pulchra inter mulieres? qualis est nepos tuus ex nepote, quia sic adiurasti nos? Quibus indicijs dignoscitur in contemplando? ne loco ipsius, eum, qui se lucem simulat, cum sit tenebræ, pro veritate mendacium amplexæ suscipiamus: o speciosissima inter eas, quæ illi sunt desponsatæ, vtpote perfecta, & magistra omnium. Et quibus item signis in agẽdo distinguitur? ne perturbationibus per virtutis excessum deceptæ, & rebus secũdis pellectæ pro bono malum complectamur. Hæc ex te quærimus, quia nos iureiurando deuinciens, amoris flammam in nobis erga illum suscitasti, coegistique, vt eum sedulo conquirentes inueniremus. G

Adiuro uos filiæ Hierusalem per potentias & fortitudines agri, si inueneritis nepotem meum, nunciate illi, me caritate esse uulneratam.

Pselli.

ADIVRO, inquit, vos per agri potentiam, hoc est, per diuinæ caritatis vim, vt sponso desiderium meum indicetis. His quidem verbis sponsa angelos obtestatur. At de sponsi inuentione desperantes etiam angelorum chori, cuiusmodi est, inquiunt, nepos tuus? Quibus tibi insignitur notis? Vt ignaros doce nos omnia diligenter. H

Theodoriti.

SPONSA igitur discipulis suis indicat sponsi notas ac signa, dicens:

Nepos meus candidus & rubicundus, electus ex decem millibus. Caput eius aurum ophatz. comæ eius sicut elatæ palmarum, nigræ quasi coruus: oculi eius sicut columbæ super plenitudines aquarum considentes, quæ in lacte sunt lotæ, & resident iuxta fluenta plenissima. Genæ illius sicut phialæ aromatis ferentes pigmentaria. Labia eius lilia distillantia myrrham plenam. Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ tharsis. Venter eius pixis exigua, eburnea, super lapide sapphiro. Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas. Species eius ut tus, electus ut cedri. Guttur illius dulcedo, & totus desiderabilis. Hic nepos est meus, & hic propinquus meus, filiæ Hierusalem. I K

Adolescentularum respondet interrogationi, & quibus sponsum argumentis agnoscere queant, ostendit. nepos, inquiens, meus candidus, & rubicundus. Prius candorem, deinde ruborem ponit. Deus enim semper fuit. Factus autem est homo, non dimittens id, quod erat, neque in hominem conuersus, sed humanam induens naturam. Candidus ergo est, vt Deus. Quid enim nitidius luce? Lux autem
Ioan. 1. est vera, vt euangeliorum verba testantur. Erat, inquiunt, lux illa vera, quæ illuminat

A minat omnem hominem venientem in hunc mundũ. Verum non modo candidus est sed etiam rubicundus. Neque enim solum est Deus, verum etiam homo. Rubicundus autem terrenum significat. Quapropter diuinæ quoq; virtutes apud Esaiam conspicientes eum e terra in cælum reuertentem quærunt, &, Quis est, inquiunt, iste, qui venit de Edom? Rubor vestium eius de Bosor? iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ? Admiranturque ipsum, & corporis pulchritudinem, quam stolam appellant. Est enim speciosus forma præ filijs hominum, quatenus homo. Nam, vt Deus, ea est pulchritudine, quæ, vt inaccessa, nulla similitudine potest explicari. Quærunt autem ex eo, & dicunt: Quare ergo rubra sunt indumenta tua tanquam ex calcato pleno torculari depresso? Easque ruboris causam intelligere cupientes, docet, torcular, inquiens, calcaui solus, & de gentibus non est vir mecum. Non enim legatus, neque angelus, sed ipse dominus saluauit nos iuxta Esaiæ prophetiam. Conculcaui eos, inquit, in furore meo, & collisi eos in ira mea, humanæ nimirum naturæ hostes dæmones, atque ipsorum exercitum. Et aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea. Ex ipsorum enim strage atque internecione quibusdam sanguinis guttis vestimenta mea conspersa sunt. Tridui mortem, significat. Non dicit autem: sanguine conspersus sum ego: sed aspersus est sangnis eorum super vestimenta mea, id est, corpus meum. Quod diligenter annotandum est. Nam diuina natura pati non potuit, sed corpus passum est: quod quidem corpus Deus verbum ita contraxit, vniuitque sibi, vt nihil inde pateretur. Diuinitas enim præstātior est, quàm vt pati possit. Iccirco sponsa, Nepos meus inquit, est candidus & rubicundus, electus ex decem millibus. Primitiæ enim Christus omni naturæ præcellit. Quippe qui peccatum non fecit, nec inuentus est dolus in ore eius. Itaque pro omni genere oblatus est hostia immaculata. Quamobrem & per Esaiam prophetam Deus vniuersorum. Ecce, inquit, puer meus quem elegi, electus meus, complacuit sibi in eo anima mea.. ponam spiritum meum super eum, iudicium gentibus proferet. Iure igitur sponsa, nepos meus, inquit, candidus & rubicundus, electus ex decem millibus. Decebat enim illum, qui sustulit peccata nostra, quæ rubra erant sicut purpura, & sicut coccinum, rubicundũ fieri, & appellari. Caput autem eius, inquit, aurum ophatz. Symmachus vertit, lapis pretiosus. Quinta editio habet, insigne auro. Caput insigne auro. Caput ipsius allegorice vocat diuinitatem, quàm superius per candorem indicauit. Auro igitur & lapidi pretioso diuinitatem comparat, quia nullum habet vocabulum aliud accommodatius. Comæ eius sicut elatæ palmarum, nigræ quasi coruus. Ex capite illius fluentes gratias, mea quidem sententia, comas vocat. Nigras quidem vna de causa, elatas autem ob aliam causam, elatæ enim sunt fructus palmarum masculārum, qui feminis adiuncti tempestiuos etiam illarum fructus fieri curant. Quoniam igitur, qui ei crediderunt, varijs ipsius muneribus fruentes, pietatis fructum illi ferunt, merito comæ eius elatis comparantur. Dicuntur autem nigræ, vt per profundum & obscurum colorem, abdita & inaccessa incarnationis eius ratio declaretur. Comæ elatæ, nigræ quasi coruus. Coruum hic nominauit, vt colorem tantummodo notaret. Oculi eius, inquit, sicut columbæ super riuulos aquarum. Per oculos hic rursum aspectum eius admiratur. quamobrem sicut columbas esse dicit. Super plenitudines aquarum. In memoriam nobis redigit columbam illam, quæ in Iordane descendit. Neque vero quenquam offendat, quod dicit, sicut ipsæ columbæ; non autem, sicut ipsius columbæ. Legimus in diuina scriptura non modo spiritum, sed etiam spiritus. Non quòd multi sint spiritus sancti. vnus enim est spiritus sanctus ille consolator: sed quia huius munera beatus Paulus spiritus vocat. Et spiritus prophetarum, inquit, prophetis subiecti sunt. Cum ergo dominus Christus, vt homo,

Margin notes: Esa. 63 — Psal. 44 — Esa. 35 (63) — 1. Pet. 2 — Esa. 42 — 1. Cor. 14

omnia spiritus habuerit dona, ideo sponsa, oculi, inquit, eius sicut columbæ super F
plenitudines aquarum. Assidue enim ad baptismatis largitionem respiciunt oculi eius, expectantes eos, qui salui fiunt, & salutem omnium expetentes, super plenitudines aquarum. Quinetiam columbæ in lacte, inquit, lotæ, & confidentes super plenitudines aquarum. Alios enim lacte nutriunt, qui eo indigent cibo. Alios, qui in peccato inueterati sunt reficiunt, ac renouāt. Confidentes super plenitudines aquarum, & eas sanctificantes. Nec immerito dixit; plenitudines aquarum. Nā qui perfectam non habent fidem, quiq; non syncera fide accedunt, eos non suscipit. Qualis fuit Simon, qui baptizatus quidem est, sed indignus visus est gratia, cum plenus nō esset, sed mancus, & fidei perfectionem non haberet. Genæ illius sicut phialæ, inquit, aromatis ferentes pigmentaria. Et labia eius lilia distillantia myrrham ple- G
nam. Genas rursus & labra doctrinam vocat. Sermonis enim instrumenta sunt labra & genæ. Horum enim motu vox distinguitur & formatur. Phialas autem aromatis appellat genas, propter doctrinæ suauitatem. Pigmentaria vero ferunt, quoniam inde docendi argumenta sumunt doctores ecclesiæ, qui tanquam pigmentarij prædicationis, vnguentum conficiūt vtilitatis. Lilijs porro similia videntur illius labra, quia per se splendent diuini sermones, licet humani ornamenti nihil habeant. Non enim nent, neque texunt lilia, vt dominus docet, sed pater cælestis vestit ea. Quoniam igitur omni humana sapiētia diuini sermones sunt nudi, sed diuinam solum obtinent pulchritudinem, merito dicit labia eius lilia distillantia myrrham plenam: docent enim in præsenti vita mortificationem. Quale est illud domini do H

Matt. 10 cumeutum: Qui non relinquit patrem, & matrem, & vxorem, & agros, & vineam,
Luc. 14 propter me, non est me dignus. &, Qui non accipit crucem suam, & sequitur me,
Matt. 19 non est me dignus. &, Si vis perfectus esse, vende, quæ habes, & da pauperibus & sublata cruce tua sequere me. Iccirco distillant labia eius myrrham plenam. Manus autem tornatiles, aureæ, plenæ tharsis. Manus, eas virtutes vocat, quæ in actione consistunt, quas omnibus officijs sigillatim ita diligenter excoluit, vt inde velu-
Matth. 3 ti concentus quidam resultaret. Quamobrem & ad Ioannem, sine, inquit, modo. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Aureas appellat, vt pretiosas, & eximias. Nam illud tharsis propter auri præstantiā posuit. Illinc enim dicit diuina scriptura sincerum, & purum, ac probatum aurum deportari. Venter eius pixis exi- I
gua, eburnea, sapphiris distincta. Profunditas enim mysteriorum, & penu cognitionis (vbi sunt thesauri sapientiæ & scientiæ Dei) sunt vasculum eburneum illis, qui reuelatione sunt digni. Et natura quidem comprehendi nequeunt. Ideo sapphiris distincta est pixis, vt rerum diuinarum ostēdat arcanam profunditatem. Ac licet profunda, & recondita, obscuraq; sit, eburnea tamen efficitur illis, qui non sunt in-
Col. 1 digni. Quamobrem beatus Paulus clara voce, oculus, inquit, non vidit, neque auris audiuit, neque in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus
Eph. 3 se. Nobis autem Deus reuelauit per spiritum suum. Et rursum: Mysterium eius, quod absconditum fuit a sæculis & generationibus, & quod alijs generationibus nō est agnitum, sicut nunc reuelatum est sanctis eius apostolis & prophetis. His de K
causis ventrem illius pixidem dixit esse eburneam sapphiris distinctam. Ac comas eius, cum perspicuæ sint, ait esse nigras. Illis enim, qui nondum diuinam assecuti sunt reuelationem, ea quoque videntur obscura & difficillima, quæ manifesta sunt, & sensibus comprehenduntur. Qui vero ad intima mysteria sunt admissi, ijs perspi-
Psal. 50 cua videntur etiam illa, quæ sunt obscura. Itaque beatus item Dauid, incerta, inquit, & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Quod etiam sponsa dicit, venter, inquiens, eius pixis exigua eburnea sapphiris distincta, crura illius colūnæ marmoreæ quæ fundatæ sunt super bases aureas. Firmitatē eius & stabilitatē, & constantiā

per-

A perpetuitatemq; per columnas ostendit marmoreas. Bases autem aureas nominauit, vt pretiosum actionum decus declararet. Species eius vt tus, electus vt cedri. Hic rursus duplicem naturam significat. Ac diuinam quidem appellat tus, quod Deo lex iubet incendi. Cedrum autem humanam, quæ non sensit corruptionem. Inter arbores enim cedrus non putrescit. Guttur eius dulcedo. Quid enim diuinis eloquijs dulcius? Quapropter beatus etiam Dauid, quàm dulcia, inquit, gutturi meo eloquia tua? super mel ori meo. Et, Iudicia tua vera, iustificata in semetipsa, pretiosa super aurum, & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel & fauum. Itaque & ministri principum sacerdotum, qui ad dominum missi sunt, desiderio dulcedinis sermonum eius deliniti & capti, ad eos, B qui se miserant, Numquàm sic, inquiunt, locutus est homo, sicut hic homo. Et alij clamabant: beatus venter, qui te portauit, & vbera, quæ suxisti. Quare guttur eius dulcedo. Et, totus denique desiderabilis. Dubitans enim, quibus eum laudibus præterea cumularet, vno se verbo expedit, & cuncta complectitur, quid, inquiens, in singulis eius pulchritudinis partibus explicandis moror, totus est desiderium, omnes ad amandum se trahit, ad diligendum impellit, non intuentes solum, sed audientes etiam allicit, & sui desiderio accendit. His dictis, ad adolescentulas conuersa. Hic, inquit, est nepos meus, & hic propinquus meus filiæ Hierusalem. Quando vos eum dicitis ignorare, & ex me quæritis, quis sit nepos meus ex nepote, ecce vobis indico. Talis est nepos meus, & talis est propinquus meus. C Iureiurando igitur obstrictæ, nolite illud negligere, sed quærite nepotem meum, atque illi desiderium meum nunciate.

Psal. 118 Psal. 18 Ioan. 7 Luc. 11

Trium Patrum.

INCIPIT magistra, sponsi sui notas atque insignia declarare. Ac primum quidem ea generatim enumerat. Nepos, inquiens, meus candidus & rubicundus, electus ex decem millibus. Dilectus meus (quod ad naturam diuinam pertinet) est candidus vt lux inaccessa: rubicundus instar auri, quod ceteris rebus ex materia constantibus antecellit, vt supersubstantialis: electus ex decem millibus, vt solus D ex patre genitus. Quantum autem spectat ad humanitatem, candidus est, vt purus atque integer ab omni peccato. Rubicundus, vt qui proprium sanguinem in cruce pro nobis effudit. Electus ex decem millibus, vt solus ipse ex omnibus sine semine natus ex virgine. Atque ad hunc quidem modum in spiritu hunc contemplamur. Rebus autem & factis cãdidum experiuntur, qui ab omnibus peccatorum purgati sunt sordibus. Rubicundũ, qui in varias incidentes tentationes, ex illis per patientiam, vt igneus auri fulgor ex fornace, probati resplendent. Electum ex decem millibus, qui per abstinentiam & tolerantiam mundati nullum in seipsis humanũ continent vitium, neq; tamen propterea excidunt ab humilitate. Deinde sigillatim etiã sponsi sui notas & signa persequitur. Caput, inquiens, eius aurum ophatz. Mens E illa nimirum, ineffabilis, (ad quam vt ad caput, ineffabile verbum ipsius per substãtia connaturalem spiritum refert sequentem mentem tanquam aurum purissimum reliquas materias antecedens) a rebus omnibus, omni ratione, distat infinite. Caput enim Christi, vt diuus inquit apostolus, est Deus & pater. His omnibus contemplationibus ita constitutis, ad eius experientiam, quantum capit humana natura, peruenitis, qui fidei rationi, quam mysterijs indemonstrabilibus ineffabili cognitione intellectam aut cognitam super omnem cogitationem, nihil prçponit omnino: & pro ea tuenda conseruandaque totum seipsum tentationibus ac periculis tormentisque obijcit, atque ita tanquam in fornace aurum purissimum fidem retinet

1. Cor. 11

net immaculatam. Comæ eius ſicut elatæ palmarum, nigræ quaſi coruus. Bonæ ſci F
licet patris voluntates, ab vnigenito filio in Spiritu ſancto expletæ. Ens, vita, ſapientia, & his ſimilia, quæ quidem naturaliter, vt capilli caput aliquod, tegunt vnũ principium, & cauſam rerum vniuerſarum, eumque, qui comprehendi non poteſt, videntur redigere ſub comprehenſionem. Elatæ quidem ſunt arbores celſiſsimæ ad cælum vſq; tendentes, quoniam eos, qui hæc animo amplectuntur, dum proſpiciunt ea, quæ per caritatem poſsidentur, operibus atque imitatione perducunt ad diuinæ beatitudinis ſublimitatem. Nigræ autem quaſi coruns, quia imperueſtigabili diuinorum iudiciorum ratione mentis oculos in contemplatione corroborant. Nam vt color albus viſum diſgregat, ita niger confirmat. Oculi eius ſicut columbæ ſuper plenitudines aquarum. Sanctiſsimi ſpiritus affectiones oculi domini vo- G
cantur. Quoniam per ipſas Deus mortales inſpicere conſueuit. Vt columbæ quædam ad plenos aquarum alueos incitantur, nempe ad virtutes, quæ aquarum, id eſt, diuinorum mandatorum e cælo deſcendentium ſunt conceptacula. Quia ſermones earum operibus implentur mãdatorum. Incitare autem affectiones hæ ad virtutes dictæ ſunt, quia niſi dominus per ipſas, animam bonum eligentem tanquam domũ aliquam ſuam ædificauerit, incaſſum laborat, qui ædificat. Sicut columbæ, inquit, quæ in lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluenta pleniſsima. Puræ ſcilicet ac penitus mundæ ſpiritus affectiones, quæ reſident in animabus, quas ipſæ vt purgatas, & illuſtratas atque perfectas per gratiam repleuerunt. Ac ſponſi quidem oculi ſunt eiuſmodi. Genæ illius ſicut phialæ aromatis ferentes pigmentaria. Diuinæ vide- H
licet prouidentiæ cuncta moderantis rationes (quæ tanquam genæ actionibus, vt ita dicam, mouentur, & ſalutiferos virtutum mores docent, & per hos ſpiritaliter nutriunt, mollientes quodammodo id, quod in Deo ſecundum eſſentiam intelligi non poteſt, dum horum actione ipſum explanant) ſancto impletæ ſunt ſpiritu, quaſi odoriferæ quædam phialæ, variorum inſtar vnguentorum varios illos, quos diximus, ſpiritales mores ferentes. Verbum enim Dei & patris, quo reguntur & gubernantur vniuerſa, in Sancto ſpiritu vt conſubſtantiali, prouidentia ſua cuncta diſponit & moderatur. Atque ita quidem ſe habent genæ. Labia eius lilia diſtillantia myrrham plenam. hoc eſt, diuini iudicij rationes, (per quas verbum Dei tribuens, quod vnicuique naturæ mentique congruit, quaſi quibuſdam labris, in ſin- I
gulis per communionem implicatur) ſunt ſplendore perſpicuæ ſicut lilia, dum rerum naturas, pro ſua quamque proprietate, firmas & ſine confuſione conſeruant, modumq; docent totius mortificationis omnium motionnm, per electionem a natura diſcrepantium. Manus illius tornatiles, aureæ, plenæ Tharſis. Vniuerſales videlicet rerum effectrices inſtauratricesq; rationes (quæ ad creationem, & prouidentiam, & iudicium pertinent, quibus Dei verbum cuncta fecit, & regit, & ſine confuſione conſeruat) tornatiles ſunt, & varia ipſius ſapientia expolitæ, purgatæq;, vt aurum ſincerum, ab omni falſitate, & tanquam Tharſis, quod gaudij contemplationem ſignificat, plenæ vera cognitione bonitatis eius, qua omnia lætantur. Bonitas enim græce videtur dici ex eo, quod valde ſit, aut ſit poſita, aut currat. Rerum K
enim eſſentia declarat Deum eſſentiæ præſtare. Poſitio autem propter immutabiles earum rationes, naturam ipſius prorſus immobilem. Curſus vero per mutuas illarum ſucceſsiones, motum eius actu ſempiternum. Venter eius pixis exigua, eburnea, ſuper lapide ſapphiro. Eius nimirum ſapientia, quæ in ſeipſa quatenus cauſa gerit rationes rerum, ſubiectum habet per eſſentiam ea, quæ viſibilia ſunt, vt lapidem ſapphirum propter firmitatem, atque immobilitatem, coloremq; cæruleum. Per actionem autem deſcripta eſt in rebus procreatis, per quas vti liber quidã eburneus, politus, & purus diuinam tum gloriã tum magnificentiam vere perſpicueq;

repræ-

A repræsentat. Inuisibilia enim ipsius a creatura mundi per ea, quæ facta sunt, intellecta conspiciuntur, vt magnus ait apostolus. Atq; hoc quidem modo mens ex ijs, Rom. 1.
quæ de Deo per eius opera comprehenduntur, cernit id, quod per essentiam eius non potest comprehendi. In eo autem, quod per essentiam non comprehenditur, a labore, quem in cursu speculandi percipit, requiescit, (Qui enim addit scientiã, Eccl. 1.
addit dolorem.) confirmaturque rursus ad rerum contemplationem. Quemadmodum albo colore corporis oculo videndi vis frangitur, eademque rursum per eum nigro permixtum reficitur & recreatur. Ac venter quidem est talis. Crura autem illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas. Duo videlicet summa, & quæ reliqua complectuntur, illius mandata, vt eum & proximum diliga-
B mus (quibus ipsum Dei verbum tanquam binis cruribus in animabus fidelibus incedit, & per scientiam atque virtutem cursum conficit) veluti columnæ quædam marmoreæ, firma fide & vita splendida sustinent ipsum verbum, quod creditur: ne propter nos nomen eius eo decidat, vt inter gentes blasphemetur. Fundatæ sunt super bases aureas, verum, & bonum; quibus tum propter naturæ immutabilitatem, tum propter promerendi benignitatem declaratur Deus, qui naturæ præstat vniuersæ. Postquam igitur sponsa singulas sponsi partes expressit, summatim iterum illum discipulis describens. Species, inquit eius, vt libanus, electus vt cedri. Actus eius, per quem Dei & patris consubstantialis potentia exprimitur, omnibus est illustris atque conspicuus, vti mons libanus, qui inter vicinos montes eminet. Bonum
C enim, quod vim diuinam significat, ab omnibus eligitur, quoniam illud expetunt vniuersa. Quamobrem, per actum, vt diximus, electus est sponsus, & a tenebris, quæ lucem se esse simulant, secernitur. vt cedris assimilati iusti, ab iniustis & improbis. Guttur illius dulcedo, & totus desiderium. Nouum quippe testamentum, per quod, tanquam per guttur, cibum constituit salutem hominum, dulce est gutturi nostro. Ex eo namque dulcis manat de virtutibus sermonis potus. Itaque totus etiam est desiderium, vtpote rerum optabilium atque expetendarum extremũ. Hic nepos est meus, & hic propinquus meus, filiæ Hierusalem. Hic vtique dilectus est meus cuius ego singulatim, atq; in vniuersum notas & signa vobis exposui. Hic est declaratus propinquus meus, quæ ad ipsum, vt ad veritatem per scientiam: vt
D ad bonum, per efficacem fidem appropinquaui: Filiæ Hierusalem, discipulæ meæ, quæ ab omni perturbatione & vitio separata diuinam pacem video: & lætitiam ab omni perturbatione remotam, Dei nimirum intra nos regnum.

Pselli.

CANDIDVS, & rubicundus, electus ex decem millibus. Ille est, inquit, vere nepos meus, qui in cruce ex immaculato latere hasta vulnerato hominibus sanguinem & aquam mirabiliter effudit. Qui solus inter omnes ex virgine sine dolore natus est homo. Caput eius sicut aurum Cephatz. Qui ab omni, inquit, inte-
E ger, ac purus est peccati labe. Comæ eius sicut elatæ, nigræ quasi corui. Ornatus, inquit, comarum eius sunt Petrus & Paulus, qui antea nigri tenebrosiq; fuerant, & quisquis ex gentibus baptizatus est, & ad illum accessit. Oculi eius sicut columbæ super plenitudines aquarum lotæ. Illius oculi sunt prophetæ prudentia simplices, & moribus admirandi. Super plenitudines, inquit, aquarũ lotæ. Id est, omnibus virtutibus exornati. In lacte consilentes super plenitudines aquarum. Non gloriose virtutem ostentantes, sed admodum tranquille eam excolentes. Genæ illius sicut phialæ aromatis ferentes pigmentaria. Labia eius lilia distillantia myrrham plenam. Totum aureum indicant hæc verba Chrysostomũ, & reliquos doctores illius æquales,

æquales, maximum Basilium, eximium Gregorium, quorum e labris doctrinæ sermones melle dulciores emanarunt, quos qui degustant, multa implentur myrrha, id est, laboribus mortificant membra sua super terram, & simul cum Christo crucifiguntur, atque exaltantur. Manus illius tornatiles, plenæ tharsis. Venter eius pixis exigua, eburnea, super lapide sapphiro. Crura illius columnæ marmoreæ, fundatæ super bases aureas. Hæc virgo pura & sponsa custodibus, hoc est, angelis, sponsi sui pulchritudinem significans, enarrauit. Tu autem mihi omnia dicta per translationẽ intellige. Quoniam enim Christus solus caput est omnium: corpus autem ipsius diuina est ecclesia: membra autem corporis sanctos esse dicimus, alium quidem collum, alium autem pedes, per manus eius tornatiles venerandos apostolos accipe, diuinos sacerdotum principes, fideles diuinæ gratiæ dispensatores, qui seipsos omnem malitiam amputantes expoliauerunt. Quamobrem spe bonorum repleti sunt. Eius item ventrem ac pixidem agnosce omnium virtute præstantium animas & corda, in quibus Dei verbum insculptum est, qui mentes, sensusq; suos ad cælorum regem erectos habent. Id enim sapphirus significat, qui solus lapis cæli speciẽ & colorem obtinet. Per huius crura Petrum intellige apostolorum principem. In hoc enim dominus in euangelijs se ecclesiam suam ædificaturum promisit. Species eius vt libanus, electus. Sponsi speciem vere maximam, & terribilem, admirandãq;, ac diuinam ex pulchra libani altitudine conijcito. Guttur illius dulcedo, & totus desiderabilis. Guttur eius diuus ille præcursor fuit, qui verbi & sponsi vox dicitur.

Theodoriti.

CVM igitur sponsi notas & signa intellexissent, rursus quo profectus sit, quove declinauerit, percontantur his verbis.

Quo abijt nepos tuus, o pulchra inter mulieres? Quo respexit nepos tuus? & quæremus eum tecum.

NAM si locum secessus illius didicerimus, non negligemus, sed in eo, quẽ desideras, peruestigãdo nos tibi laboris socias adiungemus. Rursus igitur eis respõdet.

Nepos, inquiens, meus descendit in hortum suum, ad phialas aromatis, vt pascat in hortis, & colligat lilia.

QVAERENDVM est, cur & vnum dicat hortum, & plures. Descendit enim in hortum suum, vt pascat in hortis. Vnica enim est ecclesia, vt docet beatus Paulus, despondi, inquiens, vos vni viro virginem castam exhibere Christo. Et alibi: viri diligite vxores vestras sicut & Christus dilexit ecclesiam. At beatus idem Paulus plures quoque nominat ecclesias non spiritus diuisione, sed locorum distinctas interuallo. Paulus, inquit, apostolus non ab hominibus, neque per homines, ecclesijs Galatiæ. Et ad Corinthios scribens, mulieres, inquit, vestræ in ecclesijs taceant. Quamobrem sponsa etiam dicit: Nepos meus descendit in hortum suum, ad phialas aromatis, vt pascat in hortis, & colligat lilia. Omnes enim pascit ecclesias, & phialis aromatis delectatur, ijs nimirum, qui redolent fragrantiam suam, & sponsæ pulchritudinem imitantes fiunt lilia, quos colligit, & ecclesiæ adiungit. Ad hæc sponsa subijcit:

(2. Cor. 11; Eph. 5)

Ego nepoti meo, & nepos meus mihi, qui pascit inter lilia.

EX eo pendeo, atq; illi me ipsam dicaui. Nam & ipse me orbi prætulit, sibique copu-

A copulauit: ex senio confecta reddidit iuuenem, ex inope opulentam, ex deformi formosam: putridis, atque fœtentibus vulneribus languentem curauit, repleuitq; odoris suauitate. His de causis ita loquor: Ego nepoti meo, & nepos meus mihi, qui pascit inter lilia: vel, vt Symmachus vertit, qui pascit flores. Nam & eos, qui facti sunt lilia pascit: & illos qui digni sunt, pascit in lilijs. Diuinis autem scripturis suauius est nihil.

Trium Patrum.

CVM discipulæ ex magistra, quis esset sponsus eius, per signa & notas ipsius didicissent, scire autem cuperent, quonam abijsset, sic illam compellant.

B *Quo abijt nepos tuus, o pulchra inter mulieres?*

O, quæ inter animas, imaginis & similitudinis pulchritudinem mandati, transgressione perditam ideo recuperasti, quia Dei verbo es desponsata, quando ex signis ac notis eius abs te enumeratis, nondum ipsum in nobis conspicimus, quonam respexit nepos tuus? & quæremus eum tecum. Vbi dilectus tuus, qui est inuisibilis, aspici voluit? Indica nobis, vt te duce ad præstantiora contendentes, eum tum agendo, tum contemplando peruestigemus, & assequamur. His sponsa respondet.

C *Nepos, inquiens, meus descendit in hortum suum ad phialas aromatis.*

DILECTVS meus, qui substantiæ suæ celsitudine est inuisibilis, re ipsa tanquam in hortum suum descedit in creaturam, quam diuinis voluntatibus suis ipse plantauit, & tanquam ad phialas aromatis, ad animas sibi per fidem in Deum gratas suauissimo gratiæ sancti spiritus odore perfusas, quæ quidem gratia per contēplationem & actionem, imaginis & similitudinis decus in eis sic instaurat, vt sponsus in illis tanquam exemplar in signo proprio perspiciatur expressum. Descendit autem, vt dictum est, vt pascat in hortis, & colligat lilia, hoc est, vt oues ratione præditas regat, & nutriat per scientiam atque virtutem, in natura tum intelligibili tum

D sensibili, in quibus virtutum rationes ac modi tanquam in hortis quibusdam consiti sunt. Et colligat veluti lilia de spinis, nempe ex animabus, quæ corporeis sollicitudinibus suffocantur, animas illas, quæ reiectis eiusmodi spinis Deo parent ipsi, in euangelijs dicenti: considerate lilia agri, non laborant, neque nent. Quarum etiā singulis dicit: Ego nepoti meo, & nepos meus mihi. Qui pascit inter lilia. Ego quippe Deo viuo, mortua mundo, & in me solus Christus viuit, qui regit animam, quæ ipsum sequitur, & pascit in lilijs, in splendoribus virtutum. Matth.6

Pselli.

E HAEC custodibus sponsa cū respondisset, illi rursus eā interrogant accuratius.

Quo abijt nepos tuus, o pulchra inter mulieres? Quo respexit nepos tuus? & quæremus eum tecum.

QVALIS iste sit, iam intelleximus. Nunc auemus illud etiam scire, quo descenderit. Nondum enim cognitam habent verbi incarnationem, quam ineffabili ratione in terram descendens induit. Cuius quidem incarnationis mysterium ne angelis quidem, antè verbi ascensionem ad patrem, fuisse exploratum, ex summo prophetarū Dauide cognosces. cum enim angelorū Christo ministrantiū ordines, quan-

Psal. 23 quando assumptus est, valde supplicarent, ac dicerent: tollite portas principes vestras, & introibit Christus rex gloriæ: illi dispensationis, inquit, arcanum non intelligentes, vt hæsitantes responderunt: quis est iste rex gloriæ? Ac sponsæ quidem custodes ita dixerunt. Illa vero respondet angelis ipsis. F

Nepos, inquiens, meus descendit in hortum suum ad phialas aromatis, ut pascat in hortis, & colligat lilia.

ARCANA, inquit, ille ratione descendit, sicut imber super lanam, sicut ros in vellus, in vterum puræ atque immaculatæ virginis vt in aromatum diuinorum phialam mundam. Vnde sine semine progrediens, eo quidem modo, qui illi soli est cognitus, in animas hominum puras influxit. Has enim tu, rex, phialas aromatum intellige, hortum autem hunc mundum, in quem descendit Christus, vt fideles sanctis pasceret eloquiis. Diuina enim eloquia vocantur lilia. G

Ego nepoti meo, & nepos meus mihi.

VERVM, quo planius, inquit, vos doceam, ille mihi prorsus est similis. Ad similitudinem enim suam me prius ipse formauit. Post autem grauiter collisam renouauit, formam meam ex virgine suscipiens. Sic igitur angelos sponsa est allocuta.

Theodoriti.

SPONSVS auditis sponsæ verbis, quæ sui languebat desiderio, noctesque ac dies de se tum cogitabat, tum disserebat, & pulchritudinem suam laudibus efferebat, eius misericordia commotus, se illi conspicuum præbet, ac dicit: H

Pulchra es, propinqua mea, sicut probatio: decora sicut Hierusalem: terribilis, ut acies ordinata.

EX re, quæ propter sponsam facta est, illi nomen imponit. Nam quia dominus
Psal. 84 probauit terram suam, & conuertit captiuitatem Iacob: remisit iniquitates plebi suæ, & operuit omnia peccata eius, merito sponsam appellat probationem. Et quemadmodum ipsa in superioribus sponsum desiderium nominauit, ex affectione sua, qua illius ardebat desiderio, ei nomen imponens: sic etiam ipse probans, & volens eam sibi sponsam adiungere, probationem ipsam vocat. Sic enim, inquit, es pulchra, vt probata a me atq; dilecta. Nec vero solum es pulchra, sed etiam decora. nec decora simpliciter, sed sicut Hierusalem; non hæc inferior, sed superior I
Gal. 4 illa, de qua beatus Paulus; Quæ autem, inquit, sursum est Hierusalem, libera est, quæ est mater omnium nostrum. Illi similis es, propinqua mea. Angelicam enim
2. Cor. 4 viuendi rationem imitaris. Meditaris in terra, quæ cælestia sunt. Et in carne ambu-
Philip. 3 lans, non militas secuudum carnem. Et secundum propositum persequeris ad bra-
Col. 3 uium supernæ vocationis. Et quæ sursum sunt, quæris, vbi ego sum in dextera Dei sedens. Iccirco decora es, sicut Hierusalem. Nec decora modo, sed terrorem, te aspicientibus inijciens. Ordinem enim tuum spectantes admirantur. Nam in te nihil inordinatum, nihil incertum, nihil confusum, sed omnia ordinata, & certa sunt. Rerum ordinem diligenter retines. Quippe quæ sponsum scis rebus esse omnibus anteponendum, & secundum sponsum, eos potissimum obseruandos, qui ad eum proxime accedunt. His addit: K

Auerte oculos tuos a me. Quia ipsi me auolare fecerunt.

QVOD autem dicit, eiusmodi est. Oculorũ tuorũ pulchritudo, & acumen in

A in contemplando,& mentis acies,me ad te amandam incitarunt. Sed caue, ne immoderatius in me oculos intendas tuos, ne tibi ex ea re contingat aliquid detrimẽti. Inacceſſus enim ſum, & comprehendi nequeo, omnemq; non hominum tantum, ſed angelorum captum ſupero. Quòd ſi terminos volueris tranſilire,& ad ea curioſius contendere, quæ viribus tuis antecedunt, non modo nihil aſſequeris,ſed aciem etiam oculorum hebetiorem reddes atque obtuſiorem. Ea namque lucis natura eſt,vt,quemadmodum oculum illuſtrat, ſic etiam lædat, ſi fuerit inſatiabilis. Auerte igitur oculos tuos a me. Altiora te ne quæſieris, & fortiora te ne fueris ſcrutata: ſed quæ præcipit tibi Deus, ea cogita ſemper. His rurſum adijcit laudes ſuperiores, & ait: Eccl. 3.

B *Capilli tui ſicut greges caprarum, quæ reuelatæ ſunt de Galaad. Dentes tui ſicut greges tonſarum,quæ aſcenderunt de lauacro,omnes gemellis fetibus,& ſterilis non eſt inter eas. Sicut funiculus coccineus labia tua, & eloquium tuum decorum. Sicut cortex mali punici genæ tuæ, præter ſilentium tuum.*

HAEC, cum ſupra ſint a nobis expoſita, ſuperuacaneum ducimus, iterum explanare. Siquis enim eorum,quæ diximus,oblitus ſit,ad ſuperiora confugiens, poC terit declarationem inuenire. Non ſimpliciter autem, aut temere ſponſæ repetit eaſdem laudes,ſed vt propriæ memor pulchritudinis, eam tueatur, nec vlla infici labe permittat. Conſidera enim,inquit,qualis antea fueris,& qualem ego te reddiderim,quo te decore exornarim,& quantum pulchritudinis tibi largitus ſim. Hanc tu mihi perpetuo integram conſerua. Semper enim tecum manens membra tua perſcrutabor,ſtudioſeque operam dabo,nequid pulchritudini tuæ detrahatur.

Trium Patrum.

VIRTVTVM decus in his adoleſcentulis, id eſt, in animabus ſponſus ipſe conſiderans, veluti ſponſam alloquitur ad hunc modum. Pulchra es, propinqua D mea, ſicut probatio. Bona es,propinqua mea, ex diuinæ ſapientiæ,& bonitatis participatione, vtpote quæ voluntati meæ, per quam ex nihilo facta es,minime repugnes, ſed ex ea tota pendeas, dum imaginis & ſimilitudinis decus conſeruas. Quamobrem decora etiam es, ſicut Hieruſalem. Formoſa nimirum, dum notam meam,atq; habitum ab omni perturbatione remotiſsimum defendis, in te ipſa me pacem patris contemplaris, qui te illi conciliaui. Nam Hieruſalem, vt docuimus, pacis eſt viſio. Quapropter es etiam terror,vt acies ordinatæ. Tota videlicet ſtupor, dum in contemplatione naturæ meæ incomprehenſibilis obſtupeſcis. Quemadmodum & diuini atque angelici ordines admiratione ſtupidi, inacceſſæ pulchritudinis meæ reuerentia & formidine contremiſcunt. Proinde auerte oculos tuos a me, E quoniam ipſi me auolare fecerunt. Id eſt, ne coneris me qui ſubſtantiam ſupero, ex ſubſtantia comprehendere. Quanto enim magis in me comprehendendo laboraueris,tanto longiùs a mentis tuæ oculis incomprehenſus auolabo. Sed eos a ſubſtantia mea,quæ ſpectari non poteſt,ad pulchritudinem, quæ ex operibus perſpicitur,contemplandam conuerte. Et cernes me beneficum,& omnipotentẽ. Spiritales enim ſunt oculi tui. Capilli vero ſicut greges caprarum, quæ apparuerunt ex Galaad. Cogitationes videlicet,quæ, vt ex capite comæ, ſic ex mente proueniunt tua ſpiritaliter,nullum rerum huius vitæ ſenſum habentes, ſed in agendo, & contemplando,& diuinis rebus perueſtigandis occupatæ, ſimiles ſunt florentibus caprarũ pilis,

pilis,quæ per altum quendam & obſcurum montem,qui dicitur Galaad,conſpicuæ F apparuerunt. Siquidem ex malitiæ,& ignorantiæ,atque impietatis tenebris,ad virtutis,& ſcientiæ, pietatisq; lucem commigrarunt per euangelium, quod fidelibus iudicij futuri teſtimonium reddit. Galaad enim ſignificat,migratio teſtimonij. Ac de capillis quidem hactenus. Dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro,omnes gemellis fetibus,& ſterilis non eſt inter eas. Cogitationes tuæ, quibus corpoream legis craſsitudinem in veros ſenſus extenuas,& ad ſpiritalem cibum idoneum redigis,inſtar caprarum,quæ tonſæ ſunt,veritate tantum conſeruata falſas omnes reijciunt opiniones: Et tanquam in lauacro a falſis opinionibus ablutæ,geminos virtutum edentes fructus,a rebus terrenis atq; carnalibus ad ſpiritales & cæleſtes conſcenderunt. Neque vlla inter eas inutilis eſt,aut infructuoſa. Sicut G funiculus coccineus labia tua,& eloquium tuum decorum. Vt funiculum dimenſum,atque coccineum,ſermonem proferant verum,vnde præclara quoque eſt eius pronunciatio. Sicut cortex mali punici genæ tuæ,præter ſilentium tuum. Propter conſtrictam ac minime fuſam orationis vim genæ tuæ ſunt ſimiles cortici mali punici.Et quando non taces,breuitate corrigis in concionibus diſſolutionem.

Pſelli.

HAEC cum angelis ſponſa loquebatur, cum humaniſsimus dominus & ſponſus,eam clamantem,& anxiam, ac vehementius ſollicitam, in ſe indagando conſpicatus,rurſum ad laudes eius ſe ſe conuertit inuiſibiliter,pulchra es,inquiens, propinqua mea ſicut bona voluntas,decora ſicut Hieruſalem, terror ſicut acies ordinatæ. Pulchra,inquit,facta es & macula non eſt in te,merito bonæ voluntati meæ cōparata. Nam tu quoque vis omnes homines ſaluos fieri. Præclare etiam aſsimilata es ipſi Hieruſalem,in qua cum patre meo requieui. Quamobrem & terrorem obtines,& formidabilis es,vt angelorum meorum acies ordinatæ. Mihi,inquit, locutus eſt venerandus ſponſus meus. Auerte oculos tuos a me.Iam conijce in me oculos tuos. Lux enim oculorum tuorum auolare me fecit, & omnia mundi negotia deſpexi. Sed qui voluntatem diligentium ſe facit,confeſtim diuinos oculos ſuos in ſponſam coniecit, videnſq; eam virtutibus exornatam; cœpit illam his verbis collaudare: Capilli tui ſicut greges caprarum,quæ apparuerunt de Galaad.Dentes tui I ſicut greges tonſarum,quæ aſcenderunt de lauacro,omnes gemellis fetibus,& ſterilis non eſt in eis.Sicut funiculus coccineus labia tua,& eloquium tuum decorū. Sicut cortex mali punici genæ tuæ, præter ſilentium tuum. His ſponſam laudibus ad mulierum mores & nuptiarum amores aptiſsimis ſponſus extulit.Sed harum tu omnium explanationem,Stephephore,ſuperius a nobis accepiſti. Quare iam Canticorum finem audiamus.

Pſal. 144

Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentulæ, quarum non eſt numerus. Vna eſt columba mea, perfecta mea, una eſt matri ſuæ, electa eſt genitrici ſuæ. Viderunt illam filiæ, & beatiſſimam prædicabunt eam. Reginæ & concubinæ laudabunt eam. K

Sapientiſsimus ille Salomon,mirabilis ille propheta tanquam in ſpeculo propheticis oculis, animarum, quæ ſalutem aſſequuntur,mores,& virtutes, immo, vt vere dicam,ordines & gradus aſpexit. Tres enim, vt mihi perſuaſi, ſunt ordines eorum qui ſaluantur. Aut enim ſunt filij,aut mercenarij,aut ſerui Qui enim a teneris vnguiculis ex toto corde Deum rerum omnium auctorem optimum diligunt,

A & amore ipſius, mundum, & quæ in mundo ſunt, contemnentes, Chriſto verbo & ſponſo coniunguntur, diuina gratia filiorum ordinem obtinent. Qui autem regni cæleſtis cupiditate adducti, vt eo potiantur, Chriſto diligenter inſeruiunt, in mercenariorum loco conſtituuntur. At qui peccatis omnibus obruti, vt ego infelix, cruciatuum & ſuppliciorum formidine reſipiſcunt, & pænitentiam agunt, (quorum in numero vtinam ipſe quoque ſim per gratiam tuam, o Chriſte verbum ſaluator) in ſeruorum, qui tamen ſalui fiunt, ordine collocantur. Has claſſes atque hos ordines Salomon ille proſpiciens, & diuino afflatus ſpiritu, tanto ante cernens verbi ſponſi puriſsimi incarnationem, & quæ ipſum ſine ſemine genuit, ſanctiſsimam Dei genitricem Mariam illam immaculatiſsimam, quam omnibus, omnes omnium B hominum generationes, vocibus nunquam ceſſantibus, beatiſsimam prædicāt, quia totius mundi peperit ſaluatorem, hoc in ſponſi perſona Cāticum cecinit. Tu vero, princeps Stephephore, cum ſexaginta reginas audis, eos intellige, qui ſexagenariū ſibi traditum numerum talentorum decies bonis operibus multiplicantes diuina gratia filiorum locum ſunt aſſecuti. Concubinas autem eos eſſe cogita, qui talentum ſibi a domino aſsignatum, laboribus ſalutiferis octogies multiplicantes, verbi & ſponſi facti ſunt mercenarij. Innumerabiles vero adoleſcentulas agnoſce peccatores illos, qui præ nimia inertia talentum a domino acceptum in terra defoderunt illi quidem, ſed tamen ſalutem obtinuerunt. Inter tot animas omnium hominum, qui ſaluantur, vt electa columba eſt vna illa ſola, quæ Chriſtum genuit virgo mater C puella Maria, quæ puritate profecto cherubim & ſeraphim antecellit.

Peroratio.

MANDATA tua, rex, explicauimus. Ecce enim canticorum Canticum ad vmbilicum peruenit. Quòd ſi, princeps optime, idemque ſapientiſsime, quæras, quidnam in ſumma ex huius prophetici voluminis puritate colligatur: Mortalium naturam olim prolapſam, & errabundam, verbum, a quo fuerat condita, perquiſiuit, inuentamque, atque humeris ſuis impoſitam dominus in cælum ſuſtulit, patrique obtulit, atque angelis ſublimiorē declarauit. Quod ſpiritu prophetico proſpiciens Salomon, rem vario & multiplici carmine eſt perſecutus. Nos vero iuſſa D tua, Stephephore, capeſſere cupientes, vt imperio ſubiecti tuo, idem argumentum pro virili noſtra ciuilibus verſibus expoſuimus. Quòd ſi forte a veritatis tramite alicubi deflexerimus, id mirum, aut nouum nemini videri debet. Noſtrum enim erat prouinciam hanc non attingere. Cum enim hic liber ſpiritu totus refertus ſit, non debet niſi ab ijs, qui eodem pleni ſunt ſpiritu, tractari. Verum, quando id auſi ſumus, Deus omnipotens Chriſtus mihi det veniam.

Pſelli commentariorum in canticorum Canticum finis.

Trium Patrum.

E SEXAGINTA ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentulæ, quarū non eſt numerus. Animæ ſcilicet, quæ non ſuppliciorum metu, ſed promiſſum Dei regnum aſſequendi deſiderio, per rationem quinque ſenſibus imperantem, atque vna cum illis ſenarium numerum conficientem ſexies duplicant decem præcepta. Animæ item illæ, quæ cupiditate quidem ad malum inclinant, ſed pœnarum comminationibus territæ ad vitia operibus implenda immotæ manent. Nam octogenarius numerus immobilitatem, ſi per ſe ipſum ſpectetur oſtendit, ſeptuagenarij autem numeri, qui impar eſt, motum amplectitur. Et animæ poſtremo, quæ adhuc in

fide sunt rudes, & adolescunt, sed ad mensuram ætatis plenitudinis Christi nondũ F
iustitiæ operibus mundatæ,atq; illustratæ peruenerunt: & quia mortuam adhuc in se fidẽ gerunt,nondum ad earum,quæ saluantur,ordines ascribuntur. Ex omnibus autẽ ordinibus,quos cõmemorauimus,vna est columba perfecta matri suæ, electa genitrici suæ. Quæ nimirum postquam Deo credidit, & pœnarum formidine purgata est,& spe promissionum illustrata caritatis affectione bonũ colit, & nulla alia de causa,sed ipsum propter se,vt natura bonum,complectitur: hæc enim vna profecto est,vtpote per diuinitatem vni & soli Deo coniuncta, & apud ipsum immobilis manens.Columba autem,vt spiritalis atque perfecta,cum omnium effectrice sapientia per amplum virtutum cultum coniuncta,atque in ipsa per singularum virtutum fructus progrediens. Qua quidem sapientia ab ancillis & mercenarijs eximitur, & in filiam adoptata atque electa diuinitatem per gratiam adipiscitur. G Viderunt illam filiæ, & beatissimam prædicabunt eam, reginæ & concubinæ laudabunt eam. Recta & præclara illius facta fideles tantum eius discipulæ,quas in lauacro regenerationis ipsa genuit,expertæ sunt,& solo verbo diuinam ipsam prædicabunt.Quæ autem iustitiæ operibus illuminatæ regnum Dei consequuntur,quæque suppliciorum timore a varijs peccatis abstinent,ipsam etiã operibus collaudabunt.

Theodoriti.

HAEC item ad eas sponsus dicit,spõsam adhortans,vt pulchritudinẽ tueatur. H

Sexaginta sunt reginæ,& octoginta concubinæ, & adolescentulæ, quarum non est numerus.

Ioan.14 MVLTOS ac varios esse piorum ordines non ignoramus. Quod dominus
Matt.25 etiam docens,multæ,inquit,mansiones sunt apud patrem meum. Et in distributio-
Matt.13 ne talentorum,non quina singuli talenta acceperunt,sed vnus quinque,alter duo, tertius vnum,pro sua quisq; virtute.In seminis item parabola,Aliud inquit,cecidit in terram bonã,& fecit fructum tricesimum,& sexagesimum & centesimum.Terrã appellat bonam,non solum illam quæ fructum centesimum tulit,sed eam quoque, I quæ sexagesimum,& quæ tricesimũ. Numerus enim tricesimus laudatur, quia ternario denarium ter coniungit. Sexagesimus autem duplicem habet commendationem. Nam tricesimus geminatus efficit sexagesimum. Centesimus vero est perfectissimus,tum quia a sinistra manu separatus, dexteræ principium tenet: tum quia denario completur decies multiplicato. Tetragonum autem,quadratumq; vocant, qui res eiusmodi profitentur. Quamuis igitur centesimus numerus perfectus sit, tamen sexagesimus etiam,& tricesimus commendatur. Omnes enim terram bonã dominus nominauit.Sponsam igitur animas omni philosophia & virtute perfectas intelligamus, quæ sola sponsi caritate impulsæ labores excolendæ virtutis amplectuntur,omniaq; & facere,& pati volunt. Qualis erat beatus Paulus,cum diceret: K
Rom.8 Certus sum enim,quia neq; mors,neq; vita,neq; angeli,neque principatus, neque virtutes,neque instantia,neque futura,neque fortitudo,neque altitudo,neque profundum,neque creatura alia poterit nos separare a caritate Dei,quæ est in Christo Iesu domino nostro. His enim verbis ostendit, se non propter regnum cælorum Christum diligere,sed malle se regno excidere, & in gehennam detrudi diligentẽ Christum,quàm ipsius priuatum caritate regno potiri. Quamobrem animæ, quæ sunt eiusmodi, & solo sponsi desiderio mouentur, sponsæ implent ordinem atque institutum.Sunt autem quidam quasi mercenarij,qui futurorum bonorum desiderio

A rio pro virtute sudores suscipiunt. Hos ego reginas hic arbitror appellari, quòd regni cupiditate concitati pietatis labores ferant. Alij præterea sunt, qui nondum donati sunt libertate, sed adhuc sponte seruiunt, & gehennæ formidine diuinis legibus parent. Hi meo quidem iudicio vocantur concubinæ. Cum ipsis enim quoque sponsus cōiungitur, omnibus factus omnia. Multi sunt deniq; inertes & ignaui, qui nec sponsi amore flagrant, nec regni trahuntur cupiditate, nec gehennæ metu com mouentur; sed vitam traducunt negligenter, cum tamen & fidem immobilem retineant, & pietatis instituta integra tueantur, & ab omni hæretica ac peregrina disci plina abhorreant. ac segnius quidem viuentes, modo videntur seipsos curare, modo rursus ad ignauiam redire; nunc se peccatis inuoluere, nunc resipiscere, & per B pænitentiam lacrymas fundere. Hos sponsus hoc loco appellat adolescentulas. Et quoniam reginas, & concubinas superant multitudine, ideo, Et adolescentulæ, inquit, quarum non est numerus. Adolescentularum, inquit, non est numerus, non so lum quia præ multitudine numerari non possunt, verum etiam quoniam indignæ sunt, quæ numerentur. Dignarum enim etiam capilli apud patrem numerati sunt. Sed tamen & his sponsus est, quando coniungitur, vt & ab ignauia illas amoueat, & ad ea, quæ perfecta sunt, ducat, & illius vndique salutem conquirat. Verum cur reginas sexaginta, concubinas autem octoginta dicat, consideremus. Numerus sexagenarius denarium numerum sexies amplectitur. Denarius autem indicat perfectionem. Senarius vero creationis mundi numerum continet. Sex enim diebus rerũ C omnium Deus mundum condidit vniuersum. Quæcunque igitur in hoc mundo virtute perfectæ sunt animæ, regniq; cupidæ, sexaginta reginas nominauit. Sponsa enim mundum hunc regit, & extra ipsum existit, & supra illum volat, & sponsi efficitur tota, & de illo nunquam non cogitat. Ipsæ vero in hoc mundo versantur & regni cupidæ ad virtutis perfectionem pro viribus contendunt. At illæ, quæ iudicij metu legibus obtemperant, merito nominatæ sunt octoginta. Nam diuina scriptura iudicij tempus appellat octauam. Itaque beatus Dauid cum ea, quæ ad iudicium pertinent, persequeretur, pro octaua, psalmum inscripsit, cuius quidem psalmi initio, Domine, inquit, ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Et paulo post: Quoniam non est in morte, qui memor sit tui. In inferno autem quis Psal. 6
D confitebitur tibi? Quibus verbis indicat, ijs qui peccauerunt, & non resipuerunt, nullum pænitentiæ locum datum iri. Cum igitur hæc formidantes non regni desi derio, neque sponsi amore permotæ diuinas leges obseruauerint, merito dicuntur octoginta. Numerus enim octauus illam octauam significat, decimus autem perfectionem. Sponsam igitur & sexaginta, & octoginta dicit esse præstantiorem. Vna enim, inquit, columba mea, perfecta mea, rursus eam nominans spiritalem, atque vnicam. Nam supra sexaginta & octoginta est vna matri suæ. Matrem autem habet sacram piscinam superiorem illam Hierusalem. Electa autem est genitrici suæ, quæ, cum illas quoque genuerit, hanc tamen omnibus prætulit, & filiam electam habet. Itaque viderunt eam filiæ, & beatam prædicabunt, hoc est adolescentulæ, nec solũ E adolescentulæ, sed etiam reginæ, & concubinæ eam laudibus concelebrabunt. Omnibus enim ipsa præstitit, quippe quæ nec spe præmij, nec metu supplicij, sed sponsi desiderio ad summum philosophiæ fastigium aspirarit. Atque vtinam nobis itē con cedatur, vt diuina gratia adiuti ad sponsæ perfectionem perueniamus. Quod si cōsequi non poterimus, inter reginas saltē numeremur: at si ab ipsis quoque defecerimus, haud procul certe a concubinis recedamus: sin hoc etiã gradu fuerimus indi gni, saltem ad numerum adolescētularum ascribamur, puramq; pietatis professionē conseruemus, neq; omnino sponsi priuemur societate, sed per eius gratiã, ipsius pulchritudine perfruamur. Quoniam ipsi est gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Matt. 1

BEATI THEODORITI F
EPISCOPI CYRENSIS
IN CANTICA CANTICORVM
INTERPRETATIONIS
LIBER QVARTVS.

Theodoriti.

G

Matth.7 AVXILIO confisi illius, qui dixit: petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis: omnis enim, qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur: in præsentia petemus, vt nobis reliqua verba Cantici
Psal.118 canticorum patefiant, & supplici voce clamabimus: Aperi oculos nostros, & considerabimus mirabilia de lege tua. Nam ipse dat verbum euangelizantibus virtute
Psal.67 multa. Idem aperi, inquit, os tuum, & implebo illud. Quinetiam ad multorum commodum indignis sæpe gratiam impertitur. Quamobrem speramus, eum nobis quoque huius partis profunditatem planam dilucidamque facturum, non quod eo munere nos simus digni, sed propter eorum, qui interpretationem hanc legent, vel audient, vtilitatem. Hac igitur fiducia freti, ad id, quod reliquum est, explicandum accedamus. H

Quæ est ista, quæ progreditur, quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis, vt acies ordinatæ.

IN superioribus sponsæ pulchritudinẽ sponsus oratione descripsit. Et cũ singula eius membra cõmendauit, tum cõmunem rursus adhibuit laudationẽ, qua quidẽ veluti ex arte confecta, vsus est etiã comparatione, sic eam cũ adolescentulis, & cõcubinis, reginisq; conferens, vt illã multis partibus antecellere demonstraret, eiusmodi enim inquit eam esse formæ præstantia, vt contendere omnes recusarent, seq; victas confiterentur, ipsamq; beatam, immo vero beatissimam prædicarent. Hic autem sponsi ministri, cum ab eo sponsæ pulchritudinẽ, & ornatum, & decus cognouissent, ad eam accuratius spectandam conuersi, & præ gaudij magnitudine (animæ enim ipsius pulchritudo adhuc sub corporis velo delituerat) clamantes. I

Quæ est, inquiunt, ista, quæ sicut aurora consurgit?

EX parte hactenus, sponsæ lux mortali hoc corpore contecta cernebatur. Et, quemadmodum aurora noctis est dieiq; confinium, atq; huius quidem initium, illius autem indicat finem, & solem significat aduentare: sic in hac vita animæ pietate sapientiaq; perfectæ, quas ecclesiæ sponsæq; nomine vocat diuina scriptura, ex
1.Cor.15 propria virtute quosdam emittunt splendores: cum autem, vt inquit beatus Paulus, corruptibile hoc induerit incorruptionem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tota ipsarum lux aperietur. Quod quidem ministri sponsi præuidentes, eam non solum comparant auroræ, sed pulchram, vt lunam esse dicunt electam, terribilem vt solem fulgore suo spectantium oculos perstringentem. Addiderunt, electã, non solum, vt discrimen inter illam & stellas indicarent, sed etiã vt ipsius lunæ perfectionem ostenderent. Quasi dicerent: vt luna plena nitens, non exilia ostentans cornua, non semiplena, non decrescens, sed perfecta ac toto orbe splendida, non quidpiam retinens imperfectionis, sed totum globum lucidum præ se ferens. Sic igitur, inquiunt, est pulchra, vt electa luna. Tradunt autem qui in rebus eiusmodi K

sunt

A sunt periti, lunam ex solis radijs lucem mutuari, ac lumen quidem exiguum suscipere, cum paruula ipsius particula solem aspicit: cum autem exaduerso totum solem vt speculum contuetur, maculas abstergens suas, illustratur tota, nec vllam corporis partem obscuram retinet. Sic igitur & Christi ecclesia animarum virtute per fectarum cœtus reuelata facie gloriam domini speculans, vt inquit beatus Paulus, in eadem imaginem transformatur a claritate in claritatem tanquam a domini spiritu, & fit tota splendida, vt lunæ similis videatur, lunæ, inquam, electæ, id est, plenæ. Nec solum lunæ videtur similis, verum etiam soli: soli, inquam, stuporem spectantibus inijcienti. Neque vero simpliciter hûc ordinem positum existimo. Haud enim temere hæc ita dicuntur a diuino spiritu. Sed, quoniam vita nox est ex beati B Pauli sententia, qui: Nox, inquit, præcessit, dies autem appropinquauit, necessario vt in nocte quasi luna quædam est ecclesia, quæ iter facietibus lumen præbet, & rectam ostendit viam. Est etiam vt aurora. Nam tempus, quod domini aduentum est subsecutum, fuit veluti quædam aurora, quæ tranquillitatem futuram, quasi diei præsentiam significabat. Sicut auroram, inquit, paratum inueniemus eum. Cum autem magna illa dies domini manifesta venerit, vt ait propheta, de qua beatus Paulus, dies, inquit, appropinquauit: tunc non iam vt luna fulgebit, sed vt sol admirationem afferens non solum hominibus infidelibus, sed adolescentulis, & concubinis, & reginis, atque etiam ipsis virtutibus incorporeis. Quod quidem dominus ipse testatur, tunc, inquiens, fulgebunt iusti, sicut sol. Et beatus Paulus, alia, C inquit, est claritas solis, & alia est claritas lunæ, & alia est claritas stellarum. Stella enim a stella differt in claritate. Progreditur ergo sponsa Christi, sicut aurora. Ex parte enim hoc tempore cognoscitur illius pulchritudo. Et pulchra est, vt luna electa, quæ domini luce plena, radijs suis totum orbem illuminat. Quapropter & dominus in euangelijs dicebat ad discipulos suos: vos estis lux mundi. Et declarans, qualis nam lux, subijcit: sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum, qui in cælis est. Nec solum est sponsa, sicut electa luna, verum etiam vt sol in futura vita splendebit, & fulgore suo cunctis stuporem inijciet. Admirabuntur autem ipsius non modo lucem, sed etiam ordinem. Nihil enim incompositum, nihil incertum, nihil confusum in sponsa do- D mini. Ad amussim enim actiones dirigit, vitamque suam, quasi regula ac norma quadam vtens, componit.

2.Co
Rom
Osee
Rom
Matt.
1.Cor
Matth

Trium Patrum.

QVANDO gloria magistræ est discipularum illuminatio, & purgatio, de qua etiam dicunt:

Quæ est ista quæ progreditur quasi aurora consurgens? pulchra ut luna? electa ut sol? terribilis, ut acies ordinatæ?

E VERE admiranda est magistra nostra. Nam discipulis suis, quæ per purgationem a tenebrarum operibus recesserunt, sed per cognitionis illustrationem nondum ad iustitiæ opera peruenerunt, vt docendi ratio requirit, se se accommodat, ac præbet quasi lucem matutinam, ea celans mysteria, quæ nondum valent comprehendere, atque illa tradens, quibus percipiendis sunt idoneæ, futurarumque pœnarum minis eas ad fidem atque obedientiam adducens. Illis vero, quæ cum veritatis crediderint prædicationi, a malitiæ tamen operibus tenebrarum nondum sunt purgatæ, ita se exhibet bonam, vt pœnitentiæ disciplina quasi lunæ quandam lucem suppeditans, ignorantiæ noctem ab eis repellat. At cum animabus illis, quæ

virtute prædita tanquam in die decore ambulant, se electam gerit, (qualis est sol, F
qui tum amplitudine, tum splendore ceteris cæli luminibus antecellit) & vere cognitionis lucem subministrat. Atque ita stupore ac terrore afficit se intuentes, vt instructa atque ordinata agmina angelorum. Ac de magistra quidem sua discipulæ ita locutæ sunt.

Theodoriti.

POST sponsi ministrorum laudes sponsa de se ipsa disserens.

In hortum nucis, inquit, descendi, vt viderem in germinibus torrentis, vt viderem, an floruisset vinea, an floruissent mala punica. Illic dabo vbera tibi. Non nouit anima mea, posuit me currus Aminadab. G

VERBORVM obscuritate valde abstrusus est sensus. Sed diuinæ gratiæ auxilium implorantes, ex profunditate thesaurum effodiemus. Ostendit, homines pios (quos diuina scriptura sponsam appellat) propria non esse salute contentos, neque illis satis esse, quòd ipsi soli nuptias optatas sint assecuti: sed totis viribus in eam curam incumbere, vt reliquos omnes homines ab infrugifera vita dimoueant, quo fertiles effecti virtutis fructum ferant. Quod quidem dum præstant, & ceteris hominibus vacant instituendis, similes sunt curribus Aminadab. vel, vt Symmachus interpretatus est, curribus populi præeuntis. vel, vt Aquila vertit, curribus populi sponte imperantis. Per hortum nucis præsentem intelligimus vitam, quæ cum amara sit, & ærumnis, atque laboribus plena, reconditum tamen habet virtutis fructum. Nam & nucis fructus, cum extrinsecus corticem priorem amarum habeat, alterum autem asperum ac durum, intus, tanquam in penu quodam nucleum oscu'lentum continet reconditum, qui sine labore non potest extrahi. Talis est etiã præsens vita. cum enim dolorum & molestiarum acerbitate referta sit, labores habet illa quidem, & sudores, non tamen inutiles, aut infrugiferos. Quamobrem beatus H
Col. 3 etiam Paulus, Vita, inquit, nostra abscondita est cum Christo in Deo, cum autem Christus apparuerit vita nostra, tunc & nos apparebimus. In hortum igitur nucis I
descendi, hoc est, in vitam humanam. Cur autem descendisti, o sponsa, vt videres in germinibus torrentis? Rursus caduca hæc torrentem appellauit. Torrens enim non est perennis, sed hyeme quidem fluit, æstate vero fluere desinit, & arescit. Huiusmodi sunt, quæ iucunda videntur in hac vita. Torrentis enim instar tum gloria, tum opes, tum regnum, tum deliciæ, atque alij huiusce vitæ flores dilabũtur. Cum autem apparuerit vita futura, corrumpentur, & desinent, & tanquam torrens, cessantes exarescent. Descendi igitur, inquit, in nucis hortum, vt viderem in torrentis germinibus, & animaduerterem, an floruisset vinea, an mala punica floruissent. In hac enim vita, ex varijs virtutum officijs, quidam per translationem vites, quidam autem mala punica nominantur. Nam alij caritatem colunt, & concordiam K
diligunt, animi sensu sic inter se coniuncti, vt mali punici grana coniunguntur. Alij autem vacantes contemplationi, vinum patrijs torcularibus dignum ferunt. Descendere autem se dicit, quoniam aliorum naturæ & moribus se accommodat.
1. Cor. 3 Quandoquidem & beatus Paulus fiebat infirmis tanquam infirmus, vt infirmos lucrifaceret: & ijs qui sine lege erant, tanquam sine lege esset, cum tamen non esset sine lege Deo, sed in lege esset Christo, vt eos, qui sine erant lucrifaceret. Descendi ergo, inquit, in nucis hortum, torrentis germinum, & vineæ, & mali punici fructuum curam gerens. Nó recedam a te ne illic quidem, sed dabo tibi vbera mea,

A mea, hoc est, doctrinæ meæ fontes. Quæ enim illis tribuuntur, ea in te conferri putas: Quamdiu, inquiens, fecistis vni ex paruis istis minimis, mihi fecistis. his subijcit, Matt
· Non nouit anima mea. Posuit me currus Aminadab. Clarius vertit hoc Symmachus, dicens: Anima mea dubitauit a curribus populi ducentis. Hæc, inquit, dum facio, dubito, & obstupesco, quoniam ego studiose operam dedi vt salui fierent, ipsi autem imposuerunt mihi, dum parent imperio diaboli, & tanquã currus illius fiunt, atque ab eo gubernantur. Aminadab enim significat, populi ducentis: aut populi imperantis, quod facile licet intelligere ex interpretatione Aquilæ, & Symmachi: & ex quinta editione. Sponsa igitur, id est, eorum, qui virtute perfecti sunt, chorus, ego, inquit, omne studium & curam adhibui, vt increduli
B ad fidem accederent, & salutem consequerentur. Sed quidam eorum tanquam currus principis sæculi istius, qui nunc, vt beatus Paulus ait, operatur in filijs Eph.
diffidentiæ, mala pro bonis retribuentes, imposuerunt mihi. Quod quidem perspicue possumus inuenire, tum in Actibus apostolorum, tum in beati Pauli epistolis. Pietatis enim sermonem promulgantes, alijs quidem persuadebat, vt crederent, ab incredulis autem eijciebantur verebantur, torquebantur, innumerabilia mortis genera sustinebant. Ac testis quidem beatus est Paulus, In laboribus, 2. Co
inquiens, plurimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in mortibus frequenter, a Iudæis quinquies quadragena vna minus accepi, ter virgis cæsus sum, ter lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte, & die in profundo maris fui. In itine-
C ribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, & quæ sequuntur.

Trium Patrum.

HAEC quidem discipulæ de magistra dixerunt. Ipsa vero de discipulis ad sponsum ita loquitur: In hortum nucis descendi, vt viderem in germinibus torrentis, vt viderem, an floruisset vinea, an floruissent mala punica. De mysticæ contẽplationis sublimitate descendi ad animas virtutis excultrices, tanquã ad nuces, quarũ cortex
D exterior alter quidem amarus, alter autem durus est, nucleus autem, qui his corticibus includitur, iucundus: dulcedo nimirum virtutis, quæ tum amaritudine grauium tentationum, tum asperitate laborum spõte susceptorum, a perturbationibus & vitijs in defectu atque excessu consistentibus in medio conseruatur. Vt viderem Ioan.
in patientia ipsarum, quæ veluti partus quidam ex tribulatione tanquam ex torrente tentationum (tribulatio enim patientiam operatur) vel per gratiarum actionem, vel per lamentationẽ offertur tibi non acerbe, sed medici more castiganti. Vt viderẽ rursus, an is, qui in euangelijs dixit: ego sum vitis, in hac patientia appareat sicut flos botri vinũ naturam obstupefaciens per diuinitatis gratiã producẽtis. Qui enim ipsam quoq; naturã propriam per patientiã despicit, diuinitatis gratiã natura præ-
E stantiorem adipiscitur. An floruissent mala punica. An (quæ instar malorum punicorum, quibus cortex quidem extrinsecus adest astringendi vim habens, intrinsecus autem inest fructus gustantibus dulcedinem afferens) virtutes illæ timoris tui austeritate conseruatæ, gustantium autem animos spei in te dulcedine delectantes, nempe prudentia & simplicitas ad similitudinem fructus florescentis extarent in patientia. prudentia quidem fidẽ erga te ab hostis ictibus, veluti caput quoddam integrum seruans: simplicitas autem dilectionem erga proximum in varijs tentationũ inuasionibus. Quemadmodum in euangelijs ipse dixisti: Ecce mitto vos sicut Matt.
oues inter lupos. Estote ergo prudẽtes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ,

Illic dabo tibi vbera mea. In eo nimirum virtutum horto, quem dixi, quæ sunt F discipulæ in ipsis plantatæ, naturalem & moralem doctrinam meam, quarum quasi mutuo ac naturali quodam lactis cibo ipsas nutrio, præbebo tibi sponso, ea ratione obtemperans voluntati tuæ, atque illas tibi a me institutas adducens. Tum ad discipulas conuertens sermonem, descendi, inquit, ad vos ab illa magis arcana speculatione, qua sponsum meum in me ipsa contemplor, vt viderem ipsum in vobis, quemadmodum dixi. Sed non nouit anima mea. Nondum profectò illum in vobis perspexi, quæ quidem adhuc perfectæ non estis secundum Christum. Hic autem idcirco posuit me currus Aminadab, hoc est, currus me suos constituit, quæ disciplinis, eum in me ipsa, ad vos, habita cuiusque vestrum ratione, perferrem. Aminadab enim interpretamur princeps populi, qui Christus est nostræ salutis auctor. G

Theodoriti.

CVM dixisset hæc sponsa, ministri sponsi ita respondent, ac dicunt:

Reuertere, reuertere Sulamitis: Reuertere, reuertere: & intuebimur in te.

CLARIVS hæc Aquila vertit, hoc modo:

Reuertere, reuertere, pacifica.

QVEMADMODUM in hoc libro dominus noster Salomon, id est, pacificus: sic H etiam eius sponsa, vt ab illo pacem assecuta, & a veteri liberata bello, pacifica nominatur. Eam igitur ministri sponsi, cum a curribus illis vexatam oppugnatamque perspicerent, cohortantes, reuertere, inquiunt, pacifica, reuertere reuertere, & intuebimur in te. Ne timeas eos, qui te persequuntur, sed doctrinam retine, pietatis prædicationem profer. Currus ne reformides, bellum ne metuas, quæ pacata, & tranquilla nominaris. Si enim in disciplinæ promulgatione perstiteris, regnũ tuum intuebimur. His ea videntur similia, quæ ad beatum Paulum a domino dicta
2. Cor. 12 sunt. Etenim ille quoque laboribus fessus, & multis afflictus tentationibus, datus est, inquit, mihi stimulus carnis, angelus satanæ, qui colaphizet, vt non extollar. Propter quod ter dominum rogaui, vt discederet a me. Respondit igitur illi, sufficit, inquiens, tibi gratia mea. Nam virtus mea in infirmitate perficitur. Id etiã hoc I loco dicunt sponsi ministri: reuertere, reuertere, Sulamitis: reuertere reuertere, & intuebimur in te. Ad hos sponsus.

Quid, inquit, intuebimini in Sulamitide, quæ venit sicut chori castrorum?

QVID, inquit, in pacifica speratis intueri? Ne putetis, vos exilia atque inchoata quædam bona conspecturos. Ecce enim venit, sicut castrorum chori. Quæ quidem verba videntur inter se quodammodo pugnare. Neque enim castris conue- K niunt chori. Hi namque rebus ciuilibus pacatisque congruunt, illa bellicis & militaribus. Pax autem bello contraria. At sponsa multis e sanctis conflata cum propter fortitudinem, atque excelsum animi robur, armaque militaria castris est similis; tum etiam chorus existit diuinas laudes in ore gerens. Quod quidem beatus
Psal. 117 ostendit Dauid, vox, inquiens, exultationis, & salutis in tabernaculis iustorum. Et rursus: constituite diem sollemnem in condensis vsque ad cornua altaris. Castra
2. Cor. 10 vero declarat beatus Paulus, arma, inquiens, nostra non carnalia, sed valida per Deum ad destructionem munitionum: consilia destruentes, & omnem altitudinem

A excollentem se aduersus scientiam Dei, & in captiuitatem redigêtes omnem intellectum in obsequium Christi. Et alibi, Accipite, inquit, armaturam Dei, vt posśitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. Ac veluti Imperator quidam arma quoque militibus subministrat, state ergo, inquiens, succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ, & calceati pedes vestros in præparatione euangelij pacis, & in omnibus sumentes scutum fidei, in quo posśitis omnia tela nequissimi ignea extinguere, & galeam salutis assumite, & gladium spiritus, quod est verbum Dei. Quòd autem non solum castris, sed etiam choris sancti similes sint, audiamus dominum id explicantem. Tunc, inquit, simile erit regnum cælorum decẽ virginibus, quæ accipientes lampadas suas exierunt obuiam sponso. Iure igitur spõ Philip. 6 Matt. 25
B sus ait: quid videbitis in Sulamitide, quæ venit sicut chori castrorum? Neque vero dixit: castra chororum, sed, chori castrorum. Ex castris enim fiunt chori. Cum enim in castris vicerint virtutis milites, pæana canentes reuertuntur, & choros ducentes victoriæ præconium laudibus concelebrant.

Trium Patrum.

DISCIPVLAE dicunt ad sponsam.

Reuertere, reuertere Sulamitis. Reuertere, reuertere, &
C *intuebimur in te.*

AB arcanæ contemplationis sublimitate ad moralem quattuor generalium virtutum doctrinam descende, atque ex quadruplici earum ratione, nos, quæ perturbationibus adhuc commouemur, rege, atque institue, o Sulamitis, o quæ ab omnibus perturbationibus libera, tranquillitatis & pacis nomen habes. Et ea spectabimus in te, quæ propter nostram imperfectionem adhuc in nobis non vidimus. Quærit autem a discipulis sponsa, ecquid in Sulamitide, quæ venit sicut chori castrorum, sint conspecturæ. Quid nam conspicietis in me pacifica? (vt quæ non amplius per actionem, in hostili certamine, animi affectionem per corpus ostendo, sed ratione & scientia propter perfectionem veris in bonis permaneo) quæ ex pertur-
D bationum bello multiplex redeo, sicut chori quidam ex prœlio reuertentium victoriæ præconium celebrantes. Cum enim strenue vos in certamine aduersus vitia, virtutum institutis & moribus gesseritis, horum rationes vti victoriæ laudes scite concinitis.

Theodoriti.

HAEC cum ad ministros dixisset sponsus, orationem ad sponsam conuertit.

Quàm pulchri, inquiens, sunt gressus tui in calceamentis, filia Nadab.

E AQVILA vertit, principis: Symmachus, ducis. Quis autem alius hic siue dux, siue princeps esse posśit, nisi sanctus ille spiritus consolator? qui in 44 item psalmo ad ipsam, audi, inquit, filia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui: & concupiscet rex decorem tuum: quia ipse est dominus tuus. Quòd autem dux etiam appelletur Spiritus sanctus, beatus docet Dauid, Redde, inquiens, mihi lætitiam salutaris tui, & spiritu principali confirma me. Sponsus igitur primo sponsæ commendat incessum, qui rectus sit, & viam regiam teneat, atq; in calceamentis eluceat. Quæ porro sint hæc calceamenta, beatus Paulus ostendit dicens: calceati pedes in præparatione euangelij pacis. Psal. 50 Eph. 6

Esa. 52 Pedum istorum decorem prospiciens Esaias propheta, Quam pretiosi, inquit, sunt F
pedes euangelizantium pacem, euangelizantium bona. Huiusmodi verbis vsus est
etiam sponsus hoc loco, Quam pulchri sunt gressus tui, filia Nadab. Verum vt non
modo ex nominis interpretatione, sed etiam ex ipsa persona contemplationis alicu-
Luc. 10 ius nascatur occasio, quis Nadab sit, inuestigemus. Fuit Aaron filius, qui cum ignẽ
1. Paral. alienũ in Dei tabernaculũ intulisset, vitæ finem accepit. Inuenimus igitur & domini
24 sponsam ecclesiam diuinum in tabernaculum nõ ignem legalem, sed quem ab ipso
Luc. 12 sponso susceperat, intulisset. Ignem enim, inquit, veni mittere in mũdum. Et quid
volo, si iam accensus est? Ignem hunc nouum ex nouo testamento in Dei taberna-
2. Cor. 5 culum intulit sponsa clamans, & dicens: Vetera transierunt, ecce facta sunt omnia
noua. Merito igitur vocat eam filiam Nadab, quæ igne nouo sacrificium hominum G
obtulerit. Licet enim diuerso consilio ignem commutarint, idem tamen ab vtroque
factum est. Hæc autem a nobis in præsentia dicta sunt, ne sine disquisitione nomen
hoc præteriretur. Rursum ergo sponsus omnia sponsæ membra percurrit, & pro-
piam singulis tribuit commendationem.

Concinnitates femorum tuorum, sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis. Vmbilicus tuus crater tornatilis non indigens poculo. Venter tuus sicut aceruus tritici vallatus lilijs. duo vbera tua sicut duo hinnuli gemelli capreæ. collum tuum sicut turris eburnea. Oculi tui sicut piscinæ in Essebon in portis filiæ multorum. Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit faciem Damasci. Caput tuum vt Carmelus super te. Et coma capitis tui sicut rex purpura indutus in transcursibus. H

ANTEA sponsus a superioribus sponsæ partibus incipiens eam laudauit. Nũc ab incessu & calceamentis initium sumens ad capitis cæsariem vsque singula percurrit. Ac post calceamenta atque incessum admiratur non femora, sed aptas & concinnas femorum, iuncturas, quas monilibus similes dicit esse ab artifice fabrefactis. Quemadmodum enim, inquit, illa ex auro confecta & lapillis apte inclusis distincta sunt, adeo, vt spectantes non solum pretiosam auri lapillorumque materiam, verum etiam aurificis artificium admirentur: ita singulæ virtutum moralium particulæ numero & concentu inter se implicitæ atque coniunctæ sunt. Allegorice autem femora appellat virtutes morales, quoniam illis iter facientes, agimus ea, quæ volumus. Sponsam ergo commendans sponsus, ab illis incipiens virtutibus, quæ in actione consistunt, & ad eas progreditur, quæ pertinent ad contemplationem. In superioribus autem a contemplatione principium sumens ad actionem progressus est. Dicebat enim: oculi tui sicut columbæ, spiritalem animæ speculationem significans. Hic autem moralem prius virtutem admiratur. Ac merito id quidem. Primo enim illuminati, & clausos mentis oculos aperientes, diuinamque admittentes lucem, fide confirmamur: deinde ad agendum ex virtute progredimur. Iccirco sponsus laudationem contexens ab oculis exorsus est, quoniam ipsi primi curationem admittunt. Nunc autem quoniam perfecta est sponsæ pulchritudo, ab inferioribus partibus exorditur, & sponsæ formam laudibus extollens, eas primum virtutes enumerat, quæ in actione consistunt, tum ad eas accedit, quæ sitæ sunt in contemplatione. Gressus enim extollit, & calceamenta, mox femorum concinnitatem, post autem vmbilicum. Vmbilicus, inquit, tuus crater tornatilis,

I (margin, beside "concinnas femorum")
K (margin, beside "culationem")

A lis,non indigens poculo. Afferamus ea,si videtur, quæ de vmbilico Iudææ ab vni-
uersorum Deo per Ezechielem prophetam dicta sunt. Impudicitiā enim illius re-
darguēs,& magnam impietatem accusans,vt in primo libro persecuti sumus: Fac, Ezec. 16
inquit ad prophetam,notas Hierusalem impietates suas. Et dices: Hæc dicit domi-
nus Hierusalem: Radix tua,& generatio tua de terra Chanaan. Pater tuus Amor-
rhæus,& mater tua Chethæa. Et quando nata es, in die ortus tui non est præcisus
vmbilicus tuus.Ad illam igitur ait: Non est præcisus vmbilicus tuus. Ad hanc au-
tem: Vmbilicus tuus crater tornatilis,non indigens poculo. Illa enim ex Aegypto
oriunda non præcidit vmbilicum suum: sed veluti per radicem quandam ex Aegy
pto impiæ doctrinæ traxit improbitatem. Hæc autem non simpliciter modo præci-
B dit vmbilicum suum sed ita penitus amputauit,vt omnem idololatriæ radicē euel-
leret,& crateri tornatili similis videretur, qui lætitiæ poculum semper habet, nec
gaudio,quod ex pietate proficiscitur, vnquam indiget.

Venter tuus sicut aceruus tritici vallatus lilijs. Id est, animæ tuæ penu arcanis
plenum mysterijs, quorum odor solus imperfectis adhuc & infantibus notus est.
Lilijs enim, inquit, est circumuallatus, vt per vallum ac septum eius, quæ recon-
dita sunt, per lilia autem vndique ex eo fluentem fragrantiam intelligamus. Et
duo vbera tua sicut duo hinnuli gemelli capreæ. Nam doctrinæ tuæ fontes,nouos
latices effundentes, mentis aciem, & spiritalem contemplationem docent. Capreæ
enim ex videndi acumine dorcadis cognomen habet; & hinnulus nouum signifi-
C cat. Collum autem tuum sicut turris eburnea. Remotum enim est a nigredine, &
iugum meum suscipiens factum est candidum. Et cum hostibus,vti turris, est for-
midandum, tum amicis amabile propter nitorem. Oculi vero tui sicut piscinæ in
Essebon in portis filiæ multorum. Hoc vertens Aquila pro Essebon posuit cogita-
tionem. Docet igitur sponsus animarum piarum oculos esse piscinas, quæ diuina
fluenta suscipiunt,& exundant perpetuo,quippe quæ multis e portis,id est per ora
multa (per translationem enim portas ora nominauit) copiam aquarum admittūt.
Siquidem a magno Mose & a Iesu filio Naue,& a Samuele propheta, & a Dauide,
eodem tum propheta,tum rege,& ab Esaia,& Hieremia,& Daniele,& Ezechiele,a
duodecimq; prophetis,& ex diuinis euangelijs,& sacrosanctis apostolis,& a docto-
D ribus,qui post illos fuerunt,latices vtilitatis excipiunt. Ideo sponsus ait: Oculi tui
sicut lacunæ in Essebon, in portis filiæ multorum. Contemplationes enim animæ
tuæ, & piarum cogitationum copia similis videntur piscinis aquas vndique susci-
pientibus: quandoquidem per ora multa doctrinæ latices excipiunt.Et nasus tuus
est sicut turris Libani,quæ respicit faciem Damasci.Nam Iudææ nasus propter ino-
bedientiam & audaciam effrenatam circulum tanquam frenum accepit, vt taurus
cornu petens,legis minas.Nam vt vacca lasciuiens declinauit Israel. At sponsæ na- Osee 4
sus est,inquit, sicut turris Libani,quæ respicit faciem Damasci. celsus enim est, ac
sublimis,& cælestem suscipit odoris suauitatem,sponsique vnguentum percipiens,
clamat:Post te in odorem vnguentorum tuorum curremus. Iccirco comparata est Cant. 1
E turri,quæ in Libano sita est,& respicit Damasci faciem. Nam quia diabolus vt asse-
rit beatus Paulus, in angelum lucis transfiguratur, vnguentiq; spiritalis speciē su- 1. Cor. 11
mit,necessario sponsæ nasus erectus ac vigilans respicit faciem Damasci, ne dece-
pta verum omittens vnguentum,fallax & adulterinum sequatur.Damascum autem
pro gentilibus,atque impietate, quæ eo tempore vigebat, frequenter ponit diuina
scriptura.Vt cum beatus Esaias,ea, quæ ad domini ortum pertinent,prænunciaret,
atque ex Spiritus sancti persona dixisset: Accessi ad prophetissam, id est ad virgi-
nem,& concepit & peperit filium: subijcit dicens: Et dixit dominus ad me: Voca Esa. 8
nomen eius,Celeriter spolia detrahe,velociter prædare. Quia antequam sciat puer

reuocare patrem, aut matrē, auferet fortitudinem Damasci, & spolia Samariæ coram F
lege Assyriorum. Adhuc scilicet puer existens regem Assyriorum, id est, diabolum profligabit. Auferet autem Damasci fortitudinem, hoc est, idololatriæ robur euertet, & ipse captiuis sub diaboli potestate constitutis potietur. Auferet enim, inquit, fortitudinem Damasci, & spolia Samariæ. id est, Iudæos gentilesque liberans, & ab erroribus abducens, deuicto tyrāno, in suam rediget potestatem. Merito igitur ad sponsam ait: Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit faciem Damasci. Prospicis enim, ne diabolus sub specie rerum diuinarū te decipiat, & pro veritate mendacium obtrudat. Et caput tuum vt Carmelus super te. hoc est, omnibus refertum bonis. Nam Deus omnium, arguens ingratos animos Iudæorum, Et induxi vos, inquit, in terram Carmeli, vt comederetis fructum eius, & bona illius. Simile G
est igitur, inquit, caput tuum Carmelo omnia bonorum genera ferenti, & omnem fructum mihi agricolæ suppeditanti. Sequitur autem: Et coma capitis tui sicut rex purpura indutus in accursibus. Capilli enim tui veteres erant dissoluti, atq; ideo capris assimilati, quæ apparuerunt in Galaad. Nunc autem compti sunt, nec solum compti, verum etiam mirifice tincti, vt regi purpura induto, & vndique diffluenti similes videantur. Vocat autem crinium nexum & plicaturam purpuræ comparatam, doctrinam apte & decore compositam, ac pronunciatam, quæ Christi sanguine tincta atq; conspersa sit. Neq; enim adeo fulget rex amictus purpura, vt doctor pietatis, qui diuinæ cognitionis prædicat disciplinam, eaque veritatis alumnos imbuit.

Hiere. 2

Trium Patrum. H

DISCIPVLAE autem sponsam sic incipiunt collaudare. Quàm pulchri facti sunt gressus tui in calceamētis, filia Nadab. Mirabilem ostendunt pulchritudinē gressus tui; quibus te nobis per virtutum actiones accommodas, quo in earum moribus, tanquam in calceamentis incedens, per corpus eas nobis imperfectis demonstres, vt ad virtutem informemur exemplo tuo, filia Dei, quippe quæ, vt patris, audis sermones eius qui omnibus, etiam si nolint, tibi autem volens dominatur. Nadab enim est princeps, siue dux, qui sponte imperat. Sic autem per virtutem pulchri sunt gressus tui, quia concinnitates femorū tuorum sunt sicut monilia, quæ fabricata sunt manu artificis. Recte videlicet rationeq; compositi motus potentiarū I
in generatione & corruptione consistentium (cupiditatē atq; iracūdiam dico) quasi ab artifice ratione, ab ijs, quæ generantur, & corrumpūtur, ad superiora inflexi, similes sunt monilibus manu artificū fabrefactis, & figura flexis. Quamobrem & vmbilicus tuus crater tornatilis, nō indigens poculo. Omnino vis sensitiua (per quam, vt per vmbilicum infans in vtero, rerum sensilium speculatione, tu ab omnium matre sapientia comprehensa & malitia paruula naturaliter nutriris) receptaculū est naturalis rerum visibilium cognitionis, recte gladio spiritus exectum, & ab omni fraude seiunctnm, ac propterea haud temere, quæ sub sensum cadunt, percipiens, non simplices virtutum species affert, sed omnes spiritalibus earum rationibus temperatas. Venter autem tuus sicut aceruus tritici vallatus lilijs. Vis nimirum ima- K
ginatiua, quæ quidem (vt venter simul cum rebus superfluis ciborum succos ab illis indiscretos continet) vna cum rerum visibilium speciebus earum rationes gerit, est repositio & conseruatio (quod quidem aceruus indicat) rationis rerum omnium veritatis, quæ inter species, vt inter spicas triticum, circumtecta includitur, donec per scientiam cogitatio ipsam distinguens attraxerit, nudamque ab omni integumento ac dubitationem ad mentem trāsmiserit. Circumuallata autem & custodita est hæc repositio tranquillitate quæ agri liliorum exēplo in euangelijs declaratur, ne istius vitæ sollicitudinibus mens quasi bonus agricola spiritali ipsius fructu priuetur. Atq; ita

A ita quidem se venter habet. Duo autem vbera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreæ. Naturalis & moralis doctrina, qua nos imperfectas, tanquam lacte, tum rationibus naturalibus, tum moribus ad eam, quę in Christo est, perfectionem nutris: pariter ex te tum acute per contemplationem, tum per actionem celeriter fluit, cũ neque rationem sine actione, neque actionem sine ratione doceas esse complectendam. Ad hæc collum tuum sicut turris eburnea. Rationis vis, quæ vt collum capiti corpus reliquum, ita menti sensum connectit, turris quidem instar per virtutem a rebus carnalibus ad spiritales ac cælestes extollitur; leuis est autem & pura quale est ebur, quoniam ab inæqualitate, quæ in excessu defectuque virtutis inest, & animas inquinat, est remotissima. Et oculi tui sicut piscinæ in Essebon in portis filiæ
B multorum. Animæ tuæ potentiæ speculatiuæ, tanquam piscinæ, aquas, quæ in se influunt, colligentes; in diuinæ vbertatis (id enim significat Essebon) per virtutem incremento, sensuum opera, per quos quasi per quasdam portas in animam intellectiuam cognitio rerum ingreditur, ex varia rerum natura colligũnt cognitionem, quæ ex contemplatione comparatur. Præterea nasus tuus sicut turris libani, quæ respicit faciem Damasci. Nempe vis discernendi (quæ vt suauitatem a fœditate, sic ea, quæ suggerunt ministri spiritus in ministerium missi, propter eos, qui salutis hæreditatem consequentur, ab ijs, quæ a nequitiæ spiritibus suggeruntur, diiudicat) est veluti celsissima turris super montem libanum sita, quæ respicit faciem vrbis Damasci, atque inde hostium aduentum indicat Israeli: spirituum immundorũ
C impetus & insidias respicit & discernit, ipsorumque dolos menti tuæ Deum, quoad licet, intuenti denuncians, te ab eorum fraudibus & iniurijs integram conseruat. Talis autem est vis tua discernendi ac iudicandi, quoniam caput tuum vt Carmelus super te, (Christus vtique sponsus tuus, viuens atq; efficax verbum pertingens Heb. 4
vsque ad diuisionem animæ ac spiritus) cognitio est circumcisionis, quæ in te est (sic enim Carmelum interpretamur) amputans a te quod ab ortu habes vitiorum integumentum gladio spiritus. Ex quo fit, vt mentis tuæ oculus intelligibilium hostium astutias facile perspicere valeat, nulla perturbatione tenebras offundente. Quamobrem & Coma capitis tui sicut purpura. Christi doctrina videlicet rationum & morum nexu contexta, tanquam regis indumentum est animi tui amictus,
D in quo ille perturbationibus dominatur, & est rex vinctus in transcursibus, hoc est, nulli subiectus perturbationi, sed diuinæ illius, quam diximus, doctrinæ funiculo ligatus in transcursibus præsentis vitæ, ne rerum sensilium & caducarum lubrico prolabatur.

Theodoriti.

Quàm decora, & quàm iucunda facta es caritas in delicijs tuis.

DECORA enim facta es, cum antea non esses: & cum antea fœditate omni
E esses plena, repente iucunda, & suauis euasisti. Idque es consecuta, quoniam in caritatis delicijs oblectaris. Diligens enim amantem te sponsum, & in eius amore tuas omnes delicias locans, reliqua omnia contempsisti. Quamobrem, decora, & suauis effecta es, & magnitudo tua similis facta est palmæ, & vbera tua botris. Non solum enim præstas pulchritudine, sed etiam celsitudine palmæ simili. Vbera vero tua similia sunt botris. Cum enim excelsa sis, adeo, vt cæli fastigium attingas, tamen summittis te infirmis discipulis tuis, quibus doctrina indigentibus, vbera præbes doctrinæ tuæ. Palma enim fructus deorsum pendentes habet. Hoc etiam per beatum Dauid indicat Spiritus sanctus, iustus, inquiens, vt palma florebit. Cum au- Psal. 91
diſset

disset igitur sponsa tam multis se laudibus & commendationibus cumulari, amoris F stimulo incitata atque inflammata loquitur ad hunc modum :

Dixi, ascendam in palmam, apprehendam altitudines eius: & erunt vbera tua, sicut botri vineæ: & odor naris tuæ, sicut poma: & guttur tuum, sicut vinum bonum, vadens nepoti meo in rectitudinem, sufficiens labris meis & dentibus meis.

QVANTO spôsi desiderio spôsa teneatur hinc patet perspicue, quòd & cupit ascendere, & cogitat de altitudine, & quemadmodum beatus Paulus ait, nondum G
Philip. 3 arbitratur se comprehendisse, sed persequitur, vt comprehendat: & eorum, quæ retro sunt, obliuiscitur, & ad anteriora contendit. Quærendum est autem, quo modo sponsus & palma sit, & vitis: ac palmæ quidem non habeat fructum, vitis autem ferat botros. Ad sensum reconditum ducet nos Aquilæ interpretatio. Nam pro: apprehendam altitudines eius: vertit: apprehendam elatas eius. Sunt autem elatæ mariũ palmarum fructus, qui feminis palmis impositi, & firmos & maturos earum fructus efficiunt. Auet igitur sponsa piorum seminum occasiones, & ait. Dixi, ascẽdam in palmam, & apprehendam altitudines eius, vel, vt Aquila vertit, elatas eius:
Psal. 22 & erunt vbera tua, sicut botri vineæ. Tu enim es vera illa vitis, ex qua salutiferum vinum conficitur spiritalibus prælis expressum, vnde calix impletur ille inebrians H sane quàm præclarus. Et odor naris tuæ similis est pomi suauitati. Etenim etiam illud ipsum odoratus tui receptaculum mihi pomorum fragrantiam effundit. Sed de pomo satis multa in superioribus dicta sunt. Et guttur tuum sicut vinum bonum, vadens dilecto meo in rectitudinem, sufficiens labris meis, & dentibus meis. Quæ enim ex ore tuo doctrina fluit, quacunque vini suauitate, & qualibet huius vitæ voluptate iucundior est, eamque, tu nepos mi, ad animas, quæ in te crediderunt, dirigendas profers. Sufficit autem mihi doctrina tua, vt partim pronunciem, & diuulgem, partim conseruem atque custodiam, labiorum vtens instrumentis, & dentes pro muro circumponens. His congruunt illa, quæ a beato Paulo dicta sunt.
2. Cor. 12 Audiui enim, inquit, arcana verba, quæ non licet homini loqui. Iccirco sponsa I quoque dicit: sufficiens labris meis, & dentibus meis, vt alia prædicem, alia silentio supprimam. Deinde subijcit. Ego nepoti meo, & ad me conuersio eius. Illi enim meipsam addixi & consecraui, & alienam omnem tum gentilium, tum Iudæorum, tum hæreticorum consuetudinem contempsi. Nam ipse quoque me ceteris omnibus antetulit. Et ad me se se conuertit. Cum enim prius, vbi reclinaret caput, non haberet, iam reperit, vbi illud reclinet. Cumque multas habeat concubinas, & reginas, & adolescentulas, me omnibus anteponit. Neq; vero patior, vt ego sola sacra illius fruar consuetudine.

Trium Patrum. K

QVAM decora, & quàm iucunda facta es. Admirabili circumdata es pulchritudine, ea nimirum, quæ peruenit ad te ex similitudine & exemplari, & spôso coniuncta, atque illo fruens, referta es incredibili iucunditate spiritali. Etenim caritas in delicijs tuis, quæ quidem ex virtute proficiscuntur. Cum enim gustaueris, atque perspexeris, Christum esse dominum, non amplius in timore illo bono versaris, sed tota ex ipsius pendes caritate, quæ timorem expellit. Vnde magnitudo tua palmæ similis facta est. Tua videlicet ex virtute sublimitas assimilata est palmæ, quæ radice

A radice haud ita in profundum tendit, sed vertice sublimis admodum extollitur. Tu item de rebus terrenis leuiter cogitans, quantum corporis necessitas vrget, mentis altitudine cælos attingis, cum ad mensuram ætatis plenitudinis Christi perueneris. Et vbera tua sicut botri. Vbera nimirum doctrinæ tuæ tum moralis tum naturalis, quibus nos adhuc infantes ad pietatem erudiens aluisti, nunc similia facta sunt palmæ botris, dum nos ad perfectionem progredientes diuiniore doctrina pascis quasi mellita botrorum palmæ dulcedine. Itaque magnitudo doctrinæ tuæ palmæ comparata, est discipularum abs te institutarum multitudo. Dixi, ascendam in palmam, apprehendam altitudines eius: & erunt vbera tua sicut botri vineæ. Mecum ipsa deliberans dixi, ascendam per virtutis imitationem ad perfectionem
B doctrinæ tuæ: & per contemplationem apprehendam eius sublimitatem. Et disciplinæ tuæ vbera, quæ me naturaliter nutriunt, erunt omnino sicut botri veræ vitis, qui Christus est, præbentes mihi gratiam diuinitatis, quæ vini more a natura mentem dimouet, & supra naturam transfert. Vnde odor etiam naris tuæ sicut poma. Gratia scilicet Sancti spiritus mentem implens suauitate, quam tu a sponso susceptam in nos effundis. sicut poma sunt tum aspectu pulchra, tum odoratu suauia, tum gustatu dulcia: sic ipsa nobis erit & virtutum moribus decora, & odorifera sermonum venustate, & dulcis experientiæ iucunditate. Et guttur tuum sicut vinũ bonum, vadens nepoti meo in rectitudines, sufficiens labris meis & dentibus. Institutionis tuæ sermo, qui, vt vinum optimum, corda afficit lætitia, erit nobis, dum
C pronunciatur in dilecto tuo, cuius nobis desiderium instillasti, in vias rectas, vt eũ tanquam veritatem amplectamur, nec per defectum aut excessum a virtutis rectitudine deflectamus. Et sufficiens nostris appetendi potentijs, quibus tanquam labris osculamur, quod placuit voluntati. Et intelligendi facultatibus, quibus tanquã dentibus, quæ dura sunt, & ad cognoscendum difficilia, ad esum & cibum spiritalem frangimus & mollimus. Cum igitur discipularum multitudo a magistra flagitasset, vt ab arcanæ contemplationis altitudine, se se illis per moralem philosophiam demittens & accommodans, ita conuerteret, vt spiritales eius pulchritudines, quæ dictæ sunt, in illa possent intueri, & cum ipsa simul per imitationem conscendere, ad eas ita respondet: Ego nepoti meo, & ad me conuersio eius. Ego me
D totam dilecto meo dedicaui: & sine ipso nihil facere constitui. Quapropter ipse quoque ad me sic affectam se demittit, a propria gloria ita se conuertens, vt cum inuisibilis sit, ab ijs, qui videre illum cupiunt, videatur. Verum non patior, vt ipsa sola fruar ipsius coniunctione, sed cupio, vt etiam illi, qui sunt adhuc imperfecti, salutem ab eo consequantur. Proinde clamo, & dico:

Veni, nepos mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis, mane surgamus ad vineas, videamus, an vitis floruerit, an floruerit germen, an floruerint mala punica. Illic dabo tibi vbera mea. Mandragoræ dederunt odorem, & in portis
E *nostris omnes nuces nouas super veteres, quas dedit mihi mater mea, nepos mi, seruaui tibi.*

Theodoriti.

SPONSVM, vt animarũ viliũ adhuc & abiectarũ, quas metaphorice agrũ & villas nominat, curã gerat, sponsa cohortatur. Neq; enim dicit, egrediamur in ciuitatẽ, sed egrediamur in agrũ, cõmoremur in villis, mane surgamus ad vineas, videamus, an vitis floruerit. Aspiciamus, inquit eos, qui modo prædicationẽ acceperunt.

An

An floruerit germen. Intueamur & meliores istos, qui nō solū folia, sed etiā flores F
tulerunt, quos hic per germen intelligit. An floruerint mala punica. An caritatis
initium in aliquibus apparuerit. Oportet enim nos circumire, & omnem diligen-
tiam idoneam adhibere. Id namque faciens te promerebor. Quamobrem, illic, in-
quit, dabo tibi vbera mea. Quæ enim illis præstantur, ea in te ipsum collata arbitra-
Matt. 25 ris, Quamdiu, inquiens, fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Mā-
dragoræ dederunt odorē. Mandragoræ vis est, vt medici tradunt, soporifera. Quare
Col. 3 cum præceptum sit nobis, vt mortificemus membra, quæ sunt super terram, non vt
ea morte afficiamus, sed vt mortua malis actionibus reddamus, merito mandrago-
ram hoc loco posuit, & dixit: Mandragoræ dederunt odorem. Id est, cœperunt ho-
mines dormire peccatis. Et quemadmodum, qui mandragoram hauserunt, corpo- G
ris motiones non sentiunt: ita qui piæ doctrinæ poculum biberunt, perturbationes
student consopire. Nec vero mandragoræ solum dederunt odorem, verum etiam
in portis nostris omnes nuces. Varijs enim abundant fructibus, qui disciplinam no
stram susceperunt. Ego autem nouas super veteres, quas dedit mihi mater mea,
seruaui tibi, nepos mi. Veteris enim testamenti præcepta, & noui testamenti man-
data, quæ a matre mea, Spiritus sancti gratia accepi, seruaui tibi, & depositum inte-
grum custodiui. Huic loco conueniunt ea, quæ ad Timotheum a beato Paulo scri-
pta sunt: Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. Iam repo-
sita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die iustus iudex.
Matt. 13 Et illud item, quod in euangelio a domino dictum est: Simile est regnum cælorum H
homini, qui profert de thesauro suo noua & vetera.

Trium Patrum.

SPONSA igitur ad discipulas dicit. Iam sponso meo preces vestras exponā.
Veni nepos mi egrediamur in agrum. Age, dilecte mi, exeamus, & ego, quæ te my-
stice contemplor, & tu, qui sic a me spectaris, ad chorum discipularum mearum,
quem vt agrū a tribulis & spinis, a vitæ sollicitudinibus, & prauis cogitationibus,
ipsum suffocantibus, purgaui. Egrediamur autem ostendentes illi spiritalem cōiun
ctionem nostram in virtutum moribus per actionem expressis. Egredientes vero, vt I
dictum est, commoremur in villis, in animabus, quæ nomini tuo, vt villæ incolas
suos, cunctas intelligendi appetendique potentias, & sensus in vnum cogentes de-
dicarunt. Has tu domicilium tibi in spiritu sancto constitues. Ego autem illis meip
sam, quo tibi placeant, exemplum præstabo. Mane surgamus ad vineas. Tu qui es
iustitiæ sol, cognitionis lucem emittens in animas, laborum fructum ferentes patiē
tiam, quæ quasi botrus quidam per multas tribulationes vinum lætificans cor ho-
minis stillat propter spem futuræ remunerationis: Ego autem secūdum ipsum solis
ortum patientiæ mores illis ostendens exemplo meo. Ita porro surgētes videamus,
an floruerit vinea, an germen floruerit, an floruerint mala punica. conspiciamus tū
ipse qui in abscondito vides, tum ego, quæ in manifesto, vtrum disciplinarum a me K
institutarum fides (quæ vt vitis in palmites, sic ipsa in varias virtutes diffundi-
tur) floruerit intus quidem per habitum ex rationibus virtutum, foris autem per
actionem ex moribus. atque institutis ipsarum. Nam animæ flos ex virtutum ratio-
nibus germinat per mores ipsarum in carne, cuius fidei flos tum arcanus, tum ma-
nifestus est flos, malorum punicorum, quæ intrinsecus quidem dulcem fructū con
tinent, extrinsecus autem austerum corticē præferunt. Etenim fidei quoque fructus
in occulta quidem animæ affectione propter futuri præmij spem lætitiam affert. In
exteriore autem carnis sensu propter virtutis labores præbet acerbitatē. Illic dabo
vbera

A vbera mea tibi. In agro videlicet illo, quem dixi, discipularum mearum proferam tibi sponso meo, quam instituendis illis adhibeo doctrinam moralem & naturalem, vt per hanc ducens eas ad disciplinam arcanam, ostendam rerum naturam te suum auctorem indicare per notas quasdam vt veritatem: non autem vt iuxta prudentiam Græcorum stultitiam naturali rerum cognitione sic eas imbuam, vt procul a te veritate discedant. Etenim mandragoræ dederunt odorem. Rerũ quippe sensibilium species, & ipsius scripturæ notæ quasi mandragoræ quædam faciunt, vt mens per sensum illis inhærens, non autem per eas ad veritatem vigilanter ascẽdens, obdormiscat, & torpore veluti stolida teneatur. Præbuerunt odorem rationũ veritatis in rebus omnibus existentis, si spiritaliter considerentur. Quamobrem &
B in portis nostris omnes nuces. Hoc est, in sensibus meis) qui veluti portæ quædam educunt quidem me ad te vt rerum omnium causam, per naturalem ipsarum in spiritu contemplationem, inquirendum: introducunt autem te ad me per mentis cognitionem) promptæ sunt omnes in rebus procreatis insitæ veritatis rationes, quæ tanquam nuces tum per scripturæ notas, tum per rerum sensilium species Iudæorum Græcorumq; stultitiam nutriebant. Vnde nouas super veteres, nepos mi, seruaui tibi. Hoc est recentes euangelicas rationes (gratia spiritus renouante) cum antiquis Græcorum Iudæorumq; ignorantię tum naturalibus tum scriptis rationibus coaceruatas seruaui tibi, quoniam & per scriptas illas purgata sum, ac moribus instituta, & per naturales illuminata, vt per eorum, quæ facta sunt, contem-
C plationem, te conditorem omnium auctoremque cognoscerem; & per spiritales perfecta atque absoluta, vt te cum patre & spiritu consubstantialem intelligerem, & prædicarem.

Theodoriti.

QVIS det te, nepos mi, sugentem vbera matris meæ. Ipse quoque, vt homo, omnem accepit spiritus gratiam. Puer enim, inquit, crescebat, & confortabatur spiritu, & gratia Dei erat in eo. Itaque sponsa ineffabili susceptæ humanitatis mysterio stupens, etiam tu, inquit, suxisti vbera matris meæ. Ceterum vt dictorum seriẽ atque ordinem seruemus, initium paulo altius repetentes sententiæ summam bre- Luc. 2
D uiter percurramus. Accepi, inquit, non solum vetera, sed etiam noua matris meæ, eaque tibi conseruabo. Verum ipse quoque propter singularem benignitatem tuã naturam meam suscipiẽs, eadem, quæ ego vbera sugere voluisti, vt in hoc etiam te fratrem meum declarares. Suxisti autem non quòd indigeres, sed vt doceres me, quo modo mihi sugendum esset, & quo ex vbere gratia elicienda. Iccirco & ad baptisma accessisti, non vt peccatorum sordes ablueres, cùm peccatum non admiseris, nec inuentus sit dolus in ore tuo. Neque vt Sancti spiritus reciperes gratiam, cuius eras plenus: sed, mihi vt indicares, quæ sint spiritus dona, & qua ratione 1. Pet.
possim sugere gratiã spiritus. Ideo sub columbæ specie descendit Spiritus sanctus, non vt præberet tibi, quæ non haberes, plenus enim eras gratijs ipsius, sed vt mihi
E demonstrares, quod sit baptismatis munus. Itaque stupore commota, dico:

Quis de te, nepos mi, sugentem vbera matris meæ. (ista tua benignitate concitata) inueniẽs te foris, osculabor te: & non despicient me. Apprehendam te, introducam te in domum matris meæ, & in cubiculum eius, quæ me concepit. Docebis me. Dabo tibi poculum ex vino condito, & de latice malorum punicorum meorum.

AMORE enim tuo ebria nō solum in thalamo,& intra lectuli velum,sed etiā F
in foro & publice ruam in complexum atque oscula tua,neque me id facientē spectatores incusabunt,cum perspexerint caritatis flammam.Inde te apprehensum introducam in domum matris meæ,& in cubiculum genitricis meæ. Quæ autem est domus Spiritus sancti? (hic enim sponsam genuit)nisi diuinum templum,quod cælestem imitatur Hierusalem, quò qui ingrediuntur sponsæ dignitatem suscipietes, cum fiducia sponsum alloquuntur? Et illic,inquit,potabo te vino condito,& latice malorum granatorum meorum.Conditum vinum appellat doctrinam diuina refertam gratia,ac veluti vnguentis atque aromatibus conspersam,atq; odoriferam.Laticem autē malorum granatorum vocat vtilitatē,quæ ex caritatis fructibus cōficitur.

Trium Patrum. G

QVIS det te,nepos mi, sugentem vbera matris meæ? Quoniam prior aduentus tuus me ad te perfruendum præparauit, ecquis tribuet mihi secundo aduentu tuo dilectum meum nobiscum in patris regia(quæ fidelium est mater,superna Hierusalem)nouum bibentem poculum,quod ex ipsa in nos, per gratiam,sine medio, quasi lac ex matris vberibus in filios ipsius fluat, atque ita salutem animarum nostrarum nutriat,finemq; fidei præbeat,nempe bonorum, quæ supra naturam sunt, communionem, & diuinam illam, atque incredibilem voluptatem, quam ipse naturaliter obtinens, dignis coniunctus per gratiam impertitur. Sic enim inueniens te foris suauiabor. Et nemo sane me contemnet. Ita cognoscens te, non vt nunc H
per fidem, sed per aspectum foris extra diuinam substantiam tuam, in nostra substantia incorruptionem nobis atq; immutabilitatem in communi dilargientem resurrectione, perfruamur te,& nemo quidem despiciet me, licet nunc a mundi sapientibus spernar, quòd propter amorem tuum caduca cuncta contemnam. Quis autem erit mihi fruendi modus? Apprehendam te, introducam te in domum matris meæ,& in cubiculum eius,quæ concepit me. Dabo tibi poculum de vino condito,de latice malorum granatorum meorum. Capiam te,qui mihi diuinitatē elargiris,cupida splendoris tui,in eoq; contemplando introducam te in mentem, quæ domus est gratiæ Spiritus sancti,a qua vt a matre per baptisma genita sum, & propter similitudinem illius est capax. Cubiculum autem rursum est ipsius, quoniam I
propter imaginem thesauros eius in se reconditos habet. Quæ quidem gratia concepit me per fidem. Ad hæc tibi sitienti salutem meam,quasi poculum quoddam, offeram perpetuam tui, qui veritas es, cognitionem, ex compositione diuersarum rationum,quæ in omnibus creaturis, scripturaq; sunt instructam & concinnatam. Hæc enim, tanquam vinum odoratum lætificans cor, lætitia conspergit animas, a quibus percipitur,perennemq; mihi tui,vt summi boni,amorem infundit, ex præstantia timoris tui,& desiderij te perfruendi. quorum quidem tanquam malorum punicorum alter acerbitate sua me comprimit,alterum dulcedine oblectat.

Theodoriti. K

SPONSA his verbis sponsum allocuta, cum adolescentulis ita loquitur.

Leua eius sub capite meo,& dextera illius amplexabitur me.

SVPERIOR sum pœnarū minis,& dexteræ tuæ capio benedictiones. Ideo leuam suam ponit sub capite meo,& dextera sua me complectitur.

Adiuraui vos,filiæ Hierusalem,per potentias & fortitudines

agri

A *agri, vt suscitetis, & excitetis caritatem, donec voluerit.*

OPORTET enim assidue a vobis illam excitari atque inflammari, vt ardenter ipsum concupiscatis, & quemadmodum ipse vult, cõtendatis ad perfectionem. His a sponsa pronunciatis adolescentulæ omnem ipsius excellentiam conspicatæ, præ stupore dicunt:

Quæ est ista, quæ ascendit dealbata, innixa super nepotem suum?

ET non dicunt albam, sed dealbatam. Sponsa enim nigra de sponso, nepos meus inquit, candidus, non autem dixit, dealbatum. Natura enim est talis. At ipsa Cant. 5
B cum esset denigrata, propterea quòd eam sol aspexisset, dealbata est, & candoris sponsi particeps effecta, qui sicut lux existens ipsam lucidam & reddidit, & appellauit: & sanctus existens sanctam & fecit, & nominauit: & cum sit resurrectio, resurrectione dignam esse voluit: sic etiam albedinem suam illi communicauit. Quocirca adolescentulæ eam contuentes, Quæ est, inquiunt, ista, quæ ascendit dealbata, innixa super nepotem suum? Ab ipso enim recta, & quasi manu ducta, ascendit in cælum, & iter facit ad dilectum suum per firmam in ipsum fidem. Post hæc sponsus illam ita compellat: Cant. 1

Sub pomo excitaui te. Illic peperit te mater tua, illic peperit te genitrix tua.

C HAEC verba nobis erunt intellectu facilia, si quæ huius voluminis initio dicta sunt a sponsa, meminerimus. Sic enim ad sponsum loquebatur: Sicut pomum inter ligna siluæ, ita nepos meus inter filios. In vmbra illius desideraui, & sedi: & fructus eius dulcis gutturi meo. Quoniam igitur futurorum bonorum vmbra sunt ea, quæ nobis hic data sunt (nunc enim, inquit, beatus Paulus, video sicut in speculo, sicut in ænigmate, tunc autem facie ad faciem) concupiuit autem sponsa in vmbra sponsi sedere, hoc est, in arrha nunc concessa (nam pomum appellat sponsum ob eas, quas diximus, causas) necessario sponsus ait: Cant. 2 1. Cor. 13

D *Sub pomo excitaui te. Illic peperit te mater tua.*

CREDENTES enim ea, quæ de saluatore nostro prædicata sunt, ad baptisma diuinum accessimus, & accedentes regenerationem consecuti sumus. Nam peperit nos gratia Spiritus sancti, vt Actuum testatur historia. Cum enim diuinissimus Petrus ad eos, qui conuenerant, de saluatore nostro concionatus esset, & illi, qui audierant eius verba compuncti dixissent ad Petrum: Quid faciemus, vt salui simus? Petrus ad eos, vt scriptor refert, pænitentiam, inquit, agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Iesu Christi, & accipietis donum Spiritus sancti. Vobis enim facta est repromissio. Quare merito sponsus ad sponsam. Act. 2

E *Sub pomo, inquit, excitaui te. Illic peperit te mater tua, Illic peperit te genitrix tua.*

NEC frustra geminantur hæc verba. Vt enim ostenderet, quæ mater esset, dixit genitrix tua. Post hæc præcipit ei, dicens:

Pone me vt signaculum super cor tuum, vt signaculum super brachium tuum. Quia fortis est vt mors caritas. Dura sicut infernus æmulatio. Scintillæ eius, scintillæ ignis. Prunæ ignis flammæ eius. Exemplaria quædam habent, non,

Scintillæ eius ſcintillæ ignis, ſed, alæ eius alæ ignis: prunæ, ignis flammæ eius. F

SPONSVS igitur ad animas, quas ſponſam diuina vocat ſcriptura, pone me, inquit, pro ſignaculo in corde tuo, & ſuper brachium tuum. Cor quidem appellat animæ vim contemplatiuam, brachium autem actiuam. Quamobrem & ſacerdoti-
Exod.29 bus a populo tum brachium dexterum, tum pectuſculum ſeparabatur. Vult ergo ſal-
Num.18 uator noſter, vt eum pro ſignaculo in contemplationibus & in actionibus noſtris habeamus, & notam ipſius in omnibus tum dictis tum factis imprimamus. Sic enim erunt vt numiſmata regia nō adulterina, ſed regiā imaginem præferentia. Hoc autem tibi factu, inquit, non erit difficile, ſi erga me retinueris caritatem, quæ fortis G
Gen.2 eſt, vti mors. Quemadmodum enim hæc, poſt latam a Deo ſententiam, omnibus dominatur, ſic etiam ipſa ſuperat omnia, adeo, vt mortem etiam vincat. Si æmulationem poſſederis. Quæ quidem in te ſi viguerit, nō patieris vllam aliam eſſe te præſtantiorem, vt tu quidem ignaua timidaque torpeſcas, illa vero conſuetudine mea potiatur. Dura enim & ad expugnandum difficilis eſt æmulatio, perinde, atque infernus. Infernum autem ex opinione, quæ inualuit, vſurpauit, hoc etiam morti nomen imponens. Ita fortis autem eſt caritas, quia primum volucris eſt: deinde circum alas ſuas habet flammam ignis & ſcintillas eiaculatur. Quid autem, cum tam ignea flammeaque ſit, ea poſſit eſſe vehementius? præſertim cum ignis eius ſit ex eo genere ignium, qui non extinguuntur? H

Aqua enim, inquit, multa, non poterit extinguere caritatem, nec flumina obruent illam.

IDQVE teſtimonio confirmant ſuo cuncti tam in veteri, quàm in nouo teſtamento ſanctitate præſtantes viri. Nam Abrahæ caritatem erga Deum nec vitæ traductio in terra aliena, neque in inopia & fame neceſſitas, neque vxoris ereptio, neque filij ablatio, neque de puteis contentio potuit extinguere. Neque Iſaac caritatem moleſtiæ, quibus afflictus fuit. Neque caritatem Iacob aſſidui labores, & dolores vitæ. Quid Ioſeph tentationibus acrius? qui a fratribus venditus eſt, & parentibus, a quibus diligebatur, & maiorum ſuorum priuatus eſt domo, & libertate, I & fortunis, & indigne ſeruiuit, & pudicitiæ præmium calumniam retulit, & in carcerem coniectus eſt, & incommoda ſuſtinuit innumerabilia, quibus tamen omnibus caritas eius erga Deum ſplenduit illuſtrior. Atque, vt magnum Moſem, & Ioſue imperatorem, & eximios prophetas Samuelem, & Dauidem, & Heliam, & Eliſæum ſilentio prætereamus, quid babylonijs immanius, aut truculentius vmquā fuit? Quid camino ignis ab illis incenſo formidabilius? Attamen ne ille quidem trium puerulorum extinxit caritatem. ſed eam magis incendit, atque excitauit: Quid leonibus illis, quibus beatus Daniel obiectus eſt, ſæuius, aut terribilius? At illum quoque caritas erga Deum reddidit fortiorem. Denique, vt ſanctos alios in præſentia prætermittam, ſolus beatus Paulus ſatis erit ad indicandam nobis vim K
Rom.8 caritatis, quippe qui maxime omnium illam expertus eſt. Quis enim nos, inquit, ſeparabit a caritate Chriſti? tribulatio? an anguſtia? an perſecutio? an fames? an
Pſal.45 nuditas? an periculum? an gladius? ſicut ſcriptum eſt, Propter te mortificamur tota die, reputati ſumus ſicut oues occiſionis. Sed in his omnibus, inquit, ſuperamus propter Chriſtum, qui dilexit nos. Hæc quidem idonea ſunt ad caritatis victoriam demonſtrandam. Verum ea, quæ ſubſequuntur celebrant atque extollunt illam clarius multo. Subijcit enim: Certus ſum enim quòd neque mors, neque vita, neque angeli, neque virtutes, neque altitudo, neque profundum, neque vlla

alia

A alia creatura poterit nos separare a caritate Dei, quæ est in Christo domino nostro. Vt ostendat eam esse rerum omnium potentissimam, verbis effingit creaturã, quæ non est,& cum illa comparat caritatem Dei, demonstratque hanc esse fortiorem. Itaque sponsus merito,

Aqua multa, inquit, non poterit extinguere caritatem: & flumina non obruent illam. Si dederit vir omnem vitam suam in caritate, despectione despicient eum.

QVI victum,fortunas, ac vitam deniq; profuderit pro caritate, eum contemnent,& pro nihilo ducent ij,qui sunt caritate spoliati ac nudi.Quamobrem beatus B Paulus dicebat: Maledicimur,& benedicimus. Persecutionem patimur,& sustinemus. Blasphemamur,& obsecramus. tanquam purgamenta huius mundi facti sumus omnium quisquiliæ vsque adhuc. Id enim profecto cõtingit ijs,qui vertigine vexantur,vt,cum ipsi minime consistant,omnia tamen moueri putent. Ita caritatis expertes, eos, qui caritate sunt præditi, vt stultis atque insipientibus detrahunt. Quod tamen tantum abest vt officiat caritati,vt eam reddat ardentiorem. Apostoli contumelijs affecti benedicebant. Vexati calumnijs obsecrabant. Et cum existimarentur,quasi excrementa mundi, se omnium adhuc esse illuuiem & sordes fatebantur. 1. Cor.

C

Trium Patrum.

DEINDE ad discipulas suas sermonem conuertens, causam exponit, quamobrem ea dixerit ad sponsum suum;

Leua eius sub capite meo.

QVIA sponsi comminationes suppliciorũ, quæ a sinistra eius collocandis impendent,nunc sub capite meo,sub mente videlicet,quæ animæ meæ pars est præcipua,sensus subijciũt:iccirco futurũ spero,vt eius dextera (promissa nimirum regni cælestis bona,quæ a dextris collocandos manent) me sit complexura,id est,comprehensura me totam in futuro sæculo,infinitam animæ,& corpori lætitiam præbens.

D

Adiuraui vos,filiæ Hierusalem, per potentias & fortitudines agri, vt suscitetis, & excitetis caritatem, donec voluerit.

DIVINORVM mysteriorum expositione tanquam iureiurando vos confirmaui,discipulæ meæ,quæ in sancto spiritu video eum,qui nos patri suo reconciliauit: dum causam ostendi,qua per intellectiuas,actiuasq; potentias, perque fortitudines in hoc mundo valentes, virtute excitetis, & scientia suscitetis eum in vobis (nam dormire videtur,dum ignoratur,quod rectum bonumq; est,nec reipsa perficitur)qui dilexit nos, & seipsum vt nos redimeret obtulit: donec secundo aduentu suo voluerit,quæ sua per naturam sunt propria, ea in nobis per gratiã accipientibus exequi. Discipulæ admiratione ac stupore plenæ de magistra.
E

Quæ est, inquiunt, ista, quæ ascendit dealbata, innixa super nepotem suum?

QVAENAM est hæc,quæ tam perite docens, a rebus arcanis ad magis arcanas reconditasq; progreditur? ab omni peccatorum macula purgata, atque innixa nepoti suo? Sponsus igitur animaduertens sponsæ in discipulis instituendis diligentiam, amplectensque illius ad bonum sedulitatem, commonet eam prioris vitæ,vt summisse de se sentiat,nec laudibus elata incidat in arrogantiam.

Sub pomo, inquiens, excitaui te. F

I D E S T, ſub rebus iſtis procreatis,quæ ſuauis pomi inſtar,ſenſus omnes obleƈtant,te deſidia ad bonum ampleƈtendum inertem,& rerum caducarũ ſtudio conſopitam excitaui, prouidentiæ, iudicijque rationibus & ſermonibus impellens ad deſiderium mei. etenim,

Illic peperit te mater tua. Illic peperit te genitrix tua.

I N affeƈtione ſcilicet rerum fluxarũ concepit te prima mater tua Eua generans cum voluptate,& pariens cum dolore. Quibus affeƈtionibus,rerum fragilium deſiderio,laborabas,voluptatem ſequens,doloremque fugiens,ad voluptatis finem ita contẽdens,vt a dolore velles ſeparari,quod quidem fieri nullo modo poteſt. Proinde ſi cupis ab iſtis perturbationibus eſſe libera, pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum: vt ſignaculum ſuper brachium tuum. In me nimirum exemplari permaneto, principe quidem tui parte mente ſeruans imaginem per veram contemplationem & deſiderium mei: vi autem,qua ad agendum vales, ſimilitudinem ſeruans per aƈtionem minime ſimulatam, ardentemque declinationem a malo. Sic enim ipſe quoque in te manebo,tuasque, vt ſignaculum, tum intelligendi, tum agendi potentias a rerum fragilium & cadũcarum affeƈtionibus integras conſeruabo. G

Quia fortis eſt,vt mors, dileƈtio: dura ſicut mors æmulatio. Hoc eſt,ſi in caritate mea permanſeris,& ego in te permanebo,& cõſeruaberis,vt diƈtum eſt. Nam integra atq; perfeƈta erga mè caritas tam fortis eſt,vt, mortis inſtar,omnes ad malum motiones,atque impetus ſedet. æmulatio autem propter me malo non cedit, ſed tanquam infernus rationi repugnantes motus vincit, vinƈtosque, ne progredi poſsint,coercet.Alæ enim eius alæ ignis. prunæ ignis flammæ eius. Opera quippe ardentis erga me caritatis ſunt huius alæ, quæ illuſtrat in luce veritatis mentẽ per contemplationẽ,atq; ignorantiæ tenebras diſcutit,& per aƈtionem atq; operá mandatorum malitiam omnem(vt flammæ materiam acceſu facilem) abſumit,& incrementum ſuggerit. Quamobrem aqua multa non poterit extinguere caritatem, & flumina non obruent ipſam. Fluentes nimirum,vt aquarum copiæ,ex moleſtarum hieme tentationũ multæ tribulationes,& alij ſuper alios,tanquã amnium fluƈtus,ingruentes earũ impetus,quibus nequitię ſpiritus caritatem erga me conantur aut radicitus per impietatẽ in Deum euellere,aut per odium in proximũ obruere,nec poterunt extinguere ipſam per blaſphemiam,nec obruere atq; abolere per contẽptum mandatorũ,quæ caritatem tum erga me declarant,tum perficiunt erga proximum. Attamen ſi dederit homo omnem vitam ſuam in caritate, deſpeƈtione deſpicient eum.Si quis rerum iſtarum fragilium blanditijs minime effeminatus aut deceptus, propter ſuam in me caritatem omnia bona ſua pauperibus diſtribuerit, aduerſariæ poteſtates eum aſpernabuntur eo nimirum contemptu,quo Iob, omnibus illi diuitijs ademptis,ita deſpexerunt,vt eum a me per carnis dolores explorandum flagitantes, etiam amicos eius ac ipſum contumelijs vexandum incitarint. Hæc tu perſpiciens,cum omnia mandata mea cuſtodieris,& permiſſu meo te carnis dolor inuaſerit,cogita id tibi contingere,non quòd prouidentia non ſit, quæ cunƈta gubernet ac moderetur, ſed, vt tua tentationibus minime ſuccumbentis erga me caritas fiat omnibus manifeſta.

H, I, K

Soror noſtra parua,& vbera non habet. Quid faciemus ſorori noſtræ in die,in qua verbum faƈtum fuerit in ea? Si murus eſt, ædificabimus ſuper eam propugnacula argentea. Si oſtium eſt, deſcribamus ſuper eam tabulam cedrinam.

Theo-

A

Theodoriti.

SANCTI illi prophetæ, qui in veteri testamento præstiterunt, cum sponsam spiritali ætate paruulam, & papillis imperfectis adhuc atque reconditis cernerent, vt nuptiarum conciliatores atque internuncij, secum ipsi, sic, vt arbitror, loquebantur: Quando rex sororem nostram iam in sponsam est accepturus, quæ parua est, atque vberum expers, neque enim vim habet prolificam, nec doctrinæ lac, aut solidum cibum potest egentibus subministrare, quid facto opus sit, nobis est cogitandum. Cum igitur magno regi copulanda sit, & tanquam murus futura domus ipsius, vt curet & custodiat ea, quæ intus sint, & tanquam ostium, ea, quæ recondita
B fuerint, conseruet: tanquam super muro quidem ædificemus argentea propugnacula, hoc est, eloquia ratione splendentia. Eloquia enim domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ: vt in ipsis consistens hostes sagittis petat, & insidias struentes persequatur. Ipsi autem, vt ostio, tabulas, easque cedrinas, quæ peccati corruptionem suscipere nequeant, imponamus. putredinis enim expers est cedrus. Psal. 1

Trium Patrum.

SPONSA Christi ecclesia, cum iam suam ipsius ab eo securitatem esset assecuta, cuperetq; tum Iudæorum tum gentilium a se initiatorum multitudinem per
C baptisma ex scientia & virtute ad perfectionem peruenire, hæc de illa ad sponsum verba facit. Soror nostra parua, & vbera non habet. Quæ naturæ similitudine soror est nostra, multitudo, parua adhuc est propter infidelitatem, & ideo rationes, & mores, qui a te sponso tanquam vbera exhibentur, vt salutem suam ex illis sugat, non habet. Et quid faciemus sorori nostræ in die, in qua verbum factum fuerit in ea? Quid de hac, quæ nostra soror dicitur, eo tempore agemus, cum per fidem accipiet prædicationem tuam? Si murus est, ædificabimus super eam propugnacula argentea. & si ostium est, describemus super illam tabulam cedrinam. Si legalium præceptorum obseruatione tanquam murus extructa est, imponemus super eam veluti propugnacula argentea, fulgentes in legali littera mysteriorum ra-
D tiones. Quòd si naturali contemplatione per sensum aperta est, tanquam porta, cognitionis aditum patefaciens, formemus in ea quasi tabulam cedrinam, mentem, quæ sensus contrahat imperfectos, quæque fidem ex operibus perfectam habeat, & gladio spiritus amputet tum falsas omnes opiniones, tum virtutis defectus, atque excessus, quibus ex rebus perfectionem in te huic, quam dixi, multitudini, tu quidem largieris, ego autem ministrabo.

Theodoriti.

AD hæc sponsa respondet sponsi magnificentia atque opibus confisa.

E *Ego murus, & vbera mea turres. Ego fui in oculis eius, quasi reperiens pacem.*

CVM enim me præsciuerit, & prædestinauit: & sciens, quòd pacem quærram, & persequar eam, & persequens comprehendam, me tum pacificam appellauit, tũ sulamitidem, & murum fecit inexpugnabilem, hostibus formidandum, atque vbera mea, id est doctrinam moralem & theologicam in sublime extulit, & quasi turrem constituit, vt ex ea pugnans sponsi hostes propellam. Neque vero sum murus solum, vt dixi, sed vinea.

Vinea enim, inquit, fuit Salomoni in Beleamon. Tradidit eam custodibus. Vir afferet pro fructu eius mille argenteos.

SYMMACHUS illud: Beleamon, vertit: in retentione populi. Aquila autem: in habente multitudine. Hanc ergo vineam Deus olim credidit Israeli. Sed cum is non modo seruos ad fructum exigendum missos lapidibus obruisset, & occidisset, verum etiam hæredem ipsum egisset in crucem, illi ex sententia domini vinea fuit ablata, dataque genti facienti fructum eius. Iccirco sponsa, Salomoni, hoc est, pacifico, inquit, vinea fuit in Beleamon, id est, in retentione populi, vel, in habente multitudine. & illam tradidit custodientibus. Vineam autem vocat homines, qui ad pietatem accesserunt, seruantes vero, & colentes, & custodientes, eos, qui sacerdotali funguntur munere, quibus mandatum est, vt eam spiritali doctrina simul & irrigent, & tueantur. Porro quòd dicit: vir afferet pro fructu eius mille argenteos: significat hic numerus dexteræ manus vnitatem. Quod quidē fructum ferentis salutem indicat. Ab hoc enim is, qui vineam plantauit, fructum alium non exigit, quàm ipsius plantatæ, fructumq; ferentis salutem. Quamobrem sponsa, G

Vinea, inquit, mea coram me est, Mille Salomoni.

QVOD autem dicit, eiusmodi est (oportet enim, vt quod obscurum est, pro viribus perspicuum reddamus.) Et vinea, inquit, mea est, & fructus est meus. Mille enim argentei, qui pacifico sponso, hoc est, Salomoni putantur exhiberi, coram me sunt. Eos enim mihi iterum reddet. Nam quòd in præsentia fructum exigit, id facit, quia salutem meam exoptat, meque saluam cupit intueri. H

Vinea mea coram me est. Mille Salomoni. Et ducenti custodientibus fructum eius.

VINEAE mercedem custodes accipiunt, & mercedem definitam. Qui quoniā quinque sensus vineæ custodiunt, visum, gustum, odoratum, auditum, & tactum, iure ducentos accipiunt, quem quidem numerum mille vt quintam sui partē quin quies continet. Digni enim sunt, qui Dei vineam custodiunt, vt præmium recipiāt ab eius plantatore. Itaque non solum sponsus, sed etiam sponsa se ijs mercedem I
1. Cor.3 daturos pollicentur. Et beatus Paulus, si cuius, inquit, opus manserit, quod superædificauit, mercedem accipiet. Et ijs, qui in vinea laborauerant, cum aduenisset vespera, iussit paterfamilias dari singulos denarios. Constat igitur apud Deum nihil esse sine mercede. Quòd si quis dederit calicem aquæ frigidæ vni ex paruulis minimis, non perdet mercedem suam, quanto magis a domino vineæ præmium accipiet is, qui vineam custodit? Ipsa quoque vinea quinque sensuum obedientiā exhibebit, & implebit ducentos, qui quinquies sumpti definite sunt eorum, qui re & factis sensus ipsos custodiunt. Nam numerus millenarius in Christo significat perfectionem. Cum sit vnitas absoluta, eiusque rationem non solum vi, sed etiam re in se ipso contineat. Ab vnitate enim incipit, & per vnitatem ostenditur, & vnitatis effector est. Nam vnitatis nota mille & myrias indicantur. Numerus vero ducenarius naturæ nostræ in se ipsam redactæ per obseruationem mādatorum significat constitutionem, quippe qui decies repetitum per decem mandata vicenarium continet ex quater quinque compositum, & propterea naturam nostram quæ ex materia formaque constat ostendentem. His dictis sponsa insigni cum modestia ardentique bonorum futurorum desiderio hæc item ad sponsum loquitur. Qui sedes in hortis, amici attendentes, vocem tuam audire me facito. O sponse mi, tu, qui in K

Matt. 20

Matt. 10 / Mar. 9

natura

A natura tum intelligibili, tum sensibili, quæ, tanquam horti, voluntatibus tuis plantatæ sunt, requiescis: alij præter nos sunt, qui quoniam corporis vinculis non distrahuntur, intentis in te oculis perpetuo contuentur, angelici nimirum ordines a materia remotissimi. Ego vero, quæ eiusmodi astricta sum vinculis, vereor, ne deficiã, ac retrocedam, & mutet. Itaque secundum aduentum tuum sedulo flagitans atque expectans supplico, vt audire me facias vocem illam tuam optatissimam: Venite benedicti patris mei: possidete paratum vobis regnum. Atque ita Matt. 2

Fuge, dilecte mi, & assimilare capreæ, hinnuloue ceruorum super montes aromatum.

B ADVOCANS enim iustos ad paratum ipsis regnum a mundi constitutione, abscede a prouidentia, quæ per sensus exercetur, dignos trahens ad sublimitates gratiarum, eos spiritali odoris suauitate per diuinitatem persundentium, quibus tu quasi capreæ aut cerui hinnulus venenosas destruens feras, nequitiæ spiritus in nos sæuientes interimas, & bello, quo nos oppugnant, finem imponas. Atq; vtinam nos quoque serpentium morsus euitemus. Quod si forte in illos inciderimus, ad eum, qui pro nobis exaltatus est, respicientes, curationem hauriamus.

Trium Patrum.

C MVLTITVDO ex Iudæis ad fidem vocata, cum de se verba illa (vbera non habet. Et: si murus est,) a magistra sponsa dici animaduertisset, ad vtrunque respondens iactabunda quodammodo, Ego, inquit, murus; & vbera mea sicut turres. Murus sum ego plane, ex Israelitis conflata multitudo, vtpote exædificata legalium mandatorum disciplina, quale est illud: Non mœchaberis, & reliqua. Turribus autem videntur similes figuræ & notæ illæ legalis litteræ, quæ mihi vberum instar cibum infantibus & rudibus nutriendis atque imbuendis idoneum subministrant, meq; gentilium moribus inexpugnabilem custodiunt. Etenim (Ego fui in oculis eius, quasi reperiens pacem) Ego profecto visitatione diuina digna quondam fui. Ac tametsi veram pacem nos proprio patri reconciliantem non agnoui, eam tamẽ Exod. 2

D per figuras in prophetis didiceram. Ad hanc sponsa, vti magistra, quid, inquit, mihi vetera proponis (vinea fuit Salomoni in Beelamon) spiritalis scilicet plantatio fidelium ecclesia facta est pacifico regi in multitudine gentium, id enim significat Beelamon. Tradidit vineam custodibus. Id est, commisit ecclesiam apostolis & doctoribus, qui vigilanter custodiunt eam: ne variæ aduersus illam hæreses insurgentes eam vastent, atq; vnitatem ipsius in diuersas secent opiniones. Vir afferet pro fructu eius mille argenteos. Is nimirum, qui ex numero perfectorum, destructis, quæ erant paruuli in afferendo his ab initiatoribus spiritali ecclesiæ fructu, purgatione scilicet, & perfectione, fert tanquam mille argenteos purgationis atque illuminationis perfectionem. Mille, inquiens, tibi Salomon, & ducenti custodientibus fructum eius. Perfectio quidem munus est tuum, qui rerum es & principium, & finis; qui & pax ipsa es, & pacis conciliator. Naturæ autem nostræ instauratio fit per mandatorum tuorum obseruationem, qui quidem est noster ecclesiæ fructus. Sponsus audiuerat sponsam ad discipulas ita de se loquentem; Tradidit vineam custodibus. Itaque, ne verbis illis auditis putarent, se vineæ curam abiecisse, ait ad sponsam: Vinea mea coram me est. Quamuis custodes aliquos ecclesiæ meæ constituerim, tamen ego dominus eius sponsusq; sum, & custodum studium mea nititur cura & prouidentia. Nisi enim custodiero, frustra vigilat, qui custodit. Sponsa autem sponso respondet. Psal. 12

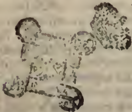
E

Qui

Qui sedes in hortis (amici attendentes) vocem tuam audire me facito. Fuge, dilecte mi, assimulare capreæ, hinnuloue ceruorum super montes aromatum.

AD sponsum hæc item loquitur, quem in hortis sedere dicit. Horti autem diuina sunt templa, martyrum monumenta, eorum, qui solitariam amplexi sunt vitam, conuentus. In his mille argenteos pro fructu vineæ afferentibus, sponsum asserit habitare: atque illum obsecrat, vt non solum cum angelicis virtutibus colloquatur, sed se ipsam quoque voce sua dignam efficiat, neve contemnat se, quæ desiderio sitiq; ardet fruendi sermonibus ipsius. Orat ipsum præterea, vt fugiat. G
Quos autem fugiat? nisi prauos hæreticorum cœtus? & acutas aduersus pietatem linguas? His declinatis & spretis hortatur, vt capreæ, aut hinnulo ceruorum similis, fugiat, atque in montes aromatum ascendat, & hinnuli more spiritales nequitiæ feras absumat. Prospiciat autem impietatem eorum, qui in sublime loquuntur iniquitatem. & ad montes aromatum veniat. ad eos nimirum, qui tum excelsa mente sunt præditi, ac veluti montes inter valles excellunt: tum fructus ferunt aro-
2. Cor. 2 matum fragrantiam redolentes; vt cum beato Paulo possint dicere: Christi bonus odor sumus. Faxit autem Deus, vt nos item simus montes aromatum, qui sponsi
Psal. 83 saltus suscipiamus, & beatitudinem illam assequamur: Beatus vir, cuius est auxilium abs te, ascensiones tuæ in corde eius. Tibi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

FINIS.

INDEX IN THEODORITI INTERPRETATIONEM IN LIBRVM CANTICI CANTICORVM.

anima

cor

doctrina

I eloquia

numeri

R

Recli-

FINIS.